پوچەڵکردنەوەی گومانەکان

هەڵتەکاندنی ئەو گومانەی گوایا ئیسلام کۆرپەلەزانی لە نەتەوەکانی پێشین وەرگرتووە

وەرگێڕانی: د.دارا گوڵ
daragull@hotmail.com

نێوەڕۆکی گومانەکە:

لەکاتێکدا دوژمنانی ئیسلام لە تانەدان لە ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا دەسەوسان بوون، دەبوو جگە دانپێدانان هیچی تر نەکەن، لەکاتێکدا ڕۆژ دوای ڕۆژ زانستی نوێ زیاتر ئەو ڕاستیانە دەسەلمێنێت و دەچەسپێنێت کە ئیعجازی زانستین، کەچی تەنها بۆ خۆ گێلکردن لە بەرانبەر ڕاستیدا دێن و دەڵێن: ئەو ڕاستی و زانیاریانەی کە موحەمەد(ﷺ) لە بواری کۆرپەلەزانیدا لێیان دواوە، هەموویانی لە نەتەوە پێشینەکانی وەك: یۆنان، پزیشکانی عارەب و خاوەن کتێبە پیرۆزەکانەوە وەرگرتووە!

بەڵگەشیان بۆو لێوەرگرتنە ئەوەیە کە هیپۆکرات و ئەرستۆ و گالن هەموو ئەو قۆناخانەیان باسکردووە کە کۆرپەلە لە کاتی گەشەکردنیدا پێیاندا تێدەپەڕێت و هەمان ئەو قۆناخانەش ئەوانەن کە قورئان باسی کردوون، هەروەك ئەوەش دەڵێن: کە «حاریسی کوڕی کیلدە و نەزری کوڕی حاریس» تەواو لە زانستی پزیشکی و کۆرپەلەزانیدا شارەزا و لێزان بوون، ئەمەش سەرباری ئەوەی کە کتێبی پیرۆز یش «کتاب المقدس» قۆناخەکانی دروستبوونی کۆرپەلەی باسکردووە!

گومانکاران وا دەڵێن و دەپرسن: ئەمە چ ئیعجازێکە مسوڵمانان لێی دەدوێن و شانازی پێوەدەکەن! لە کاتیکدا ئەوەی وان پێی سەرسام و دڵخۆشن جگە چەند ئاماژەیەکی وەرگیراوی نەتەوەکانی پێشتر، هیچی دی نین و ئەوان نەتەوان زۆر پێش ئیسلام ئەو بابەتەیان شیکردۆتەوەو قۆناخەکانیان ڕیزبەند کردوون.

ڕووەکانی پوچەڵکردنەوەی گومانەکە:

١- ئەوەی گەلانی هاتووی پێش ئیسلام لەبارەی درووستبوون و گەشەکردنی کۆرپەلەوە باسیانکردووە، ئەوە زۆربەی گریمانە و خەیاڵکرد و ئەفسانەن و لەسەر بەدواداچوون و لێکۆڵینەوەی گەشە و قۆناخەکانی کۆرپەلە دانەمەزراوون، ئەمەش لەبەر نەبوونی تەکنۆلۆجیای زانستیی پێویست لەبەردەستی لێکۆڵەر و پزیشکانی ئەوکاتدا، بەڵگەی ڕوونیش بۆ سەلماندنی ئەو ڕایە ئەو هەڵانەیە کە هەریەك لە هیپۆکرات، ئەرستۆ و گالن لە باسی درووستبوونی کۆرپەلەدا کردوویانە کە دەڵێن کۆرپەلە لە خوێنی بێنوێژی ـ حەیزـ و تۆوی پیاو درووست دەبێت، یاخود گۆشت پێش ئێسقان درووست دەبێت.

٢- زانستی پزیشکیی لە نێو عارەبی سەردەمی پێغەمبەردا لە لاوازترین زانستەکان بووە و، هەرچەند حاریسی کوڕی کیلدە و نەزری کوڕی حاریس تێیاندا وەك پزیشك بەنێو بانگ بوون، بەڵان ئەودەم زانستی پزیشکیی بە جادووەوە پەیوەست بووە و لە چەند کردەیەکی سەرەتایی وەك داخکردن، بڕینەوە و خوێن لێدەرهێنان تێنەپەڕیوە، هەروەها پەیوەست بە کۆرپەلەزانی و زانینی ئەوەی ڕەحم هەڵیگرتووە، ئەوا عارەبانی هاوکاتی پێغەمبەر (ﷺ) هیچیان لەبارەوە نەزانیوە، ئەوە نەبێت کە لە جووەکانەوە فێر بووبوون و هەڵە زیاتر هیچی دی نەبوون.

٣- کتێبی پیرۆز ئەوەی تۆمارکردووە کە کۆرپەلە لە خوێنی بێنوێژیەوە درووست دەبێت و تۆو دەیرسکێنێت، هەروەك چۆن هەوێن ماست بۆ پەنیر دەگۆڕیت، تۆویش هاوشێوەی هەمان کردار لەگەڵ خوێنی حەیزدا دەکات و بۆ کۆرپەلەی دەگۆڕێت، هەروەها کتێبی پیرۆز ئەوەشی تێدا باسکراوە کە پێست و گۆشتی کۆرپەلە پێش ئێسقانەکانی دروست دەبن، بەڵان قورئانی پیرۆز پێچەوانەی ئەوەی لەزۆر جێیاندا باسکردووە و هەمان هەڵەی پاتە نەکردۆتەوە.

درێژەی پوچەڵکردنەوەکە:

یەکەم: دژئاڕاستەیی قورئان و سونەت بۆ شارستانیەتەکانی پێشین لە کۆرپەلەزانیدا.

ئەوی لە مێژووی زانستەکان دەکۆڵێتەوە، ڕووبەڕووی زۆر بیردۆزی زانستیی دەبێتەوە کە بۆ ماوەیەکی درێژ زاناکان بە ڕاستیان دادەنان، بەڵان پێچەوانەی ئەوە بوون کە لە قورئان و

سونەتدا هاتووە، دواتر دوای لێکۆڵینەوە ئەوەیان بۆ دەرکەوت کە ئەو بیردۆزانە هەر لە بنچینەوە ڕاست نەبوون و بەڕاست ژمێرراببوون و، توێژینەوەکانیان ئەوەیان سەلماند کە هاتووی نێو قورئان و سونەت، ڕاست و تەواو و بێ هەڵەی ڕاستیەکانی کۆرپەلەزانییە.

لەوکاتەی مرۆ پێی ناوەتە سەر زەوی، مەسەلەی وەچەخستنەوەو زۆربوون یەکێك بووە لەوشتانەی کە سەرقاڵیان کردووە و، هەوڵی زۆری داوە ڕاڤەی ئەم دیاردەیە بە خەیاڵ و بۆچوونی جیاواز بکات، کە ئاماژە کردن بۆ ئاوا دیاردەیەك لە زۆرینەی شارستانیە کۆنەکاندا دەبینینەوە و، هەر لە ڕێی ئەو ئاماژانەشەوە دەتوانرێت لە مێژوو و پەرەسەندنی کۆرپەلەزانی بکۆڵرێتەوە تا ڕاست و چەوتی لێك هەڵاوێر بکرێت و، جیاوازی نێوان ئەوان بیردۆز و ئەو ڕاستیانەی لە قورئان و سونەتدا هاتووە بزانرێت، ئەوجا ئەو بڕیارە بدرێت کە ئایا قورئان ئەوەی لەبارەی زانستی کۆرپەلەوە باسی کردووە، لە ڕای گەلانی پێش خۆی وەرگرتووە و هێناوە یان نا.

مێژووی کۆرپەلەزانی

بەوەی لەبەردەستدایە مێژووی کۆرپەلەزانی دەچێتەوە بۆ زیاتر لە ٦ سەدە پێش زایین، زانایانی بواری کۆرپەلەزانی ئەم زانستە بۆ ٣ قۆناخی سەرەکی دابەش دەکەن، ئەوانیش:

یەکەم: قۆناخی باسکاری (الوصفية)، ئەم قۆناخە لە سەرەتاوە تا سەدەی نۆزدەی زایینی بەردەوام دەبێت.

دووەم: قۆناخی کۆرپەلەزانی تاقیکاری (التجريبي)، لە سەدەی نۆزدەوە دەسپێدەکات و تا چلەکانی سەدەی بیست بەردەوام دەبێت.

سێیەم: قۆناخی تەکنیکی و ئامێرکاری نوێ: ئەمەش ئەم قۆناخەیە کە هەنووکە مەی تێداین.

ئەوەی ئێمە لەم مێژووەمان مەبەستە و باسەکەمان لەسەری وەستاوە، مێژووی پێش هاتنی ئایینی ئیسلامە، تا پێوەندی ئیسلام بە گەلانی پێش خۆیەوە و، ڕادەی ڕێکەوتنی یا ناکۆکی لەگەڵ وان گەلان سەبارەت بە کۆرپەلەزانی بزانرێت.

کۆرپەلەزانی لای میسرییە کۆنەکان

لە میسری کۆندا هەندێك تۆماری کاتی پشتەکانی فیرعەونیی چوارەم و پێنجەم و شەشەم دۆزراونەتەوە، کە تێیاندا زیاتر لە ١٠ کەسی دواییەك نازناوی «بکەرەوەی وێلاشی پاشا»یان هەڵگرتووە، دواتر لە ڕێوڕەسمێکدا دەبوو ئالایەك، کە «وێلاشی پاشا»ی دەنواند، لە بەردەم کۆمەڵی فیرعەوناندا هەڵبگیرێت.

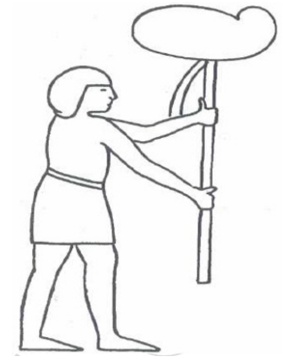

وێنەی ئالایەك
((وێلاشی پاشا))
فیرعەون دەنوێنێت
(kleiss 1964)

هەروا لە تێکەڵکردنێکی ئاشکرای زانست و جادوودا، هێزی جادوویی شاراوە دەدرایە پاڵ وێلاش و، ئەوکات ژنانیان نوشتە و چاوەزاریان هەبوو کە لەکاتی دووگیانیی و منداڵبووندا ڕەنگیان دەکردن و، بۆوەش کە ژن منداڵبوونی ئاسان و سرووشتی دەستەبەر بکات، دەبوو پەنا بۆ حەتحەتۆکەیەك ببات کە وێنای ژنێکی دەکرد لە تەواوی ئارامیی و پشوودا لەسەر جێگەیەك ڕاکشاوە و، لە تەنیشتیەوە ئەو منداڵە بوو کە بە ئاسانی و بێگرفت بوو بووی. ئەم باوەڕەش تا سەردەمی یۆنانییە کۆنەکان درێژەی هەبوو، کە زانستی مەنتیقی وان کاریگەری لەسەر تێگەیشتنی زانستی کۆرپەلە هەبوو.

وە کۆنترین بۆنووس (وصفة)ە تۆمارکراوەکانی سك پڕنەبوون، بۆنووسێکە کە بە هێڵی هیری (زمانی میسرییە کۆنەکانە پێش هیرۆگلیفی) لەسەر گەڵای زەل نووسراوە و، ڕەگەزە سەرەکیەکانی ئەو بۆنووسەش پاشەڕۆی تیمساح و چەند ڕەگەزێکی ترن.

میسرییە کۆنەکان نەیانزانیوە تۆو چ ڕۆڵێکی لە درووستبوونی کۆرپەلەدا هەبووە، هەرچەند وا بۆی چوون کە پێوەندیەك لە نێوان ئەندامی نێرینە و تۆو و سکپڕیدا هەیە، ڕای زانستی لای وان وابووە کە تۆو لە دڕکە پەتکەوە سەرچاوە دەگرێت، ڕەنگە سەرچاوەی ئەم باوەڕەشیان بۆ وان کاهینان بگەڕێتەوە کە قوربانییان سەر دەبڕی و وایان باوەڕ بوو کە ئەندامی نێرینەی گا درێژبۆوەی گازەرای پشتیەتی، هەر لەمەشەوە گرنگی زۆریان بە کۆتا ٤ یا ٥ بڕبڕە لە بڕبڕەکانی پشت دەدا، ئەمەش بەو بڕوایەی کە ئەو بڕبڕانەن لە پاراستنی ئاوی پیاو بەرپرسن.

کۆرپەلەزانی لای هندییەکان

لە بواری زانستی کۆرپەلەدا نامەیەکی سانسکریتی کە بۆ ساڵی ١٤١٦ی پێش زایین دەگەڕێتەوە، دۆزراوەتەوە و پێی دەوترێت «گاربها ئوپانیشاد» (Garbha Upanishad) و نامەکەش باوەڕە کۆنەکانی پەیوەست بە کۆرپەلە وەسف دەکات و بۆ ئەمانەی خوارەوە ئاماژە دەکات:

- بە یەکگرتنی تۆو و خوێن (مەبەست خوێنی بێنوێژیە) کۆرپەلە دێتە بوون.
- لە دوای کردەی زایەندی (جنسي) کۆرپەلە دەبێتە کالادا (Kalada) واتە کۆرپەلەی تەمەن یەك ڕۆژ.
- دوای حەوت ڕۆژ کۆرپەلە دەبێتە تۆو.
- دوا تێپەڕینی دوو هەفتە کۆرپەلە دەبێتە قەوارەیەکی خڕ.
- دوای یەك مانگ دەبێتە قەوارەیەکی تێکبەستراو (متماسك).
- دوای تێپەڕبوونی دوومانگ سەر درووست دەبێت.
- دوای سێ مانگ ناوچەکانی پەلەکان دەردەکەون.

ئەوەی ڕوونە ئەم وەسفانە لەگەڵ ڕاستیدا یەکناگرنەوە و بەخۆیی چێشتیش ناگەنە یەك، ئەم وێنایە ڕۆڵی خەیاڵ لە ڕۆنانی کۆشکی گەشەکردنی کۆرپەلەدا دەردەخات و، ئەوە دەسەلمێنێت کە ئەم دابەش و قۆناخکاریە ناواقیعیەی لە گرابها ئوپانیشدا هاتووە، جگە زادەی خەیاڵ منالی هیچ شتێکی تر نیەو، ئەوەی لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە تەواو لەم دابەشکارییە جودایە و جگە دژیەکی هیچ شتێکی دی لە نێوانیاندا نیە.

کۆرپەلەزانی لای یۆنانییەکان

یۆنانییە کۆنەکان یەکەم کەس بوون زانستیان بە لۆژیکەوە پەیوەست کردووە، ئەمەش بە لێکدانەوەو شیکاری تێبینیەکانیان بە لۆژیك نەك بەستنەوەیان بە هێزی جادووی شاراوەوە، بەڵاَن لەگەڵ ئەم پێشکەوتنەشیاندا لۆژیکی وان لەگەڵ ڕاستیە زانستیە چەسپاوەکاندا ڕێك نەهاتنەوەو ڕاڤەکانیان لەڕاستیەوە دوور مانەوە، ئەمەش لەبەر وەی کە ژیریی بە تەنها ناتوانێت لەسەر ڕاستیەکان بووەستێت و وەك خۆیان لێکیان بداتەوە، دەنا گومانی هەر بۆ درووست دەبن و لۆژیکەکەی پڕ دەبێت لە ئەفسانە.

لێرەشدا یەکەم کەسێك لەو کارە دوواوە هیپۆکراتە، ئیجا ئەرستۆش بە توێژینەوەکانی لە بواری کۆرپەلەزانیدا ناوبانگی دەرکرد و، دواتر لە سەدەی دووی زایینیدا گالن دەرکەوت.

لێرەوەیە هەندێك بێباوەڕ دێن و دەڵێن: هەرچی لە قورئان و سوننەتدا لە بارەی کۆرپەلەزانی هاتووە، هیچ نیە تەنها چەند ئاماژەیەك نەبێت کە ئیسلام لە زاناکانی پێش خۆی وەریگرتوون، بۆمەش ئەوە دەکەنە بەڵگەی خۆیان گوایا: هەرسێ زاناکە (هیپۆکرات، ئەرستۆ و گالن) قۆناخەکانی گەشەو پەرەسەندنی کۆرپەلەیان وەك ئەوەی لە قورئاندا هاتووە باسکردووە، بۆیە لێرەدا ئەو گەشە و قۆناخانە باسدەکەین کە وان زانایان خۆیان باسیان کردوون، هەتا ئەو جیاوازیەی کە لە نێوان ئەوەی وان و ئەوەی لە قورئاندا هاتووە ئاشکرا بێت.

یەکەم: قۆناخەکانی گەشەی کۆرپەلە لای هیپۆکرات

دەقی گوتەی هیپۆکرات	وەرگێڕانە کوردیەکەی
Stage 1: sperm	قۆناخی یەکەم: تۆو
Stage : mother's blood Descends around the membrane	قۆناخی دووەم: خوێنی دایك بە دەوری پەردەکەدا دادەبەزێت
Stage 3: flesh, fed through umbilicus	قۆناخی سێیەم: گۆشت، لە ڕێی ناوکە پەتکەوە خواردن وەردەگرێت
Stage 4: bones	قۆناخی چوارەم: ئێسك

دووەم: قۆناخەکانی گەشەی کۆرپەلە لای ئەرستۆ

دەقی گوتەی ئەرستۆ	وەرگێڕانە کوردیەکەی
Stage 1: sperm	قۆناخی یەکەم: تۆو
Stage 2: catamenia menstrual blood	قۆناخی دووەم: خوێنی بێنوێژی -حەیز
Stage 3: flesh	قۆناخی سێیەم: گۆشت
Stage 4: bones	قۆناخی چوارەم: ئێسکەکان
Stage 5: around the bones grow the fleshy parts	قۆناخی پێنجەم: بەشە گۆشتیەکان بە دەوری ئێسکەکاندا دروست دەبن.

سێیەم: قۆناخەکانی گەشەی کۆرپەلە لای گالن

دەقی گوتەکەی گالن	واتاکەی بەکوردی
Stage 1 : the two semen	قۆناخی یەکەم: هەردوو تۆوەکە
Stage 1B: plus menstrual blood	قۆناخی یەکەم (ب): لەگەڵ خوێنی بێنوێژی
Stage 2 : unshaped flesh	قۆناخی دووەم: گۆشتی شێوە نەگرتوو
Stage 3 : bones	قۆناخی سێیەم: ئێسکەکان
Stage 3B: flesh grows on and around the bones	قۆناخی سێیەم (ب): گۆشت بە دەور و لەسەر ئێسکەکان دروست دەبێت

چوارەم: قۆناخەکانی گەشەی کۆرپەلە لە قورئانی پیرۆزدا، وەك گومانبەر باسیکردووە

گوتەی قورئان «بە پێی ڕیزکردنی گومانکار»	واتاکەی بەکوردی
Stage 1: nutfa sperm	قۆناخی یەکەم: تۆو
Stage 2: alaga clot	قۆناخی دووەم: خوێنی مەییو
Stage 3: mudagha piece or lump of flesh	قۆناخی سێیەم: پارچەیەك گۆشت
Stage 4: adaam bones	قۆناخی چوارەم: ئێسك
Stage 5: dressing the bones with muscles	قۆناخی پێنجەم: پۆشینی ئێسکەکان بە گۆشت

لێرەداو پێش ئەوەی ئەو جیاوازیانە نیشان دەین کە لە نێوان ڕیزبەندیەکەی ئەوان سێ زانا و قورئانی پیرۆزدا هەن، دەبێت ئەوە بڵێین کە گومانکاران لەخۆوە قۆناخانێکیان درووستکردوون و وەپاڵ قورئانیان داوخوێن، بەڵاَم لەڕاستیدا لە قورئاندا نین، چونکە قۆناخەکانی کۆرپەلە لە قورئاندا ڕوونن و لە جێیەك زیاتردا ئاماژەیان پێکراوە، خوای عالەمیان دەفەرموویێت: ﴿ وَلَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِن سُلَٰلَةٖ مِّن طِينٖ ١٢ ثُمَّ جَعَلۡنَٰهُ نُطۡفَةٗ فِي قَرَارٖ مَّكِينٖ ١٣ ثُمَّ خَلَقۡنَا ٱلنُّطۡفَةَ عَلَقَةٗ فَخَلَقۡنَا ٱلۡعَلَقَةَ مُضۡغَةٗ فَخَلَقۡنَا ٱلۡمُضۡغَةَ عِظَٰمٗا فَكَسَوۡنَا ٱلۡعِظَٰمَ لَحۡمٗا ثُمَّ أَنشَأۡنَٰهُ خَلۡقًا ءَاخَرَۚ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحۡسَنُ ٱلۡخَٰلِقِينَ ١٤ ﴾ المؤمنون

یەکەم قۆناخ لە قۆناخەکانی درووستبوونی کۆرپەلە تۆو (نوتفە) یە، نوتفەش خوای کاربەجێ لە جێیەکی تری قورئانی پیرۆزدا باسی دەکات و دەفەرموویێت: ﴿ إِنَّا خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِن نُّطۡفَةٍ أَمۡشَاجٖ نَّبۡتَلِيهِ فَجَعَلۡنَٰهُ سَمِيعَۢا بَصِيرًا ٢ ﴾ الإنسان

نوتفەی ئەمشاجیش تێکەڵ بوونی ئاوی پیاو و ئاوی ئافرەتە، ئەمەش زانست لە مێژە سەلماندوویەتی.

ئینجا قۆناخی دووەم کە هەڵواسراو (علقة) یە دێت، ئەمەش ئەوکاتە دەست پێدەکات کە نوتفەی ئەمشاج بە ڕەحمەوە هەڵدەواسرێت و، بە دەرکەوتنی بارستەی لەش کۆتایی دێت

که ئەمەش سەرەتای قۆناخی جوراو (مضغة) یە، بۆیەش بە هەڵۆاسراو ناونراوە چونکە بە دیواری ڕەحمدا خۆی هەڵدەواسێت و دەچێتە ناوی، یاخود لە زەروو دەچێت. دوای ئەمەش قۆناخی جوراو دێت، دووبارە ئەمەش بۆیە وای پێ دەوترێت چونکە لێرەدا کۆرپەلە کە پارچە گۆشتێکە، وەك جورابێت و نیشانەی دانی لەسەر بێت وایە. ئینجا ئیسکەکانی کۆرپەلەکە درووست دەبن بە گۆڕانی جوراوەکە بۆ ئێسك و، گۆپکەکانی پەلەکان و ماسولکەکانی دەردەکەون و دوای ئەوەش ئەو ئێسکانە بە گۆشت دادەپۆشرێن.

وە وردی و تەواوی قورئانیش لەو وەسفانەدا وای کردووە زاناکانی بواری کۆرپەلە لەم سەردەمەدا ئەو ڕاستیە بدرکێنن و بڵێن: ئەوەی ئەم قۆناخانەی ڕیزبەندی کردووە، دەبێت پێغەمبەرێك بێك کە نیگا لە ئاسمانەوە وەربگرێت، نێودارترینیشیان کیس مورە، کە یەکێکە لە گەورە زاناکانی بواری کۆرپەلەی جیهانی کە دەڵێت: ئەم زانیاریانە لەسەر قۆناخەکانی کۆرپەلە تا هەزار ساڵ دوای دابەزینی قورئان نەزانراون.

لەم خشتەیەدا قۆناخە ڕاستەکانی درووستبوونی کۆرپەلە لەقورئاندا وەك خۆی ڕوون دەکەینەوە، تا بەوان قۆناخانەی بەراورد بکەین کە گومانکاران بۆ قورئانیان داتاشیوە و دەڵێن گوایە لە قورئاندا وا هاتووە (هەروەك لە پێشدا ڕوونکرایەوە).

قۆناخەکانی کۆرپەلە لە قورئاندا، بە گوێرەی وتەی گومانکار	قۆناخەکانی کۆرپەلە لە قورئاندا، وەك ئەوەی لە قورئان خۆیدا هاتووە
قۆناخی یەکەم: تۆو (المني)	قۆناخی یەکەم: نوتفەی مسشاج ی پێکهاتوو لە تۆوی پیاو و هێلکەی ئافرەت
قۆناخی دووەم: خوێنی مەییو	قۆناخی دووەم: هەڵواسراو (العلقة)
قۆناخی سێیەم: پارچەیەك گۆشت	قۆناخی سێیەم: جوراو (المضغة)
قۆناخی چوارەم: ئێسك	قۆناخی چوارەم: ئێسك
قۆناخی پێنجەم: داپۆشینی ئێسکەکان بە ماسولکە	قۆناخی پێنجەم: داپۆشینی ئێسك بە ماسولکە

لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە گومانگار هەندێك ناوی بۆ هەندێك قۆناخی کۆرپەلە داناوە کە بوونیان لە قورئاندا نیە و وەسفی ڕاستەقینەی ئەو قۆناغانە نین.

گەر بە خێرایی سەرنجی قۆناخەکانی درووستبوونی کۆرپەلە لای «هیپۆکرات، ئەرستۆ و گالن» بدەین، ئەوا دەبینین ئەو قۆناخانە لای وان زانایان تەواو لەو ڕیزبەندیانە جیاوازن کە قورئان بۆ قۆناخەکانی کۆرپەلەی کردوون و زانستی نوێش سەلماندوونی. لای هیپۆکرات سەرچاوەی کۆرپەلە خوێنی حەیزە، ئەرستۆ سەرچاوەکەی دەباتەوە سەر خوێنی حەیز و تۆوی پیاو و، گالنیش لە گەڵ هیچیان نیەو بە ڕای ئەو کۆرپەلە لە هەرسێ خوێنی حەیز و ئاوی پیاو و ئاوی ئافرەتەوە درووست دەبێت، کەواتە چ لێکچونێك لە نێوان ئەم بۆچوونانە و ئەوەی لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە هەیە، کە کۆرپەلە لە هەردوو پیاو و ژن درووست دەبێت؟ چونکە نوتفەی امشاج تێکەڵێکە لە ئاوی پیاو و ژن و بە پێی گوتەی قورئانی پیرۆز خوێنی حەیز بە هیچ جۆرێك بەشداری لە درووستبوونی کۆرپەلەدا ناکات.

بەم شێوەیە بینیمان چۆن قورئان خۆی لەو هەڵە گەورەیە بواردووە کە وان سێ زانایان پێکەوە تێی کەوتوون و لەسەری کۆکن.

هەروا وەك لەپێشدا ڕوون کرایەوە ئەوان هیچ شتێکیان لە بارەی دوو قۆناخی دوای نوتفە و پێش ئێسقان نەگوتوە، کە ئەوانیش (هەڵواسراو و جوراون «المضغة والعلقة»)، کەواتە پێغەمبەر لەکوێوەی هێنان گەر لای خودای گەورەوە نەبێت؟ لە کاتێدا دوو وەسفی زۆر تەواو و ووردی ئەو دوو قۆناخەن.

ئایا وازهێنانی پێغەمبەر (ﷺ) لەو هەڵانەی هیپۆکرات و ئەرستۆ و گالن و، هێنانی ئەوەی زانستی نوێ سەلماندوویەتی، بەڵگەی ڕاستیی ئەوە نیە کە لە قورئان و سوننەتدا هاتووە؟

ئەرستۆ لە توێژینەوەکەیدا بیروبۆچوونی سەردەمەکەی هێناوە و لە ژێر دوو گریمانەدا پۆلینی کردوون:

یەکەم: کۆرپەلە لە تۆوی پیاودا ئامادەیە و هەرکات ئەو تۆوە گەیشتە ڕەحم پێکدێت، ئینجا گەشە دەکات وەك چۆن تۆوی ڕوەك لە زەویدا گەشە دەکات و هەر بەو جۆرەش خواردن لە ڕەحمەوە وەردەگرێت.

دووەم: کۆرپەلە لە خوێنی بێنوێژیەوە درووست دەبێت و تۆوی پیاو دەیرسکێنێت، وەك چۆن هەوێن ماست بۆ پەنیر دەگۆڕێت، تۆویش هاوشێوەی هەمان کردار لەگەڵ خوێنی حەیزدا دەکات و بۆ کۆرپەلەی دەگۆڕێت و، بە هیچ جۆرێك تۆو ڕۆڵی لە بەدیهاتنی منداڵدا نیە، بەڵکو ڕۆڵێکی لاوەکی هەیە وەك چۆن ڕۆڵی هەوێن لە دروستکردنی پەنیردا لاوەکیە.

ئەرستۆ خۆی زیاتر لایەنگیری بۆچوونی دووەمی کردووەو پێی ڕاستتر بووە، هەروەها ئەرستۆ لە لایەنگرانی بیردۆزی لەخۆوە درووستبوون بووە کە دەڵێت: کرم و ووردە زیندەوەرانی تر لە شتی لێکهەڵوەشاو و بۆگەنکردووەوە درووست دەبن، هەربۆیەش پێی وابووە کۆرپەلە لە خوێنی بێنوێژیەوە درووست دەبێت. ئاشکرایە ئەو بیردۆزەش کاتێکی دوور و درێژ باو و باوەڕپێکراو بوو هەتا لویس پاستۆر هات و ساڵی «١٨٦٤»ز» زانستیانە پووچی کردەوە و لە ناوی برد.

لەو کاتەوە کە ئەرستۆ بیردۆزە باوەکانی سەردەمی خۆی سەبارەت بە درووستبوونی کۆرپەلە پوخت کردوون و لێی توێژیونەتەوە، جەدەلی نێوان لایەنگرانی بیردۆزی کۆرپەلەی تەواوی بچوککراوەی نێو ئاوی پیاو و، لایەنگرانی کۆرپەلەی تەواوی بچوککراوەی نێو هێلکەی ئافرەت، بەردەوام بوو و، هیچ یەکێك لە لێکۆڵەران بۆ ماوەی ٢٠٠٠ ساڵ بیریان بەلای ئەوەدا نەچووە کە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ وەك یەك، بەشداری لە درووستبوونی کۆرپەلەدا دەکەن.

ئەو جەنگەش هەتا سەردەمی ڕێنیسانس و بگرە تا سەرەتای سەدەی بیست بەردەوام بوو، کە لەوێدا هەڵەیی هەردوو بیردۆزەکە دەرکەوت و هەدووکیان بە جووت بە یەکجاری بە خاك سپێرران.

لێرەدا بەئاشکرا ئەوە دەردەکەوێت، کە مرۆڤایەتی تا کۆتایی سەدەی نۆزدە، نەیتوانیوە ئەوە بزانێت کە کۆرپەلە لە تێکەڵاو بوونی ئاوی نێر و مێ درووست دەبێت، و ئەوەشی تەنها لە سەدەی نۆزدەدا بەهۆی زانستە تاقیگەییەکانیەوە بۆ سەلما. لەکاتێکدا

قورئانی پیرۆز پێشدەستی لە ئاشکراکردنی هاوبەشیی «نێر و مێ» لە دروستبوونی کۆرپەلەدا کردووە و ڕایگەیاندووە کە کۆرپەلە لە نوتفەی ئەمشاجەوە دروست دەبێت، کە ئەویش لە تێکەڵاو بوونی ئاوی نێر و مێ پێکدێت، پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ إِنَّا خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَٰهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿٢﴾ ﴾ الإنسان

ئەو دوو بیردۆزەش کە باسکران لای هەمووان چەسپاو بوون و وەك حەقیقەتێکی جێگیر و گومانهەڵنەگر دەهاتنە ئەژمار و جێی چەند و چوون نەبوون، بەڵام ئەم بۆچوونە لە بەردەم زانا مسوڵمانەکاندا ڕێگر نەبووە لە وەی ڕای قورئان بەسەر وان ڕایاندا پەسەند بکەن، لەوانەش ئیبن حەجەر و هەروا ئیبنول قەیم کاتێك گوتویە: «کۆرپەلە لە هەردوو ئاوی پیاو و ئافرەتەوە بەدی دێت، پێچەوانەی ئەوەی تەبائیعییەکان بانگەشەی دەکەن کە دەڵێن تەنها لە ئاوی پیاو دروست دەبێت» هەروەها قورتوبی گوتویە: «خوای گەورە لەم ئایەتەدا ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ ﴾ الحجرات

ئەوەی ڕاگەیاندووە کە دروستکراوانی لە نێر و مێ دروست کردوون» و ئەوانەشی پەرچ داوەتەوە کە گووتویانە دروستکراوان لە یەك ئاو دروست دەبن و دەڵێت: «دروستکراوان دەبێت لە هەردوو ئاوی پیاو و ئافرەتەوە بێن لە بەر ئەو ئایەتە، کە ئەوەش دەقە و لێکدانەوە (تأویل) هەڵناگرێت»

لێرەدا دەپرسین لە کاتێکدا قورئان پێچەوانەی ڕای باوی سەردەمی خۆی و پێش و دوای خۆشی ڕاگەیاندبێت، لەوەدا کە گوتویە کۆرپەلە بەیەکسانی لە ئاوی پیاو و ژنەوە دروست دەبێت، نەك تەنها یەکێکیان، ئیتر چۆن گۆمانکاران دەڵێن گوایە قورئانی پیرۆز زانیاریەکانی بواری کورپەلەزانی لە گەلانی پێش خۆیەوە وەرگرتووە؟؟

دووەم: زانیاریەکانی پێش ئیسلامی گەلەکەی پێغەمبەر (ﷺ) لە بارەی کۆرپەلەزانیەوە.

پلەی زانستە باوەکانی سەردەمی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە نێو گەلەکەیدا و پێش بوونی بە پێغەمبەر جیاوازە، بەهێزبوون ئەو زانستانەی پێوەندی بە دەوروبەریانەوە هەبووە وەك: شیعر، هەستکردن بەو شوێنەی ژێر زەوی کە ئاوی تێدا کۆبۆتەوە، مەزەندە کردنی کاتی باران بەگوێرەی جوڵەو پێگەی ئەستێرەکان، شارەزابوون لە شوێنپێ هەڵگرتنی کەسانی تردا، بەڵان زانستانی تری وەك پزیشکیی تێیاندا لاواز بوون، هەرچەندیش پزیشکی وەك حاریسی کوڕی کیلدە تێیاندا بە نێوبانگ بووە، بەڵام ئەویش پیشەکەی زیاتر بە جادووەوە پەیوەست بووە و کارەکەی زۆرتر لەسەر ئامرازە سەرەتاییەکانی وەك: داخکردن، بڕینەوە، خوێنلێدەرهێنان، چارەکردن بە ڕووەك و حیجامەوە وەستاوە و، هەندێك زانستیش کە لەسەر پایەیەکی لۆژیکی نەوەستاون تێیاندا بڵاوبووە وەك: ئەستێرە گرتنەوە و ناوچاوان خوێندنەوە بۆ زانینی کارە غەیبیەکانی ئێستاو داهاتوویان. لێرەدا دەپرسین و دەڵێین: ئەگەر ئەمە حاڵی گەلەکەی پێغەمبەر بێت کە لە نێویاندا ژیاو لێیانەوە فێربوو، ئەدی لەکوێوە ئەو توانایەی هێنا ئەو ڕاستیە زانستیانە کەشف بکات کە لە باڵاترین پلەی وردیدان، لەکاتێکدا ئەو پێغەمبەرێکی نەخوێندوو بوو (ﷺ)، نووسین و خوێندنەوەی نەدەزانی؟!

دیارە زانستی ئەو پێغەمبەرە بەڕێزە (ﷺ) زۆرترلەسەر چاودێریکردنی مەڕ و شوانیی، هەندێك کاروباری جەنگ و سیاسەت و، بەسەرڕاگەیشتنی هەندێك کاروباری دادوەریدا کورت بووبووەوە. بەڵام کۆرپەلەزانی و زانینی ئەوەی لە ڕەحمدایە، لای عارەبانی کاتی پێغەمبەر (ﷺ) ئەوا باری لە زانستەکانی تر باشتر و ڕاستتر نەبووە و بگرە لەوانیش گەلێك خراپتر بووە، چونکە گەر وان توانیبێتیان ئەستێران ببینن و پەیوەستی بە چەند دیاردەو ڕووداوێکی ناڕاست و نا لۆژیکەوە بکەن، یان چەند نیشانە و ماکی چەند نەخۆشیەك ببینن و بە گوێرەی توانا پێشکانیان بە دەرمانی هەبوو تیماریان بکەن، ئەوا کۆرپەلەزانی و ئەوی پەیوەست بووە بەم بوارەوە غەیب و نادیار بووە بۆیان، چونکە ئەوکات کەس توانای بینینی ڕەحم و ئەوی هەڵیگرتووەی نەبووە، بۆیە ئەم زانستەش لای وان چۆتە قاڵبی جادوو و ئەفسانە و لێکدانەوە نازانستی و نالۆژیکیەکانەوە، بەڵام بە لێکدانەوەی نزیکبوونەوەی پیاو و ئافرەت و بینینی ئاوی پیاو بۆ ئەوە چوون کە مرۆ لەئەنجامی ئەو جووت بوونەو لە ئاوی پیاوەوە دروست دەبێت، بەڵام ئەوەی بە وردی قۆناخ و گەشەی کۆرپەلە بزانن و پەی بە کاتی دروست بوونی بەشەکانی وەك: کۆشت و ئێسقان ببەن، یاخود کەی لە ڕوکەشدا دەزانرێت کۆرپەلە کوڕە یان کچ، ئەوا نەك بۆوان کە گەلێکی دواکەوتووی دەمی خۆیان بوون بەڵکە بۆ گەلە تەواو پێشکەوتووەکانی ئەوکات و پێش و دوای ئەوکاتیش ئەوە کارێکی دەست پێڕانەگەیشتوو بووە و ئەوان زانیاریان نزیکی ٢٠٠٠ ساڵی تەواوی خایاند تا مرۆڤایەتی تێیان گەیشت و پێیان گەییشت، ئیدی چۆن دەکارێ ئەوە وەپاڵ پێغەمبەر (ﷺ) بدرێت کە ئەوان زانیاری و وەسفی ئەوان قۆناخی لە کەسێکی کەم زانستی گەلێکی بێزانستەوە وەرگرتبێت، بێوەی کەس بزانێت زانیاریەکانی لە گەلانی دووردەستی پێشکەوتووی ئەوکات و بەهۆی تاکە پزیشککارێکەوە دەست بکەوێت و، ئنجا ڕاستیان لە چەوت هەڵاوێرێت و لەنێو کتێبێکدا کە قورئانە لە لووتکەی ڕوانبێژیدا و بەشێوازێکی سەر سووڕهێنی زانستی ڕێکیان بخات؟ ئەمە بێئەوەی وەك بانگەشەی بەرنامەکەی پێویستی بە ئاوا زانیاریەکی ورد بێت کە بۆ کەسانی ئەوکات نا مەفهوم بوون و جگە لە بەستنەوەی بە توانای پەروەردگارەوە بۆ دروستکردن و دووبارە زیندووکردنەوە، لە درێژەی ڕیزبەندیە زانستیەکەی ئەوان قۆناخ و دابەشکاریدا سوودیان نەبردووە و هیچ پێویست نەبووە بەوان بێژێت (ﷺ) کەنگێ لە ڕووکەشدا و لە سکی دایکیدا دەتوانرێت بزانرێت کۆرپەلە کوڕە یان کچ! کەواتە دانانی ئەم هەموو گریمانەیە کە پێغەمبەرێکی نەخوێندەوار ئەو هەموو کارانەی کردبێت جگە خۆگێلکردن و نەبینینی ڕۆژی ڕوناکی حەقیقەت و داننەنان بە پێغەمبەرێتی پێغەمبەردا (ﷺ) نەبێت، چی تر هەڵدەگرێت و چی دی لێدەخوێندرێتەوە؟ لەکاتێکدا زۆر ئاشکرا دیارە و وەك لە پێشیشدا ڕوونکرایەوە سەرچاوەی مرۆیی ئەوان زانیاریان تەواو لیخن بووە و گەورە عەقڵانی ئەو بوارە: ئەرەستۆ، هیپۆکرات و گالنی یۆنانی و، میسری و هیندیە کۆنەکانیش تەواو بە هەڵەداچوون و زانیاریەکانیان لە زۆر جێگادا سەرلەبەر هەڵەبوون، ئیتر چۆن موحەممەد (ﷺ) زانیاری ڕوونی لە کانیاوێکی لیخن و زانستی دروستی لە

سەرچاوانی نادرووستەوە بۆ مە گواستۆتەوە، لە کاتێکدا تا دنیا بمێنێت و زانست وەپێش بچێت ئەو زانیاری و قۆناخبەندیانەی ئەو کردوونی (ﷺ) ڕوونتر و باشتر دەردەکەون و دەچەسپن؟!

هەروا ئەگەر پێغەمبەر (ﷺ) لە نێو گەلەکەیدا بە ڕاستگۆی دەستپاك ناسرابێت، ئایا لەگەڵ خەڵکیی ڕاست و لەگەڵ خوای بێهاوتا ناڕاست دەبێت و بەناوی ویەوە ناڕاست دەڵێت؟ بێگومان نا، خۆ ئەگەر ئەو زانستەی لە حاریسی کوڕی کیلدە و نەزری کوڕی حاریس، یا هەر کەسێکی ترەوە وەربگرتایە، وەك گومانکاران دەیڵێن، ئەوا بێ سێ و دوو دەیفەرموو کە لە ئەوانی وەرگرتووە و نەیدەگووت کە ئەوە گووتەی خودایە، ئەمە لەکاتێدا وەك ڕوونکرایەوە ئەوان پزیشکان خۆیان هیچیان لەو بارەوە نەزانیوە هەتا لێیانەوە وەربگرێت، دیارە ئەوەی خۆی شتێك نەزانێت چۆنی فێری خەڵکانی دی بکات؟!

ئەوی ڕوونە گەلی پێغەمبەر (ﷺ) ئەوکات ئەفسانەو بیری پووچ تێیاندا بڵاوبووە و، زۆرێك لە زانیاریەکانیان، هەروەك زانستی نوێ سەلماندوویەتی، هەڵە بوون یا تێکەڵێك بوون لە هەڵە، خۆ گەر ئەو خەڵکانە چاوەی زانیاریەکانی پێغەمبەر بن، کە وانیە، ئەدی چۆن توانی ڕاستیان کە دەگمەنە لە چەوت و بێفەریان کە زۆرینەیە هەڵاوێرێت؟

ئاشکرایە قورئانی پیرۆز کتێبی زانیاری و زانست نیە، بەڵکە کتێبی ڕێنموویی و هیدایەتە، بەڵام خودای پەروەردگار ئیرادەی وایە هەندێك ئاماژەی زانستی تێدا بن کە ئەوکات ڕۆڵێکیان لە بڵاوبوونەوەی بانگەوازی ئیسلامیدا نەبووە و، هیچ بەشدارییەکیان لە تەشەنەکردنی ئیسلامدا نەبووە، کەس ئەوەی پێنەگەیشتووە کە لەکاتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) تاکە کەسێك بەهۆی بوونی ئیعجاز لەو ئایەتانەی ئێستا پێیان دەڵێین ئایەتەکانی ئیعجاز لە بواری کۆرپەلەزانیدا، موسڵمان بووبێت، بەڵکو هەرکەس لە سەرەتای هاتنی پەیامی ئیسلامدا ئیمانی هێنابێت، ئەوە زیاتر لەبەر عەقیدەی یەکپەرستی بێخەوش بووە کە لەگەڵ فیترەتی ساخدا دەئاخاوێت و لە بەر ئەوە بووە کە ئیسلام داوای ئاکار و ئادابی بەرز دەکات، خوای کاربەجێ دەفەرموویت:

﴿ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ ﴾ النساء

خۆ ئەگەر ئەو ئاماژانە هیچ کاریگەریەکیان لەسەر بڵاوبوونەوەی بانگەوازی ئیسلامی لەکاتی پێغەمبەردا (ﷺ) نەبووبێت، چی ئەوە پێویست دەکات گوتەی ناڕاست – دوور لەئەو – بڵێت و ئەو زانیاریانە لە کەسانی دیەوە وەربگرێت؟؟!!

ئاشکرایە هیچ ژیریەك ئەمە ناسەلمێنێت و هیچ عەقڵێك بڕوا بەمە ناکات. بەڵکو ژیر و خاوەن ئاوەز ئەوەی زیاتر بۆ ئاشکرا دەبێت کە ئاوا زانیاریەکی ورد و قۆناخبەندیەکی تەواو دروست، لەو سەردەم و بۆ کەسێکی نەخوێندەوار، تەنها لە لایەن بەدیهێنەری کۆرپەلەوە کە خوای میهرەبانە بەدەست دێت و، لە غەیری ویەوە بەهیچ جۆرێك مومکین نیە و دەستپێراگەیشتنی مەحاڵە.

سەرچاوە: موسوعة حقائق الاعجاز العلمي في القران الكريم و السنة النبوية في مواجهة الشبهات/ المجلد الثالث.. www.eajaz.org

زانایانی ئیسلام

شەریفی ئیدریسی

م.جەمال موحەممەد ئەمین

شەریفی ئیدریسی ناوی ئەبووعەبدوڵڵا کوڕی محەمەد کوڕی عەبدوڵڵا کوڕی ئیدریسە، لەساڵی (١١٠٠ ز) لەشاری سەبتەی مەغریبیدا لەدایك بووە، وهەر لەوێ خوێندویەتی وە زۆرحەزی لەگەشت و گوزار بووە، و کەنارەکانی ڕۆژهەڵاتی دەریای سپی و کەنارەکانی بەریتانیا و فەرەنسا گەڕاوە، ئینجا گەڕاوەتەوە بۆ باکوری ئەفەریقا و تەمەنی لە شانزە ساڵ تێ نەپەڕیوە.

شەریفی ئیدریسی یەکێکە لە زانا هەرە گەورەکانی جوگرافیا، و هەر شوێنێ گەڕابێت بەچاوی زانایەکی بیر فراوانەوە تیا ماوەتەوە و ئینجا لەسەری نووسیوە، وئەو شوێنانەی کە نەیدیبێ ئەوا پرسیاری زۆری لەبارەوە کردووە و زانیاری لەسەری کۆکردۆتەوە، کاتێك کە ناوی ئیدریسی لە ئاسمانی زانستی جوگرافیادا درەوشایەوە، پاشای صقلیە (ڕۆجەری دووەم) دەنگ و باسی دەبیستێ و دەنێرێ بە شوێنیدا، ئیدریسیش بەدەم داواکەیەوە دەچێت و لە ساڵی (1138 ز) وەتا (1154 ز) کە تیایدا کۆچی دوایی کرد، لەو ماوەیەدا هەمووی لای پاشای صقلیە دەمێنێتەوە و ڕێزێکی زۆری لێ دەگرێت و یارمەتیشی دەدات، وە ڕۆجەر یەکێك بوو لەوانەی کە یارمەتی ئیدریسی دا لەدانانی نەخشەی گۆی زەویدا، و ئیدریسیش وەکو چاکە دانەوەیەکی پاشای صقلیە، نزیکەی ١٥ ساڵ خەریکی دانانی کتێبێك دەبێ بەناوی (نزهة المشتاق فی اختراق الافاق)کە بەچەند هەفتەیەك پێش مردنی پێشکەشی پاشای صقلیەی کردووە. ئەم کتێبەی ئیدریس تائێستاش بەگەورەترین سەرچاوەی زانستی جوگرافیا دادەنرێت، دائیرەی مەعاریفی فەرەنسی دەڵێ: (کتێبەکەی ئیدریس لە جوگرافیا بە گەورە ترین بڕوا نامەی زانستی جوگرافیا لە سەدەکانی ناوەڕاستدا دادەنرێت). ئیدریس لە کتێبەکەیدا زانیاری تەواو لە بارەی ڕووبارەکان و چاوگەکانیان و پلەی گەرمی ناوچەکان بەدرێژایی چوار وەرزەی ساڵ دەدات، هەروەها هەر لەو کتێبەیەیدا گۆی زەوی دابەش کردووە بۆ حەوت هەرێم، کە لە هێڵی یەکسانی ئێستاوە دەست پێ دەکات، و ئاماژەی بۆ ناوچەی جەمسەری ساردی گۆی زەوی کردووە و دەری خستووە کە ئەو ناوچانە چۆڵن و ئاوە دانیان تیا نییە، شایانی باسە کە ئەو کتێبە بۆ زۆربەی زمانە بیانیە سەرەکیەکان وەر گێر راوە، و جگە لەو کتێبەش کتێبی (روضة الانس و نزهة النفس) و چەند کتێبێکی دیکەیشی هەیە. جگە لەوانەش زانا ئیدریس زۆر بە سەلیقەیی و زانایەوە نەخشەیەکی گۆی زەوی کێشاوە لەسەر پارچەیەك زیو کە تائێستاش جێگای سەر سوڕمان و سەرنجی زانا ئەوروپیەکانە، چونکە ئیدریس لەو نەخشەیەیدا سەلماندویەتی کە زەوی خڕە، و بۆ یەکەم جار توانوویەتی هێڵەکانی پانی لە سەر دابنێت و ماوەکانی نێوان پارچەکانی زۆر بە وردی دیاری بکات، و لە کۆتاییدا ئەمەندە بەسە کە مێژوونوس (جوتیە) دەڵێت: (ئیدریسی جوگرافیزان مامۆستای جوگرافی ئەوروپا بووە بۆ ماوەی سێ سەدە ئەوروپا ئەو زانایەی وەك مامۆستای خۆی داناوبوو چونکە تا ئەو کاتە هیچ وێنەیەك و نەخشەیەکی جیهانی نەبوو تەنها ئەوەی ئیدریس نەبێت).

سەرچاوەکان: ١- کتێبی (المسلمون والعلم الحدیث) ٢- ڕۆژنامەی (طب وعلوم) ژ ٧٧. ٣- کتێبی (اعلام التربیة) ٤- گۆڤاری (الرسالة الاسلامیة) ژ.١٣٣ / ١٩٨٠
٥- گۆڤاری العلوم ژ/ ٦٣ /١٩٩٢

د.كريم أحمد
karimdawody@yahoo.com

نهێنییەکانی قورئان و وەڵامی هەندێك رەخنە

ئەم بابەتە لێكۆڵینەوەیەك بوو لە دوو توێی پەنجا لاپەڕەدا پێشكەش بە كۆنگرەی بەرگری لە قورئانی پیرۆز كرا كە سەنتەری زەهاوی گرتی لە كۆتایی مانگی دوازدەی 2011، بابەتەكە لە دووبەش پێكهاتووە، لە ژێر هەر بەشێكیشدا كۆمەڵێك باس هەیە:

بەشی یەكەمیان باسی هەندێك لە نهێنییەكانی قورئان و ئیعجازی قورئان و هەندێك لە سیفەتەكانی قورئان دەكات، بەشی دووەمیشیان وەڵامی كۆمەڵێك رەخنەو بۆچوون دەداتەوە، لەوانە دوو بۆچوونی دكتۆر عبدالكریم سروش، و دوو رەخنەی كتێبی ئایا قورئان پارێزراوەو هەندێك وڕێنەی احمد القبانچی كە عەمامە بەسەرێكی شیعەیە!

لە میانەی باسی ئیعجازی قورئاندا وەڵامی ئەو بۆچوونەمان داوەتەوە كە نەززامی موعتەزیلی و شریفی مورتەزای شیعی و هەندێك زانای تر هەیانبووە كە بە عەرەبی پێی دەوترێت«صورفە» یا «صەرفە» كە كورتەكەی ئەوەیە كە ئەگەر خەڵكی كتێبێكی وەكو قورئانیان دانەناوە لە رووی رەوانبێژییەوە لەبەر ئەوە نییە كە لە توانایاندا نەبووە بەڵكو لەبەر ئەوەیە كە خوا رێگری لێكردوون یان ئەوەی لە دڵ دەرهێناون كە هەوڵی شتێكی وا بدەن! كورتەی وەڵامەكەش ئەوەیە كە ئەو جۆرە بۆچوونە بەڵگەیە لەسەر نەناسینی خواو نەناسینی حەقیقەتی قورئان و لە خۆگۆڕانی ئەو كەسانە.

هەر لە میانەی باسی ئیعجازی قورئاندا باسی ئەوەمان كردووە كە قۆرخكردنی ئیعجازی قورئان لە رووە بەلاغییەكەیدا بچووككردنەوەی قورئان و نەناسینی قورئانە، بەڵكو قورئان دەبێ هەموو شتێك و هەموو لایەنێكی موعجیز بێت و لە توانای مرۆڤدا نەبێت شتێكی لەو جۆرە دابنێت، نابێ تەنها لە رووی زمان و رواڵەتەوە بێوێنە بێت كە ئەو هەموو بایەخەی پێدراوە، بەڵكو لە هەموو روویەكەوە بێوێنەیە:

لە رووی جەوهەرو ماهییەتەوە، لە رووی سروشت و سیفەتەوە، لە رووی ناوەڕۆك و پێكهاتەیەوە، لە رووی پەیام و وەزیفەیەوە، لە رووی شێوازو میتۆدەوە، و لە رووی كاریگەرییەوەو هەروەها..... هتد.

هەروەها باسی هەندێك لە سیفەتەكانی قورئانمان باسكردووە كە لە قورئاندا هاتووەو گرنگی تایبەتی خۆیان و دەلالەتی خۆیان هەیە، لەوانە وەسفكردنی قورئان لەلایەن خواوە بە: حكیم، كریم، مجید، مبارك، مبین.... هتد.

بەشی دووەمی لێكۆلینەوەكەمان كردۆتە دوو باسەوە، لە باسی یەكەمدا باسی ئەو شتانەمان كردووە كە ناحەزانی ئیسلام پشتیان پێدەبەستن بۆ رەخنەگرتن لە قورئان، لەوانە:

١- ئەو هەموو ریوایەتە لاوازو هەڵبەستراوانەی دەربارەی نووسین و كۆكردنەوەی قورئان ریوایەت كراون.

٢- ئەو هەموو ریوایەتە لاوازو هەڵبەستراوانەی دەربارەی ناسخ و مەنسوخ هاتوون.

٣- ئەو ئیسرائیلییات و ریوایەتە هەڵبەستراوو لاوازانەی زانایانی تەفسیر ریوایەتیان کردووە لە تەفسیرەکانیاندا دەربارەی واتاو مەبەستی ئایەتەکان.

٤- ئەو هەموو ریوایەتانەی زانایانی شیعە داویانەتە پاڵ ئیمامەکانیان دەربارەی رووداني گۆڕانکاری لە قورئانداو دەسکاریکردنی قورئان لەلایەن هاوەڵانەوەو بوونی موصحەفی فاتیمەو جەفرو جامیعەو سورەتی ویلایەت و هتد.

باسی دووەمی بەشی دووەمی لێکۆڵینەوەکەمان تەرخان کردووە بۆ رەتدانەوەی هەندێك بۆچوونی هەڵەو رەخنە لە قورئان، لەوانە دوو بۆچوونی هەڵەی عبد الکریم سروش کە لە وتارێکیدا بەناوی توتی و زەنبور بلاوی کردۆتەوە، یەکێکیان ئەوەیە کە دەڵێ قورئان بە لەفز دانەبەزیوە بەسەر پێغەمبەردا بەڵکو بە مانا دابەزیوەو پێغەمبەر خۆی دایڕشتۆتەوە لە ژێر کاریگەری حاڵەتی دەروونی خۆی و کولتوری کۆمەڵگەو هتد، دووەمیشیان کە هەر لەیەکەمەوە سەرچاوە دەگرێت سورەتی ﴿تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ ١﴾ المسد: ١ ە کە بەنموونە دەیهێنێتەوە لەسەر ئەوەی کە سورەتێکی رەوان نییەو پێغەمبەر لە حاڵەتێکی پەستی دەروونیدا وتوویەتی و ناگاتە ئاستی رەوانبێژی ئایەتەکانی تری قورئان.

ئێمە لێرەدا بەچەندین بەڵگەی عەقڵی و نەقڵی سەلماندومانە کە قورئان بە لەفز دابەزیوە نەك بە مانا وە سەلماندومانە کە ئەو بۆچوونەی سروش لە بێئاگایی ئەو لە قورئان و پاشخانە شیعەگەرێتییەکەیەوە سەرچاوەی گرتووە کە زۆربەی زانایانی شیعە چجای بیرمەندەکانیان هەم ئاگایان لە قورئان نییەو لێکۆڵینەوەیان لەسەری نییە، وەهەم باوەڕیان وایە کە قورئان دەسکاریکراوە.

بەڵگەی روونی بێئاگایی سروش لە قورئان ئەم ئایەتانەیە کە بە راشکاوی و بێ پێچوپەنا دەڵێن قورئان بە زمانی عەرەبی دابەزیوە، کە هەرکەسێك بیخوێنێتەوە گومانی نامێنێ لەوەی کە قورئان بەلەفزو مانا دابەزیوە نەك تەنها بە مانا[1]

لێرەدا ئاماژەمان بە یەکێك لە نهێنییەکانی قورئان داوە لەوەی کە لەچەندین شوێندا ئاماژەی بەوە داوە کە قورئان بە زمانی عەرەبی دابەزیوە بەسەر پێغەمبەردا ﷺ ئەو شتەی کە کوردە ناسیۆنالیستەکان پێی نارەحەتدەبوون و وایان دەزانی ئەوە بەڵگەی عەرەبچێتی قورئانە، ئێستا دەردەکەوێت ئەگەر ئەو ئایەتانە نەبووایە رەنگە خەڵکێکی زۆر بەقسەی کەسانی وەکو سروش فریویان بخواردایەو باوەڕیان بکردایە بەوەی کە قورئان بەمانا دابەزیوە نەك بە لەفز!

دەربارەی سورەتی ﴿تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ ١﴾ المسد: ١ یش کە عبدالکریم سروش لە نەزانی خۆی و ناشارەزایی ئەو لە زمانی عەرەبی و بەگەڕ نەخستنی بیرکردنەوەیەکی لۆژیکیانە وادەزانێ سورەتێکی نارەوانەو نەك هەر لە قورئان بەڵکو لە قسەکانی تری پێغەمبەریش نا رەوانترە، سەلماندومانە ئەم سورەتە بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە قورئان نەك هەر لەلایەن خواوەیە بەڵکو بەڵگەشە لەسەر ئەوەی کە قورئان بەهیچ شێوەیەك دەسکاری نەکراوەو گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە ئەویش بەم شێوەیە:

١- ئاشکرایە کە ئەم سورەتە لە سەرەتاکانی سەردەمی بانگەوازی ئیسلامیدا دابەزیوە لە مەککە کە هێشتا ژمارەی موسوڵمانان بە پەنجەی دەست دەژمێرران، جا ئەگەر ئەم قورئانە لە دانانی محمد خۆی بووایە هەرگیز لەو کاتەدا ئاوها سورەتێکی دانەئەبەزاند لەبەر ئەم هۆیانە:

یەکەم: وەکو ئەزانین ئەبولەهەب مامی پێغەمبەر بوو پێغەمبەریش لەو سەرەتایەوە پێویستی بە هاوسۆزی و هاوکاری و پشتیوانی خزمانی هەبوو وەکو قورئان لەو سەرەتایەدا بەسەر زمانی پێغەمبەرەوە دەفەرموێت:

﴿قُل لَّآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ أَجۡرًا إِلَّا ٱلۡمَوَدَّةَ فِي ٱلۡقُرۡبَىٰۗ ٢٣﴾ الشورى: ٢٣

واتە من هیچ پاداشتێکم لە ئێوە ناوێت جگە لەوەی رەچاوی ئەو خزمایەتییە بکەن کە لە نێوانماندا هەیە. کەواتە کەسێك خۆی داوای رەچاوکردنی ئەو پەیوەندییە بکات چۆن دەچێت بەو شێوە توندە دادەبەزێت بەسەر مام و مامۆژنیدا، ئایا لە کاردانەوەی خزمانی تری ناترسێت؟ دوایی لەوە ناترسێت کە خەڵکی سەرزەنشتی بکەن لەسەر ئەوەی بەو شێوە توندە دابەزیوە بەسەر مام و مامۆژنیدا؟ ئەی لەوە ناترسێت ئەبوتالیبی مامی کە یەکەم پشتیوانی بوو لێی زویر بێت و هەڵوێستی لێوەرگێرێت لەسەر ئەو هێرشە توندەی لەسەر ئەو برایەی کردوویەتی؟ ئەی لەوە نەدەترسا کە خزمانی بچن بۆلای ئەبوتالیبی مامی و داوای لێبکەن لەسەر ئەو قسانەی بە ئەبولەهەبی وتووە سەرزەنشتی بکات یا پشتی بەربدات؟

دووەم: هەموو دەزانین کە دوو کچی پێغەمبەر مارە بڕی دوو

١- ﴿وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ١٩٢ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلۡأَمِينُ ١٩٣ عَلَىٰ قَلۡبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلۡمُنذِرِينَ ١٩٤ بِلِسَانٍ عَرَبِيّٖ مُّبِينٖ ١٩٥﴾ الشعراء: ١٩٢ – ١٩٥

﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ قُرۡءَٰنًا عَرَبِيّٗا لَّعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ٢﴾ يوسف: ٢

﴿وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ حُكۡمًا عَرَبِيّٗاۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعۡتَ أَهۡوَآءَهُم بَعۡدَمَا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡعِلۡمِ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِيّٖ وَلَا وَاقٖ ٣٧﴾ الرعد: ٣٧

﴿وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا وَصَرَّفۡنَا فِيهِ مِنَ ٱلۡوَعِيدِ لَعَلَّهُمۡ يَتَّقُونَ أَوۡ يُحۡدِثُ لَهُمۡ ذِكۡرٗا ١١٣﴾ طه: ١١٣

﴿وَلَقَدۡ ضَرَبۡنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٖ لَّعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُونَ ٢٧ قُرۡءَانًا عَرَبِيًّا غَيۡرَ ذِي عِوَجٖ لَّعَلَّهُمۡ يَتَّقُونَ ٢٨﴾ الزمر: ٢٧ – ٢٨

﴿حمٓ ١ تَنزِيلٞ مِّنَ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٢ كِتَٰبٞ فُصِّلَتۡ ءَايَٰتُهُۥ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا لِّقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ ٣﴾ فصلت: ١ – ٣

﴿وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا لِّتُنذِرَ أُمَّ ٱلۡقُرَىٰ وَمَنۡ حَوۡلَهَا وَتُنذِرَ يَوۡمَ ٱلۡجَمۡعِ لَا رَيۡبَ فِيهِۚ فَرِيقٞ فِي ٱلۡجَنَّةِ وَفَرِيقٞ فِي ٱلسَّعِيرِ ٧﴾ الشورى: ٧

﴿حمٓ ١ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡمُبِينِ ٢ إِنَّا جَعَلۡنَٰهُ قُرۡءَٰنًا عَرَبِيّٗا لَّعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ٣﴾ الزخرف: ١ – ٣

﴿وَمِن قَبۡلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامٗا وَرَحۡمَةٗۚ وَهَٰذَا كِتَٰبٞ مُّصَدِّقٞ لِّسَانًا عَرَبِيّٗا لِّيُنذِرَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُحۡسِنِينَ ١٢﴾ الأحقاف: ١٢

﴿وَلَوۡ جَعَلۡنَٰهُ قُرۡءَانًا أَعۡجَمِيّٗا لَّقَالُواْ لَوۡلَا فُصِّلَتۡ ءَايَٰتُهُۥٓۖ ءَا۬عۡجَمِيّٞ وَعَرَبِيّٞۗ قُلۡ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ هُدٗى وَشِفَآءٞۚ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ فِيٓ ءَاذَانِهِمۡ وَقۡرٞ وَهُوَ عَلَيۡهِمۡ عَمًىۚ أُوْلَٰٓئِكَ يُنَادَوۡنَ مِن مَّكَانِۭ بَعِيدٖ ٤٤﴾ فصلت: ٤٤

کوڕی ئەبولەهەب بوون، ئایا ئەگەر قورئان لە دانانی محمد بووایە دەچوو ئاوها موجازەفەیەك بکات و ئایندەی کچەکانی بخاتە مەترسییەوەو ئەو هێرشە توندە لەسەر خەزورانی کچەکانی بکات کە دەرئەنجامەکەی دیاربوو ئەویش تەڵاقدرانی دوو کچەکەی و شێوانی لانە لێیان؟ لەو باوەڕەدام هیچ کەسێك گەر بەدەستی خۆی بێت ئاوها هەنگاوێك نانێت.

کەواتە لە ڕووی عەقڵ و لۆژیکەوە پێغەمبەر هیچ بەرژەوەندییەکی نەبوو لەو هێرشکردنە سەر ئەبولەهەب.

٢- ئاشکرایە کە ئەبولەهەب و ژنەکەی لە ژیانی پێغەمبەردا هەر لە مەککە کۆچی دواییان کرد، ئایا ئەگەر ئەم قورئانە لەلایەن پێغەمبەرەوە بوایە یا توانای دەسکاریکردنی هەبوایە چ لە خۆیەوە یا لەسەر داوای مامەکانی و خزمانی ئەو سورەتەی لانەدەبرد؟ چ زەرورەتێك مابوو بۆ هێشتنەوەی ئەو سورەتە لە قورئاندا؟

٣- ئاشکرایە کە دوای فەتحی مەککە هەموو ئەهلی مەککە موسوڵمان بوون بەخزمانی پێغەمبەرو کوڕەکانی ئەبو لەهەبیشەوە، ئایا ئەگەر قورئان لەدانانی خودی پێغەمبەر بوایە یا دەسکاریکردنی بەدەستی ئەو بوایە ئەم سورەتەی هەڵنەدەگرت؟ هیچ نەبوایە لەبەر دڵی خزمانی و کوڕەکانی ئەبو لەهەب و مامەو ئامۆزاکانی! مێژوو و کتێبەکانی سیرە هیچ ئاماژەیەکیان تێدا نییە لەوەی کە کەسێك لە خزمانی پێغەمبەر یا کوڕانی ئەبو لەهەب ئاوها داوایەکیان لە پێغەمبەر کردبێت چونکە هەموو بە تەواوی تێگەیشتبوون کە نە هاتنە خوارەوەی قورئان و نە دەسکاریکردنیشی دەسەڵاتی پێغەمبەری تێدا نییە. وە ئەگەر خەڵکی کەمترین گومانیان هەبوایە ئاوها داوایەکیان لە پێغەمبەر دەکردو ئەو کەسانەی ناویان بەخراپە لە قورئاندا هاتبوو یا سەرزەنشت کرابوون کورەکان و خزمانیان مەرجی ئەوەیان لەسەر پێغەمبەر دەکرد کە ئەو ئایەتانە لاببەن ئینجا موسوڵمان دەبن، لەوانە کوڕەکانی ئەبو لەهەب و خالیدی کوڕی وەلید کە ئایەت لە سەر باوکی دابەزیبوو و ...هتد.

٤- پێغەمبەر چۆن توانی لەو سەرەتای بانگەوازەوە موجازەفەیەکی وا بکات و بڕیارێکی وا دەربکات کە ئەبو لەهەب و ژنەکەی هەردوکیان دۆزەخین و باوەڕناهێنن، ئایا ترسی ئەوەی نەبوو مامی بۆ بە درۆ خستنەوەشی بێت بە سەرزارەکیش بێت موسوڵمانێتی خۆی ڕاگەیەنێت؟ ئایا ئەمە بەڵگە نییە لەسەر ئەوەی کە ئەم قورئانە لەلایەن کەسێکەوەیە لەسەداسەد دەیزانی سەرئەنجامی ئەبو لەهەب و ژنەکەی بەچی دەگات و دەیزانی کە هەرگیز بەسەرزارەکیش بێت باوەڕناهێنن؟

٥- ئەم سورەتە بەشێکە لە ژیاننامەی پێغەمبەرو دۆکیومێنتێکی مێژووییە لەسەر ئەو سەردەمەی پێغەمبەر لەسەر ئەو نارەحەتییانەی ڕووبەڕووی دەبوونەوە لەو سەرەتای بانگەوازەوە کە لە هەموویان سەختتر پشت هەڵکردنی خزمانی بوو لێی و دوژمنایەتیکردنی بوو لەلایەن ئەو خزمانەوە، ئیتر نازانم چۆن کەسێکی وەکو د. سروش شتێکی وای لێ دەشارڕێتەوەو سورەتێکی وا بەزیادو نابەجێ دەزانێ لە ناو قورئاندا.

٦- بە درۆ خستنەوەی ئەو کەسانەیە کە دەڵێن پێغەمبەر قورئانی لە بەحیراوە وەرگرتووە، چونکە لۆژیکی نییە نە بەحیراو نە هیچ کەسێکی تر بزانن هەڵوێستی یەکەیەکەی ئەو خەڵکییە چۆن دەبێت بەرامبەر بە بانگەوازەکەی پێغەمبەر بە تایبەت خزمانی خۆی.

هەر لە بەشی دووەمدا وەڵامی دوو هەڵەو نەزانی کتێبی (ئایا قورئان پارێزراوە) مان داوەتەوە، یەکێکیان ئەوەیە کە دەڵێت قورئان لێکنەچون و دژەیەکتری تێدایە، دووەمیشیان ئەوەیە کە دەڵێ قورئان هەڵەی ڕێزمانی تێدایە! وەرگێڕی ئەم کتێبە بۆ سەلماندنی بۆچوونی یەکەمی پشت بەو ئایەتە دەبەستێت کە دەفەرموێت **«أفلا يتدبرون القران ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافا كثيرا»** کە گوایە ئەم ئایەتە دان بەوەدا دەنێت کە قورئان جیاوازییەك و دژە یەکترێکی کەمی تێدایە چونکە خۆی لێرەدا بوونی جیاوازی زۆر ڕەتدەکاتەوە، کەواتە بە مەفهومی موخالەفە جیاوازی لێکنەچوون و دژە یەکێکی کەمی تێدایە!

ئێمە لێرەدا نەزانی وەرگێڕمان دەرخستووەو سەلماندومانە کە ئەم جۆرە ئاخاوتنەی قورئان و ئەم شێوازە دەربڕینە بۆ دانپێدانان نییە بە بوونی جیاوازی و دژە یەکتری یەکەم لە قورئاندا بەڵکو بۆ دەرخستنی گەورەیی قورئان و سەرنجڕاکێشانی خەڵکییە بۆ گەورەییەکەی ئەویش بەوەی کە ئەگەر ئەم کتێبە لەبەر ئەوەی پڕە لە زانست هەرکەسێکی تر بینوسیبایە پڕ دەبوو لە کەموو کورتی، نموونەشمان بە دەزگایەکی زۆر گەورەو ئاڵۆزو سەرنجڕاکێش هێناوەتەوە کە ئەگەر هەر ئەندازیارێکی تر جگە لە فلانە ئەندازیار کە زۆر پسپۆرو شارەزایە درووستی بکردایە پڕی دەکرد لە هەڵەو کەموکورت.

دەربارەی بوونی هەڵەی ڕێزمانیش بەچەندین بەڵگەی عەقڵی سەلماندومانە کە هەرگیز نابێت قورئان هەڵەی ڕێزمانی تێدا بێت چونکە بە شایەتی هەموو پسپۆڕان قورئان لە فەرموودەی پێغەمبەرو فەرموودەی قودسی کە دووجۆر ئاخاوتنی ترن لە زاری پێغەمبەرەوە دەرچوون ڕەوانترە، کەچی ئەو جۆرە شتانەی کە بەهەڵەی ڕێزمانی لەقەڵەم دەدرێن لە قورئاندا لەو دوو جۆرە ئاخاوتنەی تردا نییە، کەواتە دەبێ نهێنییەك یا زیاتر لە پشت ئەو حاڵەتانەوە هەبێت کە هەندێك کەس وادەزانن هەڵەی ڕێزمانین لە کاتێکدا کە پسپۆڕانی زمان ئەوەیان نەوتووە بەڵکو لە ژێر ڕێسای زمانی عەرەبیدا بە ئاسانی جێگەیان کردۆتەوە بێ زۆر لە خۆکردن.

باسی پێنجەمی بەشی دووەمیشمان تایبەتکردووە بەوەڵامی احمد القبانچی عەمامە بەسەری شیعەی عەلمانی کە دەڵێت نهج البلاغەی ئیمامی عەلی لە قورئان ڕەوانترە، یەکەم بە هێنانەوەی قسەکانی ئیمامی عەلی دەربارەی قورئان کە دانپێدانانی ئیمامی عەلییە بەگەورەیی قورئان، و پاشان سەلماندنی ئەو میتۆدە سەقەتەی کە ئەو نەزانە گرتویەتە بەر لە بەراوردکردنەکانیدا، کورتەکەشی ئەوەی کە گەر بتەوێت بەراورد لە نێوان دوو دەقدا بکەیت دەبێ ئەو دوو دەقە باسی هەمان شت بکەن نەك یەکێکیان باسی شتێك و ئەویتریشیان باسی شتێکی تر و هتد.

ئیعجازی

ژمارەیی

لە قورئانی پیرۆزدا

مامۆستا شەماڵ موفتی

shamalmufti@gmail.com

بەشی یەکەم

ئاشکرایە زانایانی (زانستی شەرعی) میللەتی ئیسلام (ئیجماع)ن لەسەر بوونی ئیعجازی (زمانەوانی و بەلاغی و تەشریعی و مێژوویی)، بـەڵام ئیجماعیان لەسەر ئیعجازی زانستی نییەو بە شێوەیەکی کەمتریش لەسەر ئیعجازی ژمارەیی، و بگرە هەندێ لە مامۆستا ئاینییەکان دژایەتی ئیعجازی ژمارەیی دەکەن.

لێرەدا پێویستە پرسیارێك لەو جۆرە مامۆستایانە بکرێت:

بۆچی ئاساییە زمانەوانێك لە قورئانی پیرۆز بکۆڵێتەوەو ئیعجازی بەلاغی و بەدیع و بەیان بدۆزێتەوە؟! یان مێژووزانێك بۆی هەبێت تەدەبور بکات و ئیعجازی مێژوویی بدۆزێتەوە؟! یان یاسا ناسێك بۆ دەرخستنی ئیعجازی یاسایی؟! ئەمانە ئافەرینیان لێدەکرێت و توێژینەوەو دیراساتەکانیان لە چاپ دەدرێـت و بڵاودەکرێنەوەو لە وتاری هەینییدا ئاماژەیان پێ دەکرێت .. بەڵام نابێت پسپۆڕێکی بواری بیرکاری تەدەبور لە قورئاندا بکات!!! کەی ئەمە راستە؟

مـن ئـەم (بـێ متمانەییە بـە ئیعجازی ژمـارەیـی) دەگەڕێنمەوە بۆ (٣) هۆکاری سەرەکی:

١- لەبەر ئەوەی زۆرینەی مامۆستایانی شەریعەت لە (زانستی بیرکاری) دوورن و نایزانن.

٢- سـەرەتـای مـێـژووی ئیعجازی ژمـارەیـی لـە (د. رشـاد خلیفە)وە دەستیپێکرد کە پاش ماوەیەك دەرکـەوت زۆرینەی دەرئەنجامەکانی راست نەبوون (کەمتر لە نیوەی راست بوون)، جگە لە تۆمەتبارکردنی بە شوێنکەوتنی ئاینیی بەهائی.

٣- هەندێ لە زانایانی بـواری شەرعی ئامادەنین گوێ لە پێشکەوتنە زانستییەکان بگرن و تا ئێستا هەندێکیان باوەڕیان بە دابەزینی مرۆڤ لەسەر مانگ یان خولانەوەی زەوی بەدەوری ڕۆژدا نییە.

باشە کاتێك توێژینەوەیەك (لـە هـەرچ بوارێکدا) شکست دەهێنێ و سەرکەوتوو نابێت، ئایا زانایان ڕادەوەستن و سارد دەبنەوەو واز لە بەردەوامبوون دێنن؟ بێگومان نەخێر، ئەگەر تەماشای هەموو داهێنانەکان بکەین دەبینین توێژینەوەکان چەندین قۆناغی شکستی تێدەپەڕێنن پاشان دەبنە داهێنانێك لە خزمەتی مرۆڤایەتیدا، بۆ نموونە کارەبای (دی سی) یان (مۆرس) و (تەلەفۆن)...

لە لایەکی دیکەوە، بوونی کەسێکی (نامۆسوڵمان) لە تیمێکی توێژینەوەدا لە بوارێکی قورئاندا نابێتە هۆی فەرامۆشکردنی ئەو بوارە، راستە بەهائییەکان ژمارە (١٩) دەپەرستن و (١٩) نوێژیان هەیەو..هتد، بەڵام ﴿ عَلَيۡهَا تِسۡعَةَ عَشَرَ ٣٠ ﴾ المدثر ئایەتێکە لە قورئانا، ئایا دەکرێ لەبەر بەهائییەکان باسی نەکەین و خۆمانی لێ کوێر بکەین ؟

پاشان قووڵبوونەوە لە زانستی ئیعجازی ژمارەیی و ئەنجامدانی توێژینەوە لەلایەن تیمی بـڕواداران و پسپۆڕ لە زانستەکانی (بیرکاری و بەرنامەسازکردنی کۆمپیوتەری)، کە لە پێناوی خزمەتی قورئان و دەرخستنی زمانێکی نوێی بانگەواز کە هەموو جیهان لێی تێبگات کە زمانی ماتماتیکە کاریان کـردووە، بۆیە

ئیعجازی ژمارەیی تەنها لەگەڵ عەرەب و عەرەبی ناسدا کاریگەریی نەبووە، بەڵام لەگەڵ غەیری عەرەبدا سەرکەوتووبووەو هەزارەها کەس بە ئیعجازی ژمارەیی بوونەتە موسوڵمان.

لەو سەرۆك تیمە بەناوبانگانەش پاش (د. مستەفا محمود (خوا لێی خۆشبێت): مامۆستا بەسام جەررار، د. عبد الدائم الکحیل، د.الحسن زاید، د.ابراهیم کامل ... شایانی باسە کە هەر هەموویان — بە تەوفیقی خوای گەورە — دەرئەنجامی ئیعجازیی چاکیان هەبووەو کتێبەکانیان لە ئینتەرنێت دەست دەکەوێت و خۆزگە کەسانێك هەڵسانایە بەکاری وەرگێڕانیان بۆ کوردی کە بەداخەوە نەوەی نوێمان زمانی عەرەبی تێناگەن.

ئیعجازی ژمارەیی چییە؟

ئەو زانستەیە کە پەیوەندی (ماتماتیکی) دەسەلمێنێت لە نێوان ژمارەکانی (سورەت و ئایەت و کۆوشەی ئایەت و کۆ پیتی ئایەت). کە شێوازێکی بانگەوازی سەرکەوتووەو زۆر کاریگەرە چ بۆ پتەوکردنی ئیمانی بڕواداران ﴿لِيَزْدَادُوٓاْ إِيمَـٰنًا مَّعَ إِيمَـٰنِهِمْ ﴿٤﴾﴾ الفتح و چ بۆ بێ باوەڕان و قەناعەت پێهێنانیان کە سیستەمی ماتماتیك لە پاڵ هەموو ژمارەیەك دایەو هەموو پیتێك لە قورئانا بە سیستەمێکی ماتماتیکی دانراوە کە لە توانای مرۆڤایەتیدا نییە. بە واتایەکی تر ئیعجازی ژمارەیی بانگەوازێکە بۆ سەلماندنی راستی ئیسلام و راستی پێغەمبەرایەتی (محمد) ﷺ دەشبێت بزانین (ئیعجازی ژمارەیی) جیاوازە لە (ئیعجازی زانستی)، ئیعجازی زانستی پێویستی بە بەڵگە هێنانەوەو (دیراسات و توێژینەوەو دۆزینەوە) لە دەرەوەی قورئان هەیە، بەڵام ئیعجازی زانستی بەڵگەکانی لە ناو خودی لاپەڕەکانی قورئانە!!

لە لایەکی دیکەوە بەرنامەی ئیعجازی ژمارەیی هەڵە کەشف دەکات لە هەر نوسخەیەکی قورئان کە لەسەر نوسخە ئەسڵییەکە نەسخ نەکرابێت!!

بەڕێزان، هەموو توێژینەوەیەك (لە چوارچێوەی زانستدا) دەبێت (٣) مەرجی سەرەکی تێدا هەبێت:

١- کەرەستەی توێژینەوەکە واتا (ماددەی لێکۆڵینەوەکە یان بوارەکەی).

٢- پرۆگرامی کار یاخود شێوازی کارکردن (منهج البحث).

٣- گەیشتن بە دەرئەنجام.

هەموو ئەو بەڕێزانەی باسمانکردن (سەرۆکی تیمەکان) ئەم مەرجانەی لای خوارەوەیان رەچاوکردووە:

١- کەرەستەی توێژینەوە: نوسخەی قورئان ناسراو بە (المصحف الامام) دەستخەتی سەردەمی ئیمامی عوسمان، یەکێك لەوانە نوسخەی (طاشقند) ە.

٢- پشتبەستن بە: أ) ژمارەی سورەت. ب) ژمارەی ئایەت. ج) کۆی وشەی ئایەت. د) کۆی پیتی ئایەت. کە هەموو ئەم ژمارانە (تەوقیفی)ن، واتا دەستی مرۆڤی تێدا نەبووەو لە لایەن نیگاوە رێکخراون.

٣- دەرئەنجامەکان: بەڵگەی (تەوقیفی) بوونی رێکخستنی ئەو قورئانەی ئەمڕۆ لەبەر دەستمانایە:

پرۆفیسۆر (د. عبدالفتاح سماعیل شلبی) شارەزا لە زانستی (مخطوطات)دا لە کتێبەکەیدا (رسم المصحف و الاحتجاج به فی القراءات) لاپەڕە ١٠ دا هێناویەتی:

(ئەم شێوەیەی ئێستای قورئان ئیجماع و قبووڵی ئوممەتی لەسەرە بە شوێن و تەرتیبی سورەت و ئایەت و پیتەکان، بۆیە موسحەفی عوسمان (موسحەفی ئیمام) بەڵگەیە لەسەر قورئان فێرکەرو قورئان فێرکراو تا رۆژی دوایی).

هەروەها (د. شلبي) ئاماژە بە فەتوای (ئەزهەری شەریف) دەکات کە لە گۆڤاری (الرسالة/ ژمارە **216** ساڵی **1937**) بڵاوکراوەتەوەو ئەمە دەقەکەیەتی:

[..بأن القرآن كتب في عهد النبيّ صلى الله عليه وسلّم برسم كتبت به مصاحف عثمان واستمرّ المصحف مكتوبا بهذا الرسم في عهد الصحابة و التابعين و تابعي التابعين و الأئمة المجتهدين في عصورهم المختلفة) واتا قورئانی پیرۆز هەر لە ژیانی پێغەمبەردا نووسراوەتەوەو بەهەمان شێوازیش لە زەمانی خەلیفەی سێهەم (عوسمانی کوڕی عەففان)دا نووسراوەتەوە، ئەو شێوازەش لە نووسینەوەدا دەستکاری نەکراوەو نەگۆڕدراوەو پارێزراوە لە زەمانی هاوەڵان و تابعین و دوای تابعین و زەمانە جیاجیاکانی ئیمامە موجتەهیدەکاندا.

ماوە کە سەبارەت بە (موسحەف) قورئانی ئەمڕۆی بەردەستمان کە نوقتە و سەرو بۆری بۆ کراوە بڵێین:

قازی (زاڵمی کوڕی عەمرٍ) ناسراو بە (ئەبو ئەلئەسوەد ئەلدوئەلی)، کە لە ژیانی خۆیدا فەرموودەی وەرگرتووە لە هەر یەك لە پێشەوا عومەرو پێشەوا عەلی و ئوبەی کوڕی کەعب و ئیبن مەسعود، هەروەها قورئانیشیان راستەوخۆ لێوە فێر بێت (رەزای خوایان لەسەر).. کاتێك ئەبو ئەلئەسوەد ئەلدوئەلی لە بەسرە قازی دەبێت گوێی لە کەسێك دەبێ ئایەتی ﴿أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ﴿٣﴾﴾ التوبە: ٣ وشەی (ورسوله) بە کەسرە خۆندییەوە کە مانای کوفر ئەدا !! زۆری پێناخۆش بوو بۆیە هەڵسا بە دانانی نوقتەو وردە وردە ئەم شێوازە گەشەیکرد تا بووە ئەم شێوازەی ئەمڕۆ.

لە فەتوایەکی ئیمام مالیکدا سەبارەت بە نووسینی قورئان بە ئەلف بێی سەردەم، دەفەرموێت جایزە بۆ منداڵان!! تا فێردەبن و پاشان لە (بێ نوقتەکاندا بخوێنن).

کەواتە بەگوێرەی ئەو فەتوایەی ئیمام مالیك ئێمەو زانایانی ئەمڕۆ .. هەموومان لە حوکمی منداڵانی زەمانی ئیمامی مالیك داین!!

هەندێك نموونە لە ئیعجازی ژمارەیی:

نموونەی ژمارە (١)

کۆی ژمارەی ئایەتەکانی هەموو قورئان: ٦٢٣٦

ئایەتی ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾﴾ الفاتحة

ژمارەی سورەت.....ژ. ئایەت..........ژ. وشەکان.........ژ. پیتەکان

١٩ ٥ ٥ ١

١٩٥٥١ دابەش دەبێت بەسەر ژمارە (١٩) دا

﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ وَقُرْءَانَهُۥ ﴿١٧﴾﴾ القيامة

ژمارەی سورەت.....ژ.ئایەت..........ژ. وشەکان.........ژ. پیتەکان

١٧ ٥ ١٧ ٧٥

٧٥+١٧+٥+ ١١٤ = ١٧ژمارەی سورەتەکانی قورئان

ژمارەی پیتی هەر وشەیەك: ٢ + ٥ + ٤ + ١ + ٥

٥١٤٥٢ دابەش دەبێت بەسەر ژمارە (١٩) دا

نموونەی ژمارە: (٢)

وشەی (ڕۆژ) و (مانگ) و (ساڵ)

ساڵ: بریتییە لە سوڕانەوەی زەوی بەدەوری (خۆر) دا بۆ یەك جار.. لەو ماوەیەدا، زەوی ٣٦٥ جار بەدەوری خۆیدا دەخولێتەوەو مانگیش فریای ١٢ خول ئەکەوێ بەدەوری زەویدا.

وشەی (یوم، یوما) واتا بەتاك ٣٦٥ جار هاتووە لە قورئانا

وشەی (شهر) بەتاك ١٢ جار دووبارە بۆتەوە

کۆی وشەکانی (یوم، یومئذ، یومکم، یومین، یومهم) ٤٧٥ جار دووبارە بۆتەوە...

وشەی (ڕۆژ) و (مانگ) و(ساڵ)

ساڵ : بریتییە لە سوڕانەوەیەکی زەوی بەدەوری (خۆر) دا بۆ یەك جار. وە لەو ماوەیەدا :

زەوی ٣٦٥جار بەدەوری خۆیدا دەخولێتەوە و مانگیش فریای ١٢ خول ئەکەوێ بەدەوری زەویدا.

وشەی (یوم ، یوما)// واتا بەتاك ٣٦٥ جار هاتووە لە قورئانا

وشەی (شهر) // بەتاك ١٢ جار دوبارە بوەتەوە

کۆی وشەکانی (بوم، بومئذ، بومکم،بومبن، بومهم،) ٤٧٥ جار دوبارە بوەتەوە

مانای ٤٧٥:

کاتێك (خۆر) یەك دەوران بەدەوری خۆیدا تەواو دەکات، زەوی (٢٥) جار بەدەوری خۆیدا خولاوەتەوە.

کاتێك خۆر (١٩) جار بەدەوری خۆیدا دەسوڕێتەوە، زەوی (٤٧٥) جار بەدەوری خۆیدا سوڕاوەتەوە.

لە ساڵی (٦٣٢ز) لە کاتی گەیشتنی خۆر بۆ ناوەڕاستی خولی (١٩) هەمی، پێغەمبەر ﷺ وەفات دەکات.

نموونەی ژمارە: (٣)

سەبارەت بە پیتە پچڕاوەکان ناسراو بە (الاحرف المقطّعة/ فواتح السور)، ئیمامی تەبەری دەفەرموێت: ١٤ پیتن و ئەم ڕستەیە پێکدێنن (نص حکیم قاطع لە سر)

نموونەی ژمارە (٤)

وشەی (اللّٰه)

وشەی (اللّٰه) ٢٦٩٩جار دوبارە بووەتەوە و دابەش نابێت بەسەر هیچ ژمارەیەکا تەنها ژمارەی خۆی نەبێ.

اللّٰه	980
اللّٰه	592
اللّٰه	1127

٢٦٩٩ المعجم المفهرس

http://www.qurancomplex.org/IdIndex/default.asp?harf=1&l=arb&job=wordlist&Page=1&word=%C7%E1%E1%E5&button1=

نموونەی ژمارە: (٥)

لە ئیعجازەکانی ژمارە (٧)

یەکەم جار ژمارە (٧) باسکراوە لە:

(هو الذي خلق لکم ما في الأرض جميعا ثم استوى إلي السماء فسواهن سبع سموات وهو بکل شيء عليم) البقرة/ ٢٩

دواجار باسی ژمارە (٧) کرابێ لە:

(و بنينا فوقکم سبعا شدادا) النبأ/١٢

یەکەم ئیعجاز: کۆی ئەو سورەتانەی نێوانیان ٧٧ سورەتە !!

١١ X ٧ = ٧٧

نموونەی ژمارە: (٦)

ژمارەکان بە هەڵگەڕاویش دابەش دەبن بەسەر ٧ دا

٣٣٧٤٨ x ٧ = ٢٣٦٢٣٦

٩٠٣٦٧ x ٧ = ٦٣٢٦٣٢

١٦٣٧٤٨ x ٧ = ١١٤٦٢٣٦

٩٠٣٧٧٣ x ٧ = ٦٣٢٦٤١١

٣٣٠٢ x ٧ = ٢٣١١٤

٥٨٧٦ x ٧ = ٤١١٣٢

نموونەی ژمارە: (٧)

هەردوو پێغەمبەر (عیساو ئادەم) بە موعجیزە درووست بوون. ئادەم بێ باوك و بێ دایك، عیسی بێ دایك، ناوی هەر یەکێکیان ٢٥ جار هاتووە لە قورئانا!!

هەردوو پێغەمبەر (یوسف و لوت).. لوت پێغەمبەر دووچاری میللەتێکی بەد ڕەوشت بوو.. یوسف پێغەمبەر دووچاری زلێخا بوو، هەر یەکەی (27) جار ناویان هاتووە لە قورئانا!!

هەردوو پێغەمبەر(یونس و ئەیوب) دووچاری ناڕەحەتی جەستەیی بوون، هەریەکەی (٤) جار ناویان هاتووە لە قورئانا!!

نموونەی ژمارە (٨):

﴿ ثُمَّ بَعَثْنَٰهُمْ لِنَعْلَمَ أَىُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓا۟ أَمَدًا ﴿١٢﴾ ﴾ الكهف

﴿ قُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا۟ ﴿٢٦﴾ ﴾ الكهف

کۆی (وشە)کانی نێوان هەردوو وشەی (لبثوا) دەکاتە ٣٠٩ وشە

نموونەی ژمارە (٩):

﴿ قُل لَّئِنِ ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ ﴾ الإسراء

٧٦ پیتە، واتا ١٩ ٤ X

هەروەها ﴿ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ ﴾ الصافات.. ١٩ پیتە

ئیعجازی زانستی بۆ منداڵان ونەوجەوانان

ن: عبدالدائم الكحيل
وەرگێڕانی: نەرمین عومەر

ڕووباری سوتێنەر

تازە دەرکەوتووە، کە لە قوڵایی زەریاو دەریاکاندا درزو قڵش هەیەو خۆڵەمێش و زوخاڵی توێنەرەوەی لێوە دێتەدەرەوە. لە سەردەمی هاتنەخوارەوەی قورئاندا هیچ کەس ئەمەی نەدەزانی، خوای گەورە باس لەم دیاردەیە دەکات و دەفەومویێت: (وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ) (الطور: ٦) (سوێند بە دەریا لێوان و داگیرساوەکان) (المسجور) شتێکی سوتێنەرو گەرمیدەرە، زانایان ئەم دیاردەیەیان بە وێنە بینیوە بۆ ئەوەی بەڵگەیەك بێت بۆ ئیعجازی ئەم قورئانە لەم سەردەمەماندا.

مێخی شاخ و کێوەکان

زانایان تازە ئەوەیان بۆ ئاشکرابووە، کە هەموو کێوێکی سەر زەوی ڕەگێکی هەیە کە بە قوڵایی زەویدا چەندین کیلۆمەتر ڕۆچووە، ئەم ڕاستییە زانستییە کەس لە سەردەمی هاتنە خوارەوەی قورئاندا نەیدەزانی، بەڵام قورئانی پیرۆز ئاماژەی پێداوە، کاتێك دەفەرموێت: (وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا) (النبأ: ٧) (ئایا کێوەکانمان وەك مێخ بۆ دانەکوتاون)، کێ ئەم زانیارییەی بە پێغەمبەرﷺ گەیاندووە؟

نهێنییەکانی دڵ

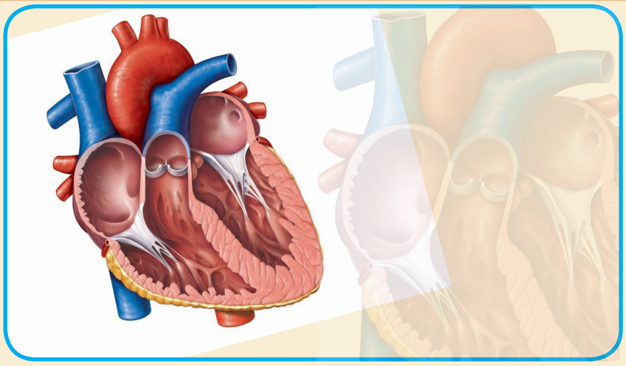

دڵ تەنها ترومپایەکی خوێن نییە، بەڵکو زۆر لەوە زیاترە.... زانایانی ئەمڕۆ باس لە مێشکێك دەکەن، کە لە دڵدایە و لە **40000** دەمارەخانە پێکدێت، واتە وەك ئەوەی ناومانناوە «هۆش یان ئەقڵ» لە ناوەندی دڵدا هەیە، ئەوە کە هەڵدەستێت بە ئاراستەکردنی مێشك بۆ ئەنجامدانی ئەرکەکانی، سەرسوڕهێن ئەوەیە، قورئانی پیرۆز باسی لەم ڕاستییە پزیشکییە کردووە و خوای گەورە دەفەرموێت: (أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ) (الحج: ٤٦). ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەوە دووپاتدەکاتەوە و جەختیلێدەکاتەوە، کە دڵ بیردەکاتەوەو دەزانێت و هۆشمەندە، سبحان الله.

فراوانبوونی گەردوون

زانایان گومانیان وابوو، کە گەردوون جێگیرەو ناگۆڕێت، بەڵام دەرکەوت، کە گەردوون بە خێراییەکی گەورە فراواندەبێت، قورئانی پیرۆز ئیشارەتی بۆ ئەم ڕاستییە زانستییە کردووە، کە زانایان تەنها لە سەدەی بیستەمدا توانیان بیدۆزنەوە. خوای گەورە دەفەرموێت: (والسماء بنيناها بأيد وإنا لموسعون) (الذاريات: ٤٧). (ئێمە ئاسمانەکانمان بە دەستی قودرەتی خۆمان دروستکردووەو بەردەوام فراوانی دەکەین)، یاسایەکی تۆکمەیەو بەڵگەیە بۆ گەورەیی خوای بەدیهێنەر و بەڵگەیە بۆ ڕاستگۆیی قورئان.

ڕووبارەکانی دورگەی عەرەب

زانایانی ئەمڕۆ ئەوە دووپاتدەکەنەوە، کە دورگەی عەرەب لە ڕابردوودا باخچەو ڕووباربووە، لەچەند وێنەیەکی دورگەی عەرەبدا، کە ناسا گرتوویەتی، شوێنەواری دەریاو ڕووباری شاردراوەو داپۆشراو لە هەزاران ساڵەوە لەژێر خاکەوە دەردەکەوێت. ئەم ناوچەیە بە هۆی دەورانی کەشوهەواوە جارێکی دیکە دەگەڕێتەوە، هەر ئەمەشە کە پێغەمبەر ﷺ پێی ڕاگەیانووین، کە دەفەرموێت: (لا تقوم الساعة حتى تعود أرض العرب مروجا وأنهارا)، (ڕۆژی دوایی نایەت هەتا زەوی عەرەب نەبێتەوە بە باخچەوڕووبار) ئیمامی موسلم گێراویەتیەوە، ڕابمێنن لەم موعجیزەیە، کە لەم سەردەمەدا گەواهیی لەسەر ڕاستگۆیی پێغەمبەرﷺ دەدات.

ڕەواندنەوەی گومانەکان

بەڵی ئاسن دابەزیوەتە سەر زەوی!

م. جمال محمد امين
jamalmhammad@yahoo.com

ئەمڕۆ ناحەزانی قورئانی پیرۆزو بە تایبەتی لایەنی ئیعجازییەکەی هەردەم لە تانەو تەشەری زۆرن دەربارەی ئەو ئایەتانەی ئیعجازی زانستییان تێدایە، لە نوسینەکانییانەوە دەردەکەوێت کە ئەوان یان زۆربەیان زانیاری تەواویان نییە لە زانستەکانی سەردەم وەك فیزیاو کیمیاو گەردوونی، ئەوانە هەروەك توتی ئاسا هەرچییەك بە زمانی عەرەبی و بیانی نووسرابێت لە کتێب و سایتەکاندا دەیڵێنەوە بێ ئەوەی بزانن کە وەڵامی زانستییانەی ئەوانە دراوەتەوەو ئیتر ناوی خۆیان بە لێکۆڵەرەوە ناوزەد دەکەن کە لە راستیدا ئەوانە (لێبوەوەن) و نوسیەنەکانیشیان دەفرۆشنەوە پێمان بە ناوی لێکۆڵینەوە کە لە راستیدا (لێورینەوەیە)بە مانای وڕێنەکردن، چونکە چاوییان بەرایی نایەت ئەو هەموو لە ئامێز گرتنەی قورئان و ئیسلام ببینن لە لایەن گەنج و لاوەکانی ئەم سەردەمە، دەبێت ئەوانە بزانن کە ئەو درۆو تەشەرانە باوییان نەماوەو زۆر دەمێکە ئیکسپایەر بوون. وە یان ئەوانە زانیاریشیان هەبێت لە راستی بابەتەکان، خۆیانی لێ گێل دەکەن چونکە (فی قلوبهم مرض ...). بە هەرحاڵ ئەوانە دەیانەوێت ئێمەی موسڵمان تەنها لە یەك قاڵبدا بمێنینەوە نەگۆڕێین و توخنی زانست و تەکنیك نەکەوین، لە کاتێکدا ئێمە واتە موسڵمانان لە هەموو کەس زیاتر شایانی لێکۆڵینەوەو تۆژینەوەی زانستین چونکە مێژووی پڕ سەروەری شارستانی ئیسلامی گەواهی لە سەر ئەوە دەدات و قورئانی پیرۆزیش بۆ خۆی گەردوونێکی خوێندراوەیەو هەرگیز عەجایبەکانی تەواو نابێت، قورئان خۆی لە خۆیدا وەستاوی و لە قاڵبدان قبوڵ ناکات، چونکە ئەو بەرنامەیەکی خوداییە بۆ ژیان لە سەر ئەم زەوییە، وە بۆ هەتاهەتایە، واتە بۆ هەموو سەردەمەکان ، وە لەبەر ئەوەی هەمیشە ژیان لە گۆڕان و نوێبوونەوەدایە قورئانیش بەو پێیە دەڕوات، مانای ئایەتە قورئانیەکانی کە ئاماژەی زانستییان تێدایە رەهاو بێ سنوورو کراوەن، هەموو ماناکانی سەردەمی دابەزینی و دوای ئەوەش هەڵدەگرن کە راڤەکارانی پێشوو لە سەرییان نوسیوە، و هەموو دەستکەوتە زانستی و تەکنیکییەکانی ئەمڕۆو داهاتووش دەگرێتە خۆ، بۆیە لە ئێستادا دەشێت ئەو راڤە زانستییەش بۆی بخرێتە پاڵ راڤەکانی پێشووی، لە لایەکی ترەوە قورئان موخاتەبەی هەموو سەردەمێکی کردووە بە پێی ئاستی خوێندەواری و رۆشنبیری ئەو سەردەمە، بۆیە ناکرێت ئێمە هەر لەو قاڵبەدا بمێنینەوەو دەرنەچین، ئەو ستەم و زوڵمە بکەین بە هەقی قورئان و ژیانیشمان، ئەوەش بۆ خۆی ئیعجازێکی گەورەی قورئانە کە موخاتەبەی هەموو سەردەمەکان دەکات لە سەر ئاستی ڕۆشنبیری خۆیان!

لێردا ئاماژە بە ئایەتێکی قورئان دەدەین کە باس لە دابەزاندنی ئاسن دەکات لە دەرەوەی زەمینەوە بۆ سەر زەوی و ئەو ئایەتەش لە سورەتی (الحديد) کە دەفەرموێت: ﴿ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ ﴾ الحديد

با لە پێشدا لە رووی زانستییەوە بزانین ئاسن چییەو چۆن درووست بووە ؟

بە پێی وکیپیدیای جیهانی ئاسن کۆنترین توخمی کیمیاییەو بە شێوەی کانزایە، هێما کیمیاییەکەی Fe یەو گەردیلە ژمارەکەی 26 لە خشتەی خولیدا دەکەوێتە کۆمەڵەی هەشتەم خولی چوارەم، ئاسن

تۆخمێکی زۆر کۆنەو زۆر گرنگە بۆ مرۆڤ و گیانداران وە بەرگەی پیاکێشان و راکێشانیش دەگرێت.

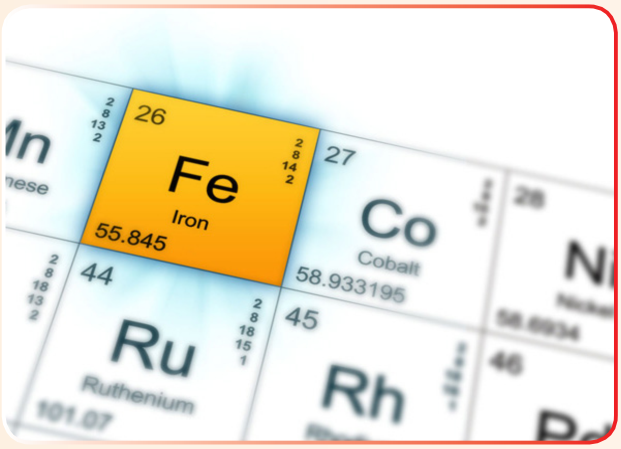

چۆنیەتی دروست بوونی ئاسن:

هەر بە پێی ویکیپیدیای جیهانی کە لە دەیان سەرچاوەی جیهانیەوە وەرگیراوە سەرچاوەی بنەڕەتی ئاسن لە ناوکرۆکی ئەستێرە زەبەلاحەکانەوە دروست دەبێت کاتێك ئەستێرەکە دەگاتە کۆتاییەکانی ژیانی و بەم جۆرە: لە کردارێکدا کە پێی دەوترێت کرداری سوتاندنی سلیکۆن لە میانەی یەکبوونی ناووکیدا، ناوکی گەردیلەی کالیسیۆمی جێگیر یەکدەگرێت لەگەڵ ناوکی گەردیلەی هیلیۆم و گەردیلەی ناجێگیری تیتانیۆم پێکدێت، پێش ئەوەی گەردیلەی ناجێگیری تیتانیۆم شیبێتەوە لەگەڵ گەردیلەیەکی تری هیلیۆمدا یەکدەگرێت و گەردیلەی ناجێگیری کرۆم پێکدێت ئەمیش لەگەڵ گەردیلەیەکی تری هیلیۆم یەکدەگرێت و گەردیلەی ناجێگیری ئاسن پێکدێت، پێش ئەوەی ئاسنە ناجێگیرەکە شیبێتەوە لەگەڵ گەردیلەیەکی تری هیلیۆم یەکدەگرێت تا گەردیلەی ناجێگیری نیکل دروست بکەن، ئەویش شیدەبێتەوە بۆ گەردیلەی ناجێگیری کۆباڵت، لە دواجاردا ئەمیش شیدەبێتەوە بۆ گەردیلەی ئاسنی جێگیر، و ئیتر ئەو ئاسنە لەگەڵ هیچ گەردیلەیەکی تردا یەکناگرێت و ناوەرۆکی ئەستێرەکە پێکدێنێت و ئەستێرەکەش بەرەو رەقبوون و باری جێگیری دەبات .. ئەمە لە ویکیپیدیای جیهانیدا هەیە کە زیاد لە ٥٠ سەرچاوەی جیهانی بەکارهێناوە، بە کورتی ئەو قۆناغانەی دروستبوونی ئاسنی باسکردووە.

ئەو هەموو کردارو گۆڕانکاریانە پێویستن بۆ درووسبوونی یەك گەردیلەی ئاسن، ئەو پرۆسەیە پێویستی بە برێکی هێجگار وزە دەبێت کە هەرگیز لە سەر زەوی بەدینایەت و هەتا لە هەموو کۆمەڵەی خۆریشدا!!!

..لە راستیدا ئاسن تاقە توخمێکە کە رێژەکەی لە توێکڵی زەویدا بە تەنها ٣٥٪ ی هەموو بارستایی گۆی زەوی پێکدێنێت و چوارەم توخمە کە رێژەکەی لە توێکڵی زەویدا دەگاتە نزیکەی 6٪ ئەوەش ئەوە دەگەیەنێت کە بەشی زۆری ئاسن دەکەوێتە ناوجەرگەی زەوییی، ئەوە سەلمێندراوە کە زەوی ناوکرۆکێکی رەقی هەیە کە رێژەی ئاسن تێیدا دەگاتە 90٪ و 9٪ ی نیکلە و 1٪ ی هەندێك توخمی تر دەگرێتەوە. بەڵام چۆن ئەو برە ئاسنە زۆرە گەیشتۆتە ناوجەرگەی زەوی؟

سەرەتا دەبێت ئەوە بزانین کە بەشی زۆری گەردوونی بینراو پێکدێت لە گازی هایدرۆجین 74٪ و گازی هیلیۆم 24٪ و ئەو 2٪ ی تری پێکهاتەی گەردوونی بینراو بریتین لە توخمەکانی تر کە هەوێنی دروستبوونی هەموویان بریتییە لە گازی هایدرۆجین، پاش خەلق بوونی ئاسنەکە لە میانەی زنجیرەیەك کارلێکی ناوکی کە بە یەکبوونی ناوکی دەناسرێت و لە نێو ئەستێرە زەبلاحەکاندا روودەدات کە بە سوپەر نۆڤا دەناسرێن پێش تەقینەوەیان ئەو ئاسنە لە رێگای نەیزەکەوە بلاو دەبنەوە بە گەردووندا، سەرەتا هیلیۆم درووست دەبێت و ئینجا کاربۆن و ئۆکسیجین و سیلیکۆن و گۆگردو تا دەگاتە ئاسن و ئیتر لەوێدا دەوەستێت و ئەستێرەکە دەتەقێتەوەو بە شێوەی نەیزەك پەرش و بلاودەبێتەوە بە گەردووونداو دەگاتە سەر تەنە ئاسمانیەکانی ترو ئاسنیان پێدەگەیەنێت و لە نێوانیشیاندا زەوییە و ئەو ئاسنەش لە رێگای شەپۆلێکی نەیزەك بارینەوە دەگاتە سەر تەنە ئاسمانیەکاتی ترو لە نێوانیشیاندا زەوی، کە زاناکان جەخت لەوە دەکەنەوە کاتێك زەوی لە خۆر جیابۆتەوە تۆپەڵێکی نەرم بووەو لە توخمەکانی وەك ئەلەمنیۆم و سلیکۆن زیاتری تێدا نەبووە چونکە ئاسن لە ناو خۆردا درووست نابێت و نییە بە برێکی زۆر کەم نەبێت کە هەر لە میانەی ئەو نەیزەك بارانانەوە پێی گەیشتووە، پلەی گەرمی ناوجەرگەی خۆر دەگاتە **15** ملیۆن پلەی سیلیزی بەڵام کردارەکانی یەکبوونی ناوکی بۆ درووستبوونی ئاسن پێویستی بە پلەی گەرمی **5** بلیۆن پلەی سیلیزی دەبێت کە ئەوەش هەر لە نێو ئەستیرە زەبەلاحەکاندا دەبێت، ئینجا ئەو نەیزەکانە بە هۆی خێرایی زۆریانەوە خۆیان دەگەیەننە ناوجەرگەی زەوی و بەشی زۆری پێکهاتەکەیان ئاسن بووە، ئاسن لە ناو کرۆکی زەویدا کۆدەبێتەوەو ئاسن دەبێتە یەکێك لە پێکهاتەکانی زەوی.

دکتۆر (ئاسترۆخ) گەورە زانای ئاژانسی فەزایی ئەمەریکی (ناسا) دەڵێت لێکۆڵینەوەو تۆژینەوەو تاقیکردنەوەی زۆرمانکرد لەسەر کانزاکانی زەوی، تاکە کانزایەك کە زاناکانی وڕ کردبێت ئاسنە چونکە بۆ ئەوەی گەردیلەکانی ئاسن دروست ببێت و ئەلکترۆن و نیوترۆنەکانی لە گەردیلەیەکی ئاسندا کۆببنەوە پێویستی بە وزەیەك دەبێت کە **4** هێندی هەموو ئەو وزەییە کە لە کۆمەڵەی خۆردا هەیە !!! ئەو وزەیەش بە هیچ جۆرێك لەسەر زەوی بەدینایەت بۆیە هەر دەبێت سەرچاوەی ئاسن دەرەوەی زەوی بێت و ئەو ئەستێرانە بێت کە بە سوپەر نوڤا دەناسرێن.

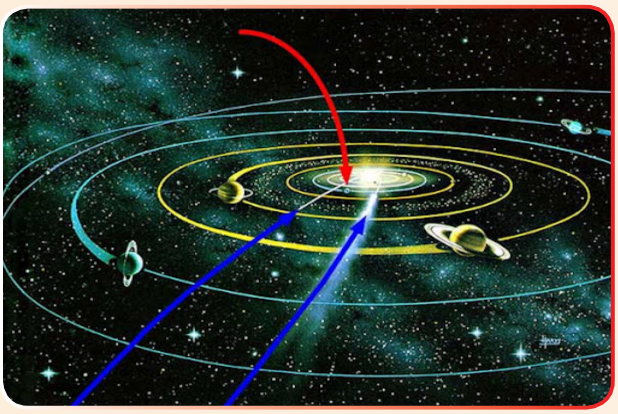

پرۆفیسۆر (ئارمیسترۆنگ) یەکێکە لە کەڵەزاناناکانی ناساو یەکەم کەسە کە پێی ناوەتە سەر مانگ دەڵێت: زۆر ستەمە ئاسن لەسەر زەوی درووست بووبێت چونکە هەژمارمان کردووە بۆ درووست بوونی یەك گەردیلەی ئاسن پێویستە وزەیەك هەبێت چوار هێندی ئەو وزەیەیە کە لە هەموو کۆمەڵەی خۆردا هەیە!!

ئاسن کانزایەکە لە هەموو کانزاکانی تر جێگیر ترە (فیە باس شدید)،چڕیەکەی دەگاتە **7ر8** گم/سم٣ وە گەردیلە ژمارەکەی **26** و بارستە ژمارەکەی **56** یەکەی گەردیلەییە. لە باکوری سیبریا دیاردەیەکی سەیر روودەدات، لەگەڵ بارینی بەفردا بە بڕی زۆر لە گەردی ئاسن دێنە خوارەوە! باشە دەبێت ئەو ئاسنە لە کوێوە هاتبێت؟ لە سەرەتای شەستەکاندا زانا جیۆلۆجیەکان ئەویان دۆزییەوە کە بنەڕەتی توخمی ئاسن سەر زەوی نییە، بەڵکو لە دەرەوەی زەوی هاتووەو پاشماوەی ئەو شوهب و نەیزەکانەن کە هاتوونەتە نێو زەوییەوە، بەرگە زەوییشی زەوی هەندێك لەو ئاسنە دەگۆڕێت بۆ خۆڵەمێش و هەندێکیشی دەکەونە سەر زەوی. بە پێی ئینسکلۆپیدیای

بەریتانی زانا گەردوونیەکان ئەوەیان راگەیاند کە بۆ درووست بوونی یەك گەردیلەی ئاسن وە زۆر لە توخمە قورسە هاوشێوەکانی تری ئاسن پێویستییان بە وزەیەکە کە نە لە سەر زەوی و نە لە ناو خۆر و نە لە هەموو کۆمەڵەی خۆردا ئەو وزەیە نییە! بۆیە ئەوانە هەموو لە دەرەوەی زەوی هاتوونەتە سەر زەوی. دکتۆر (ئاپر پیرس) لە کتێبەکەیدا (الارض)دا نەیزەکەکان پۆلێن دەکات بۆ 3 جۆر، یەکەمیان نەیزەکی ئاسنی کە 98٪ ی ئاسن و نیکلە و ئینجا نەیزەکی بەردو ئاسنی کە نیوەی ئاسن و نیکلەو ئەوی تری جۆرە بەردێکە، و جۆری سێیەم نەیزەکی بەردییە. ساڵانە بە هەزاران تەن لەو نەیزەکانە دادەبارنە سەر زەوی کە بەشی زۆریان ئاسنین وەك ئەوەی لە ساڵی 1902 دا کەوتە سەر زەوییەکانی ئەمەریکا کە بە سەدان تەن ئاسن و نیکلی تێدابوو، هەروەها نەیزەکێکی تر لە ویلایەتی ئەریزۆنا دەکەوێتە خوارەوەو چاڵێك بە قوڵی 600 پێ و تیرەی 4000 پێ دروستدەکات و بە هەزاران تەن ئاسنی تێدا دەبێت.

حەزرەتی عومەر خوای لێ رازیبێت دەفەرموێت پەیامبەر ﷺ فەرموویەتی: " خوای گەورە چوار شتی پیرۆزی لە ئاسمانەوە دابەزاندۆتە سەر زەوی کە ئاسن و ئاگرو خوێ و ئاون» .

هەندێك لە راڤەکاران دەڵێن کە وشەی (انزلنا) بەکاردێت بە مانای (خلقنا) یان (هیاناه) واتە دروستمان کردو یان ئامادەمان کرد وە یان دروستکردن و ئامادەکردن دەگرێتەوە، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوە لە سەردەمێکدا راڤەکراوە کە دەشێت ئەو راڤەیە بەو جۆرە کراوە راست بێت بۆ ئەو سەردەمەی کە زانست بەم جۆرەی ئێستا پێشکەوتوو نەبووبێت، خۆ قورئانی پیرۆز ماناکانی رەهاو بێ سنوورن و هەموو مانا راستییەکان لەخۆ دەگرێت و ناکرێت ماناکانی لە قاڵب بدرێن و چەق بەستوو بکرێن، هەرچەندە وشەی (خلقنا) گشتگیرەو درووستکردن و بەدیهێنان دەگرێتەوە، بەڵام لە وشەی (انزلنا) شدا ئەم مانایانەو زیاتریش لە خۆ دەگرێت یەکەم بەدیهێنان واتە (خلق) و دووەمیش دابەزاندنە، خۆ ئەگەر تەنها بەدیهێنان بوایە ئەوا تەنها (خلق) ی بەکاردەهێنا وەك هەموو ئایەتەکانی دیکە، هەر دەبێت بەدیهاتن هەبێت لە هەردوو وشەکەدا، لەو رووەوە هەردوو وشەکە هەمان مەبەست دەدەن، بەڵام (أنزلنا) مانای دابەزینیش لە خۆ دەگرێت واتە درووستکردن و دابەزاندن، چونکە ئەگەر هەر درووستکردن بوایە دەیفەرموو (خلقنا) بۆچی ئەوەی بەکار نەهێناوە؟ هەموو وشەکانی قورئان موعجیزەن و بە هەرەمەکی دانەنراون هەمووی بە تەرازوو دانراون (انزل الکتاب بالحق و المیزان).

هەندێك نموونەی ئایەتێکی تر دێننەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ ثَمَٰنِيَةَ أَزۡوَٰجٖ ﴿٦﴾﴾ الزمر، ئەو (انزل) لەو ئایەتەدایە بەڵێ بە مانای دابەزین و خەلقیش دێت بەڵام بۆچی لەوێشدا نەیفەرموو (خلق) ئەوەش ئیعجازی زانستیی خۆی هەیە، ئاخۆ بۆچی دابەزین و ئەو دابەزینە لە کوێوە بێت؟ جوان سەرنج بدەین دەفەرموێت دابەزین لە (من الانعام) واتە لەو ئاژەڵانە خۆیانەوە نەك لە ئاسمانەوە یان لە شوێنێکەوە ناوی نەهێنرابێت وەك لە ئایەتی (انزلنا الحدید) کە شوێنەکەی دیارینەکردووە لە کوێوە دابەزیوە؟ واتە دەرەوەی زەوییە، مەبەستی ئایەتەکەی کە (و انزل اکم من الانعام)یە، ئەوەیە کە ئەو ئاژەڵانە بەچکەیان دەبێت و بەچکەکانیان لێدەکەوێتەوە خوارەوە واتە لە سکی ئاژەڵاکانەوە بەردەبنەوە سەر زەوی، نەك لە شوێنێکی ترەوە دابەزین! هەتا قورتوبی ئەمەندە پابەندە بە چەمکی (انزل)وە لە مانای ئایەنەکەی پێشووشدا دەڵێت کە ئەو ئاژەڵانەش لە ئاسمانەوە دابەزیون و کاتی خۆی ئادەم لە بەهەشتەوە هێناونی.!!

لەم دواییانەشدا بە پێی: لیکۆلینە وە یە کی نوێ .. کانزاکان لە دەرەوەی زە وییە وە دابە زیون! لە سایتی رۆژنامەی کوردوستانی نوێ کە ئەویش لە ماڵپەری (میدل ئیست ئۆنلاین)وە وەریگرتوە هاتووە:

زاناکانی بەریتانیا لەو بڕوایەدان کە ئاڵتون و زۆربەی کانزاکانی دیکەی سەر زەوی پێشتر لەفەزاوە بەرەو زەوی داباریون، ئەم برِوایەی ئەو زانایانە دوای ئەوە دێت کە بەڵگەی زیاتریان دەستکەوتووە، بەوەی بەر لەچوار ملیار ساڵ ئەو کانزایانە بەهۆی شەپۆلێکی نەیزەکەکانەوە داباریونەتە سەر زەوی. ئاژانسی هەواڵی ئەڵمانیا لەزاری زاناکانی هەردوو زانکۆی (بریستۆل و ئۆکسفۆرد) ەوە بلاویکردۆتەوە، توێژاڵی زەوی بەرلەوەی ڕووبەڕووی شەپۆلێکی بەرفراوانی نەیزەکباران ببێتەوە، جۆرێکیتر بووەو بەو شێوەیەی ئێستا نەبووە. ئەو زانایانە ئاماژەشیان بەوە داوە کە دوای ئەو نەیزەك بارانە زەوی شێوە ی گۆڕدراوەو زۆربەی ئەو شوێنانەش کە نەیزەکەکانیان بەرکەوتووە جۆرە بەرزی و نزمی و هەڵدێرو نشێوێك کە بەشی زۆری ئەو بەرزی نزمیانە لەناخیاندا بەشێکی زۆر لەکانزا بەنرخ و دەگمەنەکان لەخۆگرتووە. پێداچوونەوەیەکی تازە ی زاناکان دەڵێت، زەوی لەقۆناغێکی سەرەتای گەشەکردنیدا بۆتە دوو بەشەوە، ئەوەش لەوکاتەدا کە هێشتا لەحاڵی گڕگرتویی و جۆشگرتنیدا بووەو لەوکاتەدا بەشێکی زۆری شلەیەکی گەرم بووە. (ماتیاس ویلبۆلد) زانای کیمیازانی زانکۆی بریستۆل ئاماژەی بەوەداوە بەپێی هەموو لێکدانەوەو تاقیکردنەوەکان ئەو ئاڵتون و کانزا دەگمەنانە دوای ساردبوونەوەی زەوی چونەتە توێژاڵی ناوەوەی زەوی و بڕێکی کەمی نەبێت، هەر ئەمەش وایکردووە کە زاناکان ئەو تەقدیرە بکەن. هەر لەو چوارچێوەیەدا ماتیاس ویلبۆلدی سەپەرشتیاری ئەو تیمەی زانکۆی بریستۆل ئەوەشیان خستۆتەڕوو چەند نموونەیەکی تاوێرە بەردەکانی گرینلاندیان تاقیکردۆتەوە کە هەندێکیان مێژووەکەیان دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی بەر لە تەقینەوەی مەزن.

ئەم تاقیکردنەوانەش جارێکیتر زاناکانیان خستۆتەوە بەردەم مەتەڵێکی زانستیی دیکە، ئەمەش وا دەکات کیمیازانەکان و جیۆلۆجییەکان بەهەموو لێکدانەوەو شیکردنەوەکانیاندا بچنەوە بۆ گەیشتن بە دەرەئەنجامێکی راست و درووست.

ئێستا باس لەوە دەکەین بۆچی خوای گەورە وەسفی ئاسن دەکات بەم شێوەیە (فیه باس شدید و منافع للناس)؟

بە پێی زانستی نوێ ناوکی گەردیلەی ئاسن لە هەموو ناوکی گەردیلەی توخمەکانی تر توندو تۆڵترو پێکەوەبەستراو ترە، بە مانایەکی دی پێکنەرەکانی ناوکی توخمی ئاسن کە زۆرن، زۆر بە توندی پێکەوە بەستراون، بۆیە سیفەتە فیزیایی و کیمیاییەکانی ئەو توخمە زۆر ناوازەن و شایانی وەسفکردنیەتی بەم شێوەیە (فیە باس شدید)، سەبارەت بە سوودو کەڵکەکانیشی (و منافع للناس)، ئەوە کەس ناتوانێت نکوڵی لێبکات و هەر لە کۆنەوە ئاسن پایەیەکی بەهێزی هەموو شارستانییەتە کۆن و نوێیەکانیش بووە بە پیشەسازییە ژیاری و جەنگیەکانیشیەوە، هەروەها رەگەزێکی بنەڕەتی پێکهاتەی هیمۆگلۆبینی خوێنە کە ئۆکسیجین و خۆراك دەگەیەنێتە شانەکانی لەش، سەرەڕای ئەوانەو لە هەمووشیان گرنگتر ئاسن پێکهاتەی بنەڕەتی ناو کرۆکی زەوییە کە ئەوەش بۆتە هۆی دروستبوونی بوارێکی موگناتیسی بەهێز بۆ لانکەکەمان زەوی، کە ژیانی بەم جۆرە ڕێکخستووە بۆمان و لە هەمووی گرنگتر ئەو بوارە موگناتیسیە وەك بەرگێکی پارێزەرە لە ئەو بۆردوومانە تەنۆلکەییانەی کە بەردەوام لە دەرەوەی زەوی بۆمان دێت، بۆ نموونە لەکاتی ڕوودانی خۆرەباکان یان گێژەڵوکە خۆرییەکان، لە بەر ئەو هەموو سوودو گرنگیانەیە وە زۆری تریش و لەوانەیە نەزانراو بن کە قورئانی پیرۆز باس لە توخمی ئاسن دەکات و سورەتێکی بە ناوەوە ناو دەنێت، ئابەو

جۆرە ناوی کانزاکانی تر ناهێنێت بۆ نموونە ئەلەمنیۆم کە لە یەکێك لە زنجیرە یەکبوونەکانی ناوکیدا دروست دەبێت، قورئانی پیرۆز کتێبی کیمیانییە هەموو ئەو شتانەمان بۆ باس بکات و ئەوە بەجێدێڵێت بۆ ئێمەی مرۆڤ، هەرچەندە لە قورئاندا ئاماژە بۆ کانزای تری وەك ئالتون و زیو کراوە.

بۆ زانیاری زیاتر سەیری ئەم گرتە ڤیدیۆییە بکە:

http://www.youtube.com/watch?v=PYRS5Z-n2mc

سەرچاوەکان:

1) http://egyig.com کتێبی الادلە المادیة علی وجود الله
2) http://www.saudistudents.co.uk
3) http://ar.wikipedia.org/
4) http://www.youtube.com/watch?v=PYRS5Z-n2mc
5) http://knwe.org/Direje.aspx?Cor=10&Besh=Araste&Jimare=7798
6) http://middle-east-online.com
7) http://www.hiramagazine.com

هەواڵی زانستی:

ڕێگایەکی نوێ بۆ خۆپاراستن لە شێرپەنجە

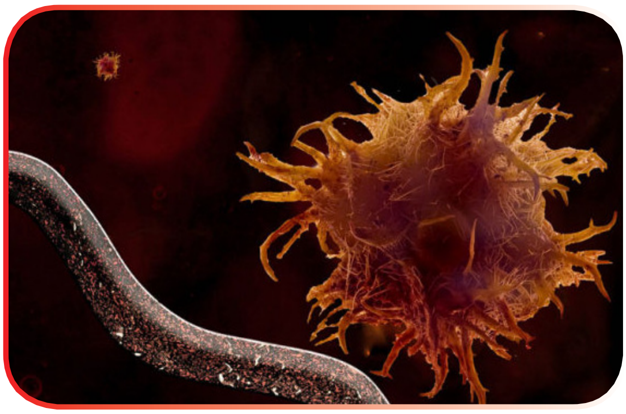

ڕێکخراوی تەندروستیی جیهانیی لە لێکۆڵینەوەیەکیاندا، ئەوەیان خستەڕوو، کە ئەنجامدانی چالاکیی جەستەیی بۆ ماوەی دوو کاتژمێرونیو لە هەفتەیەکدا زۆر پێویستە بۆ خۆپاراستن لە شێرپەنجە، بەتایبەت شێرپەنجەی کۆلۆنو مەمك.

سەرۆکی یەکێتیی نێودەوڵەتیی لەناوبردنی شێرپەنجە (ادوارد کاباز) کە پێشنیازو ڕاسپاردەکانی لەگەڵ ڕێکخراوی تەندروستیی جیهانیی لەم بارەیەوە ئامادەکردووە، ئەوەی ڕوونکردەوە، کە زۆر جۆری شێرپەنجە دەتوانرێت خۆیان لێ بپارێزرێت.

بەپێی ڕوونکردنەوەکانی ڕێکخراوەکە، (نزیکەی 25٪ی جۆرەکانی شێرپەنجەی مەمكو کۆلۆن، بەهۆی چالاکییە جەستەییەکانەوە، دەتوانرێت خۆی لێ بپارێزرێت).

شایەنی باسە کەمیی چالاکیی جەستە، بە یەکێك لە چوار هۆکارە کاریگەرەکانی مردن دادەنرێت، کە ئەوانی دیکە، شەکرەو جگەرەکێشانو پەستانی خوێن، کەمی چالاکیی جەستەیی ساڵانە دەبێتە هۆی مردنی 3,2 ملیۆن کەس، ئەمەش بەپێی ئامارەکانی ڕێکخراوی تەندروستیی جیهانی.

ڕۆڵی ئایەتە پیرۆزەکانی قورئان و وتە بەنرخەکانی پەیامبەر لە پەروەردەی دروستی مرۆڤدا/١:

الفاتحة

دکتۆر سەعید شێخ لەتیف
مامۆستای کۆلێجی پزیشکیی ددان/ زانکۆی سلێمانی

وەك لەدێرزەمانەوە ڕەچاو کراوە ئەوەی لە ژیاندا کۆمەڵ چالاك، بەختیار و سەربەرز ئەکات، بە پلەی یەکەم خوو و ڕەوشتی جوان و گرنگیی تەواوی پێدراوە، بە پلەی دووەمیش چەکی زانستە، کە بە پاڵپشتی خوو و ڕەوشتی جوان، ئەندامانی کۆمەڵ، میللەتان و وڵاتانی جیهانیان بەرەو لوتکەی شکۆمەندیی بردووە.

هەر ئەو دوو خاڵەش بوونەتە پایەی تۆکمەو پتەو لە مەر جێگیریی کرۆکی لانەی ژیانی سەربەرزیی و شکۆمەندیی. لەبەر ئەو هۆکارانەیە کاتێ یەکێك کە هەست بە لاوازیی ئەو دوو خاڵە گرنگە دەکات لەنێوان کۆمەڵدا، وای بەباش دەزانێت کە هەوڵی هاندانی بدات، بۆئەوەی بەرەو کەمکردنەوەی خاڵە لاوازەکان هەنگاوبنێت و بتوانێت شانبەشانی میللەتانی پێشکەوتوو برەو بە سەروەری و ئاسوودەیی خۆی بدات.

لەم باسەدا ڕۆڵی مەزنی ئایەتەکانی قورئان و وتەکانی پەیامبەر وگرنگیدانی بە لایەنی پەروەردەی مرۆڤەوە ئەخەمە ڕوو، کە تاکەکەس و خێزان و کۆمەڵ بەرەو ژیانێکی شکۆمەندیی و ئاسوودەیی دەبات.

لە بەر ئەوەی سورەتی (الفاتحە) دەسپێکردنی قورئانی پیرۆزە و دایکی کتێبە (أم الکتاب) واتە دایك شوێنی پێکهێنانە، هەروەها هەموو قورئان لەم سورەتەدا بەکورتی کۆکراوەتەوە و ئامۆژگاریی گشت مرۆی سەر زەوی دەکات، واباشە کە باسەکەمان بەئایەتە پیرۆزەکانی ئەم سورتە دەستپێبکەین:

سورەتی (الفاتحە)

﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ١ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٣
مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ٤ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ٥ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦
صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧﴾ الفاتحة: ١ - ٧

یەکەم سورەتی قورئانی پیرۆز (الفاتحە) یە بۆ گشت گەل و هۆز
بە (بسم الله) دەرگا والآیە بۆمان ئیلاهی بەخشندە خوایە
الحمد لله، شوکر و سابیرم ئەگەر لە دونیا گەنجم یا پیرم
بە (ناوی یەزدان) دەرگا والآیە لەگەڵ خوا راستبیت، نزات گیرایە
(الحمد لله) شوکر بۆ یەزدان رەحمان و رەحیم، سەخی و میهرەبان
(مالك یوم الدین)، دادگای یەکسان (إیاك نعبد)، پەنا و پەرستان
(إهدنا الصراط)، ڕێی ڕاستی ئینسان ڕێگەی نیعمەت و دڵخۆشیی ژیان
(الحمد لله) ڕێگەی ڕاستی ژین ڕێگەی کەسانێك بە شادیی ئەژین
نەك وەك ئەوانەی خودا لێی بەقین وێڵو گومڕابن، بێبەریی لە دین
هەموو بە یەك دەنگ هاوارکەین ئامین

لە بابەتە پزیشکییەکاندا، تا چەند کار بە فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ دەکرێت؟

د. دیاری أحمد إسماعیل

پسپۆڕی نەشتەرگەری/ دکتۆرا لە نەشتەرگەرییدا/ ئەندامی کۆلێژی پادشایی نەشتەرگەران لە ئینگلتەرا

MRCS، CABS، FIBMS

diaryismaeil@yahoo.com

لە بابەتێکی پێشتردا باسمانکرد: کە وتەو کردارو پەسەندکردنەکانی پێغەمبەر(ﷺ)ئەگەر بە رێگەیەکی درووست (صحيح) پێمان گەیشتبێت بەڵگەی شەرعین، و پێویستە لەسەر موسڵمان پەیڕەوییان بکات، بەڵام دەبێت ئەوەش بزانین کە مەرج نییە لە بابەتە پزیشکییەکاندا هەموو فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ واقیعدا دەقاودەق بێت، و پەیڕەوکردنیشیان بەشێك بێت لە پەیڕەویکردنی سوننەت.. ئەم بڕیاردانەش نابێتە هۆی کەم کردنەوەی ئاست و پێگەی پێغەمبەر (ﷺ)، یان –خوانەخواستە- قسەکردن لەسەر راستێتی پێغەمبەرایەتی، و گومان درووست کردن لە نیگا، و دەرگا کردنەوە بۆ هەرکەسێك بیەوێت لەم بابەتە بدوێت و ئەوەی ناچێتە ئەقڵیەوە ڕەتی بکاتەوە!!

دەبێت بزانین ئەرکی سەرشانی موسڵمان ئەوەیە هەرچی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێ کردووە بیکات:﴿ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ﴿٧﴾ ﴾ الحشر: ٧..﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾ ﴾ النساء: ٦٥ بۆیە پێویستە باسکردنی فەرموودەکان لە بواری پزیشکییدا، لەو روانگەیەوەیە بێت کە پێغەمبەر (ﷺ) خۆی بۆی دیاری کردووین، ئەمە جگە لەوەی کە نەهیشی لێ کردووین دوای شتێك بکەوین روون نەبێت.

ئیسلام رێزێکی زۆری لە ئەقڵ گرتووە، و لە چەندین ئایەتدا خوای گەورە ستایشی خاوەن ئەقڵەکانی کردووە، و نیشانەکانی خۆی لە قورئان و گەردووندا بڵاوکردۆتەوە تا ئەقڵەکان بخرێنە کار: ﴿ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ ﴾ الحديد: ١٧، ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ وَلَهُ ٱخْتِلَٰفُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ ﴾ المؤمنون: ٨٠ ﴿ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ ﴾ البقرة: ١٦٤،﴿ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ ﴾ النحل: ١٢.. ئەوانەشی دوورن لە خوا بە بێ ئەقڵان نەوازە دەکرێن:﴿ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ ﴾ المائدة: ٥٨، ﴿ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ ﴾ البقرة: ١٧١،﴿ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ ﴾ الأنفال: ٢٢.. لە قورئاندا ٤٩ جار وشەی ئەقڵ و مورادیفەکانی هاتووە: (عقلوه، تعقلون، نعقل، يعقلها، يعقلون).. هەروەها ١٦ جار وشەی (الالباب) دووبارە بۆتەوە١.

لێرەوە دەردەکەوێت دینی خوا دینی زانست و زانیارییە نەك نەفامی ﴿ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ ﴾ العنكبوت: ٤٣.. نیگای ئاسمان بە خوێندن دەستی پێ کرد ﴿ ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ ﴿١﴾ ﴾ العلق: ١ بەڵکو (لا إله إلا الله) کە درووشمی ئیسلامە، قەبوڵ نابێت ئەگەر لەسەر بنەمای زانستیی نەبێت ﴿ فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴿١٩﴾ ﴾ محمد: ١٩.. هەر بۆیە موسڵمانانی پێشوو توانییان لە سەردەمی خۆیاندا بە لوتکەی زانستەکان بگەن بە تایبەتی لە زانستی پزیشکیدا – بێگومان بە پێوەری ئەو کاتە-.. ئەوەتا کتێبەکەی زانای موسڵمان (ئەبو قاسمی زەهراوی) بە ناوی (التصريف لمن عجز عن التأليف) وەردەگێڕدرێتە سەر زۆربەی زمانە ئەوروپییەکان، و بۆ ماوەی (٥) سەدە گەورەترین سەرچاوەی پزیشکیی بواری نەشتەرگەریی بووە لە ئەوروپادا٢.. بەڵام بە داخەوە لەگەڵ دواکەوتنی موسڵمانان –لە هەموو بوارەکاندا- لە بواری پزیشکیشدا بەرەو دوواوە چوون.

بە هەر حاڵ.. ئەگەر کاتێك موسڵمان لە شوێنێکی دووری ئەم زەوییەدا بێت و تەکنەلۆجیاو هۆکارەکانی گەیاندنیش بوونییان نەبێت، مومارەسەیەکی پزیشکی کۆن بەکاربهێنێت، لەوە دەچێت گلەیی لێ نەکرێت.. بەڵام ناخۆشییەکە لەوەدایە لە سەردەمی زانست و شکاندنی سنوورەکان و مۆڵەت نەدانی زانست کە زانایان بۆ ساتێکیش لە شوێنی خۆیاندا بووەستن، دەبینین خەڵکێك هەن تازە تازە هۆکارەکانی منداڵ نەبوون و شەلەل، و چەندین نەخۆشیی تر دەگەڕێننەوە بۆ جنۆکە!! یان دەیانەوێت بە هەندێ هۆکاری سەرەتایی کۆن –کە دەبێت بزانین ئەوانە لە بنچینەدا ئیسلامیی نین- دەیانەوێت بەو هۆکارانە هەموو نەخۆشییەکان چارەسەر بکەن! بەڵکو هەندێکیان بانگەشەی زۆر گەورە دەکەن، گوایە چەندین نەخۆشی شێرپەنجەی چارەسەر کردووە، دوای ئەوەی پزیشکان دەستەوەستان بوون لە چارەسەرکردنیدا!! کێشەکەش لەوەدایە زۆر جار ئەو کەسانە بۆ رەواجدان بە کارەکانیان دەیگەڕێننەوە بۆ

سوننەتی پێغەمبەر (ﷺ)، و لە کاتی گفتوگۆکردن لە گەڵیاندا بەرامبەر تۆمەتبار دەکەن بەوەی ڕەتی سوننەت دەکاتەوە، یان گومانی هەیە لە عیسمەتی پێغەمبەر (ﷺ) ئەم بۆچوونەشمان بیدعەیەك نییەو پێشتر باس نەکرابێت، ئەوەتا زانایانی وەك قازی عیاز، و ئیبن خەلدون، و قازی عبدالجبار لە کۆنەکان، و شێخ موحەممەد ئەبو زوهرە، و شێخ ولی الله دەهلەوی، و د. عبدالوهاب خەللاف، و شێخ عبدالجلیل عیسا، و شێخ فەتحی عوسمان، و د.موحەممەد سولەیمان ئەشقەر لە تازەکان، ئاماژەیان بەوە کردووە: لەگەڵ ئەوەی زۆربەی وتەو کارەکانی پێغەمبەر (ﷺ) دەکەونە خانەی شەرعییەوە، بەڵام هەندێك وتەو کردار هەن لە خانەی دنیایدان، واتە پێغەمبەر (ﷺ) وەك مرۆڤێك ئەو کارانەی کردووە، و وەك بۆچوونێکی بەشەری ئەو وتانەی فەرمووە.. دیارە کارە پزیشکییەکان کارێکی دنیایین نەك دینی.. بۆ نموونە پێغەمبەر (ﷺ) گەر پێی وا بووبێت کە دەرمانێکی دیاری کراو بەسوودە بۆ نەخۆشییەکی دیاری کراو، بەڵام دوایی وا دەرنەچوو... یان تەدبیرێکی کشتوکاڵیی دەبێتە هۆی زیادبوونی بەرهەم، دوایی دەرکەوت وا نەبوو، بەڵکو بە پێچەوانەوە بوو –وەك ڕووداوی پیتاندنی دارخورما کە لە سیرەدا هاتووە- ئەم بۆچوونانە پەیوەندی بە پێغەمبەرایەتییەوە نییە، بەڵکو لەوەوە هەڵدەقوڵێت کە موحەممەدی کوڕی عبدالله مرۆڤێکە، و ئەزموونی تایبەتیی خۆی هەیە، و لە کارە دنیاییەکاندا ڕای خۆی وتووە... خۆشی فەرموویەتی: ئێوە زاناترن لە کاروباری دنیاتاندا..

قازی عیاز (لە دایك بووی ٤٧٦ك) لە کتێبی (الشفا)دا دەڵێت: "حاڵی پێغەمبەر (ﷺ) و بیروڕای لە کاری دنیایدا: پێدەچێت بە شێوەیەك لە شێوەکان لە کارێکی دنیاییدا ڕایەکی هەبوو بێت یان گومانی لە شتێکدا هەبوو بێت و دواتر پێچەوانەکەی دەرکەوتبێت (بە پێچەوانەی کارە شەرعییەکان) ئینجا فەرموودەکەی ڕافعی کوڕی خەدیج دێنێتەوە (کە موسلیم ریوایەتی کردووە) تیایدا هاتووە: (قدِمَ النَّبيُّ (صلى الله علية وسلم) المدينة، فإذا هم يُأبرونَ النَّخلَ- يقولُ: يُلَقِحونَ النَّخلَ- فقالَ: ما تصْنعونَ؟ قالوا: كُنَّا نَصْنَعُهُ. قالَ: لَعلَّكُم لَوْ لَم تفعلوا كانَ خيراً. فتركوهُ، فَنَفَضَتْ، فَذَكَروا ذلكَ لهُ، فقالَ: إنَّما أنا بَشرٌ، إذا أمَرْتُكم بشيءٍ من دينكُم فخُذوا بهِ، وإذا أمَرْتُكم بشيءٍ من رَأيٍ فإنَّما أنا بَشرٌ) پاشان دەڵێت: لە ریوایەتەکەی ئەنەس (کە موسلیم ریوایەتی کردووە) هاتووە: (أنْتُم أعْلَمُ بدنياكُم)، هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا هاتووە: (إنَّما ظَنَنْتُ ظَنّاً، فَلا تُؤاخذوني بالظَّنِّ)، و لە فەرموودەی ئیبن عەبباسدا لە ڕووداوی (الخرص)دا هاتووە کە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: (إنَّما أنا بَشرٌ، فَما حَدَّثْتُكُم عَن اللهِ فَهوَ حَقٌ، وَما قُلْتُ فيهِ مِنْ قِبَلِ نَفْسي فإنَّما أنا بَشرٌ أُخطيءُ وأُصيبُ). ئەمە لەو شتانەیە کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی لە کاروباری دنیاییدا، و گومانی وا بووە نەك پەیوەندی بە ئیجتیهادی شەرعی یان سوننەتێکەوە هەبێت کە هێنابێتی.. پاشان ڕووداوی شەڕی بەدر دێنێتەوە، کە لە سیرەی ئیبن ئیسحاقدا هاتووە، کە لە ڕای خۆی واز دێنێت و بە حەبابی کوڕی مونزیر دەڵێت: (أشَرْتَ بالرَّأيِ).هەروەها نموونەی ڕێکەوتن لەگەڵ جوولەکەکاندا لەسەر سێیەکی بەروبوومی مەدینە، و پاشان پاشگەزبوونەوەی دوای قەناعەت هێنانی بە ڕای پشتیوانان.. ئینجا دەڵێت: ئەوانەو نموونەکانی لە کارەکانی دنیا، کە پەیوەندی بە زانستی دینەوە نییە (مەبەست نیگایە)، لەم کارانەدا دەشێت ڕاست و هەڵە تیایاندا ڕووبدات، ئەمانەش هیچ کەمیی یان شکاندنێکی بۆ پێغەمبەر (ﷺ) تێدانییە، بەڵکو ئەمانە کاری ئاساییین، و ئەو کەسەی تاقی کردبێتەوە دەیانزانێت، بە تایبەتی گەر کردبێتییە کاری بەردەوامی و خوی دابێتێ، پێغەمبەریش (ﷺ) بەردەوام سەرقاڵی ناساندنی خوای گەورە بووە بە خەڵکی، و هەم و غەمی کاری شەریعەتە، و خەیاڵی لای بەرژەوەندی دنیایی و دینی ئوممەتەکەیەتی، دیارە ئەمانەش لەچەند کارێکدا بووە... بە شێوەی تەواتور پێمان گەیشتووە کە پێغەمبەر (ﷺ) چەندین وردەکاری شتی دنیایی زانیوە، کە دەکەونە بابەتی موعجیزەوە..٣

ئیبن خەلدون (لە دایك بووی ١٣٣٢ز) لە (مقدمة) کەیدا دەڵێت: ئەو کارە پزیشکییانەی کە لە (النبويات)دا بۆمان گوازراوەتەوە لەو جۆرەیە –کە لەسەر بنەمایەکی سادە لە ئەزموون وەرگرتن لە چەند کەسێکەوە بنیات نراوە، و بە میراتی دەگوێزرێنەوە- بە هیچ شێوەیەك لەسەرچاوەی نیگاوە نییە، بەڵکو کارێکی ئاسایی عەرەب بووە.. ئەوەی کە لە باسی ئەحواڵی پێغەمبەرەوە (ﷺ) باس دەکرێت لە نەریتی سەردەمەکەی بووە، نەك ئەوەی ئەو کارانە بەو شێوازانە لە شەرعەوە بنەمای گرتبێت، چونکە پێغەمبەر (ﷺ) نێردراوە تا شەریعەتمان (یاساکانمان) فێربکات.. نەنێردراوە تا پێناسەی پزیشکی بکات.. ئەوەی ڕوویدا لە مەسەلەی پیتاندنی دارخورماکاندا ڕوویدا، بۆیە فەرمووی: (أنْتُم أعْلَمُ بأُمور دنياكم). نابێت ئەو کردە پزیشکییانەی کە لە فەرموودە درووستەکاندا باسکراوە بیانگەڕێنینەوە بۆ شەرع (واتە سوننەت نین) چونکە هیچ بەڵگەیەك لەسەر ئەوە نییە، مەگەر بەکار بێن وەك تەبەڕوك، و نیشانەی پتەویی باوەڕبوون پێیان، ئەو کاتە شوێنەواری چاکی خۆی دەبێت.. نەك لەبەر ئەوەی کە پێغەمبەر (ﷺ) پزیشکێکی جەستەیی بووبێت، بەڵکو وەك کارلێکی وتەی ئیمانی: ئەوانەش وەکو تەداوی کردنی سك ئێشە بە هەنگوین، و نموونەکانی٤..

شێخ ئەحمەد، ناسراو بە ولی الله دەهلەوی (لەدایك بووی ١١١٤ك، ١٧٠٤ز) لە کتێبی (حجة الله البالغة) دا باسی جۆرەکانی زانستی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەکات، دەڵێت: بزانە ئەوانەی لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) گێردراوەتەوەو لە کتێبەکانی فەرموودەدا نووسراون دوو بەشن:

یەکێکیان: ئەوەی مەبەست پێی گەیاندنی پەیامی پێغەمبەرایەتییە، وەك خوای گەورە دەفەرموێت: (وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْ) لەوانەش زانیاریەکانی ڕۆژی دوایی و مەلەکوت، کە پشت بە نیگا دەبەستن و ... تاد.

دووەمیان: ئەو کارانەی کە لە بابی گەیاندنی پەیام نیین: لەوانەش فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) کە دەفەرموێت: (إنَّما أنا بَشرٌ، إذا أمَرْتُكم بشيءٍ من دينكُم فخُذوا بهِ، وإذا أمَرْتُكم بشيءٍ من رَأيٍ فإنَّما أنا بَشرٌ) و هەروەها لە ڕووداوی پیتاندنی دارخورماکاندا فەرمووی: (إنَّما ظَنَنْتُ ظَناً، فلا تُؤاخذوني بالظَّنِّ، ولكنْ إذا حَدَّثْتُكُم عَن اللهِ شَيئاً فَخُذوا بهِ، فَإنّي لَنْ أكذِبَ على اللهِ)، لەو بابەتانەش پزیشکی..٥

لە زاناکانی سەردەمیش، شێخ موحەممەد ئەبو زوهرە (لە دایك بووی ١٨٩٨ز) لە کتێبی (تأريخ المذاهب الإسلامية) دا دەڵێت: خولاسە.. نابێت هەڵە بچێتە ئیجتیهادکردنی پێغەمبەرەوە (ﷺ) لە بڕیارداندا لە کاتی حوکمەکانیدا، و خوای گەورە لە هەڵە وریای نەکردبێتەوە... بەڵام لە کاروباری دنیاییدا، لە پیشەسازی و کشتوکاڵ و بازرگانی و هتد، هەڵەکردنی پێغەمبەر (ﷺ) لەم بوارانەدا مەحاڵ نییە، چونکە پەیامەکەی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ ئەم

شتانە نەبووە، بەڵکو بۆ گەیاندنی شەرع بووە..٦

د.موحەممەد سولەیمان ئەشقەر لە توێژینەوەیەکی وردا، بە ناوی (مدى الإحتجاج بالأحاديث النبوية في الشؤون الطبية والعلاجية) چەند بەڵگەیەک دێنێتەوە لەسەر ئەو رایەی کە پێغەمبەر (ﷺ) لەوانەیە هەندێک لە بۆچوونە دنیاییەکانی لەگەڵ واقیعدا یەک نەگرن، کەم یان زۆر، بەڵکو لەوانەیە غەیری ئەو زیاتر پێکابێتی.. لەو بەڵگانەش: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾ الكهف: ١١٠، ﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا﴾ الإسراء: ٩٣.. زانراوە کە خوای گەورە کردوویەتی بە پێغەمبەر مەنعی نەکردووە کە واز لە هەڵسوکەوتە مرۆڤییەکانی بێنێت.. وەکو مرۆڤێکی ئاسایی کە بە (غلبة الظن) کار دەکات، و لەوانەیە هەڵە بێت یان راست.. پەیمانیشی نەداوەتێ کە مەنعی بکات لە هەڵە، بە پێچەوانەی کارە شەرعییەکانەوە، کە وتەکانی پێغەمبەر (ﷺ) نابێت بە هیچ شێوەیەک هەڵەی تێدابێت، هەر وەک چەسپێندراوە لە زانستی (أصول الفقه) دا.. هەروەها دوای هێنانەوەی فەرموودەی پیتاندنی دارخورماکان، دەڵێت: لێرەدا پێغەمبەر (ﷺ) بنەمایەکی گەورە دادەمەزرێنێت لە شەرعدا، و بۆمان روون دەکاتەوە کە هەندێ تاکی ئوممەت پێدەچێت جار جارە لەو شارەزاتر بن لەو کارە دنیاییەی کە تێیدا لە پێغەمبەر (ﷺ) خاوەن ئەزموونتر بێت لەو هونەرەدا یان لەو پیشەیەدا، بە پێی شەرعیش واجب نییە لەسەریان –ئەو خاوەن ئەزموون و پیشانە- کە لە هونەرەکەی خۆیان بگەڕێنەوە بۆ فەرموودەکان، هەر وەک چۆن واجب نییە کە وتەی غەیری پێغەمبەریش (ﷺ) بەهەند وەربگرن.

د.موحەممەد سولەیمان ئەشقەر ئەو فەرموودانەی کە لە بارەی پزیشکییەوە هاتوون، دەیانکات بە دوو بەشی سەرەکییەوە:

یەکەمیان: ئەو فەرموودانەی کە بە شەرع دادەنرێن، و کارپێکردنیان واجبە، وەک هەموو فەرموودەکانی دیکەی پێغەمبەر (ﷺ) لە بابەتەکانی بیروباوەڕو پەرستش و موعامەلەکان، لەو فەرموودانەش:

أ. کۆمەڵێک فەرموودە کە لە بواری کارکردن بە پزیشکی و چارەسەرکردن و دەرمان بەکارهێنانەوە هاتوون: بۆ نموونە ئەو فەرموودانەی کە فەرمانمان پێ دەکات بە دوای چارەسەرکردندا بگەڕێین:

(يا عبادَ الله تَداوَوا، فَإنَّ اللهَ لَمْ يَضَعْ داءً إلا وَضَعَ له دَواءً، غَيرَ داءٍ واحدٍ: الهَرَم) -أحمد وأصحاب السنن-

(لِكُلِ داءٍ دَواءٌ، فَإذا أصيبَ دواءُ الداءِ بَرأَ بإذنِ اللهِ تعالى) -مسلم-

لەم بابەتەدا گێڕانەوە زۆرن، ئەوەی لێ وەردەگیرێت کە پێغەمبەر (ﷺ) چارەسەری خۆی دەکرد، و داوای چارەسەری لە پزیشکی تایبەت دەکرد، و جاری واش بووە هەندێ لە هۆزە عەرەبییەکان هاتوون بۆ مەدینەو دەرمانێکی دیاری کراویان بۆ هێنابێت.. یان پێغەمبەر (ﷺ) خەڵکی ناردووە بۆلای پزیشکی تایبەت..

ب. هەندێک فەرموودە هەن رێنموویی شەرعییان تێدایە سەبارەت بە چارەسەرکردن و کاروباری نەخۆش، بۆ نموونە - سەردانی نەخۆش: لە سەحیحی بوخاریدا هاتووە: عائیشە –خوای لێ رازی بێت- دەفەرموێت: (أَنَّ النَّبيَ صلى اللهُ عليه وَسلمَ كانَ إذا أَتى مَريضاً، أَوْ أُتيَ إليه به قال: أَذْهِب البَأسَ رَبَّ النّاسِ، اِشْفِ وَأَنتَ الشافي، لا شِفاءَ إلا شِفاؤكَ، شِفاءً لا يُغادِرُ سَقَماً).

- کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) پرسیاری لێ دەکەن دەربارەی چارەسەر بە شەراب، فەرمووی: (إنَّها ليست بِدَواءٍ ولكنها داءٌ) -أحمد و مسلم و أبو داود و الترمذي-

ج. ئەو فەرموودانەی کە نەهی کردووە لە چەند جۆرێکی چارەسەرکردن، کە لە نەریتی سەردەمی نەفامیبوون و ناگونجێن لەگەڵ بیروباوەڕی درووستدا، چونکە هۆکاری راستەقینە نین بۆ شیفا، بۆ نموونە: کاتێک پیاوێک هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) ئەڵکەیەکی لەدەستدابوو، پێی فەرموو: ئەوە چییە؟ وتی: بۆ نەخۆشی کەمهێزی و لاوازی داماوە، فەرمووی: (فڕێیدە، ئەوە زیاتر لاوازت دەکات، و ئەگەر بمریت و ئەوە بیروڕات بێت لەسەر فیترەت نامریت) -الطبراني-

د. ئەو فەرموودانەی کە فەرمانی کردووە بە چەند جۆرێکی چارەسەرو پەیوەستی کردووە بە چەند حوکمێکی پەرستشیدا:- (السِّواكُ مَطهَرةٌ للفَمِ مَرْضاةٌ للرَّبِ) -أحمد والنسائي-

- (داووا مَرضاكُم بالصَدَقة)

هـ. ئەو فەرموودانەی کە لەسەر ئەسڵێکی قورئانی دامەزراون:- (إنْ كان في شيءٍ مِنْ أدْويَتكم خَيرٌ فَفي شَرطة مُحجم، أو شَربة عَسلٍ، أو لَذعةٍ بنارٍ تُوافِقُ الداءَ. ولا أُحبُ أن أكْتَوي) -البخاري- ئەمە بەڵگەیە بۆ بەکارهێنانی هەنگوین لە چارەسەردا، کە لە بنەرەتیشدا قورئانی پیرۆز ئاماژەی پێداوە ﴿يَخْرُجُ مِن بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ﴾ النحل: ٦٩

- (كُلوا الزَيتَ وادْهُنوا به، فَإنَّهُ مِنْ شَجرة مُبارَكة) -أحمد والترمذي والحاكم- ئەسڵەکەی لە قورئاندا: ﴿وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَاءَ تَنبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ﴾ المؤمنون: ٢٠

و. ئەو فەرموودانەی باس لە هەندێک دەرمان یان جۆرێک لە چارەسەرکردن دەکەن، تیایاندا هاتووە کە پێغەمبەر (ﷺ): لە رێگەی نیگاوە فێری بووە، یان جوبرائیل پێی وتووە، یان خوای گەورە ئەو کارەی خۆش دەوێت.. پێویستە ئەم فەرموودانە:

١- لە ئاستێکی درووستیی (صحة)ی بەرزدابن، چونکە پراکتیکردنیان لەسەر لاشەی مرۆڤ لەوانەیە زیانی هەبێت.. هەر کات زیان روویدا هیچ پاساوێك بۆ پزیشك نییە لە بەکارهێنانی ئەو جۆرە چارەسەرکردنانە، ئەگەر بە هەڵە ئەم فەرموودانە بە درووست دانرابن.

٢- دەبێت ناوەڕۆکی فەرموودەکە بخرێتە ژێر چاودێری تایبەتمەندان (أهل الاختصاص) ئەگەر چەسپا کە بەکارن ئەوە باشە، لێرەدا دەبێت تاقیکردنەوە بەڵگەبێت.

دووەمیان: هەموو ئەو فەرموودانە کە لە بابەتی پزیشکی و چارەسەرکردندا هاتوون، و تیایدا نەهاتووە کە لە لایەن خوای گەورەوەبێت، یان ئاماژە بەوە نەکرابێت ئەنجام دانیان کارێکی شەرعییە.. ئەمانە حوججە نین لە پزیشکیدا، بەڵکو دەبێت تیایاندا بگەڕێینەوە بۆ کەسی پسپۆڕ.. ئەگەری بوونی هەڵەی پزیشکی لەم فەرموودانەدا هیچ کەمییەك نییە بۆ پێغەمبەر (ﷺ)، چونکە ئەو وەك مرۆڤێکی خاوەن ئەزموون وتوویەتی، نەك وەك نیگا... ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە هەرچی لەم جۆرە فەرموودانەیە پشتگوێ بخرێت، بەڵکو ئەگەری کاریی هەر هەیە، وەك هەموو کەلەپووره پزیشکیەکانی دیکەی ئەهلی تەجروبە و زانست، کە بۆیان بەجێهێشتووین. بەڵکو فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) ئەولاترن کە شوێنی تێڕامان و بەدوادا چوونبن لە غەیری ئەو، چونکە ئەگەری ئەوەی هەر هەیە کە لەسەرچاوەی نیگاوە بووبێت.. ئەگەر دەریشکەوت کە جۆرێکی دیاری کراو لەوەی پێی دەوترێت (الطب النبوي) زیانی تێدا هەیە بۆ مرۆڤ، هیچ بەربەستێك نییە لە بەردەم روونکردنەوەی بۆ هاوڵاتیان، تا بەردەوام نەبن لە بەکارهێنانیدا. لەو فەرموودانەش:

- (كُلوا الرمّانَ بِشَحْمِه فَإنَّهُ دِباغُ المَعِدة) -أحمد-

- (إنْ كان في شيءٍ مِمّا تَتداوونَ بهِ خيرٌ فَالحِجامَةُ) -أحمد وأبو داود-

- (مَنْ تَصبَحَ كُلَّ يَوم بِسَبْعِ تَمرات عَجوَة لَمْ يَضُرُّهُ في ذلكَ اليَوم سُمٌّ ولا سِحْرٌ) -أحمد والبخاري وَمسلم وأبو داود-

- (الحُمّى مِنْ فَيحِ جَهنَّمَ فَابرُدوها بالماءِ) - أحمد والبخاري ومسلم -

- (في الحَبَّةِ السَوداءِ شِفاءٌ مِنْ كُلِّ داءٍ إلا السام) - أحمد والبخاري ومسلم -٧

لە کۆتاییدا کاتێك ورد دەبینەوە لە رووداوەکەی جەنگی بەدر، بە راستی گەورەیی پێغەمبەری خوامان (ﷺ) بۆ دەردەکەوێت، کە بواری داوە بە هەموو خاوەن تایبەتمەندییەکان راو بۆچوونی خۆیان دەرببڕن، بەڵکو مومارەسەشی بکەن. ئەمەش تا ببێتە وانەیەکی کرداری، وەك عەرەب دەڵێت: (اعط الخبز لخبازه).. حەببابی کوڕی مونزیر وتی: (أرأيت هذا المنزل أنزلكه الله ليس لنا أن نتقدمه ولا نتأخر عنه؟ أم هو الرأي والحرب والمكيدة؟ قال: بل هو الرأي والحرب والمكيدة..[٨] تا دوایی رووداوەکە)، بە ئاشکرا لەم رووداوەدا دەردەکەوێت کە هاوەڵەکان زۆر بە باشی زانیویانە کە پێغەمبەر (ﷺ) وەك مرۆڤێك راو بۆچوونی تایبەتی خۆی هەیە، و هیچ بە هەڵە یان بە گوناهیان نەزانیوە ئەگەر موراجەعەی پێغەمبەر (ﷺ) بکەنەوە، یان رای پێچەوانەی خۆیان دەرببڕن، لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە گەورەترین مرۆڤ، پێغەمبەر (ﷺ) مۆڵەتی داونەتێ، و بەڵکو لەسەر ئەوەش رای هێناون، و زۆر بە خێرایش چۆتە سەر بۆچوونە راستەکە، چونکە لە لایەن کەسێکی خاوەن ئەزموونەوە وتراوە.. زۆر بە روونی وشەی (الرأي) دوو جار دووبارە دەبێتەوە.. زۆر بە ئاشکراش دەردەکەوێت وتەکانی پێغەمبەر (ﷺ) هەمووی نیگا نییە: (قال: بل هو الرأي..)

پێرستەکان:

[١] المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم، محمد فؤاد عبدالباقي، إنتشارات إسلامي، ط٩، ص٣٨٧.

[٢] بنواڕە: ماذا قدم المسلمون للعالم - إسهامات المسلمين في الحضارة الإنسانية، د. راغب السرجاني، مؤسسة إقرأ، ط٢، ١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩م، ج١، ص٢٥٦- ٢٦٠.

[٣] الشفا بتعريف حقوق المصطفى صلى الله عليه وسلم، للقاضي أبي الفضل عياض بن موسى اليحصبي، ص ٥٩٦.

[٤] مقدمة ابن خلدون، عبدالرحمن بن خلدون، تحقيق: د. حامد أحمد الطاهر، دار الفجر للتراث، ط٢، ١٤٣١هـ - ٢٠١٠م، ص٦١٠.

[٥] حجة الله البالغة، الشيخ أحمد المعروف بشاه ولي الله ابن عبدالرحيم الدّهلوي، حققه وراجعه السيد سابق، دار الجيل، ط١، ١٤٢٦هـ - ٢٠٠٥م، ج١، ص٢٢٣-٢٢٤.

[٦] تأريخ المذاهب الإسلامية السياسية والعقائدية وتأريخ المذاهب الفكرية، للإمام محمد أبو زهرة، دار الفكر العربي، ص٢٣٠. بێ ساڵی چاپ.

[٧] مدى الإحتجاج بالأحاديث النبوية في الشؤون الطبية والعلاجية، د. محمد سليمان الأشقر، الكويت. لە ئەنتەرنێتەوە.

[٨] تهذيب سيرة ابن هشام، عبدالسلام هارون، المجمع العلمي العربي الإسلامي، بيروت، لبنان، ١٣٧٤هـ، ص١٦١.

ئاگاداری

بۆ سەرجەم نووسەرانی ئازیزی گۆڤاری هەیڤ..

تکایە لە کاتی نووسین و وەرگێڕانی بابەتدا رەچاوی ئەم خاڵانە بکەن:

١- بابەت بە سایزی (١٥) لە (٢) لاپەڕە کەمتر نەبێت و لە (٤) لاپەڕەش زیاتر نەبێت.

٢- نووسەر یان وەرگێڕ دەبێت ئەو ئایەتانەی لە بابەتەکەیدا هاتووە بیانکات بە (مصحف المدينة).. نەك بە نووسینی فۆنتی ئاسایی..

٣- ئەگەر بابەتەکان بکرێن بە یونی کورد (unikurd).. ئەوا دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی ئەرك لەسەر برای دیزاینەر.

وەڵام
بۆ ڕەخنەگرانی ئیعجازی زانستی

نووسینی: د. کاوە فەرەج سەعدون
پزیشکی پسپۆڕی هەناوی و سنگ
drkawa_sadoon@yahoo.com

لەگەڵ ئەو ڕۆڵە گرنگەی ئیعجازی زانستی لە ڕۆژگاری ئەمڕۆماندا دەیگێڕێت و پشتگیری کردنی لەلایەن زۆربەی زانایانی موسوڵمانەوە، کەسانێکیش هەن کە ڕەخنەی لێدەگرن لەناو موسوڵماناندا و زۆربەیان لەوانەن کە نایانەوێت زیادڕەوی تێدابکرێت، و نەبێتە هۆی فەراموٚشکردنی لێکدانەوەکانی تر بۆ دەقە شەرعیەکان کە زانایانی تری باوەڕپێکراو لەکۆندا پێی هەستاون، ئەمەش کارێکی ئاساییەو سوننەتێکی خوداییە لەبوونی ڕاو بیروبۆچوونە جیاوازەکان لەنێوان مرۆڤەکاندا بەتایبەتی لەو بابەتانەی کە عەقڵ و مەنتیق ڕۆڵی زیاتری تێدا دەبینن، ﴿وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ ٱلنَّاسَ أُمَّةً وَٰحِدَةً ۖ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ ﴿١١٩﴾﴾ هود، ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ أَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾﴾ الكهف.

- ڕەخنەی یەکەم:

قورئانی پیرۆز بۆیە دابەزی بۆ ئەوەی عەرەبەکانی سەرەتای ئیسلام لێی تێبگەن، ئێمەی موسوڵمانیش دەبێت شوێنپێی ئەوان هەڵگرین لە تێگەیشتنیان بۆ ئایەتەکان بەپێی مانای ووشەکانی، لەبەرئەوەی ئەوان عەرەب بوون و ئەوان شارەزاتر بوون بە زمانی خۆیان و مانای ووشەکانی لە ئێمە، ئیعجازی زانستیش زیان لە بەلاغەت و ڕەوانبێژی قورئان دەدات، لەبەرئەوەی ئەو کەسانەی کە قورئان گفتوگۆی لەگەڵ دەکردن کاتی دابەزینی ئەگەر ئەم مانایانەیان نەزانیایە ئەوە مانای ئەوەیە کە قورئان ڕەوانبێژ نیە چونکە باری ئەو کەسانەی قسەی لەگەڵ کردوون بەهەند وەرنەگرتووە، ئەگەر خەڵکیش پێشتر ئەم مانایانەیان بزانیایە ئەی بۆچی ڕاپەڕینی زانستی عەرەب لەو ڕۆژەوەی قورئان دابەزی دەستی پێنەکرد، ئەیناڵێن قورئان زانستی پێشینەکان وداهاتووشی تێدایە؟!

+ وەڵام:

١- قورئانی پیرۆز بۆ هەموو مرۆڤایەتی دابەزیوە تا ڕۆژی دوایی، کاتێکیش گفتووگۆ لەگەڵ ژیریی مرۆڤەکاندا دەکات هەر کەسەو بەپێی توانای خۆی سوودی لێ وەردەگرێت، ئەگەر ژیریەکانیش بێ توانابوون لە تێگەیشتنی مانای هەندێك لە ئایەتەکان ئەوا پێویستە پشت ببەستین بە گەورە زاناو لێکۆڵەرەوان چونکە پەروەردگار دەفەرموێت:﴿فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾﴾ النحل، زۆر جاریش زانایانی (فقه)و لێکۆڵەرەوان چەندین یاساو حوکمیان لە ئایەتەکانەوە دەرهێناوە کە خەڵکانی پێشین نەیانزانیوە، ئەویش لەبەرئەوەی قورئان: (لاتنقظي عجائبه) وەك لە فەرموودەدا هاتووە.

٢- یەکێك لەلایەنەکانی ئیعجازی قورئان بریتیە لەوەی یەك دەستەواژە چەندین مانا دەبەخشێت، کە لەوانەیە هەندێکیان لە سەردەمێکدا دەرکەوێت و هەندێکی تریشی لە زەمەنێکی داهاتوودا دەردەکەوێت لەگەڵ بەرەوپێش چوونی دۆزینەوە زانستیەکاندا، و پێویستە لەسەر زانایانی موسوڵمان

لە هەموو سەردەمێكدا ئەم مانایانە بۆ خەڵكی ڕوونبكەنەوە بەپێی ئەو زانست و زانیاریانەی لەبەردەستیاندایە.

٣- كاتێك زانیاریی و زانستە گەردوونی و سروشتیەكان بەكاردەهێنین بۆ ڕوونكردنەوەی ئایەتە قورئانیەكان و دەرخستنی لایەنی گەورەیی و ئیعجازیان ئەوا ئێمە بەم كارەمان وەك كاری زمانەوانەكان و ڕەوانبێژان دەكەین، خۆ لەسەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) بەكارهێنانی زانستە زمانەوانیەكان لە دەرخستنی ڕووەكانی ئیعجازی قورئاندا نەبووەو سەردەمانی دواتر پەیدابووە، كە هەموو زانایان كۆكن لەسەر بەكارهێنانیان بۆ ڕوونكردنەوەی لایەنەكانی ئیعجازی قورئان، كەواتە بۆچی ئێمە ڕێبدەین بە زانایانی زمانەوانی و ڕێنەدەین بە زانایانی گەردوون و سروشت كە زانستەكانیان بخەنە خزمەتی دەرخستنی لایەنەكانی ئیعجازی زانستی ئایەتە گەردوونیەكان لەقورئاندا؟!

مامۆستا (عمر عبید حسنە) دەڵێت[1]: " یەكێك لە ترسناكترین ئەو دەردانەی تووشی ژیریی مرۆڤی موسوڵمان بووەو ڕێگربووە لە تێڕوانین و شكاندنی كۆت وبەندەكان و هێنانەدی تێڕوانینی گشتگیری قورئان و بەكارهێنانی بۆ چارەسەری ئێستاو درێژبوونەوە بۆ داهاتوو، ئەو وەهمەیە كە ئەو بنەما فیكریانەی پێشتر لە قورئانەوە وەرگیرا لە سەردەمی یەكەمدا ئیتر كۆتایی هەوڵەكانەو تێگەیشتن لە دووریەكانی دەقەكان بەمانەوە بەستراوە لە هەموو شوێن و ساتێكدا، كە ئەمە مایەی گەمارۆدانی دەقە قورئانیەكانەو كورتكردنەوەی تێگەیشتنە لێی بە سەردەمێكی دیاری كراوەوەو بەندكردنی ژیریەكانە بەتێڕوانینی ئەو سەردەمەو كۆت وبەند كردنی عەقڵەو ترساندنە لەبیركردنەوە، ئەمە ڕێگری لە مرۆڤ دەكات كە تێبفكرێت و تێبڕوانێت بەو شێوەیەی دەقە قورئانیەكان خۆیان داوایدەكەن، شوێنكەوتن و تەقلید بووەتە میراتمان و بووەتە هۆی پەكخستنی ئیجتیهادو كۆشش و داهێنان و دەستكەوتەكانمان بۆ چەندین سەدە، تەنانەت لە ئاستی هەڵس وكەوتیش نەماوین لەگەڵ قورئانداو لە سوننەتەكانی تێناگەین لە ئاسۆكان و نەفسەكانداو لەلایەنە فیقهی و تەشریعەكاندا كورتمان كردووەتە، بەڵام ئایەتەكان چەندین مەبەستیان هەیە: پەروەردەیی و كۆمەڵایەتی و دەروونی و گەردوونی و هۆكارەكانی دۆزینەوەی زانستی، كە لایەنی تەشریعی تەنها یەك لایەنی ئەم مەبەستانەیە".

٤- لەلایەكی ترەوە بابزانین كە هاوەڵەكان و پێشینان لەم ئاماژە زانستیانەی قورئان تێدەگەیشتن، بۆ نموونە كە پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ مَرَجَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ يَلۡتَقِيَانِ ١٩ بَيۡنَهُمَا بَرۡزَخٞ لَّا يَبۡغِيَانِ ٢٠ ﴾ الرحمن كە مەبەست پێی ئاوی سوێرە چونكە (بەحر) بە ڕەهایی لە قورئاندا بەمانای ئاوی سوێر هاتووە، (مرج) بە مانای (خلط) واتە تێكەڵی كردن ، (بینهما برزخ) واتە بەربەستێك لەنێوانیاندایە، (لا یبغیان) واتە (لا یطغیان) واتە بەسەریەكدا زاڵنابن، هەربۆیە هاوەڵەكان لەوە تێدەگەیشتن كە دوو ئاوی سوێر هەیە كە تێكەڵدەبن بەربەستێك لەنێوانیاندایە كە نابێتە هۆی زاڵبوونیان بەسەریەكدا، ئەم ڕستەیە بە ووشەكانیەوە لای هاوەڵان و موفەسیرانی پێشین زانرابوو، بەڵام شێوازو چۆنێتیەكەیان نەدەزانی لە دەریاكاندا، چونكە زۆر ڕاستیی هەیە لەگەڵ تێپەڕبوونی كاتدا چۆنێتیەكەی دەزانرێت، وەك پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ بَلۡ كَذَّبُواْ بِمَا لَمۡ يُحِيطُواْ بِعِلۡمِهِۦ وَلَمَّا يَأۡتِهِمۡ تَأۡوِيلُهُۥ ٣٩ ﴾ یونس واتە بێباوەڕان ئەو شتانەیان بەدرۆ دەخستەوە كە زانیارییان پێی نەبووەو بۆیان دەرنەكەوتبوو و بەچاوی خۆیان نەیانبینیوە، (وَلَمَّا يَأۡتِهِمۡ تَأۡوِيلُهُۥ) (بمعنى: بیان كشفه) واتە: بینینی دەركەوتنی، هەروەها كە پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ وَلَتَعۡلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعۡدَ حِينِۭ ٨٨ ﴾ ص (نبأ) لێرەدا مەبەست پێی تەئویل و ڕوونبوونەوەی ڕووداوەكەیە، ئایا ئەم (نبأ) هەواڵە چیە؟ بریتیە لە بینین و دڵنیابوون، وەك چۆن پەروەردگار لە چیرۆكی (یوسف) علیه السلام بۆمان باس دەكات كە پێشتر خەوێكی بینیبوو بەڵام كە خەوەكەی هاتەدی فەرمووی ﴿ هَٰذَا تَأۡوِيلُ رُءۡيَٰيَ مِن قَبۡلُ ﴾ واتە ئەمە هاتنەدی خەوەكەمە كە بەچاوی خۆمان بینیمان، كەواتە تەئویل لێرەدا بەمانای هاتنەدی هاتووە.

كەواتە بابزانین مانای هەموو ئایەتەكان كراوەو موفەسیرەكان هیچ ئایەتێكیان بەبێ ڕاڤەكردن بەجێنەهێشتووە، بەڵام دەركەوتنی ڕاستی هەندێ ئایەت و بینینیان بەتێپەڕبوونی كات ڕوودەدات، تەنانەت هەندێك ئایەت هەیە كە خەڵك نایانزانن چۆنە تاوەكو نەیانبینن، جا چ لە دونیا یان لە دوارۆژدا بێت، موفەسیرەكان هەوڵی زۆر باشیانداوە لە تێگەیشتنی ئایەتە گەردوونیەكان بەپێی زانیارییەكانی ڕۆژگاری خۆیان، تەنانەت گەیشتوونەتە زانینی هەندێك ڕاستی زانستی پێش دۆزینەوەیان لەلایەن زانایانەوە، بۆ نموونە (ئیبن عەبباس) ڕەزای خوای لێبێت لە تەفسیری ئایەتی: ﴿ أَوَلَمۡ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقٗا فَفَتَقۡنَٰهُمَاۖ وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ ٣٠ ﴾ الأنبياء بڕیاری ئەوە دەدات كە ئاسمانەكان و زەوی پێكەوە بوون پاشان جیاكرانەوە[2]، ئەمە پێش ئەوەی كە خەڵكی ئەمە بدۆزنەوە بە ١٤٠٠ساڵ، ئەوەی ئێمە زیادمان كردووە تەنها ئەوەیە كە ئەم ڕاستیە زانستیە لەمڕۆدا بۆ ئێمە سەلماوەو شوێنەوارەكەیمان بینیوە، ئیتر ئەمە مانای ئەوە نیە كە ئێمە لەوان باشترو زاناترببین، كەواتە ئێمە هەندێك لەم زانستە لەوانەوە وەردەگرین و بەس ئەوەندە هەیە ئێمە دەیانبینین لەمڕۆدا.

- ڕەخنەی دووەم:

بریتیە لە ترسان لە بەستنەوەی نێوان تەفسیری قورئان و بابەتە گەردوونیە بەردەوام گۆڕاوەكان، كە كاردەكاتە سەر ڕاستگۆیی قورئان.

+ وەڵام:

ئێمە ئەم ترسە لە پەرۆشیەوە بۆ قورئان دەبینین، بابزانرێت كە ئەوانەی بە تەفسیری زانستی قورئانەوە خەریكن پابەندن بە بەكارهێنانی زانیارییە زانستیە جێگیرو دامەزراوەكان كە گەیشتوونەتە قۆناغی ڕاستیی و دڵنیایی و وەك یاسایان لێهاتووە یان بیردۆزە زاڵبووەكانن، تەنانەت ئەگەر گۆڕانكاریش لەو زانیاریانەدا ڕوویبدات هیچ زیانێكی بۆ قورئان نیە، چونكە ئەم جۆرە تەفسیرە ئیجتیهادە لە ڕاڤەكردنداو دەتوانرێت بە ڕاڤەكردنێكی تر ڕاست بكرێتەوە لەژێر تیشكی زانیاریە نوێكاندا، بینیویشمانە كە دەقە قورئانیەكان هەموو ئەو دۆزینەوە نوێیانەی لەخۆگرتووە، چونكە دەقە قورئانیەكان بەكۆمەڵێك زاراوەی گشتگیر هاتوون كە هەموو مانا ڕاستەكانیان لەخۆگرتووەو نەوە بەنەوە بۆ مرۆڤەكان دەردەكەوێت.

١- بڕوانە: (كیف نتعامل مع القرآن: الشیخ محمد الغزالي) - المعهد العالمي للفكر الإسلامي- ص ١٦.

٢- بڕوانە: (تفسیر القرطبي) (١١/ ٢٤٩)، هەروەها (تفسیر ابن كثیر) (٤/ ٣٦٢).

بابزانین کە روونکردنەوەی ئەمە هەر لە قورئان خۆیدا هەیە کە دەفەرمویێت: ﴿ سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْأَفَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ﴾ دەرکەوتنی راستیەکانی بە بینین و سەیرکردنەوە بەستووەتەوە، چونکە هەر راستیەك کە کەوتە بواری بینینەوە ئیتر گومانی تێدا نامێنێت، کەواتە زەمانەتەکە بریتیە لە بینین، بۆنموونە بەربەستی نێوان دەریاکان ئەمڕۆ بەهۆی مانگە دەستکردەکانەوە بینراوەو پێوانەی بۆدەکرێت، هەرچەندێکیش زانست بەرەوپێش بچێت، بینین و سەیرکردن بەجێگیریی دەمێنێتەوە، و هیچ کاتێك زانست نایەت بڵێت بەربەستی نێوان دەریاکان بوونی نیە، کەواتە ئیعجازو تەفسیری زانستی بەو راستیە زانستیانە دەکرێت کە بینراوەو جێگیربووە.

ئەوانەی بە زانستەکانی قورئانەوە سەرقاڵن دەزانن کە تەفسیر کردنی قورئان هەوڵێك و کۆششێکی مرۆڤە هەربۆیە موفەسیرەکان زۆر جار جیاوازن لە تەفسیر کردنی هەنێك ئایەتی قورئان بەهۆی جۆراوجۆریی مانای ووشەکان، بۆ نموونە: دەربارەی ﴿ وَٱلْبَحْرِ ٱلْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ ﴾ الطور، هەندێك دەڵێن بەمانای: (المملوء) واتە دەریای لێوانلێو، هەروەها لە ماناکانی تری بریتیە لە: (الملتهب) واتە دەریای سوتێنراو یان کڵپەگرتوو، ئیمامی موفەسیرەکان (محمد بن جرير الطبرى) دەڵێت: (أغلبُ معاني السّجْرِ وأولاها معنيان الإيقادُ والامتلاءُ) ثم رجح أن المَسْجُوْرَ: معناه المملوء وقال: (لأَنَّ البحرَ غيرُ موقدٍ اليوم!!)[٣]، واتە: راستترین مانای (السّجْرِ) دوو دانەیە، دەریای گڕگرتوو یان دەریای لێوانلێو و پڕ، دواتر لە ووتەکانیدا مانای دەریای لێوانلێو و پڕ بەراستتر دەزانێت، لەبەرئەوەی دەڵێت: دەریا لەمڕۆماندا (واتە لە سەردەمی ئەواندا) گڕینەگرتووەو نەسووتێنراوە!!.

هەروەها جیاوازی لە بۆچوونی زانایان لە تەفسیردا لەوانەیە بەهۆی یاسا نەحویەکانەوە بێت، لێرەوە بۆمان دەردەکەوێت کە جیاوازی لە تەفسیر کردندا هۆکاری زۆرە لای موفەسیرەکان کە لە تەفسیرەکانیاندا رەنگیداوەتەوە، لەگەڵ ئەمەشدا کەس رەخنەی لەم جیاوازیە نەگرتووە یان داوای کردبێت کە تەفسیرکردن بوەستێت.

زۆرێك لە موفەسیرەکان لەکاتی راڤەکردنی ئایەتە گەردوونیەکاندا پەنادەبەنە بەر تەئویل یان مەجاز یان بە چەند زانیاریەکی سادە راڤەیان دەکەن، کاتێکیش پسپۆڕانی زانستە گەردوونیەکان هاتن و بە تەواوەتی لە ئایەتەکان تێگەیشتن تەفسیریان کردن بەبێ تەئویل، و بەئاشکرا مانا راستەکانیان دەرخست کە لەگەڵ زانیاریی و قەناعەتی مرۆڤی سەردەمدا دەگونجێت.

دڵنیاین کە هیچ ترسێك نیە لە گۆڕانی زانیارییە گەردوونیەکانی بەکارهاتوو لە تەفسیردا، لەبەرئەوەی دەقە قورئانیەکان جێگیرو پارێزراون، هەر هەڵەیەکیش لە تەفسیردا پێویستە بگەڕێنرێتەوە بۆ راڤەکاران بەبێئەوەی کار لە راستگۆیی قورئان بکات، تەفسیریش گۆڕانکاریی بەسەردا دێت لەبەرئەوەی هیچ تەفسیرێکی جێگیر نییە کە موسوڵمانان بەدرێژایی سەردەمەکان لەسەری کۆکبووبن، تەنها ئەوانە نەبێت کە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بەڕاستی پێمانگەیوە کە بەشێکی زۆر کەمە.

ئەگەر بشڵێین خۆ خەریك کردن بە ئیعجازی زانستیەوە موسوڵمانان دوور دەخاتەوە لە هەوڵدان و داهێنانی زانستی و تەکنیکی وپێشکەوتن لەبوارە زانستیە جۆراوجۆرەکاندا، ئەوا دەڵێین: کە زۆربەی ئەوانەی هەوڵدەدەن لەبوارەکانی ئیعجازی زانستیدا کەسانێکی زانستین کە شایەتیی توانای زانستیان بۆ دراوە لەبواری پسپۆڕیاندا، چەند زانایەکن کە ئەگەربێتو هاوئاهەنگی لەنێوان کارەکانیاندا بکرێت و بواری تەواویان بۆ بڕەخسێت وەك چۆن لە رۆژئاوا بۆیان دەرەخسێنن (کە شوێنی کۆچکردنیانە)، ئەوا دەیانتوانی شارستانیەتێکی زانستی و تەکنیکی گەورە بخوڵقێنن کە رابوردووی درەوشاوەی ئوممەتمانیان دەبەستەوە بەداهاتوویەکی گەشاوەی چاوەڕوان کراوەوە.

زۆربەی ئەو زانایانەی لەئیعجازی زانستیدا کاردەکەن یان لە دەرخستنی لایەنێکیدا داهێنان دەکەن خاوەنی پلەیەکی بەرزی رەوشتی ئیسلامین و عەقڵیەتێکی زانستی فراوان و بیرێکی تەکنیکی سەرکەوتوو و هەستێکی دینی بەرزن.

٣- بڕوانە: (تفسير الطبري ٢٢/٤٥٩)، كما روي عن (علي وابن عباس)، وقال (قتادة): المسجور المملوء، وذكر صاحبا تفسير الجلالين (رحمهما الله) (والبحر المسجور) أي المملوء وذكرا أنه قول (قتادة). وقالا: قال (مجاهد): الموقد، وقال صاحب الظلال (يرحمه الله) كلاما مشابها يشير إلي أن البحر المسجور هو المملوء بالماء في الدنيا، وذكر صاحب (صفوة البيان لمعاني القرآن) في تفسير (والبحر المسجور) ما نصه: أي المملوء ماء، يقال: سجر النهر، ملأه، والمراد: أي أوقدت نارا، من سجر التنور يسجره سجرا، أحماه، وذكر أصحاب (المنتخب في تفسير القرآن الكريم): إن البحر المسجور هو المملوء. قال (الشوكاني): أي الموقد من السجر وهو إيقاد النار في التنور، وممن قدم ذكر هذا القول: (القرطبي وأبوحيان والبغوي والخازن والرازي والشنقيطي وغيرُهم)، قال صاحب (المحرر الوجيز): وإلى هذا يعود القول الأول لأن قولهم (سَجرْتُ التَّنُورَ) معناه: ملأتَها بما يحترقُ ويتقدُ، وقال (أبوحيان) في تفسيره: ولاينافي ماقاله (مجاهد): لأن سَجرتُ التّنور معناه: ملأتَه بما يحترق.

سەرچاوەکان:

١- تەفسیری (جامع البيان في تفسير القرآن) ناسراو بە تەفسیری (الطبري)/ دانراوی: (أبو جعفر محمد بن جرير الطبري)/ دار المعرفة- ١٩٨٦.

٢- تەفسیری (تفسير القرآن العظيم) ناسراو بە تەفسیری (إبن كثير)/ دانراوی: أبي الفداء إسماعيل ابن كثير/ دار الكتاب العربي- ٢٠٠٤.

٣- تەفسیری (الجامع لأحكام القرآن) ناسراو بە تەفسیری (القرطبي)/ دانراوی: (أبو عبدالله محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي)/ دار إحياء التراث العربي.

٤- كيف نتعامل مع القرآن – محمد الغزالي - سلسلة قضايا الفكر الإسلامي (٥) المعهد العالمي للفكر الإسلامي. مكتب القاهرة- ط ٣، ١٩٩٣.

٥- إنه الحق- عبدالمجيد الزنداني - هيئة الإعجاز العلمي في القرآن والسنة برابطة العالم الإسلامي- مكة المكرمة / الطبعة الثالثة – ١٤٢٠هـ.

٦- تأصيل الإعجاز العلمي في القرآن والسنة - من أبحاث المؤتمر العالمي الأول للإعجاز العلمي في القرآن والسنة (إسلام آباد/ باكستان) – من إصدارات (الهيئة العالمية للإعجاز العلمي في القرآن والسنة)- ١٩٨٧ز.

٧- المعجزة العلمية في القرآن والسنة (تأصيل الإعجاز العلمي في القرآن والسنة)- الشيخ عبالمجيد الزنداني.

٨- حديث (إن تحت البحر نارا) ومطابقة ذلك للحقائق العلمية- عبد الواسع بن يحيى بن محمد المعزبي- جامعة الإيمان / صنعاء- ٢٠٠٧.

٩- المعارضون للإعجاز العلمي في القرآن والسنة (مناقشة الآراء ودحض الحجج)- د.كارم السيد غنيم، سایتی: موسوعة الإعجاز العلمي في القرآن والسنة: http://www.quran-m.com/container2.php?fun=artview&id=175

١٠- في الرد على منكر الإعجاز العلمي في القرآن الكريم (النتيجة الحتمية للجهل بالآيات القرآنية وإنكار المعجزات الإلهية) - أ.د. نظمي خليل أبوالعطا موسى - سایتی: موسوعة الإعجاز العلمي في القرآن والسنة: http://www.quran-m.com/container2.php?fun=artview&id=878

بەرزان ئەبوبەکر
barzanalany@yahoo.com

قورئانی پیرۆز پێشبینی هاتنی سەردەمی گەردوونناسی دەکات

زۆر لە مێژە مرۆڤ خەون بە سەرکەوتن بۆ دەرەوەی زەوی‌و بۆشایی ئاسمان دەبینێت، زۆرجار مرۆڤ بیری لە هۆکارێك کردووەتەوە تا بە هۆیەوە بتوانێت بڕواتە دەرەوەی پشتێنەی کێشکردنی زەوی بۆ دۆزینەوەی نهێنییەکانی ئاسمان‌و ئەوەی لە ناویدایە ..زانایانی ئەمڕۆ سەبارەت بە چوون بەرەو بۆشایی ئاسمان چی دەڵێن؟

خەونی مرۆڤ بۆ چوونە دەرەوەی زەوی تا کۆتایی سەدەی بیستەم نەهاتووەتە دی، ئەویش ئەو کاتەی گەشتی توێژینەوەی زانستی دەستیپێکردو هەزاران زانای ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاوایی دەستیان بە نووسینی چەند لێکۆڵینەوەو تاقیکردنەوەیەك کرد، سەبارەت بە ڕێوشوێنی چوون بۆ دەرەوەی زەوی‌و ئەو هەنگاوانە چین کە پێویستە بگیرێتەبەر بۆ هێنانە دی ئەو مەبەستە:

ئەگەر لە زانایانی پسپۆڕو شارەزای هەڵدانی کەشتییەئاسمانییەکان‌و نەخشەسازییان لە بارەی گرنگترین ئەو شتانەی دێنەسەر ڕێیان بپرسین، بۆئەوەی گەشتێکی سەرکەوتوو ئەنجامبدەین، ئەوا دوو وەڵامـمان دەدەنەوە:

١- دەرچوونی کەشتی ئاسمانی لە پشتێنەی کێشکردنی زەوییەوە، پێویستە لە دەروازە، یان دەرچەی) ڕێڕەو (دیاریکراوی بەرگە هەواوە بێت.

٢- جووڵەی کەشتییەکە لە بۆشایی ئاسماندا، پێویستە جووڵەیەکی چەماوە بێت بەرەوسەر، نەك جووڵەیەکی ڕێك.

بەڵام بۆچی ئەم دوو فەرمانە ڕەچاو دەکرێت؟

لەبەرئەوەی بەرگەهەوا بە کێڵگەیەکی هێزی ڕاکێشانی موگناتیسی دەورە دراوە، ئەگەر دەرچوونی کەشتییەکە لە شوێنی دیاریکراوەوە نەبێت، لە ڕێڕەوی خۆی لا دەداتو گەشتەکە شکستدەهێنێت، لەبەرئەوە زانایان هەڵدەستن بە لێکۆڵینەوە لە ناوچە دیاریکراوەکان بۆ بارگەی کەش، کە کەشتییە ئاسمانییەکە دەتوانێت لەوێوە دەستبکات بە دەرچوون بەرەو بۆشایی ئاسمان.

بەڵام ئەو شێوازە چییە کە کەشتییە ئاسمانییەکە دەیگرێتە بەر؟

بێگومان ڕێگەی) هەڵکشانە (بەرزبوونەوەیە، هۆکاری ئەمەش بۆ خۆلادان لە سنوری کێشکردنەکە دەگەڕێتەوە، کە خۆرو مانگ‌و سەرجەم هەسارەکانی کۆمەڵەی خۆر پیادەی دەکەن .جووڵەی کەشتیی ئاسمانی لە بۆشایی ئاسماندا زۆر هەستیارە، بە ئەندازەیەك کە زانایان زۆرجار ناچار دەبن ڕێرەوی کەشتیەکەبگۆڕن، بۆ ڕێگەیەك کە بە مەلایین کیلۆمەتر درێژ تر دەبێتەوە، بۆ خۆلادان لە کێڵگەی کێشکردنەکە، یان بۆ سوود وەرگرتن لە لە کێڵگەیەکی تر بۆ جوڵەی کەشتییەکە.

ڕێڕەوی دەرچوونی بەرگەهەواش هەمیشە کراوە نییە، بەڵکو بەپێی جوڵەی زەوی بە دەوری خۆی‌و خۆردا دەگۆڕێت، هەروەکو کۆمەڵە دەروازەیەك وایە کە دەکرێنەوەو دادەخرێن.

لەو شتە سەرسوڕهێنەرانەی قورئان لەبارەیەوە بۆمان دەدوێت، ئەوەیە کە لە یەکێك لە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆزدا ئەم دوو فەرمانەی تێدایە:

١- دەروازەکانی (بەرگەهەوا) دەروازەکانی ئاسمان).

٢- جووڵەی (هەڵکشان) بەرزبوونەوە بە بۆشایی ئاسماندا.

زانـایـان هەستان بە دۆزینـەوەی نهێنییەکانی دەرچـوون لە پشتێنەی کێشکردنی زەوی، بینیان کە زەوی بە بـواری کارۆموگناتیسیو بواری هێزی کێشکردن دەورە دراوە، ئەم بوارانەش دەتوانێت کەشتییەکە لە ڕێڕەوی ئاسایی خۆی لابدات، لەبەرئەوە پێویستە لە شوێنی دیاریـکراوەوە، یا دەروازەی دیاریکراوەوە دەربچن، بۆئەوەی گەشتەکە سەرکەوتوو بێت.

خوای گەورە ڕووبەڕووی ئەوانەی بەگومانن بەرامبەر ڕاستی ئەم قورئانە پیرۆزەو لە ڕاستی دابەزاندنی قورئان دەفەرموویت: ﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ ﴾ الحجر

ئـەو بێباوەڕانە) ئەگەر دەروازەیـەکیـان لە ئاسمانەوە بۆ بکەینەوە تا پیایدا سەربکەونو تێپەڕ ببن، (نهێنی دروستکراوانی ئێمە ببینین، هەر باوەڕناهێنن). بەڵکو هەر دەڵێن، چاوبەستمان لێکراوە، یاخود ئێمە کەسانێکی جادوو لێکراوین)!!

لێرەدا تێبینی دەکەین ئـەم ئایەتە پیرۆزە قسە لەسەر کردنەوەی دەروازەیـەك لە دەروازەکانی ئاسمان دەکات، هەروەها قسە لەسەر جوڵەی ئەوانە دەکات کە بەرزدەبنەوە لەو دەرگایەوە کە بریتییە لە (هەڵکشان) بەرزبوونەوە.

لێرەدا پێویستە هەڵوێستەیەك لەسەر ئەم دوو موعجیزەیە بکەین کە تەنها لەم ئایەتەدا هاتووە، ئەگەر ئەم قورئانە لە لایەن پێغەمبەر محمد ﷺ بهاتایە، چۆن دەیتوانی بزانێت کە ئاسمانەکان دەرگای هەیە دەکرێنەوەو دادەخرێن. یان جووڵە لە ئاسماندا بریتییە لە جووڵەی) هەڵکشان (بەرزبوونەوە؟ کەواتە ئەو کەسەی پێغەمبەر محمدی ﷺ فێر کردووە، تەنها خوای بە دەسەڵاتو بەدیهێنەری ئاسمانەکانە!

بـەڵام ئـەوانـەی بێـبـاوەڕن بـەم پـەیـامـەی خـوای گـەورەو ئایەتەکانی، چی دەڵێن؟ ئەگەر ئەم ڕاستییە زانستییانە بەدیبێنو بەرەو ئاسمانەکان دەربچن؟

شتێك کە ئەو گەشتیارە ئاسمانیانەی بەرز بوونەتەوە بۆ سەر گۆی هەیڤ، پێمان دەڵێن :یەکەم شت دوای بڕینی بەرگەهەوا کە دووچاریان بووە، بریتی بووە لە تاریکاییەکی بەهێز، لەو کاتەدا مرۆڤ وا گومان دەبات کە چاوەکانی لە کار کەوتوون، ئەوەندە تاریکاییەکی بەهێزە!

تەنانەت ئەو پزیشکانەی سەرپەرشتیاری باری تەندروستیو سەلامەتی گەشتیارە ئاسمانییەکانیان دەکرد، بینیان کاتێك مرۆڤ لە هێزی کێشکردنی زەوییەوە دوور دەکەوێتەوە، واتە دەگاتە دەرەوەی ئەو هێزی کێشکردنە، بەشێوەیەکی کاتی هەستەوەری (دەمار) بینینی لە کاردەکەوێتو ناتوانێت هیچ شتێك ببینێت، وەکو ئەوەی چاوەکانی داخرا بن، ئەمەش بەهۆی نەبوونی هێزی کێشکردنەوە ڕوودەدات، کە سەرەنجام دەبێتە هۆی تێکچوونی سوڕی خوێنو زیندەکارلێکەکان لە جەستەی مرۆڤدا.

پاکو بێگەردی بۆخودای بە تواناو بە دەسەڵاتو داناو زانا !لەم ئایەتە پیرۆزەدا ئەم ڕووداوەمان زۆر بە وردی بۆ ڕوون دەکاتەوەو بە وردترینو سەرنجڕاکێشترین شێوە سەبارەت بەم ڕووداوە کتوپڕە، واتە بەو کەسانەی دەڕۆنە دەرەوەی پشتێنەی هێزی کێشکردنی زەوی هەواڵمان پێ دەدات، خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ ﴾ الحجر

لەگەڵ مندا لەم ئایەتە پیرۆزە ورد بەرەوە کە سێ موعجیزەی زانستی لە خۆ گرتووە:

١- ﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ ﴾ ئەگەر دەروازەیەکیان لە ئاسمانەوە بۆ بکەینەوە.. واتە: باس لە دەرچەکانی بەرگەهەوا دەکات.

٢-﴿ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴾ تا پێیدا سەربکەون، باس لە شێوازی بەرزبوونەوە (هەڵکشان) دەکات.

٣- ﴿ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا ﴾ دەڵێن: بێگومان چاوبەستمان لێکراوە. باس لەو تاریکاییە دەکـات کە لە دەرەوەی بەرگەی هەوادایە.

سـەرەڕای هەموو ئەمانەش ئەم ئایەتە پیرۆزە هەواڵمان بەسەردەمی کەشناسی پێدەدات، کە ئێمە ئەمڕۆ لە ناویدا دەژین، ئامێری ئەندازیاریی زۆر پێشکەوتوو دروستکراوە بۆئەوەی مرۆڤ بەهۆیەوە بچێتە دەرەوەی پشتێنەی کێشکردنی زەوی، ئەمەش پێش ئەوەی ئەندازیارانی بواری کەشناسی بیدۆزنەوە، قورئانی پیرۆز پێش هەزارو چواردە سەدە لەمەوبەر باسی لێوەکردووە، ئایا ئەمە موعجیزەیەك نییە کە شایەنی ئەوە بێت زۆر بە وردی بۆی بڕوانینو لێی وردبینەوە؟!

1- Bendick, Jeanne. Artificial Satellites: Helpers in Space (Millbrook, 1994).
2- Fjermedal, Grant. New Horizons in Amateur Astronomy (Putnam, 1989).
3- Goldsmith, Donald. The Astronomers (St. Martin's, 1993).

www.kaheel7.com

القرآن يتنبأ بعصر الفضاء/عبد الدائم الكحيل

ئیعجازی ناوەندبوونی مەککەی پیرۆز لە وشکانی گۆی زەوی

ن: یەحیا وەزیری.. دکتۆرا لە هەندەسەی مەدەنی
و: ئەندازیار: شاهۆ رەشید .... Shaho972@yahoo.com

پێشەکی

لەو کاتەی کە د. حسین کمال الدین (رەحمەتی خوای لێ بێت) ئاماژەی بەوەدا کە (مەککەی پیرۆز) سەنتەری وشکانی گۆی زەوییە کە پێشتر لە گۆڤاری هەیڤ ژمارە (6) ساڵی **2005** دا بڵاومان کردەوە، لێکۆڵەرەوان بون بە دوو بەشەوە، بەشێکیان پێشگیرییان کرد، وەبەشەکەی تریان دژایەتییان کرد، ئەویش لەبەر ئەوەی بەپێوەرێکی زانستیانەی ورد نەسەلمێنرابوو، لەبەر ئەوە هەندێك لە زانایانی موسڵمانی سەردەمی نوێ هەوڵیاندا بۆ پشت ڕاست کردنەوەی ئەم زانستە، چەند لێکۆڵینەوەیەکیان ئەنجام دا، لەناویاندا(د. مسلم شلتوت) بوو ئەویش لەڕێگەی بەکارهێنانی پرۆگرامێکی کۆمپیتەری بۆ سەلماندنی ناوەند بونی مەککەی پیرۆز لە وشکانی گۆی زەوی. سەرەڕای ئەو هەوڵەی بەڕێزیان هێشتا زۆرێك ڕەخنەی توند لەسەر ئەم بیرۆکەیە هەیە، بەهۆی نەبونی پێوەرێکی زانستی زۆر ورد لەسەر ڕاستی دوری نێوان مەککەی پیرۆز لەگەڵ سنوری وشکانی زەویدا بەبەکارهێنانی پێوەرێکی زانستی دروست کە ناوەندە زانستەکان لەسەری کۆك بن لەیەك کاتدا، بۆیە لەچەند ساڵی ڕابردودا دەست بە ئەنجام دانی لێکۆڵینەوەی زانستی بەردەوام کراوە بۆسەلماندنی ئەم ڕاستیە، بەهۆی چەند پێوەرێکی وردەوە وە دیاری کردنی دووری ڕاستەقینەی نێوان مەککەی پیرۆز و چەند خاڵێکی دیاری کراو لە سنوری کیشوەرەکانی جیهانی کۆن(ئاسیا، ئەفریقاو ئەوروپا) وە جیهانی نوێ (ئەمریکای باکور، ئەمریکای باشور، ئوستralیاو کیشوەری بەستەڵەکی باشور)، بەڵام پێویستە پێش دەرخستنی ئەو ئەنجامانە کە پێی گەیشتون ئاماژە بە بیروبۆچونی زانایانی موسڵمانی کۆن لە بوارەکانی(زمان، تەفسیرو جوگرافیا) بکەین لەگەڵ ئاماژەدان بە ئایەتانەی قورئانی پیرۆز کە ئەم ڕاستیە دەسەلمێنن.

یەکەم: ناوەند بونی مەککەی پیرۆز لە وشکانی گۆی زەوی

لەلایەن زانایانی(زمان و تەفیسرو جوگرافیا) چەند زانایەکی پێشوی زمانەوانی هۆکاری ناونانی مەککەی پیرۆز بەم ناوە ئەگەڕێننەوە بۆ ئەوەی کە مەککەی پیرۆز ناوەڕاستی زەوییە وەك زوبێدی لە کتێبی(تاج العروس)دا دەڵێت: (إن مكة) واتە وشەی مەککە لە (المكاكه)ەوە هاتوە واتە ناواخنی مۆخی ئێسك بۆیە بەم ناوەشەوە ناونراوە کە ناوەڕاستی ناوخنی دنیایە.

وە لەبابەتێکی تردا ئەوەشی ڕون کردۆتەوە کە ناوی مەککەی پیرۆز بە(أم القرى) هاتوە ئەمیش ڕێزێکی زیاتر بوە بەم شوێنە کەلەو سەردەمەدا بەناوەڕاستی گۆی زەوییان زانیوە!

وە هەروەها(ياقوت الحموی) خاوەنی کتێبی(معجم البلدان) دەڵێت: (خوای گەورە یەکەم شوێنێك کە دروستی کرد لە زەویدا شوینی کەعبەی پیرۆز بوو پاشان زەوی فراوان کرد بە دەوروبەریدا کە بەمەش کەعبەی پیرۆز بویە ناوکی زەوی‌و ناوەڕاستی دونیا، وە(أم القرى) سەرەتاکەی کەعبەیە، وە دەوری کەعبە مەککەیە، دەوری مەککەش حەرەم، دەوری حەرەمیش دونیایە.

وە زانایانی تەفسیری قورئانی پیرۆز لە کۆندا ئاماژەیان بە گرنگی شاری مەککە داوە، لەچاو هەموو شارەکانی تردا بەوەی کە مەککە دەکەوێتە ناوەڕاستی دونیاوە.

(قورتوبی) لە تەفسیری ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴿١٤٣﴾ ﴾ البقرة دەڵێت: هەروەك چۆن مەککە ناوەڕاستی زەوییە ئێوەش نەتەوەیەکی ناوەندن لە نێوان پێغەمبەرانو نەتەوەکانی تردا.

وە(ئیبن عەتیە) لە تەفسیرەکەیدا دەڵێت: ناونانی مەککە بە(أم القرى) لە وچوار ڕووەوەیە: یەکەم سەرەتای دارشتنی ئاین‌و شەرعە، دووەمیان زەوی لە مەککەوە فراوان بووە، سێهەمیان ناوەڕاستی زەوییە، چوارەمیان قیبلەیە بۆ دێکانی تری دەوروبەری‌و دایکی هەموو دێکانە.

هەروەها(ابوحيان) لە تەفسیری ﴿ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ مُبَارَكٌ

﴿ مُّصَدِّقُ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ ٱلْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ ﴾ الأنعام سەرەڕای ئاماژەدان بەسێ خاڵی سەرەوە دەڵێت: (مەککە قیلەبەو شوێنی حەج کردنەو یەکەم خانووە کە مرۆڤایەتی دروستی کردوە لە گۆی زەویدا.

هەروەها (النسیفی) لە تەفسیریدا دەڵێت: (ناونانی مەککە بە(أم القری) ئەوەیە کە مەککە ناوکی زەویەو قیبلەی هەموو لادێکانی دەوروبەریەتیو گرنگترینیانەو خەڵکی ڕوی تێدەکەن)

ئەمەی سەرەوە تێگەیشتنی هەندێك لە زانایانی زمانەوانیو تەفسیرمان بۆ ڕون دەکاتەوە کە مەککەی پیرۆز ناوەڕاستی زەویە، سەرچاوەی ئەم تێگەیشتنەشیان یان لەواتا وماناوانیەکەی مەککەوەیە یان لە وەسفی قورئانی پیرۆزدا کە بە(أم القری) ناوی بردوە یان لە تەفسیری ئەو ئایەتە پیرۆزانەی کە لە سورەتی(البقرة، الانعام، الشوري)دا هاتوە.

هەروەها مەککەی پیرۆز گرنگیەکی تەواوی پێدرا لەلایەن زانایانی موسڵمان لە بوارەکانی لێکۆڵینەوەو گەردونناسیو زەوی ناسییەوە، ئەمیش لەبەرئەوەی ئەو شوێنە خوای گەورە فەرمانی پێکردوین ڕوی تێبکەین لە کاتی نوێژەکانماندا.

وەك لەم ئایەتە پیرۆزەدا ئاماژەی پێکراوە: ﴿ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ ﴿١٥٠﴾ ﴾ البقرة

هەروەها فەرمانی حەج کردنی پێکردوین بۆ ئەم شوێنە پیرۆزە کە بەتەواوکاری ئاینی پیرۆزی ئیسلام دا ئەنرێت، وەك خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فِيهِ ءَايَـٰتٌۢ بَيِّنَـٰتٌ مَّقَامُ إِبْرَٰهِيمَ ۖ وَمَن دَخَلَهُۥ كَانَ ءَامِنًا ۗ وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾ ﴾ آل عمران

لەبەر ئەم هۆیانە موسڵمانان گرنگیەکی زۆریان دابە دیاری کردنی ئاڕاستەی ڕاستی ماڵی خودا کە کەعبەیەو قیبلەی موسڵمانانە لە ڕۆژهەڵات تا ڕۆژئاوای زەوی.

هەروەها گرنگییان دابە کێشانی ئاڕاستەی ئەو ڕێگایانەی کەبەرەو مەککە دەچن بۆ خزمەتی ئیسلامو ئاسانکاری موسڵمانان، هەروەك زانای زەوی ناس(الجیهانی) لە سەردەمی چوارەمی کۆچیدا ژیاوەو وێنەی گۆی زەوی کێشاوەو شوێنی مەککەی پیرۆز لەسەر دیاری کردو هەستا بە دازاندنی جێکەوتەی ئەو بازنەیەی کە کێشا بوی وە هەموو خاڵەکانی ئەو جێکەوتەیە لە شوێنی کەعبەی پیرۆز بەیەك گەیشتن، کە بەمەش شێوەی ناوەڕاستی وشکانی زەوی نیشان دا.

وە لەسەردەمی دەیەمی کۆچیدا زانای موسڵمانی زەوی ناس(الصفاقسی)(958ك، 1551ز) هەستا بە بەرەودان بە لێکۆڵینەوە جوگرافیەکان ئەویش بەوێنەکێشانی گۆی زەوی، ئامانجی ئەم لێکۆڵینەوەیەش دیاری کردنی قیبلە بوو بۆ موسڵمانان کە گەیشتبونە ئەوپەڕی چینو ئەوروپا، ئەمیش دوبارە گەیشتە ئەو ڕاستیەی کە مەککەی پیرۆز سەنتەری گۆی زەوییە، دوای کێشانی ئەو نەخشەیەی کە پەیوەندی مەککەی پیرۆز بە جیهانی ئیسلامیەوە دەنوێنێت، هەروەها نەخشەیەکی تر کە شوێنی مەککەی پیرۆز بە گۆی زەوییەوە ڕون دەکاتەوە.

ئەورووپیەکان لە لێکۆڵینەوەو دۆزینەوە جوگرافیاکان پشتی تەواویان بە نەخشەکانی زانا موسڵمانەکان دەبەست، چونکە وردترو پەسەندترین نەخشە بون، وە یەکێك بون لەو زانستە نوێیانەی کە موسڵمانان دایانهێنا بوو، دواتر بونە سەرچاوەیەکی سەرەکی زانستە جوگرافیاکان وەپاریزران لەلایەن(میللر) چونکە گرنگترین دۆکۆمێنتی زانستی بون.

دووەم: ناوەند بونی مەککە لە وشکانی گۆی زەوی بەبۆچوونی زانایانی سەردەمی نوێ:

لەسەدەی بیستەمدا دوو لێکۆڵینەوەی زانستی ئەنجام دران دەربارەی ناوەند بونی مەککە لە وشکانی گۆی زەوی.

لێکۆڵینەوەی یەکەم: لەناوەڕاستی حەفتاکانی سەدەی بیستەم ئەنجام درا، ئەو کاتەی کە(د. حسین کمال الدین) ڕەحمەتی خوای لێبێت، کە یەکێك بوو لە مامۆستایانی بواری ڕوپێو(المساح) لەچەند زانکۆو پەیمانگایەکی میسرو ریاز، تێبینی ئەوەی کرد کە مەککە ئەکەوێتە چەقی بازنەیەکی ڕێكو پێك دابەش بووە بە دەوری مەککەی پیرۆزدا، وە ئەم شارە پیرۆزە سەنتەری وشکانیە.

زانای میسری(د. حسین کمال الدین) چیرۆکی ئەم داهێنانە سەرسوڕهێنەرە دەگێڕێتەوەو دەڵێت: سەرەتای لێکۆڵیەوەکەم ئامانجێکی تری هەبوو، ئەویش گەڕان بوو بەدوای ئاسانکاریەك کە هاوکاری خەڵکی بکات بۆ دەست نیشان کردنی ئاڕاستەی قیبلەیان لەهەر شوێنێکی ئەم جیهانەدا بن، لەبەر ئەوە بیرم لە کێشانی نەخشەیە گۆی زەوی کردەوە بۆ دیاری کردنی ئاڕاستەکانی قیبلە تیایدا، پاش دانانی هێڵە سەرەتایەکان لەم لێکۆڵینەوەیەدا بۆ ئامادەکردنی نەخشەکە وە کێشانی هەر پێنج کیشوەر لەسەری، لەپڕ ئەم دۆزینەوە سەرسوڕهێنەرەم بۆ دەرکەوت! ئەویش ئەوەبوو کە مەککەی پیرۆز دەکەوێتە ناوەڕاستی جیهان، ئەمەش بەدانانی نوکی پرگاڵ لە مەککە(لە نەخشەکەدا) وە گەڕانی سەرەکەی تری بە لێواری هەموو کیشوەرەکاندا دڵنیا بوم لەوەی کە وشکانی سەر گۆی زەوی بەشێوەیەکی ڕێکوپێك بە دەوری مەککەدا دابەش بووە، بەمەش مەککە دەبێتە سەنتەری وشکانی گۆی زەوی.

پێشکەش نەکردنی لە ڕێگای پێوەرێکی زانستی وردەوە کە ئەم ڕاستیە بەشێوەیەکی تەواو بسەلمێنێت لەو کاتەدا، بەڵام دەرکەوتنی ئەم دۆزینەوە ناوازەیە لەم سەردەمەدا دەگەڕێتەوە بۆ هەموو ماندوو بونی ئەم زانا موسڵمانە(ڕەحمەتی خوای لێ بێت)

لێکۆڵینەوەی دووەم: ئەم لێکۆڵینەوەیەش لەسەردەستی زانای موسڵمان(د. مسلم شلتوت) بوو لە نەوەدەکانی سەدەی بیستەم، کە مامۆستا بوو لە بواری لێکۆڵینەوەی خۆرو گەردوندا لە پەیمانگای لێکۆڵینەوەی فەلەکیو جیۆفیزیایی لە میسر، لێکۆڵینەوەکەی بریتی بوو لەبەکار هێنانی بەرنامەیەکی تایبەت ئەویش بەبەکارهێنانی کۆمپیوتەر بۆ ئەژمارکردنی دووری نێوان مەککەی پیرۆزو چەند خاڵێکی دیاری کراو لەسەر لێواری وشکان بە گوێرەی جیهانی کۆنو نوێ وە.

سەرەڕای گرنگی ئەم لێکۆڵینەوەیە بۆ بەکارهێنانی وەك پرۆگرامێکی زانستی ڕون، بەڵام تەنها بریتی بوو لە لێکۆڵینەوەیەك کە بە کۆمپیوتەر ئەنجام درابوو، وە بەند نەبوو لەسەر پێوەرە ڕاستەقینەکان، ئەمە لەلایەك لەلایەکی تر کورت کرا بوییەوە لەسەر هەڵبژاردنی چەند خاڵێکی کەم کە وەك پێویست نەبو بەگوێرەی جیهانی تازە، هەروەها هەندێك لە پێوەرەکان زۆر ورد نەبون، بەڵام ئەم لێکۆڵینەوەیە بە نیشانەیەکی گرنگ دەمێنێتەوە لە ڕێگای سەلماندنی ناوەندێتی مەککەی پیرۆز بۆ وشکانی گۆی زەوی.

سێ هەم: سەلماندنی ناوەندبونی مەککە لە وشکانی گۆی زەوی لە ڕێگەی پێوەرەکانو وێنەی مانگە دەستکردەکانەوە:

١. هۆکارەکانی پێوانە

زانـراوە لەلایەن شارەزایانو پسپۆڕانی بـواری جوگرافیا کە ناتوانرێت بە تەواوەتی پشت ببەسترێت بە نەخشە جوگرافیەکان بۆ دیاری کردنی پێوانێکی زانستی وردو لەنێوان دوو شوێن یان دوو شاردا لەسەر ئەو نەخشانە، چونکە ئەو نەخشانە تەنها بریتین لە کێشانی جێکەوتەی کیشوەرەکانی جیهان، وە دوریەکانو ئاراستەکان بەشێوەیەکی ڕاستو دروست لەیەك کاتدا پیشان دەدات. لەبەرئەوە بۆ سەلماندنی ناوەندبونی مەککەی پیرۆز لە وشکانی گۆی زەوی دوو بەرنامە بەکارهێنران، کە هەریەکەیان پشتی دەبەست بەو وێنە ڕاستەقینانەی گۆی زەوی کەلەلایەن مانگەدەست کردەکانەوە گیرابوو، بەهۆی ئەم دوو پرۆگرامەوە دەتوانرێت بە وردی دوری لارەکان(کەوانەییەکان)و ئاراستەکان لە نێوان دوو خاڵدا لەسەر ڕوی گۆی زەوی بپێویت، ئەو دوو بەرنامەیەش ئەمانەن:

١. گۆگڵ: (Google Earth) ئەم بەرنامەیەش ناسراوە بە توانا بەهێزەکانی بۆ دیاری کردنی دووری نێوان هەردوو خاڵێك لەسەر گۆی زەوی بەشێوەیەکی زۆر وردبین، لەڕێگەی ئەو وێنە ڕاستەقینانەی گۆی زەوی کە لەلایەن مانگەدەستکردەکانەوە گیراوە.

٢. Cebla Lacator : ئەم بەرنامەیەش بەشێوەیەکی تایبەت دیزاین کراوە بۆ دیاری کردنی ئاراستەی قیبلە بەشێوەیەکی زۆر ورد لە هەرخاڵێکی سەر ڕوی گۆی زەوی بێت، هەروەها دووری نێوان هەر خاڵێك لەسەر گۆی زەویو مەککەی پیرۆز(قیبلە) بە شێوەیەکی زۆر ورد دیاری دەکات لە ڕێی بەکارهێنانی وێنەکانی مانگە دەستکردەکانەوە.

هـەروەهـا بـەرنـامـەیـەکـی تـری یـارمـەتـیـدەر بەکارهێنرا بـەنـاوی(Geomid paint calculater) ئەم بەرنامەیەش دەتوانێت خاڵی ناوەڕاستی نێوان دوو خاڵ یان زیاتر لەسەر ڕوی گۆی زەوی بە وردی دیاری بکات، وە دەست نیشان کردنی شوێنی ئەو خاڵە لەڕێگەی نەخشە تەواو ڕاستەقینەکانی زەوی یان لەڕێگەی وێنەی مانگە دەستکردەکانەوە، هەریەك لەم بەرنامانەی سەرەوە ناسراوو جێی متمانەی کەسانی شارەزاو پسپۆڕن لە ڕوی زانستیەوە لە هەموو جیهاندا بەهۆی وردی ئەنجامەکانیەوە لە ڕوی زانستیەوە پشتی پێدەبەسترێت، وەهەمووشیان لەڕێگەی کۆمپانیای(گۆگڵ) ەوە بەڕێوە دەبرێن کەلەسەر تۆڕی ئەنتەرنێت سوودیان لێوەردەگیرێت.

٢. خەسڵەتەکانی هەڵبژاردنی خاڵی پێوان:

لەسەر بنەمای ئەو لێکۆڵینەوانەی کە کراوە بۆ سنوری هەر حـەوت کیشوەرە زانـراوەکەو ڕووبەرەکانیان چوار کۆمەڵە خاڵ هەڵبژێران بۆ پێوانی دوری یان لە مەککەی پیرۆز، کە ئەمانە بوون:

- ئەو کۆمەڵە خاڵانەی کە دوورترین ماوەی نێوان مەککەو سنوری کیشوەرەکان دەنوێنن لە جیهانی کۆندا.
- ئەو کۆمەڵە خاڵانەی کە نزیك ترین ماوەی نێوان مەککەو سنوری کیشوەرەکان دەنوێنن لە جیهانی نوێدا.
- ئەو کۆمەڵە خاڵانەی کە دوورترین ماوەی نێوان مەککەو سنوری کیشوەرەکان دەنوێنن لە جیهانی نوێدا.
- ئەو کۆمەڵە خاڵانەی کە سەنتەرە جوگرافیاکان دەنوێنن لەناوەڕاستی کیشوەرەکان لە جیهانی نوێدا.

بەبەکارهێنانی هەریەك لەبەرنامەکانی سەرەوە دەتوانرێت ماوەی نێوان مەککەی پیرۆزو هەر کۆمەڵە خاڵێك کە پێشتر باسمان کرد زۆر بە وردی دەستنیشان بکرێت.

وە ئەمەش سەلمێنرا لە ڕێگەی لەیەك چونی ئەو ئەنجامانەی کەلەبەرنامەی (Google Earth) وبەرنامەی Cebla Lacator دەست کەوتن، کەهەریەکەیان تایبەتە بەدەست نیشان کردنی دووریەکانو ڕاستە ڕاستەقینەکان لەسەر ڕوی گۆی زەوی.

٣. ئەنجامی لێکۆڵینەوە زانستیەکەو گفتۆگۆ لەسەری:

١. بەگوێرەی ناوەندبونی مەککە بۆ جیهانی کۆن(ئەفریقاو ئەورووپاو ئاسیا) چەند شوێنێك دیاری کران(کە بە هێڵەکانی درێـژیو پانی دەستنیشان کرابون) کە بریتی بوون لە دوور ترین شوێن لە مەککەی پیرۆزەوە لە هەرسێ کیشوەری ئەفریقاو ئەورووپاو ئاسیا، وە ئەنجامی پێوانەکان لە خشتەی ژمـارە(١)دا ڕوون کراوەتەوە، وە دەرکەوت کە تێکڕای دووری نێوان دوورترین سنور لە کیشوەری ئەفریقاو ئەوروپا (دورگەی ئایسەلندا)و ئاسیا، دەکاتە نزیکەی (6442کم) هەرچەندە بەشێك لە کیشوەری ئاسیا نەخراوەتە سنوری ئەم دووریەوە بەهۆی فراوانی ڕوبەری کیشوەری ئاسیاوە (سەیری وێنەی ژمارە(١) بکە).

بۆمان دەردەکەوێت ئەو بەشە ماوەی کیشوەری ئاسیا وەك لە وێنەکەدا دیارە دەچێتە سنوری کیشوەرەکانی جیهانی تازەوە، چونکە دورترین خاڵ لە کیشوەری ئاسیا لەگەڵ دورترین خاڵ لە سنوری کیشوەری ئەمریکای باکور یەك دەگرێت لە (گەروی برنج)، ئەمەش پێشتر نەزانرا بوو تاوەکو دوای دۆزینـەوەی هـەردوو ئەمریکای باکورو باشور، وەکێشانی نەخشەی جیهانی تازە کە هەر حەوت کیشوەرەکە لە خۆ دەگرێت(سەیری وێنەی(٢) بکە)

خشتەی ژمارە(١) ماوەی نێوان مەککەی پیرۆزو دوورترین خاڵ لە کیشوەرەکانی جیهانی کۆن

کیشوەر	وڵات (شوێن)	هێڵی درێژی	هێڵی پانی	دوری کەوانەیی (کم)	ڕێژەی لادان
ئەفریقا	باشوری ئەفریقا	١٩،٣٨	٣٤،٥٠	٦٥٦٩	٪٢
ئەفریقا	ساحلی غەربی	١٧،٣٦	١٤،٣٩	٦٠٨٦	٪٥،٥
ئەوروپا	دورگەی ئایسەلندا	٢٣،٥٦-	٦٥،٤٠	٦٦٧٢	٪٣،٤٥
تێکڕای دوری	---	---	---	٦٤٤٢	٪٠

وێنەی (١)

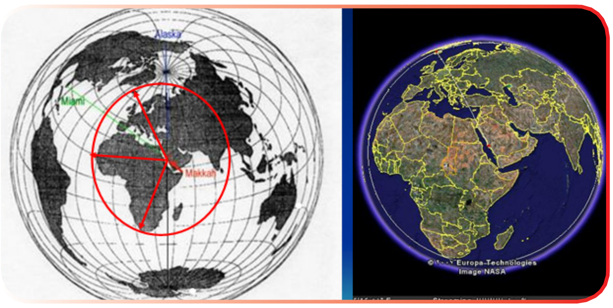

مەككەی پیرۆز دەكەوێتە ناوەڕاستی بازنەكەوە كەلێكەوتی دورترین خاڵەكانی كیشوەری جیهانی كۆنە

٢. بەگوێرەی ناوەندبونی مەككەی پیرۆز بۆ سنورە نزیكەكانی كیشوەرەكانی جیهانی نوێ:

چەند شوێنێك دیاری كران(بەهێڵەكانی درێژیو پانی دەستنیشان كرابون) كە بریتی بون لە دووری نێوان مەككەی پیرۆز و ئەو سنورانەی نزیكن لە كیشوەرەكانی جیهانی تازە(ئوسترالیاو هەردوو ئەمریكای باكورو باشورو كیشوەری بەستەڵەكی باشور) بەمەش خاڵی بەیەك گەیشتنی كیشوەری ئاسیا لەگەڵ كیشوەری ئەمریكای باكور دەكەوێتە گەروی برنج ئەنجامی پێوانەكانی نەخشەی ژمارە(٢)دا ڕون كراوەتەوە.

دەركەوت تێكڕای دوری نێوان نزیكترین سنور لە كیشوەرەكانی جیهانی نوێ(ئوسترالیاو هەردوو ئەمریكای باكورو باشورو كیشوەری بەستەڵەكی باشور) سەرەڕای خاڵی بەیەك گەیشتنی كیشوەری ئاسیا لەگەڵ كیشوەری ئەمریكای باكور لە گەروی برنج دەكاتە نزیكەی (٩٣٠٦كم)

خشتەی ژمارە(٢)

ماوەی نێوان مەككەی پیرۆزو نزیكترین خاڵ لە كیشوەرەكانی جیهانی نوێ لەگەڵ دورترین خاڵ لە ئاسیا.

كیشوەر	وڵات (شوێن)	هێڵی درێژی	هێڵی پانی	دوری كەوانەیی (كم)	ڕێژەی لادان
ئوستراليا	كەناری ڕۆژئاوای (الساحل الغربي)	١١٣،٥٥	-٢١،٥٨	٩٣٦٠	٠،٠٦٪
كیشوەری بەستەڵەكی باشور	كەناری باكور (الساحل الشمالي)	٥٣،٧٨	-٦٥،٥١	٩٧٥٠	٥،٥٪
ئەمریكای باشور	كەناری ڕۆژهەڵات (الساحل الشرقي)	-٣٥،١٥	-٥،٢٩	٨٦٩٣	٦،٦٪
ئەمریكای باكور	كەناری ڕۆژهەڵات (نیوفوندلاند)	٥٢،٧٣	٤٧،٨٧	٨٤٥٣	٩،١٪
گەروی برنج	خاڵی بەیەك گەیشتنی ئاسیاو ئەمریكای باكور	١٦٨،٤٦	٦٦،٠٠	١٠٠٠٠	٦٪
ئاسیا	كەناری ڕۆژهەڵات لە یابان	١٤٠،٥٢	٣٥،٤٢	٩٥٧٨	٣٪
تێكڕای دوری	•	- -	•	- -	•

چەند وێنەیەكی گیراو لەڕێگەی مانگی دەستكردەوە كە پێوانەی هێڵەكان روون دەكاتەوە لەنێوان مەككەی پیرۆزو كەناری ڕۆژئاوا لە كیشوەری ئاسیاوە كەناری ڕۆژئاوا لە كیشوەری ئەمریكای باشور.

وێنەی (٢)

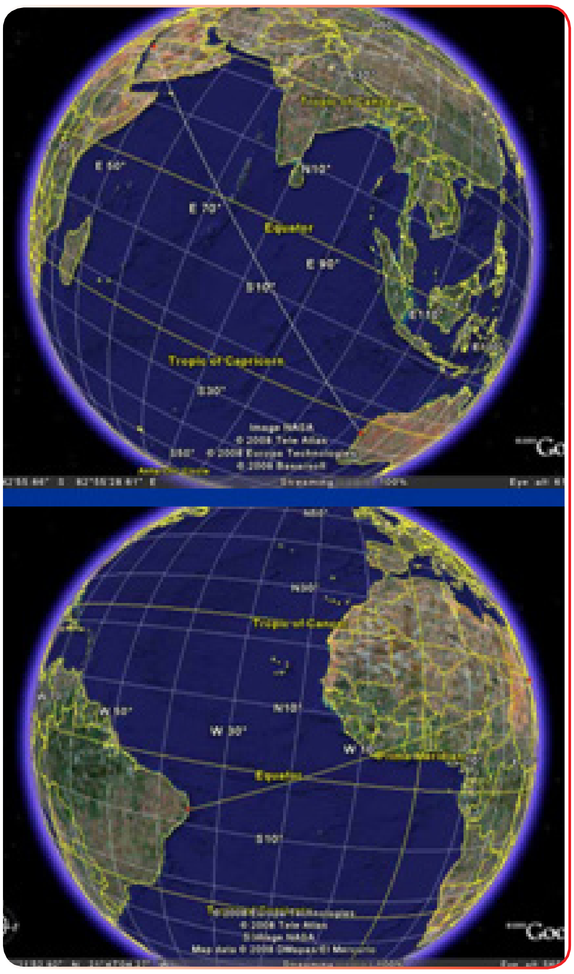

ئەم نەخشەیە سنوری ئەو بازنەیە رون دەكاتەوە كە سەنتەرەكەی مەككەی پیرۆزە وە بەسنوری نزیك كیشوەرەكانی جیهانی نوێ و گەروی برنج دەكەوێت، مەككەی پیرۆز دەكەوێتە ناوەڕاستی بازنەیەكەوە كە لێكەوتە بۆ نزیكترین خاڵەكان لە كیشوەرەكانی جیهانی نوێ لەگەڵ خاڵی بەیەك گەیشتنی ئاسیاو ئەمریكای باكور لە گەوری برنج هەروەها یابانیش.

ج- بەگوێرەی ناوەندبونی مەككەی پیرۆز بۆ سنورە دوورەكانی كیشوەرەكانی جیهانی نوێ:

چەند شوێنێك دیاری كران(كە بە هێڵەكانی درێژیو پانی دەستنیشان كرابون) كە بریتی بوون لە دوور ترین ماوەی نێوان مەككەی پیرۆز سنورە دوورەكانی كیشوەرەكانی جیهانی نوێ(ئوسترالیاو هەردوو ئەمریكاو كیشوەری بەستەڵەكی باشور) وەئەنجامی پێوانەكان لە خشتەی ژمارە(٣) دا ڕوون كراوەتەوە، دەركەوت تێكڕای دووری نێوان مەككەی پیرۆزو دوورترین سنور لە كیشوەرەكانی جیهانی نوێ(ئوسترالیاو هەردوو ئەمریكای باكورو باشورو كیشوەری بەستەڵەكی باشور) دەكاتە نزیكەی (١٣٦٠٠كم) سەیری وینەی(٣أ-٣ب) بكە.

خشتەی ژمارە(٣)

مـاوەی نـێوان مەککەی پـیـرۆزو دوورتـریـن خـاڵـەکان لە کیشوەرەکانی جیهانی نوێ

کیشوەر	وڵات (شوێن)	هێڵی درێژی	هێڵی پانی	دوری کەوانەیی (کم)	ڕێژەی لادان
ئوستراليا	کەناری ڕۆژهەڵات	١٥٣،٣٦	٢٨،٥٠-	١٣٣٧٠	١،٧٪
کیشوەری بەستەڵەکی باشور	کەناری باشور	١٢٨،٢٠	٧٣،٢١-	١٤١٦٥	٤٪
ئەمریکای باشور	کەناری باشور	٦٧،٩٣-	٥٥،٧٢-	١٣٠٨٠	٤٪
ئەمریکای باشور	کەناری ڕۆژئاوا	٨١،٤٧-	٦-	١٣٤٥٠	١،١٪
ئەمریکای ناوەند	کەناری ڕۆژئاوا	٩١،٢٣-	١٤،٢٢	١٣٤٣٣	١،٢٪
ئەمریکای باکور	کەناری ڕۆژئاوا	١٠٩،٥٩-	٢٢،٥٢	١٤١٠٢	٣،٥٦٪

وێنەی (٣-أ)

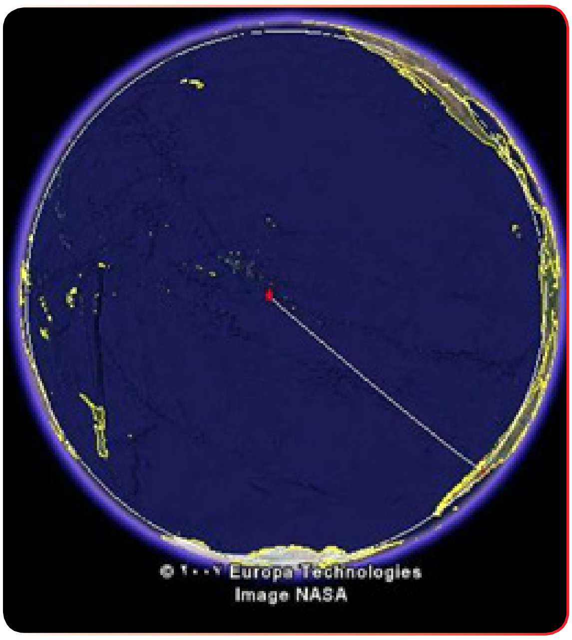

وێنەیەکی گیراوی ڕاستەقینە لە ڕێگەی مانگی دەستکردەوە کە ڕونی دەکاتەوە مەککەی پیرۆز ناوەڕاستی بازنەکەیە، وە ئەم بازنەیە لێکەوتە لەگەڵ سنورە دورەکان لە کیشوەرەکانی جیهانی نوێ، ئەم وێنەیەی گیراوە لەڕوی(زەریای هێمن) ەوەیە کە ئەوە شوێنەی هاوشێوەی مەککە نیشان دەدات لەنیوەکەی تری گۆی زەویدا و پێی دەوترێت هاوشێوەی قیبلە یا جەمسەری مەککە کە بەهەمان ماوە لەهەموو لاکانەوە دورە لە مەککەوە.

وێنەی (٣-ب)

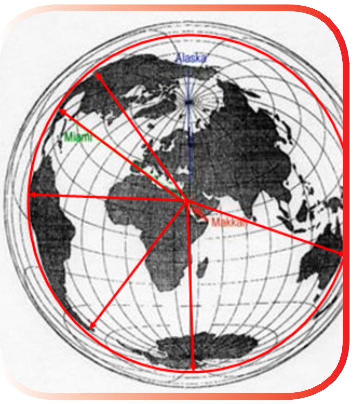

مەککەی پیرۆز دەکەوێتە ناوەڕاستی ئەم بازنەیەکە لێکەوتە بە دورترین ئەو خاڵانەی ئەکەوێتە سەر سنورە کیشوەرەکانی جیهانی نوێ.

د- بەگوێرەی دووری نێوان مەککەی پیرۆزو سەنتەری جوگرافی کیشوەرەکانی جیهانی نوێ:

مەبەستە لەسەنتەری جوگرافی هەر کیشوەرێك واتە ئەو خاڵەی کە سەنتەری کیشوەرەکە دەنوێنێت بەپێی ڕوبەرەکەی. وە ئەنجامی پێوانەکانی لەنێوان سەنتەری جوگرافی کیشوەرەکانی جیهانی نوێو مەککەی پیرۆز لە خشتەی ژمارە(٤)دا ڕوون کراوەتەوە، وە دەرکەوت کە تێکڕای دووری نێوان مەککەی پیرۆزو سەنتەری جوگرافی کیشوەرەکانی جیهانی نوێ(ئوسترالیاو هەردوو ئەمریکای باکورو باشورو کیشوەری بەستەڵەکی باشور) دەکاتە نزیکەی(11529کم) سەیری وێنەی(٤أ-٤ب) بکە. **خشتەی ژمارە(٤)**

کیشوەر	خاڵی ناوەڕاست	هێڵی درێژی	هێڵی پانی	دوری کەوانەیی (کم)	ڕێژەی لادان
ئوستراليا	سەنتەر جوگرافی	١٣٤،٢١	٢٥،٣٦-	١١٤٢٤	١٪
بەستەڵەکی باشور	سەنتەر جوگرافی	٧٩،٨١	٨٥،٩٠-	١٢٠٠٠	٣،٧٪
ئەمریکای باشور	سەنتەر جوگرافی	٥٨،٤٢-	١٣،٤٥-	١١٤٢١	١٪
ئەمریکای باکور	سەنتەر جوگرافی	٩٩،٣٥-	٤٨،١٢	١١٣٠٢	٢٪
تێکڕای دوری	- - -	- - -	- - -	١١٥٢٩	٠٪
ئوستراليا	باشوری ئەفریقا	١٩،٣٨	٣٤،٥٠	٦٥٦٩	٢٪
بەستەڵەکی باشور	ساحلی غەربی	١٧،٣٦	١٤،٣٩	٦٠٨٦	٥،٥٪
ئەمریکای باشور	دوورگەی ئایسلەندا	٢٣،٥٦-	٦٥،٤٠	٦٦٧٢	٣،٤٥٪
ئەمریکای باکور	---	---	---	٦٤٤٢	٠٪

ماوەی نێوان مەککەی پیرۆزو سەنتەری جوگرافی کیشوەرەکانی جیهانی نوێ. ئەم ئەنجامانەی پێشوو دەریدەخات کە ناوەند بونی مەککە بۆ وشکانی لە چەند ئاستێکدا دەردەکەوێت نەك تەنها یەك ئاست، واتە دەکەوێتە ناوەڕاستی دوورترین سنورەکانی هەردوو کیشوەری ئەفریقاو ئەوروپا پێکەوە، هەروەها دەکەوێتە ناوەڕاستی سنورە نزیکەکانی کیشوەرەکانی جیهانی نوێ و ئەو بەشەی کەماوە لە کیشوەری ئاسیا واتە لەو شوێنەی کە لەگەڵ سنوری باکوری ئەمریکای باکور یەك دەگرێت نزیك گەروی برنج هەروەها ناوەند بونی خۆی سنورە دوورەکانی کیشوەرەکانی جیهانی نوێ دەسەلمێنێت، کە سنورەکانی ڕووی دەرەوەی وشکانی دەنوێنێت، وە هەروەها مەککەی پیرۆز بە هەمان ماوە دوورە لەو خاڵانەی کە دەکەونە سەنتەری کیشوەرەکانی جیهانی نوێوە، واتە سەنتەرە جوگرافیەکان(سەیری وێنەی ژمارە(٥) بکە.

وێنەی (٤-أ)

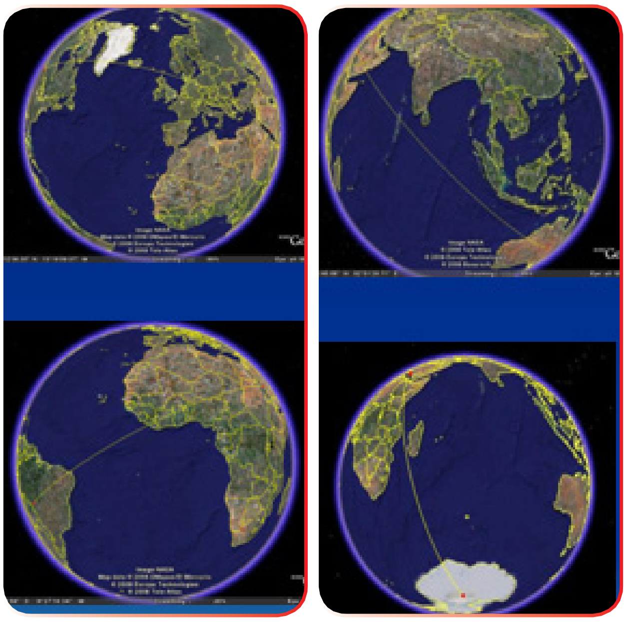

وێنەیەکی گیراوی ڕاستەقینە لە ڕێگەی مانگی دەستکردەوە، کە تیایدا هێڵی پێوانەیی نێوان مەککەی پیرۆزو سەنتەری جوگرافی لە کیشوەرەکانی جیهانی نوێ ڕون دەکاتەوە.

وێنەی (٤-ب)

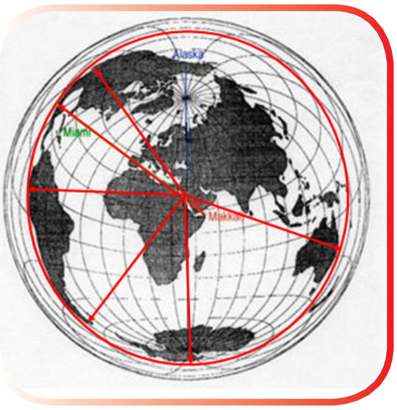

مەککەی پیرۆز ناوەڕاستی ئەم بازنەیە کە تێپەڕ دەبێت بە سەنتەری جوگرافی لە کیشوەرەکانی جیهانی نوێ

وێنەی (٥)

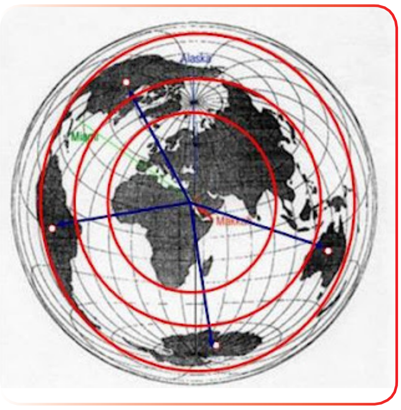

مەککەی پیرۆز ناوەڕاستی چەند بازنەیە کە کە لێکەوتی سنورەکانی وشکانیە لە جیهانی نوێدا.

هێڵی پێوانی نێوان مەککەو سەنتەری ئوسترالیا، و هێڵی پێوانی نێوان مەککەو سەنتەری کیشوەری بەستەڵەکی باشور

هێڵی پێوانی نێوان مەککەو سەنتەری ئەمریکای باکور، و هێڵی پێوانی نێوان مەککەو سەنتەری ئەمریکای باشور.

لەکاتی ئەنجامدانی هەریەك لە پێوانەکانی پێشو لەسەر چەند شوێنێك یان چەند خاڵێك کە بەپێی هەندێك لە لێکۆڵینەوەکان دەکەونە سەنتەری وشکانی.

ئەمەش ئەوە دەردەخات کە مەککەی پیرۆز تاکە شوێنە لەسەر ڕوی گۆی زەوی کە دەکەوێتە سەنتەری سنوری ئەو وشکانیەوە کە هەر حەوتە کیشوەرەکە دەنوێنن.

چوارەم: بەڵگە بەرجەستەکان لەسەر ئەوەی کە هێڵی درێژی مەککەی پیرۆز هێڵە بۆ بنەمای کاتژمێری جیهانی:

بەپێی ئەو ئەنجامانەی کەلەم لێکۆڵینەوەیەدا دەست کەوتوە بۆ سەلماندنی ناوەند بونی مەککەی پیرۆز بۆ وشکانی گۆی زەوی، چەند بەڵگەو ئەنجامێکی گرنگی هەبوو، گرنگترینیان ئەوەیە کە هێڵی کاتژمێری جیهانی پێویستە هێڵی درێژی مەککەی پیرۆز بێت نەوەك هێڵی(گرینچ).

زانراوە کە هێڵی گرینتش هەڵبژێردرا بە هێڵی کاتژمێری بنچینەیی بۆ ئەژمارکردنی کات لە ساڵی ١٨٨٢ز، واتە لە کۆتایی سەدەی نۆزدە هەمدا، ئەو کاتەی کە ئینگلتەرا ئەو ئیمپراتۆریەتە بوو کە خۆری تیا ئاوا نەدەبوو، لەبەر ئەوەی ئەم هێڵە تێپەڕ دەبێت بە نزیکی پایتەختی بەریتانیا(لەندەن) هەروەها نیشانەیەکی دەستکرد دانرا لە شوێنی ئەم هێڵە بەبەکارهێنانی شریتی کانزایی لەسەر زەوی کە شوێنی تێپەڕ بونی هێڵەکە دیاری دەکات بە وردی(وێنەی ٦)

هەڵبژاردنی هێڵی گرینتش هیچ گرنگیەکی زانستیو لۆژیکی نیە لەسەر هێڵەکانی درێژ لەبەرئەوە لۆژیك لەوەدایە کە هێڵی درێژی بنچینەیی ئەو هێڵە بێت کە بەو شوێنەدا تێپەڕ دەبێت کە دەکەوێتە ناوەڕاستی سنوری وشکانیەوە، واتە مەککەی پیرۆز وەك لەم لێکۆڵینەوەدا سەلمێنرا.

وێنەی (٦)

ئەم نەخشەیە شوێنی هێڵی گرینتش ڕون دەکاتەوەکە بەشاری(لەندەن) دا تێدەپەڕێت، و ئەم وێنەیەش ئەو هێڵە دەستکردە ڕون دەکاتەوە کە بەڵگەیە لەسەر تێپەڕ بونی هێڵی گرینتشی خەیاڵی بەشاری(لەندەن)دا

ئەو بەڵگە بەرجەستانەی پێشو سەرەڕای ناوەندبونی مەککەی پیرۆز بۆ وشکانی گۆی زەوی، بۆمان دەردەکەوێت کە هێڵی درێژی مەککەی پیرۆز تەنها هێڵی درێژیەکە بەکاردێت بۆ دەست پێکردنی پێوانەی کاتژمێری جیهانی سەر گۆی زەوی.

لەبەرئەوە یەکێك لەزانایانی ڕۆژئاوا بە ناوی(ئارنۆلد کیسرلنج) کە مامۆستا بو لە زانکۆی ڤیەننا بۆ زیاتر لە 30ساڵ، داوای کرد هێڵی درێژی مەککە بێتە هێڵی کاتژمێری بنەڕەتی لە جیاتی هێڵی گرینتش.

سەرەڕای ئەمەش ئەم زانایە هەستا بە کێشانی نەخشەیەکی جیهان کە هێڵی لەسەر بوو بە مەککەی پیرۆزدا تێپەڕی ئاماژەی بە ئەستێرەی جەمسەر دەدات، کە بەڵگە بوو لەسەر ناوەند بونی مەککە بۆ وشکانی گۆی زەوی، (وێنەی ژمارە(٧)

هەروەها هەستا بە کێشانی نەخشەیەکی تری جیهان کە چەند شوێنو کاتی جیاوازی لەسەر دانا وە هێڵی درێژی مەککەی پیرۆزی کردە سەرەتای کاتژمێری جیهانی(سفر پلە) وێنەی ژمارە(٨) ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە هەندێك لە زانایانی هەق بێژی ڕۆژئاوا شایەتیان لەسەر ئەوە داوە کە مەککە ناوەندی وشکانیە.

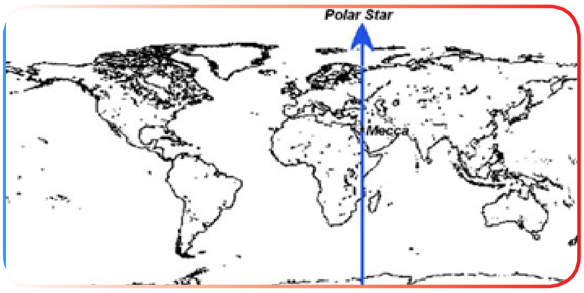

وێنەی (٧)

ئەو نەخشەیەی کە پرۆفیسۆر(ئارنۆلد کیسرلنج) کێشای وە هێڵێکی کێشا کە بە مەککەی پیرۆزدا تێدەپەڕێ ئاماژەی بە ئەستێرەی جەمسەری داوە کە بەڵگەیە لەسەر ناوەند بونی مەککەی پیرۆز بۆ وشکانی.

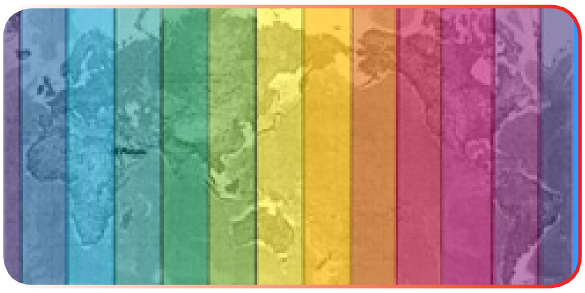

وێنەی (٨)

ئەو نەخشەیەی کە پرۆفیسۆر(ئارنۆلد کیسرلنج) کێشای کەسەرەتای کاتی دیاری کرد لە هێڵی درێژی مەککەوە(سفر پلە).

پێنجەم: دەرەنجامو ڕێنماییەکانی لێکۆڵینەوەکە:

ئەو لێکۆڵینەوە زانستیەی ئەنجام درا لە ڕێگەی پێوەرە زانستیە وردەکانو وێنەی مانگە دەستکردەکان بەبەکارهێنانی چەند پرۆگرامێکی ناسراو دەریدەخات کە دەتوانرێت پشت بە ئەنجامەکانی ببەسترێت لە لێکۆڵینەوە زانستیەکاندا، مەککەی پیرۆز ناوەندی وشکانیە ئەمەش دەردەکەوێت لە ڕێگەی چەق بوونی بۆ چوار بازنە کە هەریەکەیان بە سنوری وشکانی هەر حەوت کیشوەرەکە تێدەپەڕێت. هەروەها لەسەنتەرە جوگرافیەکانی کیشوەرەکانی جیهانی نوێدا تێدەپەڕێت.

هەروەها ئەم لێکۆڵینەوەیە دەریدەخات کە مەککەی پیرۆز تەنها شوێنە لەسەر ڕوی گۆی زەوی کە ئەو پێوەرو ئەنجامانە بسەلمێنێت، بەمەش دڵنیا دەبین کە مەککەی پیرۆز شوێنێکی بێ هاوتاو نمونەیی هەیە کە بەراورد ناکرێت لەگەڵ هیچ شوێنو شارێکی تر، هەروەکو چۆن لە قورئانی پیرۆزدا بە(أم القری) ناونراوە. هەروەها لێکۆڵینەوەکە چەند بەڵگەیەکی بەرجەستە ڕون دەکاتەوە کە پەیوەستە بە هێڵی درێژی مەککەی پیرۆز کە دەتوانرێت لە ڕێگەیەوە ئاراستەی باکورو باشوری ڕاستەقینە دەست نیشان بکرێت، واتە ئەو هێڵەی کە دەکەوێتە نێوان هەردوو شاخی(صفاو مەروە). هەروەها تیرەی بنەڕەتی کەعبەی پیرۆز(واتە ئەو هێڵەی تێپەڕ دەبێت بە ڕوکنی یەمانیو عێراقی)دا، هەروەها هێڵی نێوان مەککەو مەدینە، هەموو ئەم هێڵانە ئاماژە بە باکورو باشوری ڕاستەقینە دەکەن.

هەروەها لێکۆڵینەوەکە دەریدەخات کە مەککەی پیرۆزو مەدینەی منەوەرە دەکەونە سەر هەمان هێڵی درێژی(بەنزیکەیی ٣٩،٥٠ پلە ڕۆژهەڵاتی گرینتس). ئەم لێکۆڵینەوەیەش ڕێنمایی ئەوە دەکات کە هێڵی درێژی(مەککەو مەدینە) دەبێتە هێڵی درێژی بنەڕەتی بۆ ئەژمارکردنی کاتژمێری جیهانی لە جیاتی هێڵی گرینتش کە سەپێنراوە بەسەر جیهاندا بەبێ هیچ بەڵگەو هۆیەکی زانستی ڕون...

سەرچاوە: لێکۆڵینەوەکانی کۆنگرەی جیهانی دەیەم بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا 1433ك - 2011 ز

ڕاستییەکانی فەلەکناسی

وتووێژی نێوان ماموٚستا زیندانی و پروٚفیسوٚر ئارمستروٚنگ

وەرگێڕانی: خالد بەرزنجی
Khalidbarznjy@yahoo.com

سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگاری جیهانیان و درוודو سەلام لەسەر گەورەمان محمد ﷺ و یارو شوێنکەوتووانی بەگشتی.

پەروەردگار لەبارەی قورئانی پیرۆزەوە دەفەرموێت: ﴿ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾ ﴾ ص. واتە: قورئان تەنها پەندو ئامۆژگارییە بۆ هەموو جیهانیان، بە راستی پاش ماوەیەك لە هەواڵی قورئان دەزانن.

قورئان یادخەرەوەی مرۆڤەکانە تا رۆژی دوایی، هەواڵەکانیشی لەگەڵ تێپەڕ بوونی کاتدا تازە دەبنەوە، چونکە قورئانی پیرۆز بەزانستی خودا دابەزیوە ﴿ لَّٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ ﴾ النساء. واتە: بەڵام خوا شایەتی دەدات، بە راستییەتی ئەو قورئانەی ناردویەتیە خوارەوە بۆت، بە زانینی خۆی ناردویەتیە خوارەوە، و فریشتەکانیش شایەتی دەدەن، و خوا بەسە شایەت بێت.

هەموو ئایەتێك زانستی خودایی لەخۆ گرتووە، هەر کاتێکیش مرۆڤ بۆ ئاستی زانستی پێشدەکەون دەتوانن واتای ئایەتەکان تێ بگەن ... ئەو کات دەزانن قورئان لەلایەن خواوە نێردراوە، ئیتر هەر چەند پێش بکەون بەئایەتی تر دەگەن بەردەوام مرۆڤ بەڵگەی دیکەی نوێی دەست دەکەوێت بەوەی قورئانی پیرۆز لەلایەن خوای پەروەردگارەوەیە.

پرۆفیسۆر (ئارمسترۆنگ) یەکێکە لە زانا ناودارەکانی ئەمریکا لە بواری فەلەکیدا، لە وەکالەتی ناسا کار دەکات، مامۆستای زانستی فەلەکییە لە ویلایەتی کانساس، بەم زانایە گەیشتین و پرسیاری چەند ئایەتێکی گەردوونیمان لێ کرد کە تایبەت بوو بە بوارە پسپۆڕییەکەی.

پرسیارمان لێ کرد چۆن گەردوون درووست بووە؟

وتی من باسی هەموو توخمەکانی سەرزەویتان بۆ دەکەم چۆن درووست بوون، تەنانەت خۆم چەندین تاقیکردنەوەم بۆ سەلماندنی وتەکانم ئەنجامداوە.

توخمە جیاوازەکان تەنۆلکەی جیاوازی وەك ئەلکترۆن و پرۆتۆن و جگە لەوانەیشی تیا کۆدەبێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو تەنۆلکانە لەگەردیلەی هەر توخمێکدا یەکبگرن پێویستییان بە وزە هەیە، وە کاتێك وزەی پێویستی پێکهاتنی گەردیلەیەکی ئاسنمان پێوا، بینیمان پێویستی بە چوارئەوەندەی وزەی کۆمەڵەی خۆر دەبێت، بەتەنیا وزەی زەوی بەشی پێك هاتنی گەردیلەی ئاسن ناکات، وزەی خۆر یا وزەی مانگ یا عەتارد یان زوحەل یان موشتەری بەس نین، بەڵکو پێویستی بە چوار ئەوەندەی وزەی هەموویان هەیە.

پاشان بەبێ ئەوەی ئێمە هیچ بڵێین، وتی: بەڵێ، لەبەرئەوە زاناکان بڕوایان وایە ئاسن توخمێکی نامۆیەو نێردراوە بۆسەرزەوی و لە ناو خۆیدا دروست نەبووە، ئێمەش ئەم وتەیەی خوای گەورەمان خوێندەوە: ﴿ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ﴿٢٥﴾ ﴾ الحديد. واتە: ئاسنمان دابەزاند کە هێزو سەختی هەیە وسوودی بۆ خەڵکی تێدایە.

پاشان لێمان پرسی ئایا لەم ئاسمانەدا درزو کەلێن هەیە؟ وتی: نەخێر، ئێوە باس لە لقێك لە لقەکانی زانستی فەزا دەکەن کە ناوی گەردوونی تەواوە(الكون التام)، ئەم گەردوونە تەواوەش لەم دواییەدا نەبێت زاناکان نەیان دەزانی، ئەگەر خاڵێك لە فەزادا وەربگیرێت و بەدوورییەکی دیاریکراو بەئاڕاستەیەك دا بڕۆیت و بەهەمان دووری بەئاڕاستەیەکی تردا بڕۆیت دەبینیت کێشی بارستەکە لە هەموو ئاڕاستەکاندا یەکسانە، چونکە ئەو خاڵە هاوسەنگە بۆیە لەهەموو لاکانەوە پەستان لەسەری یەکسان دەبێت. بارستەش پێویستە هەر بەو جۆرە بێت، خۆ ئەگەر ئەو هاوسەنگییە نەبووایە ئەوا گەردوون دەجولاو کەلێن و شەق دروست دەبوو.

مامۆستا زیندانی دەڵێت لێرەدا منیش ئەم ئایەتە قورئانیەم بۆ باس کرد: ﴿ أَفَلَمْ يَنظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾ ﴾ ق. واتە: ئایا سەرنجی ئەو ئاسمانەیان نەداوە کەلەسەریانەوەیە ،چۆن درووستمان کردووەو رازاندوومانەتەوەو هیچ درزو کەلێنێکی تێدانییە.

هەروەها باسی هەوڵی زانایانمان کرد بۆ گەیشتنیان بە لێواری گەردوون، ئایا توانیویانە بگەنە لێواری گەردوون؟ وتی: تا ئێستا ئێمە لە جەنگێکداین بۆ گەیشتن بە لێوارو کەناری گەردوون. ئێمە بەردەوام دەزگاکانمان گەورەتر دەکەین و لێیانەوە دەڕوانین و ئەستێرەی نوێ دەدۆزینەوە، تا ئێستاش نەمان توانیوە بگەینە

کەناری گەردوون.

پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾ ﴾ الملك واتە: بێگومان ئاسمان و دنیامان رازاندۆتەوە بەچرای زۆری ئەستێرەو گێڕاومانن بە رەجمی شەیتانەکان.

هەموو ئەو ئەستێرانەی ئێستا دەیانبینین جوانی ئاسمانی دونیان.

ئەم پرۆفیسۆرە پێمان دەڵێت هێشتا نەگەیشتووینەتە لێوار... نەگەیشتووینەتە کۆتایی...

لەبەرئەوە بیر لەدانانی تەلەسکۆب لە ناو فەزا دەکەینەوە، هەتا ئەو تەپوتۆزو شتانەی لە دیاردەکانی سەر زەویدا هەن، نەبنە بەربەستی بینینمان.

ئەو تەلەسکۆبانەی تیشک بەکاردێنن یان چاوی تیا بەکاردێت نەیانتوانیوە بگەنە دوورییە زۆرەکان، بۆیە لە جیاتی ئەو تەلەسکۆبانە تەلەسکۆبی لاسلکی (بێ تەل) بەکاردەهێنرێت. بەوەش گەشتوینەتە ماوەی دوورتر، بەڵام هێشتا هەر لە ناو سنوورکەدایین.

لێرەدا ئەم ئایەتەم هێنایەوە: ﴿ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِن تَفَاوُتٍ ۖ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ ﴾ الملك واتە: چاو بگێڕەو بزانە هیچ ناتەواویەك دەبینیت، دووبارە چاو بگێڕە یەك لە دوای یەك بە نائومێدی چاوت بۆلای خۆت دەگەڕێتەوە، و چاوت ماندووەو تاقەتی چووە.

لەگەڵ باس کردنی هەر راستییەکی زانستی ئایەتێکمان باسدەکرد، کە هاوشان و یەکدەنگ بوو لەگەڵیدا، ئەویش پشتگیری خۆی بۆ دەردەبڕی، پاشان پێمان گوت: تۆ بەچاوی خۆت پاش ئەوەی مرۆڤ ئامێرو موشەك و کەشتی ئاسمانی بەکارهێناو زانیارییەکانیان دەرخست، راستییە زانستییە نوێیەکانت بینی، پاشان بە چاوی خۆت دەقە قورئانیەکانی پێش (1400) لەمەوبەرت بینی کە چۆن هاوشانی زانستەکەیە، ئایا رای تۆ سەبارەت بەمە چییە؟

پرۆفیسۆر ئارمسترۆنگ بەمجۆرە وەڵامی دایەوە:

ئەمە پرسیارێکی قورسە، لەو کاتەوەی ئێمە لێرە وتووێژ دەکەین، من بیر لەمە دەکەمەوە، بەڕاستی من زۆر کاریگەرم بەو نووسراوە کۆنانە چۆن لەگەڵ زانستی نوێی فەلەکیدا، بەشێوازێکی سەرنج راکێش یەکدەنگ و هاوشانن، من زانای مێژووی مرۆڤایەتی نیم کە پشتم پێ ببەسترێت لە مێژوودا، واتا بتوانم خۆم بخەمە ئەو سەردەمە کۆنەی پێش (١٤٠٠) ساڵ لەمەوبەر. بەڵام نامەوێت لەوە زیاتر بڵێم کە بە دڵنیاییەوە ئەوانەی کە من بینیم زۆر جێگای سەرنج و تێبینین. لەگەڵ ئەوەی بوارێك ناهێڵێتەوە بۆ لێکدانەوەی زانستی. لەوانەیە شتێك لەپشت تێگەیشتنمانەوە هەبێت وەك شارەزاییەکی سادە بۆ راڤەکردنی ئەو نووسراوانەی بینیمان، بەڵام من لە نیەتمدا نییە وەڵامی ئەم خاڵە بدەمەوە. پێم وایە وشەی زۆرم گوت بەبێ ئەوەی باس لەوە بکەم کە تۆ دەتەوێت. چونکە من وەك زانایەك لەسەرمە بێلایەن بم لە هەندێ بابەتی تایبەت، لەو بڕوایەشدام بۆ ئێوە لە باشترین خاڵدا وەستام کە کەمێك کەمترە لەوەی ئەو وەڵامەت بدەمەوە کە تۆ دەتویست؟

مامۆستا زیندانی:

بەڵێ کارێکی قورسە پێشبینی بکات ئەو زانستەی کە (١٤٠٠) ساڵە لە پەڕتوکی پەروەردگاردا هاتووە، لەسەرچاوەیەکی مرۆییەوە بۆ محمد ﷺ هاتبێت، بێگومان دەبێت سەرچاوەیەکی دیکە لەپشت بیرکردنەوەی ئەو زانایانەوە هەبێت: ﴿ قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴿٦﴾ ﴾ الفرقان.

واتە: بڵێ قورئان ئەو زاتە دایبەزاندووە کە ئاگاداری نهێنیەکانی ئاسمان و زەوییە.

هەروەك بینیمان لە چاوپێکەوتنە جیاوازەکانی ئەو زانایانەوە ئێمە لەبەردەم سەردەمێکی نوێداین، سەردەمی دەست لەملانکردنی ئاین و زانست.

زانستی سەلمێنراوو ئایینی راستەقینە، هەرگیز ناگونجێت دژایەتی و پێکدادان لە نێوانیاندا هەبێت، هەروەك زانا موسڵمانەکان بە درێژایی سەدەکان دنیان بەمەدا ناوە، و هەرگیز ناگونجێت راستییەکی زانستی یەکلاکەرەوە لەگەڵ راستییەکی شەرعی بنبڕ لە واتاو لە گەیاندنی پێچەوانە دژ بن، گەر ئەوان دەڵێن ئێستا ئێمە لەسەردەمی فەزاو لەسەردەمی گەردیلەداین، ئەوا ئێمەش دەڵێین: ئەو قسەیە راستە، بەڵام سەردەمێکی لەوە گرنگ تر هەیە کەوا خەریکە بەسەرماندا دێت ئەویش سەردەمی رێککەوتنی نێوان زانست و ئایینە، و بێگومان ئەو رێککەوتنە تەنیا لەنێوان زانستی راست و ئایینی ئیسلامدا نەبێت کە پارێزراوە لە هەموو گۆڕانکارییەك و دەستکارییەك لەگەڵ هیچ ئایینێکی دیکەدا نابینرێت.

بۆ بینینی ڤیدیۆیی ئەم وتووێژە سەیری ئەم لینکە بکە:

http://www.youtube.com/watch?v=iQB٠qM٥٥KFs

ڕووناکی، سێبەر، تاریکی

سێبەر

بەشی دووەم

سەروەر حەسەن

لەنێوان زانست و فەرموودەکانی پێغەمبەری خوادا ﷺ

هەندێك لەو فەرموودانەی تیایاندا ئاماژە بە سێبەر كراوە:

-پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: (خوای باڵادەست لە ڕۆژی قیامەتدا دەفەرمووێت: كوان ئەوانەی كە یەكتریان لەبەر خاتری من خۆش دەویست؟ ئەمڕۆ من دەیانخەمە ژێر سێبەری خۆمەوە، لەڕۆژێكدا كە هیچ سێبەرێك نییە بێجگە لە سێبەری من)[1] (لێرەدا سێبەری خوا، مەبەست لە سۆزو میهرەبانییەتی).

(پێغەمبەری خوا نوێژی نیوەڕۆی كرد كاتێك خۆر لە نیوەی ئاسمان لای دا، نوێژی عەسری كرد كاتێك سێبەری شتەكان هێندەی خۆیان بوون، و نوێژی ئێوارەی كرد كاتێك خۆر ئاوا بوو، و نوێژی خەوتنی كرد كاتێك زەردەپەڕ نەما و نوێژی بەیانی كرد تا خۆر هەڵهات. پاشان سبەینێ هات و نوێژی نیوەڕۆی كرد كە سێبەری هەموو شتێك هێندەی خۆی بوو، و نوێژی عەسری كرد كە سێبەری هەموو شتێك دوو هێندەی خۆی بوو، نوێژی ئێوارەی كرد كاتێك خۆر دیارنەماو نوێژی خەوتنی كرد هەتا سێیەكی شەو و نوێژی بەیانی كرد هەتا خەریك بوو ڕۆژ هەڵبێت)[2]

-پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: (نزمترین پایەی بەهەشتیەكان، پیاوێكە خوای گەورە ڕووی لە ئاگری دۆزەخ بەرەو بەهەشت وەرگێڕا، درەختێكی سێبەرداری پێشاندا، ئەو وتی: خوای گەورە پێشمخە بۆ ئەو درەختە با بچمە ژێر سێبەرەكەی...)[3]

-لەفەرموودەیەكی تری پێغەمبەردا(ﷺ) دەربارەی دواهەمین كەس كە دەچێتە بەهەشتەوە، فەرموویەتی: (درەختێك پێشانی پیاوێك دەدرێت، ئەو دەڵێت: خوای گەورە! لەو درەختەم نزیك بخەرەوە، با لەژێر سێبەرەكەیدا بحەوێمەوەو لە ئاوەكەی بخۆمەوە. خوای گەورەو باڵادەست دەفەرمووێت: ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر ئەوەت پێببەخشم داوای هیچی ترم لێناكەی؟ دەڵێت: نا ئەی پەروەردگار... پەیمان بەخوا دەدا كە داوای هیچی تری لێنەكات. خوای گەورە عوزرەكەی قبوڵ دەكات لەبەرئەوەی دەیبینێت كە ئارامی لەسەری نییە. لێی نزیك دەخاتەوە، لەژێر سێبەرەكەیدا دەحەوێتەوەو لە ئاوەكەی دەخواتەوە. دوای ئەوە درەختێكی تری بۆ بەرزدەكرێتەوە كە لە درەختی یەكەم باشترە، پیاوەكە دەڵێت: پەروەردگارا! نزیكم بخەرەوە لەو درەختە با لە ئاوەكەی بخۆمەوەو لەژێر سێبەرەكەیدا بحەوێمەوە. داوای هیچی ترت لێناكەم. خوای پەروەردگار پێی دەفەرمووێت: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ پەیمانت پێنەدام كە داوای هیچی ترم لێنەكەی؟! ئەگەر لەم درەختەت نزیك بخەمەوە لەوانەیە داوای شتی ترم لێبكەی. پەیمان بەخوای گەورە دەدات كە داوای هیچی تری لێنەكات. لێی نزیك دەخاتەوەو لەژێر سێبەرەكەیدا دەحەوێتەوەو لە ئاوەكەی دەخواتەوە...)[4]

لەم فەرمایشتە پیرۆزەی پێغەمبەرەوە (ﷺ)تێدەگەین كە مرۆڤ لە درەختەكانی بەهەشتدا زیاتر سەرسامی ئاو و سێبەر یاخود سێبەرەكانییەتی.

-پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: (مەودای نوێژی نیوەڕۆ تاكاتێكە كە خۆر لە نیوەی ئاسمان لادەدات، سێبەری كەسێك بەهێندەی درێژی باڵای خۆی دەبێت، مادام نوێژی عەسر نەبووبێت)[5]

-پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: (لەبەهەشتدا درەختێك هەیە سەدساڵ سوار بە سێبەرەكەیدا دەڕوات و نایبڕێت)[6]

هەموو تەنێكی ڕووناكیگر ئەگەر لە یەك لاوە ڕووناكی (یان نوور)ی كەوتە سەر، ئەوا بە ئاراستەكەی تردا سێبەرەكانی

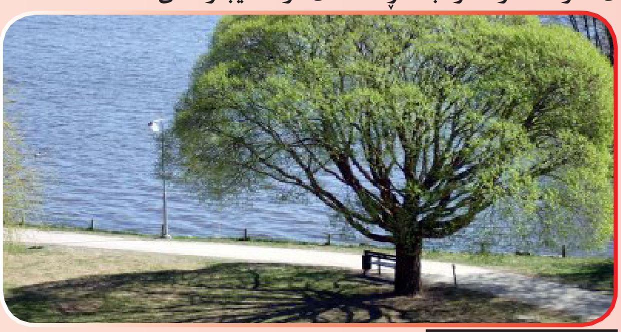

١- أخرج الإمام أحمد في المسند عن عبدالله بن عبدالرحمن، عن سعيد بن يسار، عن أبي هريرة.

٢- أخرج الإمام أحمد في المسند عن بكر بن عبدالله بن الاشج، عن عبدالملك بن سويد الساعدي، عن أبي سعيد الخدري.

٣- أخرج الإمام أحمد في المسند عن زهير بن محمد، عن سهل بن أبي صالح، عن النعمان بن أبي عياش، عن أبي سعيد الخدري.

٤- أخرج مسلم، عن حماد بن سلمة، عن ثابت، عن أنس، عن إبن مسعود.

٥- أخرج الإمام أحمد في المسند عن قتادة، عن أبي أيوب، عن عبدالله بن عمر.

٦- أخرج الترمذي عن الليث، عن أبي سعيد الخدري عن أبيه، عن أبي هريرة.

لەسەر زەوی دەردەكەون. سێبەرەكە شێوەی ئەو تەنە وەردەگرێت كە هۆكاریەتی، بەڵام لە كورت و درێژی و فراوانی و تەسكیدا جیاوازە. دەتوانرێت هۆكاری ئەوە بزانرێت بە زانینی سەرچاوەی رووناكی بەركەوتوو، و ئەو جێگایەی سێبەرەكەی كەوتووەتە سەر. بۆنموونە ئەگەر تیشكی خۆر كەوتە سەر ستونێك (عمود)، ئەوا سێبەری ئەو ستونە بە ئاراستەی پێچەوانەی خۆرەوە دەكەوێتە سەر زەوی. خۆ ئەگەر خۆر بەرزبوو، سێبەرەكە كورت دەبێت و لەكاتی ستوونی بوونی خۆریشدا سێبەرەكە ونده‌بێت. سێبەری تەن درێژ دەبێت ئەگەر خۆر نزم بوو (منخفضة)، وەك لە سەرەتای رۆژ و كۆتاییەكەیدا روودەدات.

كاتێك زەوی بەدەوری تەوەرەكەیدا دەخولێتەوە، ئەوا سێبەری تەنەكانی سەر زەوی درێژو كورت دەبنەوە، هۆكاری ئەوەش تیشكی خۆری بەركەوتووە. ئەگەر زانیمان كە خۆر بەگوێرەی زەوییەوە جێگیرەو ئەوە زەوییە كە دەسورێتەوە، تێدەگەین كە درێژیی و كورتیی سێبەر بەڵگەی سورانەوەی زەوییە بەدەوری خۆیدا (لەبەردەم خۆردا). ئەوەش لە فەرموودەی پەروەردگاردا دەبینین كە دەفەرموێت: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيۡفَ مَدَّ ٱلظِّلَّ وَلَوۡ شَآءَ لَجَعَلَهُۥ سَاكِنٗا ثُمَّ جَعَلۡنَا ٱلشَّمۡسَ عَلَيۡهِ دَلِيلٗا ٤٥ ﴾ الفرقان: ٤٥، واتە: ئایا نابینیت چۆن پەروەردگارت سێبەر درێژدەكاتەوە، ئەگەر بیویستایە جێگیری دەكرد، پاشان خۆریشمان كردووە بە بەڵگە و نیشانە لەسەر سێبەر٧

خوای گەورە سێبەری دروستكردووە تاكو خەڵك لەژێریدا لە گەرمای خۆر بپارێزێت، باسی سێبەر (ضل) لە بەهەشتدا لە زۆرێك لە ئایەتەكانی قورئان و چەندین فەرموودەی پێغەمبەردا هاتووە، وەك ئاماژە بە پشوو و خۆشی و حەسانەوە لە دوارۆژدا. سێبەر (ضل) باسی كراوە وەك خوازە (كنایە) بە پشوو و ئارامیی و حەوانەوە لە دونیادا. پەروەردگار دەربارەی پێغەمبەر موسا (سەلامی خوای لێبێت) و هەردوو كچەكەی (شوعەیب)، فەرموویەتی: ﴿ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَآ أَنزَلۡتَ إِلَيَّ مِنۡ خَيۡرٖ فَقِيرٞ ٢٤ ﴾ القصص: ٢٤، واتە: موسا مەردانە، شوانەكانی برداو ماڵاتەكانیانی ئاوداو بەرێی كردن، دوایی پشتی تێكردن و چووە ژێر سێبەرەكە. سێبەر بەهەمان مانا لە فەرموودەیەكدا هاتووە كە پێغەمبەر (ﷺ)الدیاید فەرموویەتی: (خوای گەورە بە تەوبەی بەندەی دڵخۆشترە لە پیاوێك كە لە گەشتێكدا بوو لە چۆڵەوانییەكدا، چووە ژێر سێبەری درەختێك، لەژێریا نووست، پاشان هەستاو وشترەكەی (راحلته) نەبینی، بەسەر بەرزایدا سەر كەوت و هیچ شتێكی نەبینی، گەڕایەوە ئەو شوێنەی لێی بوو، بینی وا وشترەكەی لغاوەكەی رادەكێشێت. پاشان پێغەمبەر (ﷺ)فەرمووی: خوای گەورە دڵخۆشترە بە تەوبەكردنی بەندەكەی لە دڵخۆشبوونی پیاوەكە بەگەڕانەوەی وشترەكەی)٨

بۆیە سێبەر واتە پشوو و حەوانەوە لە دونیاو دوارۆژیشدا. بەهۆی خولانەوەی زەوی بەدەوری تەوەرەكەیدا، سێبەر لەسەر رووی زەوی دەجوڵێت. خەڵك لە سەردەمە دێرینەكاندا كاتژمێری خۆریی (المزولة-sundial)یان بەكارهێناوە، درێژیی سێبەر لە كاتژمێرە خۆرییەكەدا كات و ساتەكانی رۆژی دیاریكردووە.

٧- ڕاڤەی ئایەتەكان لە تەفسیری ئاسان وەرگیراوە.

٨- رواه أحمد في المسند، عن سماك، عن النعمان بن بشير.

خۆرگیران و مانگگیران

ئەگەر مانگ كەوتە سێبەری زەوییەوە، مانگگیران روودەدات. خۆئەگەر سێبەری مانگ كەوتە سەر زەوی ئەوا خۆر لەو خەڵكەوە دیارنامێنێت كە لەسەر زەوین و دەكەونە چوارچێوەی سێبەری مانگەوە (لەوكاتەدا) و بەوەش خۆرگیران روودەدات. سێبەری مانگ هەموو رووی زەوی ناگرێتەوە، چونكە تیرەی مانگ تەنها (٣٢٠٠ كیلۆمەترە)، بۆیە تیرەی سێبەری مانگ لەسەر زەوی لە چەند كیلۆمەترێك تێپەڕناكات. لەكۆندا خەڵك باوەڕیان وابووە كە مانگگیران و خۆرگیران بەهۆی رووداوگەلێكی سەر زەوییەوەن، وەك مردن یان لەدایكبوونی پیاوێكی گەورە...

لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) و لەرۆژی مردنی "ئیبراهیم"ی كوڕیدا خۆرگیران روویدا، خەڵك باوەڕیان وابوو كە وەك هاوبەشی كردن لە خەمی پێغەمبەردا (ﷺ) خۆرگیراوە، كاتێك ئەوەی لەنێوان خەڵكدا بڵاوبووەوە زمانەكان دەیانگواستەوە گەیشتە پێغەمبەر (ﷺ)، خەڵكی كۆكردەوەو پێی فەرموون: " لەبەر مردن و ژیانی كەس خۆرو مانگ ناگیرێن"٩.. لێرەدا تێبینی دەكەین پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەكاتێكدا كە تەنها خۆرگیراوە باسی خۆرو مانگیش دەكات، ئەوەش ئیعجازێكی زانستی گەورەی تێدایەو لە زانایان شاراوە نییە، چونكە هۆكاری خۆرگیران ئەوەیە كە مانگ كەوتووەتە نێوان خۆرو زەوییەوە. بۆیە خۆرو مانگیش لەهەردوو دیاردەی مانگگیران و خۆرگیرانیشدا بەشداری دەكەن.

بۆچی دەتوانین لە رۆژدا شتەكان بەباشی ببینین و كتێب و رۆژنامە بخوێنینەوە لەكاتێكدا لەسێبەریشدابین (كە رووناكی خۆری پێناگات)؟ لەبەرئەوەی تەنۆلكەكانی تۆزو گازەكانی هەوا، رووناكی بەهەموو لاكاندا پەرش دەكەنەوەو رووناكی دەگاتە سێبەرەكەش، هێندە دەگات كە بەسە بۆ مرۆڤ تا شتەكان بەروون و ئاشكرایی ببینێت.

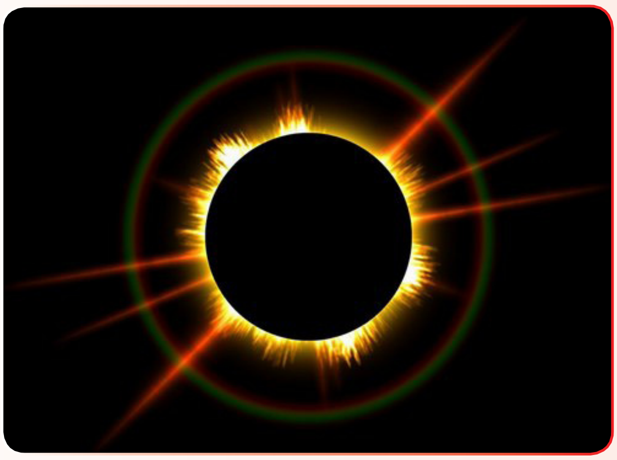

سەرچاوە:

موسوعة الإعجاز العلمي في الحديث النبوي، الجزء الرابع، أ.د.أحمد شوقي إبراهيم، ٢٠٠٤.

٩- جزء من حديث، رواه البخاري في الصحيح.

موعجیزاتی ئەحمەدی

ن: م.سەعیدی نوورسی
و:فارووق ڕسووڵ یەحیا
faruq_r@hotmail.com

نموونەی شەشەم: هەروەها لە کتێبە صەحیحەکانی فەرمووددا چەسپاوە کە ئەبوو تەلحەی مامی ئەنەسی خزمەتکاری پێغەمبەر (ﷺ) دەگێڕێتەوەو دەفەرموێ:

ئەو نەختە نانەی کە لە ئاردی جۆ دروستکرابوو، ئەنەس لە بنباڵی خۆیدا هەڵیگرتو هێنای بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)، پێغەمبەریش (ﷺ) هەشتا کەسی لێ تێرکرد. لە پێشدا فەرمانی دا ئەو نانە لەت لەت بکرێتو ئنجا دوعای بەرەکەتی بە سەردا خوێند. پاشان ئەوەندە خەڵکی لێ کۆبوونەوە کە لە خانووەکەدا جێیان نەدەبووەوە، ناچار دە کەس دە کەس لێیان دەخوارد، بەمجۆرە دەهاتنە ژوورەوە هەتا هەموویان بە تێری دەگەڕانەوە [1].

نموونەی حەوتەم: لە صەحیحی موسلیمو کتێبی (الشفا)و غەیری ئەمانەشدا چەسپاوە کە جابیری ئەنصاری دەگێڕێتەوە کە: جارێکیان پیاوێك هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)و داوای خواردنی لێکرد. ئەویش نیو بار جۆی پێ دا. ئەم پیاوە خۆیو ژنو میوانی ماوەیەکی زۆر لێیان دەخوارد. هەتا جارێك بۆئەوەی بزانن چەندەی کەم کردووە پێوایان. پاش پێوانەکە، دەرکەوت بەرەکەتەکەی نەماو وردە وردە کەم بووەوە. ئنجا هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)و بۆی گێڕایەوە. ئەویش فەرمووی: لو لم تكله لأكلتم منه ولقام بكم [2]

نموونەی هەشتەم: کتێبە صەحیحەکانی فەرموودە، وەك: ترمذی، نەسائی، بەیهەقی، کتێبی (الشفا)، لە «سەمورەی کوڕی جوندوب»ەوە دەگێڕنەوە، کە: «جارێکیان قاپێك خواردنیان بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) هێنا کە هەندێ گۆشتی تێدابوو، ئنجا هەر لە بەیانییەوە تا شەو دەستە بە دەستە خەڵك دەهاتن لێیان دەخواردو دەڕۆشتن [3].

جا هەروەك لە پێشەکییەکەدا باسمان کرد، ئەم ڕووداوەی کە لە بارەی بەرەکەتەوە دەیگێڕنەوە، بە تەنها ڕیوایەتی سەمورە نییە. بەڵکو سەمورە وەك نوێنەرێکی ئەو کۆمەڵە زۆرانە وایە کە لەو خواردنەیان خواردووە، ئەم لە بریی هەموو ئەوانە دەیگێڕێتەوەو ڕایدەگەیەنێت.

نموونەی نۆهەم: چەند پیاوێکی بڕوا پێکراوی وەك: خاوەنی کتێبی (الشفا)و «ئیبن ئەبی شەیبە»و «تەبەرانی»و چەند زانایەکی لێکۆڵەری تر، بە سەنەدێکی باشەوە دەگێڕنەوە کە ئەبووهورەیرە دەفەرموێ: «پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی پێدام هەموو ئەهلی (صوففە)ی بۆ بانگ بکەم. ئەهلی صوففەش هەژارە کۆچکردووەکان بوون کە لە سەد کەس زیاتر دەبوونو لە صوففەدا - کە سەکۆیەکی مزگەوت بوو- نیشتەجێبووبوون. ئەبوو هورەیرە دەفەرموێ: یەکە یەکە بە شوێنیاندا گەڕام تا هەموویانم کۆکردەوەو هێنامن. ئنجا قاپێك خواردنمان لە بەردەمدا دانرا. ئێمەش هەتا توانیمان لێمان خوارد، کە لێبووینەوە، وەك چۆن یەکەم جار دانرابوو، هەر وەهابوو، ئەوەندە نەبێت کە جێگا پەنجەکانی تێدا دیاربوون» [4]!

کە ئەبوو هورەیرە - خوای لێ ڕازی بێت - ئەم هەواڵە دەگێڕێتەوە، ئەوا بە ناوی هەموو ئەهلی صوففەوە دەیگێڕێتەوەو پشت بە تەسدیقی ئەوان دەبەستێت. وەك بڵێی هەموو ئەهلی صوففە گێڕابێتیانەوە. جا ئایا دەگونجێ ئەم هەواڵە پێچەوانەی

١- صحيح، رواه البخاري ومسلم وأحمد.

٢- صحيح، رواه مسلم. واتە: ئەگەر نەتپێوایە هەر لێتان دەخوارد و بەشیشی دەکردن.

٣- صحيح، رواه الترمذي.

٤- رواه الطبراني باسناد حسن.

حەقو ڕاستی بێت، ئەو مرۆڤە کامڵو ڕاستگۆیانەش لە ئاستیدا بێدەنگ بنو بەرپەرچی نەدەنەوە؟

نموونەی دەهەم: بە ڕیوایەتی صەحیح چەسپاوە کە ئیمامی عەلی فەرموویەتی: «پێغەمبەر ﷺ هۆزی "بەنی عەبدولموتەلیب"ی کۆکردەوە، کە چل کەس دەبوون، ئەمانەش هەندێ کەسانی وایان تێدا بوو کە بەچکە حوشترێکی نۆبەرەیان دەخواردو چوار ئۆقییەش شیریان دەخواردەوە. ئنجا یەك مشت خواردنی بۆ دروستکردن. ئەوانیش تا تێربوون لێیان خوارد، پاشان وەکو خۆی مایەوە. ئنجا داوای کرد لە قاپێکی وەهادا کە بەشی سێ چوار کەس بکات، شیری بۆ بهێنن. کە هێنایان هەموویان تێریان لێخواردەوە، ئەوەشی مایەوە، وەك بڵێی هیچی لێ نەخورابێتەوە وابوو»(٥)

ئەمە تەنها یەك نموونەیە لە موعجیزەی بەرەکەتی خواردن، بە ئەندازەی ئازایەتیو ڕاستگۆیی ئیمامی عەلی - خوای لێ ڕازی بێت - قەتعیو بێگومانە.

نموونەی یازدەهەم:

بە ڕیوایەتێکی صەحیح چەسپاوە کە: کاتێك پێغەمبەر (ﷺ) فاتیمەی کچی لە ئیمامی عەلی مارە کرد، فەرمانی بە بیلال دا بچێت چوار پێنج مشت خۆراك لە قاپێکدا ئامادە بکات، یەك سەر حوشتریش بهێنێت تا سەری ببڕێت بۆ ئاهەنگو زەماوەندەکەیان. بیلال دەڵێت: هێنامن، پێغەمبەر(ﷺ)حوشترەکەی سەربڕی، پاشان فەرمانی دا میوانەکانی دەستە دەستە بێنە ژوورەوە. ئەوانیش هاتنو لەو خواردنەیان خوارد هەتا تێربوون. ئنجا بەشێکیشی لێ زیاد بوو، پێغەمبەر (ﷺ) دوعای بەرەکەتی بەسەردا خوێند، فەرمانی دا ببرێت بۆ خێزانەکانیو پێی فەرموون: "خۆتانو ئەوانەش دێن بۆ لاتان لێی بخۆن[٦]

بەڵێ، ئەم ژنهێنانە بەفەڕو پیرۆزە، بە ڕاستی شایانی ئەم موعجیزە پڕ پیتو بەرەکەتەیە!

نموونەی دوازدەهەم:

ئیمام جەعفەری صادق، لە ئیمام محەممەد باقری باوکییەوە، ئەویش لە ئیمام زەینولعابیدینی باوکییەوە، ئەویش لە ئیمامی عەلییەوە - خوا لە هەموویان ڕازی بێت - دەگێڕێتەوە کە:

«خاتوو فاتیمە -خوای لێ ڕازی بێت- قازانێك خواردنی بۆ خۆیو حەزرەتی عەلی لێنابوو. پاشان داوای لە ئیمامی عەلی کرد بچێت بە دوای پێغەمبەردا (ﷺ) تاکو ئەویش بەشداریی ئەو خواردنەیان بکات. کاتێك کە پێغەمبەر (ﷺ) تەشریفی هێنا، فەرمانی بە فاتیمە دا بۆ هەریەکە لە خێزانەکانی قاپێك تێبکات. ئنجا بۆ خۆیو بۆ حەزرەتی عەلیو بۆ فاتیمە خۆیشی. پاشان کە خواردنەکە هەڵگیرا، قازانەکە هەر لێوان بوو. فاتیمە - خوای لێ ڕازی بێت - دەفەرموێ: تا خوا حەز بکات لێمان خوارد[٧] جا ئەی ئادەمیزاد!

تۆ مرۆڤێکی گەلێ سەیریت! دەنا بۆچی باوەڕ بەم موعجیزەیە ناکەیت، کە موعجیزەیەکە وەك بە چاو ببینرێت ئاشکراو ڕوونە. بە تایبەت دوای ئەوەی کە زنجیرەی پاکو خاوێنی ڕیوایەتەکەت بیست؟ تەنانەت خودی شەیتانیش هیچ ڕێگایەکی بۆ ئینکاریی ئەم موعجیزەیە لە بەردەمدا نییە!

- نموونەی سیازدەهەم:

پێشەوایانی وەك: ئەبوو داوودو ئەحمەدی کوڕی حەنبەلو بەیهەقی، لە «دوکەینی ئەحمەسیی کوڕی سەعیدی موزەین»ەوە، لە نوعمانی کوڕی موقەڕڕینی ئەحمەسیی موزەینەوە - کە خۆیو هەر شەش براکەی بە هاوەڵێتیی پێغەمبەر (ﷺ) شەرەفمەند بوون - هەروەها لە ڕیوایەتی جوریرو چەند ڕێیەکی ترەوە دەگێڕنەوە کە:

"پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی بە حەزرەتی عومەری کوڕی خەتتاب دا، تێشوو بە چوار سەد سوارەی تیرەی ئەحمەس بدات. ئیمامی عومەر عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خوا! هەرچییەك هەیە تەنها چەند صاعێکە. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: برۆ بیاندەرێ. ئیمامی عومەر ڕۆشتو لەو خورمایەی کە بە ئەندازەی جێی بەچکە حوشترێك (یخ بووبێت) جێی گرتبوو، بەشی هەموویانی دا و پاشان وەك خۆیشی مایەوە[٨]

ڕوودانی ئەم بەرەکەتە، بەمجۆرە ڕووی داوە کە پەیوەندیی بە چوار سەد کەسەوە هەیە، بە تایبەت ئیمامی عومەر، خوای لێ ڕازی بێت. ئەو چوار سەد کەسە هەموویان بە گێڕەرەوەی ڕوودانی ئەم بەرەکەتە دەژمێررێن. چونکە بێدەنگ بوونیان لە بەرامبەر گێڕانەوەی ئەم ڕووداوە، تەسدیقە بۆ ڕوودانی.

هەرگیز مەڵێ: چەند کەسێکی کەم ڕیوایەتیان کردووە «خەبەری ئاحاد»ە، پاشان برۆیتو ئاوڕ نەدیتەوە.. نەخێر، ئەم ڕووداوەو ڕووداوەکانی هاوچەشنی، هەرچەند خەبەری ئاحادیش بن، هەر دڵنیایی بە دڵی مرۆڤ دەبەخشن. چونکە لە جێی «تەواتوری مەعنەوی»دان.

نموونەی چواردەهەم:

لە کتێبە صەحیحەکانی فەرموودەداو لە پێش هەموویانەوە لە صەحیحی بوخاریو موسلیمدا، ئەو فەرموودەی جابیر - خوای لێ ڕازی بێت - لە بارەی قەرزەکەی باوکییەوە، ڕیوایەت کراوە کە:

«پاش مردنی باوکی جابیر، هەرچی موڵكو ماڵێك کە باوکی بەجێی هێشتبوو هەموویانی دا بە خاوەن قەرزەکانی باوکی، بەڵام ئەوان قبووڵیان نەکرد. خۆ بەروبوومی دوو ساڵی باخەکەش قەرزەکەی ئەوانی پڕ نەدەکردەوە. پێغەمبەریش(ﷺ) تەشریفی بۆ لای جابیر هێناو فەرمانی پێ دا کە بەروبوومەکە ببڕێتو لە جێی خۆیدا بیکات بە خەرمان. ئنجا پێغەمبەر(ﷺ)بە ناو خەرمانەکەدا هاتوچۆی کردو دوعای بەسەردا خوێند. پاشان جابیر قەرزی هەموو خاوەن قەرزەکانی باوکی لێ دایەوەو هێشتا بە ئەندازەی بەری هەموو ساڵێکیشی لێ مایەوە. لە ڕیوایەتێکدا دەڵێت: بە ئەندازەی ئەوەی لێ مایەوە کە دایەوە بە خاوەن قەرزەکان.

جابیر دەفەرموێ: خاوەن قەرزەکان جوولەکە بوون، زۆر سەریان لەوە سووڕمابوو[٩]

بەم چەشنە، ئەم موعجیزە ڕوونەی کە لە بارەی «بەرەکەتی خواردن»ەوە لەسەر دەستی پێغەمبەردا (ﷺ) ڕووی داوە، تەنها یەك ڕیوایەت نییە کە تەنها جابیرو چەند کەسێکی کەم بیگێڕنەوە، بەڵکو لە واتاو ناوەرۆکدا ڕووداوێکی موتەواتیرەو وەك ئەوە وایە کە هەموو ڕاوییەکان گێڕابێتیانەوەو جابیر لەم گێڕانەوەیەدا نوێنەری هەموو ئەو کەسانەیە کە ئەم ڕیوایەتە پەیوەندیی پێیانەوە هەیە.

٥- (الشفا) ١/٢٩٣ (فضائل الصحابة) ١٢٢٠.
٦- (الشفا) ١/٢٩٧.
٧- (الشفا) ١/٢٩٤

٨- رواه أحمد والطبراني، ورجاله رجال الصحيح.
٩- صحيح، رواه البخاري وأحمد.

مۆزەخانەی گوگنهایم لە شاری بیلباوی ئیسپانیا، نموونەیەکی تازە لە بەکارهێنانی کانزای تیتانیۆم، بیرۆکەی بەکارهێنانی کانزاش لە سەربان و دیواری بینادا پێش (١٤) سەدە قورئان باسیکردووە.

ن.: یەحیا وەزیری
دکتۆرا لە هەندەسەی مەدەنی
و. بە دەستکارییەوە: هاوژین طالب
hawzhin@gmx.de

سەربان لە زیو، بۆچی زیو؟

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ وَلَوۡلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلۡنَا لِمَن يَكۡفُرُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ لِبُيُوتِهِمۡ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمۡ أَبۡوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيۡهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخۡرُفًا وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ ﴾ زخرف واتە: ئەگەر لەبەرئەوە نەبووایە خەڵکی هەموو لەسەر کوفر دەبوونە یەك پارچە، هەرکەس باوەڕی بە خوای بەخشندە نەبووایە ئەوا خوای گەورە بنمچیماڵەکانیانی لە زیو بۆ درووستدەکردن، پلیکانەی ماڵیشیان هەر لە زیو هەتا لەسەری سەرکەون و بچنە بڵندی، هەروەها دەرگای ماڵەکانیان و خەوگەکانیشیان تا پشتی پێوە بدەنەوە، بە هەموو جۆرە خشڵ و نیگارێك ماڵی کافرانی دەرازاندەوە، هەموو ئەوانە تەنها خۆشی دنیان، بەڵام ئاخیرەت لەلای پەروەردگار بۆ ئەوانەیە بەئاگان و خۆ لە گوناهـ دەپارێزن.

هەندێك لێکۆڵەرەوە هەوڵیانداوە بزانن بۆچی ئەم ئایەتە پیرۆزانە بەتایبەتی باسیان لە زیو کردووە؟! هەندێکیان پێیان وابوو بنمچی درووستکراو لە زیو کە لە ئایەتە پیرۆزەکاندا هاتووە شانە خورییە نوێکان کە پێکهاتەکانیان لە زیو دروودست دەکرێن[1]

کۆمەڵێکی تر لە شارەزایان[2] دەستەواژەی (سقف من فضة) کە لە ئایەتە پیرۆزەکاندا هاتووە بە کەشتییەکانی ئاسمان (موشەك) تەفسیرکردووە، چونکە بەرگی دەرەوەی کەشتییەکانی ئاسمان لە چەند چینێك لە کانزای زیو دروست دەکرێت، واتە ئەم کۆمەڵەی دووەم پێی وایە ڕووی ئیعجازی زانستی لەم ئایەتە پیرۆزانەدا پێش بینی دەرکەوتنی کەشتییەکانی ئاسمانیان لەسەردەمی نوێدا کردووە.

لە ڕاستیدا ئەوان مانای ڕاستیی وشەی (سقف) یان وازلێهێناوە خوازە (مەجاز) یان لە جێی بەکارهێناوە، وشەی ڕاستییش ئەو وتە بەکاربراوەیە کە بۆ مانای ڕاستیی بنچینەیی وشەکە دانراوە، بەڵام خوازە یان واتەگۆڕی ئەو وتە بەکاربراوەیە کە ناهێڵێت مانای بنەڕەتی وشەکە بدات[3]

بەڵام ئێمە بۆچوونی ترمان لە تەفسیرکردنی ئەو ئایەتە پیرۆزانەدا هەیە، و هەر ئەوەشە هەوڵ دەدەین لەم چەند دێرەی داهاتوودا ڕوونی بکەینەوە.

دەبینین لە فەرهەنگەکاندا وشەی (سقف) بەم شێوەیە هاتووە: وشەی (السقف) ئەگەر سینەکەی سەری لەسەربێت و قافەکەشی زەنە (سکون) بێت، ئەوە بە مانای سەربانی خانوو دێت واتە لای سەرووی ماڵ کە بەرامبەر زەوییەکەیەتی، کۆی وشەی (السقف)یش بریتییە لە (سقوف) و (أسقف) بەڵام لە هەندێ فەرهەنگی تردا هاتووە کە کۆی وشەی (السقف) وشەی (سقف)ە ئەوکاتەی کە هەردوو پیتی سین و قاف بۆریان لەسەر بێت، بەڵام هەندێ زمانەوان و موفەسیرەکان ئەمە ڕەت دەکەنەوەو دەڵێن (سقف) کۆی وشەی (سقوف)ە یان کۆی

١- (محمد عبد القادر الفقي) (٢٠٠٤) الاعجاز العلمي في قوله تعالى: «سقف من فضة» كتاب بحوث المؤتمر العالمي السابع للإعجاز العلمي في القرآن والسنة، المجلد (٣) دبي.

٢- خاوەنی ئەم بیرۆکەیە (دکتور منصور حسب النبي) لە یەکێك لە کتێبەکانیدا سەبارەت بە ئیعجازی زانستی لە قورئانی پیرۆزدا، هەروەها (دکتور کریم حسنین) ئەم بیرۆکەیەی لە پێگەی تایبەتی خۆی لەسەر تۆڕی ئەنتەرنێت لە ژێر ناونیشانی: WWW.read&think.com بڵاوکردۆتەوە.

٣- (محمد سعاد جلال) (١٩٨٢) الضوابط العلمية لبيان معاني ألفاظ القرآن الكريم. مجلة الهلال، عدد مارس (١٩٨٢)، القاهرة، (ص٢٢) وما بعدها.

وشەی (سقیفە)یە کە لە کوردیدا بەمانای کەپر دێت[٤]

ئیمامی قورتوبیش[٥] دەڵێت:" فكل ما علاك فأظلك فهو سقف وسماء، وكل ما أقلك فهو أرض، وكل ما سترك من جهاتك الاربع فهو جدار، فإذا انتظمت واتصلت فهو بيت". واتە: هەر شتێك بەلای سەرووتەوەیەو وەك سێبەر بەسەر زەوییەوە ئەوە بنمچ و ئاسمانە، هەموو ئەوەش کە لە خوارتەوەیەو هەڵیگرتووی زەوییە، هەموو ئەوەش کە لە هەر چوارلاتەوە داپۆشیوی ئەوە دیوارە، خۆ ئەگەر دیوارەکان ڕێکخران و بەیەکەوەنران ئەوە خانووە.

کەواتە وشەی (سقف) کە لە ئایەتە پیرۆزەکەدا هاتووە بەمانای شانە خۆرییەکان نایەت، هەروەها مانای کەشتییەکانی ئاسمانیش نادات کە مرۆڤ لە سەدەی بیستدا درووستی کردوون، بەڵکو دەبێ شوێن مانای ڕاستیی وشەکە بکەوین، بزانین ئەو وشەیە لای عەرەب پێش ناردنی قورئان چ مانایەکی بەخشیوە، لە ڕاستیدا هەر ئەو مانایە دەبەخشێ کە لەگەڵ مانا زمانەوانییەکەو ئەو گەلە وشانەی لە ئایەتە پیرۆزەکەدا هاتووە پەیوەندی بە بیناوە هەیە یەکدەگرێتەوە کە بریتین: (لبیوتهم) ماڵ ـ (أبوابا) دەرگا ـ (سررا) خەوگە ـ (معارج عليها يظهرون) پلیکانە، ئەمانە وتەگەلێکن هەموویان لە ڕەگەزەکانی بەنایی (میعماری)، واتە پەیوەندییان بە ماڵ و درووستکردنی خانوو بەرەوە هەیە.

جا ئایا دەکرێ ماددەیەکی بەنایی بەتەسمیمی دیاریکراو لە درووستکردنی بینایەك یان کۆشکێکدا بەکاربێت بەجۆرێك ببێتە مایەی فیتنەو شەیداکردن واتە مرۆڤەکان لە کوفرەوە بۆ ئیمان بگوازێتەوە ئەگەر کافربن، لە ئیمانیشەوە بۆ کوفر ئەگەر باوەڕداربن؟

بە وردبوونەوە لە هەندێ ئایەت کە لە دەقەکانی قورئانی پیرۆزدا هاتوون، دەتوانین وەڵامی پرسیارەکەی پێشوو بدەینەوە، ئەوەتا ئایەتە پیرۆزەکان وەسفی ئەو کۆشکە دەکەن کە سولەیمان پێغەمبەر سەلامی خوای گەورەی لێبێت لە پێشوازیکردنی بەلقیس شاژنی یەمەندا درووستیکرد، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قِيلَ لَهَا ٱدۡخُلِي ٱلصَّرۡحَۖ فَلَمَّا رَأَتۡهُ حَسِبَتۡهُ لُجَّةٗ وَكَشَفَتۡ عَن سَاقَيۡهَاۚ قَالَ إِنَّهُۥ صَرۡحٞ مُّمَرَّدٞ مِّن قَوَارِيرَۗ قَالَتۡ رَبِّ إِنِّي ظَلَمۡتُ نَفۡسِي وَأَسۡلَمۡتُ مَعَ سُلَيۡمَٰنَ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٤٤﴾ نمل، واتە: فەرموویان لە بەلقیس کرد تا بچێتە کۆشکەکەوە، ئەو کۆشکەی سولەیمان گۆڕەپانەکەی لە شووشەیەکی سپی و شەپۆلاوی درووستکردبوو، جا کاتێك بەلقیس گۆڕەپانی کۆشکەکەی بەوشێوەیە بینی وای زانی ئاوە بۆیە خۆی هەڵکرد هەتا جلەکانی تەڕ نەبێت، سولەیمان وتی: ئەوە ئاو نییەو ئەو گۆڕەپانە سافە بە شووشە سەریگیراوە.

بەڵێ سولەیمان ئەو کۆشکەی لە شووشە لەسەر ئاو درووستکردبوو، ناو ئاوەکەش ماسی و نەهەنگەکانی تێدابوو هەتا موڵکێکی گەورەتر لەوەی بەلقیس هەیبوو پیشانی بەلقیس بدات.

ئایەتە پیرۆزەکەی پێشوو ڕوونی دەکاتەوە سولەیمان پێغەمبەر (سەلامی خوای گەورەی لێبێت) بۆ بانگەوازکردنی شاژنی (سەبەء) کۆشکێکی بەنایی کە لەوپەڕی جوانی و داهێنانی هونەریدا بوو بەکارهێناوە هەتا بەلقیس باوەڕ بە خوای گەورە بهێنێ و بێتە ئیسلامەوە.

ئەم نموونە قورئانییە ئەو ڕاستییە دەچەسپێنێت کە دەکرێت بەکارهێنانی ماددەی زیو لە درووستکرنی بیناد یان

٤- (محمد عبد القادر الفقي): سەرچاوەی پێشوو، (لا ٨).

٥- سەیری تەفسیری الإمام القرطبي سورەتی نەحل ئایەتی (٨٠) بکە.

لە سواغدانی کۆتایی ماڵەکاندا ببێتە مایەی شەیدابوونی خەڵك، تەنانەت باوەڕدارانیش یان بەلایەنی کەمەوە هەندێکیان لەئەنجامی خۆشویستنی دنیادا لەگەڵ کافرەکان لەسەر کوفر کۆببنەوەو ببنە یەك میللەت هەر وەك ئایەتە پیرۆزەکەی سورەتی زوخروف هەواڵی پێداوین، هەروەها مانای ڕاستی وشەی (سقف) یان (لبیوتهم) دەچەسپێنێت کە ناکرێ هیچ مانایەکی تری خوازراو هەڵبگرێت.

تەلارێك لە زیو

ڕووی ئیعجاز:

بۆ ئەوەی بزانین بۆچی خوای گەورە ماددەی زیوی بەتایبەت هەڵبژاردووە کە دەکرێت لە سواغدانی ڕووی دەرەوەی سەربانی ماڵی کافرەکاندا بەکاربهێنرێت، بۆ ئەمە سەرەتا پێویست دەکات هەندێ لە خاسیەتەکانی کانزای زیو بزانین.

زیو گەوهەرێکی زەوییەو ئەگەر خاوێن بێت ڕەنگێکی سپی ڕوونی هەیە، زیو چەند خاسیەتێکی هەیە کە لە هیچ کام لە میتاڵەکانی تری زەویدا نییە، لەوسیفەتانەش هەندێکیان باس دەکەین:

١- زیو چاکترین گەوهەرەکانی زەوییە (میتاڵ) لە گواستنەوەو گەیاندنی گەرمیدا، لەم سیفەتەشدا هیچ میتاڵێك یان ماددەیەکی کیمیایی درووستکراویش شان لە شانی نادات، هەر بۆیە زیو وەك ماددەیەکی پێوانەیی بەکاردەهێنرێت بۆ زانینی بڕی گەیاندنی گەرمی ڕەگەزەکانی تر بە بەراوردکردنیان بە زیو.

٢- لەبەرئەوەی زیو چاکترین میتاڵە لە گەیاندنی کارەباداو کەمترین بەرگری تەزووی کارەبا دەکات، بۆیە زیو بەشێوەیەکی بەر فراوان لە پیشەسازی ئامێرە کارەباییەکاندا بەکاردێت.

٣- زیو توانایەکی زۆری لە پەرچدانەوەی ڕووناکی بینراودا هەیە، هەر بۆیە لە پیشەسازی ئاوێنەکاندا بەکاردێت، بۆ ئەم مەبەستەش زیو لە ڕێی نیشاندنی کیمیایی یان کارەبایی یان بە هەڵمبوون لەسەر شووشە یان هەندێ میتاڵی تر سواغ دەدرێ، ئەگەر نیشاندنی زیو لەسەر ئەو ماددانەش تازە بێت و کۆن نەبووبێت ئەوکاتە زیو چاکترین پەرچدانەوەی ڕووناکی دەبێت.

٤- زیو لە هەموو میتاڵەکانی تری زەوی سپی ترە.

٥- زیو زایەڵەیەکی دەنگیی جوان و جیاکەرەوەی هەیە، زایەڵەی زیویش لەزرنگانەوەی هەموو میتاڵەکانی تر چاکترە تەنانەت لە ئاڵتوونیش، هەر بۆیە زیو بە چاکترین ماددە دادەنرێ لە پیشەسازی زەنگەکان و ئامێرە مۆسیقییەکاندا.

٦- یەکێك لە خاسیەتە گەورەکانی زیو توانای کوشتنی بەکتریای هەیە، زیو لە کاتێکدا ماددەیەکی ژەهراوی و کوژەری میکرۆبەکانە، بەڵام هیچ زیانێك لە زیندەوەرە باڵاکانی تر نادات وەك بوونەوەرە سەرەکییەکان و مرۆڤەکان.

کەواتە لەبەر ئەم خاسـیەتە ئەندازەییە بە نرخانەی زیو کە لە میتاڵەکانی تری جیا دەکاتەوە لەوانەش بەتایبەتی ئاڵتون، بۆیە هەڵبژاردنی کانزای زیو بۆ درووسـتکردنی بنمچی ماڵی کافرەکان بەهەموو پێوانەیەك بە ئیعجازێکی زانستی دادەنرێ، لێرەدا پرسیارێکی گرنگی تر دێتە پێشەوە... چۆن بەکارهێنانی کانزای زیو لە درووستکردنی بنمچی ماڵی کافرەکاندا دەبێتە هۆی ئەوەی خەڵکی هەموو لەسەر کوفر ببن بەیەك میللەت؟

وەڵامی ئەم پرسـیارەش خۆی لە دوو خاسـیەتی گرنگی کانزای زیو دا دەبینێتەوە، خاسیەتی یەکەم زیو لە هەموو میتاڵەکانی تر سـپیترە، خاسـیەتی دووەمیش هەر کاتێك نیشاندنی زیو لەسەر ماددەی تر تازە بێت ئەوە دەبێتە چاکترین پێچەوانەبووی روناکی، واتە ئەگەر لە کاتی رۆژدا تیشکی خۆر لەسەربانی ماڵی کافرەکان بدات ئەوە زۆر بە توندی رووناکییان لێوە پێچەوانە دەبێتەوە، بێگومان سەربانیش تەنها ئاماژەدانە بەیەکێك لە رەگەزەکانی بیناسازی، چونکە کەسێك بتوانێت سەربان لە زیو درووست بکات ئەوا ئاسانتر دەتوانێت زیو لە دیوارو دەرگاو پەنجەرەدا بەکاربهێنێت، هەروەها ئایەتە پیرۆزەکە بە شێوەی کۆ باسی ماڵەکان دەکات (لبیوتهم) ئەمەش واتە ئەو ماڵانە هەموو پێکەوە گەڕەکێك یان کۆڵانێکی نیشتەجێبوون پێك دەهێنن، لەبەر توندی هەڵگەڕانەوەی رووناکیش ئەم ماڵانە وەك ئەستێرەی پرشنگدار دەردەکەون، لە هەندێ کاتی دیاریکراویشدا وەك ئەوەی رووناکی لە ماڵەکانەوە دەربچێ، رووناکیش لە ئایینی ئیسلامدا رەمزی رێنموییو رێنشاندەرییە، لەگەڵ پێشکەوتنی تەقەنی و بەکارهێنانی رووناکی دەستکردیشدا دەکرێ هەڵگەڕانەوەی رووناکی لە ماڵەکانەوە بەشەویش هەر بەردەوام بێت، ئیتر هەرکاتێك بە رۆژ یان بە شەو خەڵکی سەیری ماڵەکان بکەن دەبینن دەدرەوشێنەوە، بەڵکو لەوە دەچێ وابزانن رووناکیش لەوانەوە سەرچاوە بگرێ.

جا لەم ساتانەدا ئەم ماڵانە خەڵکی تووشی شەیدابوون و سەرسوڕمان دەکەن، هەندێك لە ئیمان دەردەچن و خۆیان بە کوفر دەگەیەنن هەتا ئەوانیش لەو جوانییە سەرنج راکێشەی دنیا لەزەت وەربگرن، نموونەی ئەمانەش وەك ئەو قەومەی نەوەی ئیسرائیلن کاتێك قارون خۆی پیشاندان و هاتە دەرێ بۆ لایان بەو جوانی و خۆشییانەی دنیا کە قارون هەیبوو فریویان خواردو تەمەنایانکرد ئەوانیش وەك ئەوەی قارونیان هەبووایە، هەندێکی تریش لەبەر لاوازی ئیمانیان لە ئیمانەوە بۆ کوفر دەچن چونکە دەبینن ماڵی کافرەکان بە شەوو بە رۆژ دەدرەوشێنەوە لەکاتێکدا ماڵی مسولمانەکان بەوشێوەیە نابینن، بۆیە وادەزانن کافرەکان لەسەر هەقن و خوای گەورە پاداشتی داونەتەوە کاتێك ماڵی کافرەکان وەك ئەستێرەکان بریقەدارو بەشەوق و رووناکن.

لێرەدا دەکرێ پرسیارێکی گرنگ بکەین: ئەگەر بەکارهێنانی کانزای زیو بەو خاسیەتە جیاکەرەوانەی پێشتر باسکرا دەکرێ ببێتە مایەی شەیداکردنی هەموو خەڵك و کۆکردنەوەیان لەسەر کوفر، ئیتر بۆچی هەتا ئێستا کافرەکان زیو بۆ ئەم مەبەستە بەکارناهێنن؟

وەڵامی ئەم پرسیارەش لە هەندێ خاسیەتی زیو سەرچاوە دەگرێ، جا لەسەر ئاستی بوونی زیو لە سرووشتدا بێت یان لە هەندێ خاسیەتی سرووشتی زیودا، زیو لە دوای جیوە بەدەگمەنترین کانزا دادەنرێ لە توێکڵی زەویدا[6]، رێژەی بوونی زیو تەنها نزیکەی (٠،٠٠٠٠٠٤)ە، شێوەی (١)، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت لە حاڵەتی بەکارهێنانی زیو بۆ سواغدانی سەربان و دیوارو دەرگاو پەنجەرەی ماڵەکان یان لەهەر کارێکی بەنایی ناوەوەی ماڵەکاندا تەکلیف زۆر دەکات، لەبەرئەوەی ئەو کارە درووستکارییانە پێوەرێکی گەورەیان هەیەو پێویست بەوە دەکات رێژەیەکی زۆر گەورە لە زیو بۆ داپۆشینیان بەکاربهێنرێت.

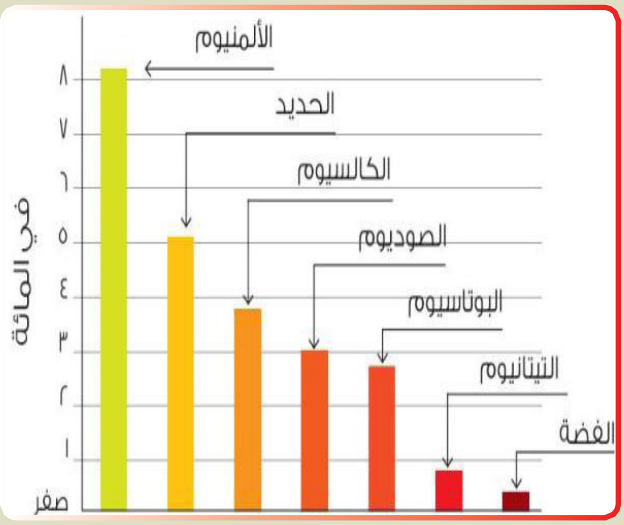

ئەم وێنە بەیانییە دەریدەخات کانزای زیو بە بەراوردکردنی بە کانزاکانی تر کەمترین رێژەی سەدی بوونی هەیە.

هەروەها وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا یەکێك لە خاسییەتە سرووشتییەکانی زیو ئەوەیە کە لە هەموو کانزاکانی تر زیاتر توانای پەرچدانەوەی رووناکی هەیە بەرێژەی ٪٩٥[7]، کەواتە ئەگەر ماددەی زیو بەکارهێنرا لە سواغدانی ماڵ و گەڕەکی کافرەکاندا ئەوا بە تێپەڕبوونی کات کاریگەری لەسەر هەستی بینین دەکات بۆ ئەو کەسانەی سەیری ماڵی کافرەکان دەکەن، هەروەها لەسەر دانیشتوانی ئەو ماڵانەش ـ کافرەکان،

٦- (أحمد علي العريان) و (عبد الكريم عطا) (١٩٧٦). المواد الهندسية مقاومتها واختباراتها (ج١ ط٣). عالم الكتب، القاهرة، (لا ٢٢).
٧- هەمان سەرچاوە، (لا ٣٣).

بەشـێـوەیەك لەوانەیە بەتێپەڕبوونی كات ببێتە مایەی لاوازبوون یـان نەهێشتنی هەستی بینین.

ئەمەش كاتێـك راسـتە ئەگەر هەوا پـیـس نەبێت، بەڵام لە حاڵێـكـدا وەك لە ناوچە پیشەسازییەكان یان شارە گەورەكاندا كە هەوا پاك نییەو ئاوێتەكانی گۆگرد یان ئۆزۆن لە هەوادا هـەن، ئـەوە لـەو شـوێـنانە زیـو بریقەكەی نامێنێ ئـەوەش ناسـراوە بە دیاردەی كوژانەوەی زیو، بوونی ئەو تێكەڵانە لە هەوادا چینێكی رەساسی یان رەش لە گۆگردیدی زیو لەسەر رووی زیو پێك دەهێنێ، بەوەش زیو شەوقەكەی نامێنێ، لەبەرئەوەی لە سـەردەمی تازەشـدا لە هەموو كات زیـاتر بەهۆی بوونی ئەو ئاوێـتە گۆگردیـیـانە گـیـروگرفتی پـیـس بوونی هەوا گـەورەتـرە[8]، بۆیە لەكاتی بەكارهێـنانی كانزای زیـو لە ماڵی كافرەكاندا گەورەترین خاسـیـەتی خۆی لە دەسـت دەدات كە بریتین لە بریقەو پێچەوانەكردنەوەی رووناكی بینراو.

دەكرێـت هۆیـەكی تریش زیادبكەیـن كە رێگرە لەبەردەم بەكارهێنانی كانزای زیـو لە ماڵی كافرەكاندا هەروەك لە ئایەتە پیرۆزەكەدا هاتووە، ئەویش تواناى كانزاى زیوە بۆ گەیاندن و گواسـتـنەوەی گەرمی كە هیچ میتاڵێكی تر ئەم خاسیەتەی كانزای زیوی نییە تەنانەت مس و ئالتونیش، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت هەركاتێك تیـشـكی خۆر كەوتە سـەر ئەو سـەربان و دیوارو دەرگاو یان هەر رەگەزێكی دروسـتـكاری تر كە لە كانزای زیـو دروسـتـكرابێت ئەوا پلەی گەرمییان بە رێژەیـەكی گـەورە بـەرز دەبـێـتـەوە، ئەمەش بەربەستێكی تر دەبێت لەبەردەم بەكارهێنانی زیو لە ماڵەكاندا.

ئەمەی باسـمان كرد هەندێـك رووی ئیـعـجازی قورئانە لە هەڵـبـژاردنـی كانزای زیـو بەتایـبەتی، ئەویش كاتێك زیـو خاوەنی خاسـیـیـەت گەلێكە كە دەكرێ بەهۆیـانەوە شێوەیەكی سەرنج راكێش بدات، بەتایبەتی لە ژێر رووناكی سرووشتی لە رۆژداو لە ژێر رووناكی دەسـتـكردیش لە شـەودا، هەروەها لە هەمان كاتدا وەك پێشتر ئاماژەشـمان بە هەندێـك خاسیەتی تری زیوكرد رووییەكی ئیعجاز لە ئایەتەكەدا ئەوەیە كە زیو خۆی رێگرە لەوەی كافران بتوانن بۆ شەیدا كردنی خەڵك بەكاری بهێنن، ئەمەش بەزەیی و بەخشش خوای گەورەیە كاتێك قورئان زیـوی بەتایـبەتی بەو خاسـیـیـەتە دیاریـكـراوانەوە هەڵبژاردووە لە كاتێـكـا لەسەردەمی هاتنە خوارەوەی قورئاندا ئەو خاسیەتانەی زیـو بەتەواوی نەزانرابوون، لە هەمان كاتیشدا زیـو خاوەنی ئەو خاسیەتانەشە كە رێگرەو ناهێڵێ كافرەكان بۆ سەرنج راكێشـان و شـەیداكردنی بەندە باوەڕدارەكانی خوای گەورە بەكاری بهێـنن، ئەمـەش یەكەم نیشانەی ئیعجازییە لە ئایەتە پیرۆزەكەدا.

وەڵامی ئەمەش ئاسـانە... ئەمە قورئانی پیـرۆزە لەلای خوای گـەورەوە بۆ پێـغـەمبەرە بەرێزەكەی ﷺ هاتۆتە خوارێ، خوای گـەورە دەفەرموێت: ﴿إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعۡلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعۡدَ حِينِۭ ﴿٨٨﴾﴾ ص واتە: قورئان یادتان دەخاتەوەو ئامۆژگاریـتان دەكات، دواتریش هەواڵی راستگۆیی قورئانتان پێدەگات.

٨- (محمد عبد القادر الفقي): سەرچاوەی پێشوو، (لا ١٦).

سـەرضاوە: گۆڤاری (الإعجاز العلمي- ذمارة ٢٥ أكتوبر ٢٠٠٦ز) الهيئة العالمية للإعجاز العلمي في القرآن والسنة- مكة المكرمة.

مێشووله

قَالَ تَعَالَىٰ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَسۡتَحۡيِۦٓ أَن يَضۡرِبَ مَثَلٗا مَّا بَعُوضَةٗ فَمَا فَوۡقَهَاۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَيَعۡلَمُونَ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّهِمۡۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلٗاۘ يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرٗا وَيَهۡدِي بِهِۦ كَثِيرٗاۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾﴾ البقرة: ٢٦

چەند راستییەكی زانستی نوێ كە پێش سەدان ساڵ لەمەوبەر قورئانی پیرۆز ئاماژەی پێ كردووە

و: مامۆستا حەمزە بەرزنجی

مێشووله:

١- سەد چاوی هەیە لە سەریدا. ٢- ٤٨ ددانی هەیە لە دەمیدا.

٣- سێ دڵی هەیە لە ناو هەناویدا بە هەموو بەشەكانییەوە.

٤- شەش چەقۆی هەیە لە لوتیدا و هەر دانەیەكیشیان كاری تایبەتی خۆی هەیە. ٥- لە هەر لایەكییدا سێ باڵی هەیە.

هەڵگری ئامێری گەرمییە بە وێنەی نیزامی تیشكی ژێر سوور، كاریشی بریتییە لە پێچەوانە كردنەوەی رەنگی پێستی مرۆڤ لە تاریكیدا بۆ رەنگی وەنەوشەیی تاوەكو ببینێت.

خاوەنی ئامێری شی كردنەوەی خوێنە بە جۆرێك هەموو خوێنێك هەڵنامژێت.

ئامێری رووونكردنەوەی خوێنی پێوەیە تا بەناو لولەی لوتە زۆر باریكەدا بچێتە ژوورەوە.

خاوەنی ئامێری بۆن كردنە كە بە هۆیەوە توانای بۆن كردنی ئارەقەی لەشی مرۆڤی هەیە لە دوورییەكەوە دەگاتە (٦٠) كم

لاشەی هەڵگری ئامێری بەنج كردنی (موضعي)یە كە یارمەتی دەدات لە كاتی چەقاندنی دەرزییەكەیدا مرۆڤ هەست بە ئازار نەكات... ئەو كەمە ئازارەش كە بە وێنەی نوقرچە ئەنجامی هەڵمژینی خوێنەكەیە..

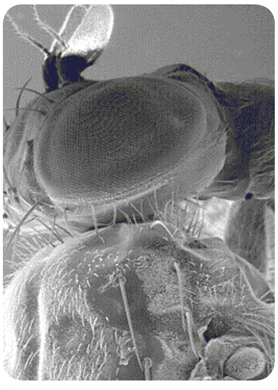

لـە هـەمـوو ئـەمـانـە سەیرتر ئـەوەیـە كـە زانـسـتـی نـوێ بـۆی دەركـەوتـووە كـە لـەسـەر پشتی مێشووله مێروویەكی زۆر بچوك دەژی كە بە مایكرۆسكۆب نەبێت نابینرێت وەك لە وێنەكەدا دیارە!!

ئەمەش راستێتی ئایەتی (٢٦) لە سورەتی (البقرة) دا دەردەخات

پێڕستی ئەرشیفی گۆڤاری(هەیڤ) بەشی کوردی
لە ژمارە(١-٢٤)

بابەت	نووسەر	ژمارە	لاپەڕە
سەروتار: هەیڤ بۆ؟	د. مەریوان ئەحمەد رەشید	ژ/١	لا ٢
تیشک ژ/-(٢-٣)-٤-٥-٦-(٧-٨)-٩-١٠-١١-١٢-١٣-(١٤-١٥)-١٦-١٧	د. مەریوان ئەحمەد رەشید		لا ١
بخوێنە بەناوی خودا هەنگاوی فێربوون بنێ	م. نەشئەت غەفور سەعید	ژ/٢٤	لا١
دیدار:			
لەگەڵ سەرۆکی ناوەند م. نەشئەت غەفور سەعید	دیدار: عادل شاسواری	ژ/١	لا ٣
لەگەڵ م. فاروق رەسووڵ یەحیا سەبارەت بە تەفسیرو ئیعجازی زانستی	هەیڤ	ژ/٤	لا ٣
وت و وێژێکی زانستی لە نێوان شێخ زندانی و د. جۆن هانۆفەر لارسن سەبارەت بە ئیعجازی سەر برینی ئاژەڵ..	و: ئەندازیار عادل مەولەوی	ژ/١١	لا ٣٥
وت و وێژێکی زانستی لە نێوان شێخ زندانی و د. جۆن هانۆفەر لارسن سەبارەت بە ئیعجازی پزیشکی خۆپارێزی..	و: ئەندازیار عادل مەولەوی	ژ/١٢	لا ٣٨
وت و وێژێکی زانستی لە نێوان شێخ زندانی و پرۆفیسۆر نیلسۆندا سەبارەت بە ئیعجازی پزیشکی خۆپارێزی	هەیڤ	ژ/١٣	لا ٥٣
پێگەی زانست و زانایان:			
پلەو پێگەی زانست لە قورئان و سوننەتدا	د. جەلال حەمە صاڵح بۆسکانی	ژ/١	لا ٥
ئیعجازی قورئان و چەند لایەنێکی لە دیدی زانایەکی گەورەی کوردەوە	م. فاروق رەسووڵ یەحیا	ژ/١	لا ٢٦
سەعیدی نوورسی و چەند تیرۆژێك لە نێوان زانست و ئیماندا	م. فاروق رەسووڵ یەحیا	ژ/٢	لا ١٩
سەر قافڵە موسوڵمانەکان لە زانستە تافیگەرییەکاندا.	و: أنور فتاح محمد	ژ/١٠	لا ٢
زانست لە دیدگای قورئانەوە	م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١٣	لا ٥٠
ئایا ئەو کەسانەی دەزانن و شارەزان وەك ئەو کەسانە وان کە نازانن و شارەزایيان نییە؟	و: ئالانی	ژ/٢٢	لا ٣٣
بەش و ڕێساکانی ئیعجازی زانستی:			
هەندێك لە یاساو دەستوورەکانی ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا	هەیڤ	ژ/٢	لا ٢
ئیعجازی زانستی بۆ؟	م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١٢	لا ١١
ڕاستێتی بانگەشەی شێواندنی قورئان	د. دیاری أحمد اسماعیل	ژ/٢٤	لا ٨
هەندێ زانستی تازەی سەردەم کە دەخرێنە سەر زانستەکانی قورئان	م. اکرام کریم	ژ/٢٤	لا ١٢
مێژوویی:			
خراپەکاری و سزای خوای گەورە	و: ئازاد غەریب	ژ/١٢	لا ١٣
قورئان و ململانێکانی ژیان	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١٢	لا ١٧
کەشتیی نوح ئیعجازێکی درەخشانی قورئانی پیرۆزە	ئا: م. فاروق رەسووڵ یەحیا	ژ/١٦	لا ٢

شوێنەواری گەلە لەناوچووەکان ولقد كذب أصحاب الحجر المرسلين بەشی دووەم	ئا: عادل لەتیف مەولەوی	ژ/١٩	لا ٦
شوێنەواری گەلە لەناوچووەکان ألم تر كيف فعل ربك بعاد بەشی یەکەم	ئا: عادل لەتیف مەولەوی	ژ/١٨	لا ٥
پاراستنی دەستنووسەکانی قورئانی پیرۆز	و: نەرمین عومەر	ژ ١٨	لا ٣٦
شوێنەواری گەلە لەناوچووەکان گەلی سەبەئو لافاوی عەریم بەشی سێهەم.	و: نارین	ژ/٢٠	لا ٣٠
چیرۆکی گالیلۆ و تەبابوونی قورئان لەگەڵ بەڵگە زانستییەکان لە بارەی زەوییەوە.	ئا: مەریوان عمر	ژ/٢١	لا ٢٤
مۆمیای فیرعەون	و: نەبەز عبدالرحمن	ژ/٢٢	لا ٢٤
راستی ئەهرامەکان موعجیزەیەکی تازەی تری قورئان	و: لەنجە حسین	ژ/٢٣	لا ٨
ئاماژەکانی قورئان بۆ رەمسیسی دووەم وەك فیرعەونەکەی مووسا	فازڵ قەرەداغی	ژ/٢٤	لا٤
موسوڵمان بوون:			
هۆی موسوڵمان بوونی پزیشکێکی ئەڵمانی	ئەندازیار: عثمان موحەممە	ژ/١	لا٤٢
بەو مەبەستە قورئانی خوێندەوە هەڵەی لێبگرێت کەچی موسوڵمان بوو	و: بەختیار عبدالله محمود	ژ/٥	لا ٤١
موسوڵمان بوونی دکتۆری فەرەنسی مۆریس بوکای	و: هێمن محی الدين	ژ/٩	لا٢٢
موسوڵمان بوونی مێرووزانێکی ئەمەریکی	ئا: باوکی هاوکار	ژ/١٠	لا ٥١
قورئان بوو بەهۆی موسڵمان بوونی (پ.د. گاری میلەر)	م. فارووق رەسووڵ یەحیا	ژ/١٤،١٥	لا٢٤
زانستەکانی قورئان دەبنە هۆی موسڵمانبوونی زانایەکی تایلەندی	و: لەیلا عثمان بارام	ژ/١٦	لا ٢٣
موعجیزەکانی قورئان و سوننەت بە ناوبانگترین زانای کۆرپەلەزانی سەرسامدەکەن	ئا: هامنۆ هاشم	ژ/١٩	لا ٢٠
پرۆفیسۆر کرۆنەرو ئیعجازی جیۆلۆجی	و: خالد حسن	ژ/٢٠	لا ٣٣
ئیعجازی سوننەت:			
موعجیزەی پزیشکی لە فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەی کلێنچکە	ئا: عثمان محمد أحمد	ژ ٥	لا ٤٤
چوار رۆژەکەی ژیاننامەی پێغەمبەر (ﷺ)	م. نشأة غفور سعيد	ژ/٧،٨	لا ٦٠
پێغەمبەر (ﷺ) لە دڵی ئیمانداران و لە دیدگای گەورە مەردانی خۆرئاواوە	م. نشأة غفور سعيد	ژ/١٠	لا ٦٩
توانای هەڵگرتنی پەیام موعجیزەیەکی گەورەی پێغەمبەرە (ﷺ)	م. نشأة غفور سعيد	ژ/١٠	لا ٦٩
ئیعجازێك لە سوننەتەوە	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/٦	لا ٣٦
هەندێك لە ئیعجازی قورئان و سوننەت	جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/٩	لا ٤٤
ئیعجازی سوننەتی پیرۆز لە چەند نموونەیەکی سەردەمدا	ئا: د. عبدالرحمن سەنگاوی	ژ/٧،٨	لا ٨٤
چەند نموونەیەکی ئیعجازی پزیشکی لە سوننەتدا	د.تريفە عبدالله محمود	ژ/٧،٨	لا٦٨
موعجیزەیەکی پرشنگدار لە ژیانی پێغەمبەری سەردار محمد (ﷺ)	ئا: د.کاوە فرج سعدون	ژ/٩	لا ٣٧
موعجیزەی ئیسراو میعراج	ئا: د.کاوە فرج سعدون	ژ/١٠	لا ٥٣
هەندێك لە موعجیزەکانی جەنگی بەدر	ئا: خالد حسن علی	ژ/٩	لا ٤٨
مژدەی هاتنی موحەممەد (ﷺ) لەلایەن پێغەمبەرانی پێشینەوە	ئا: فارووق رەسووڵ یەحیا	ژ/١٠	لا ٧٣
موعجیزاتی ئەحمەدی ژ/١٧-١٨-١٩-٢٠-٢١-٢٢-٢٣-٢٤ لاپەڕە ٣٣-٣٠-٢٢-٣١-١٨-٢٩-٧	و: م. فارووق رەسووڵ یەحیا		
قەیلولە دەبێتە زیادکردنی بەرهەم	کاوە محمد شارباژێڕی	ژ/١٢	لا ٣٧
فەرموودەی سێ یەك لە خواردنداو ئیعجازی زانستی	و: د. ئەفرام محمد حسن	ژ/١٣	لا ١٢
ئیعجازی زانستی لە فەرموودەی پانی پشتی سەردا	د.دارا گوڵ حامد	ژ/١٣	لا ١٧
باخچەکانی تەبوك کە پێغەمبەر (ﷺ) پێشبینی کردن	و: باوکی زانیار	ژ/١٩	لا ١
دەفرەکان داپۆشن و دەمی کوندە ئاوەکانیش ببەستن	هەیڤ	ژ/١٩	لا ٢٥
کێبرکێی بەرزکردنەوەی تەلارو باڵەخانەکان	و: دیبە رزگار	ژ/٢٠	لا ١٥
پێغەمبەر (ﷺ) فرمانی پێدەکردین جار بە جارێ بە پێخاوسی برۆین	و:هاوژین طالب	ژ/٢٤	لا ٣١
پزیشکیی:			
چەند نموونەیەکی ئیعجازی زانستی پزیشکی لە سوننەتدا	ئا: د. کاوە فەرەج سەعدون	ژ/٢-٣-١١	لا٣٤-١٠
ئیعجازی زانستی لە فەرموودەی جومگەکاندا	و: د. کاوە فەرەج سەعدون	ژ/١٢	لا ٤٣
هەستکردن بە ئازار لە نێوان قورئان و زانستی پزیشکیدا	ئا: د. کاوە فەرەج سەعدون	ژ/١٩	لا ١٠
ئیعجازی زانستی لە ئایەتەکانی بیستن و بینین لە قورئانی پیرۆزدا	ئا: د.تريفە عبدالله محمود	ژ/٥	لا ٢٥
کرنووش بردن لە قورئان و سوننەتدا	ئا: ڕێبوار عبدالکریم	ژ/٦	لا ٤٧
تێروانینێکی زانستیی دەربارەی حەرام بوونی عەرەق لە قورئان و سوننەتدا	ئا: ئاسیا کمال حسن	ژ/٧،٨	لا ٥٨
سیواك	ئا: هیدایەتە مەلا شێخ	ژ/٧،٨	لا ٩٠
مردنی دڵ و مردنی مێشك	و:ئاودێر پێنجوێنی	ژ/١٠	لا ١٤
ئیعجازی زانستیی لەو فەرموودانەی کە مەی بە دەرمان دانانێن	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١	لا ١٩
خەتەنەکردنی کوڕان لە ڕووی زانستییەوە	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١٠	لا ٢٩

ئیعجازی زانستی لە رۆژووی رۆژانی(١٣،١٤،١٥)ی مانگی عەرەبی (أيام البيض)	عبدالقادر علی	ژ/١٠	لا ٢٦
چارەسەری ژانی دەماری سمت و ران لە سوننەتدا	و: جعفر عمر	ژ/١٢	لا ١٥
دیاردەی مەرگی کتوپڕ لە نێوان زانست و ئاییندا	د. فرمێسك عباس طاهر	ژ/١٢	لا ٣٠
چەند ئیعجازێکی زانستی رۆژوو	د. دارا گوڵ	ژ/١٢	لا ٣٤
نوێژ و دەوالی لاقەکان	د. دارا گوڵ حامد	ژ/١٤،١٥	لا ١٧
چارەسەری هەوکردنی گیرفانەکانی لوت لە سوننەتدا	و: دلۆڤان هێمن	ژ/١٣	لا ٢
گرنگی کاری ریخۆڵە کوێرە لە لەشدا	هەیڤ	ژ/١٣	لا ١٥
لە سوودە پزیشکییەکانی دەست نوێژ	هەیڤ	ژ/١٩	لا ٣٥
روانینت بۆ ژیان بەرگری جەستەت دیاریدەکات	هەیڤ	ژ/٢٠	لا ٢٦
سوتاوی لە قورئانی پیرۆزدا	و: ئامانج کریم	ژ/١٣	لا ١٩
ئەنجامدانی نوێژ لە منداڵیداو ئازاری بەشی خوارەوەی پشت	د. ئازاد عبدالله	ژ/١٣	لا ٢٥
کاریگەری نوێژ لەسەر توانای سووڕی خوێنی مێشك	د. ئازاد عبدالله	ژ/١٤،١٥	لا ٤٢
جەستەی مرۆڤ و چەند موعجیزەیەك	ئا: فیردەوس نوری	ژ/ ١٤،١٥	لا ١٥
ئیعجازی بسم الله الله اكبر لەسەربڕینی ئاژەڵدا	ئا: کاوە محمد شارباژێڕی	ژ/١٦	لا ٢٦
عیددەی ئافرەت و ئیعجازی نوێی زانستی	د. دیاری أحمد اسماعیل	ژ/١٦	لا ٣٢
رێنمایی ئیسلام و ریتمی کاتژمێری بایۆلۆجی	و: د.دیاری أحمد اسماعیل	ژ/١٨	لا ١٧
ئایا ئاوی زەمزەم هۆکارە بۆ تووشبوون بەنەخۆشی شێرپەنجە؟	و: د.دیاری أحمد اسماعیل	ژ/٢٣	لا ١
پڕاکتیککردن و بەکارهێنانی پزیشکی لە پێناسەکردنەوەی سەرەتاو کۆتایی ژیانی مرۆڤ	و: د.دیاری أحمد اسماعیل	ژ/٢٣	لا٢٣
دۆزینەوەی نهێنییەکانی سەرسپیبوون	و: سایە فارس	ژ/١٨	لا ١
نهێنییەکانی چارەسەر بە گوێگرتن لە قورئانی پیرۆز	و: نەرمین عمر	ژ/١٩	لا ٣
گرنگترین ئاماژە پزیشکییەکانی چیرۆکی هاوڕیانی ئەشکەوت	و: نەرمین عمر	ژ/٢١	لا ٢٨
سوودەکانی شەونوێژ لە رووی تەندروستییەوە	و: د. ئەفرام محمد حسن	ژ/١٩	لا ١٨
بە خورما چارەسەری خۆت بکە	بەرزان أبوبکر	ژ/١٩	لا ٢٧
لە سوودەکانی ئاو نەخواردنەوە لە رۆژوودا	جلال عبدالرحمن	ژ/١٩	لا ٣٣
ئیعجازێکی غەیبی دەربارەی ئەو رۆژەی منداڵی ساوا سەری سپی دەبێت	حەمزە بەرزنجی	ژ/٢٠	لا ٣٨
باوەڕهێنان بە خودا پێویستە بۆ تەندروستییەکی باشتر	و: ژیار نانەکەلی	ژ/٢١	لا ١
کۆرپەلەزانی:			
زانستی کۆرپەلەزانی لە قورئان و سوننەتدا ژ/١-(٢-٣)-٤-٥-٦ لا ٨-٤-٤-٤-١١	ئا: د. کاوە فەرەج سەعدون		
لە نێوان دوو بەشدا	ئا: د. کاوە فەرەج سەعدون	ژ/١٨	لا ١٠
کەمترین ماوەی دووگیانی ئافرەت موعجیزەیەکی قورئانییە	ئا: د. کاوە فەرەج سەعدون	ژ/٢٤	لا ٢٦
ئیعجازی زانستی سەبارەت بە بەکارهێنانی غيض الارحام لە قورئاندا	و: د.هیوا شفیق نامق	ژ/١١	لا ٤٩
قۆناغەکانی دروستبوونی مرۆڤ	و: هامنۆ هاشم	ژ/٢٠	لا ١٢
فەرمودەی: تێپەڕبوونی چل و دوو شەو بەسەر نوتفەدا	و: د. دیاری أحمد اسماعیل	ژ/٢١	لا ١٤
پرۆفیسۆر مارشاڵ جونسن و داننانی بە راستییەکانی قورئاندا	و: خالد حسن	ژ/٢٢	لا ١٢
زانستی دەروونیی:			
ئاماژەدان بە نائاگاهی لە قورئانی پیرۆزدا	ئا: سەروەر حسن علی	ژ/١١	لا ٥٨
روح لە ژێر تیشکی قورئانی پیرۆزدا	و: سۆزان حسین یارویس	ژ/١٠	لا ٣٢
بیرەوەری خانە ئایا دڵ تەنها ترومپایەکی پاڵنەری خوێنە؟	ئا: د.دارا گوڵ حامد	ژ/٩	لا ١٧
ئیمان سرووشتە لە ناخی مرۆڤدا	ئا: علی حەمە رەسووڵ	ژ/١٧	لا ١٥
ئیعجازی زانستی لە باران و ترسدا	و: بەرزان أبوبکر	ژ/٢٢	لا ٢٠
خۆراك:			
زەیتی زەیتون لە روانگەی قورئان و سوننەتدا	ئا: رێبوار عبدالکریم	ژ/٥	لا ٣٨
چالاکی دژە بەکتیری هەنگوین و رەشکە لەسەر هەندێك جۆری بەکتریای نەخۆشی	د.کاوە فەرەج سەعدون	ژ/٦	لا ٣١
٢٤ کاتژمێر لە ژیانی پێغەمبەری ئیسلام محمد (ﷺ)	ئا: د. کاوە فەرەج سەعدون	ژ/٧،٨	لا ٢٨
بەکارهێنانی هەنگوین وەك دژە میکرۆب	هێمن محی الدين عبدالرحمن	ژ/٧،٨	لا ٥٠
با لە خۆراکمان رامێنین	و: خالد حسن علی	ژ/١٣	لا ٧
زۆر لە نەخۆشەکانتان مەکەن بۆ خواردن و خواردنەوە	د.أحمد محمد	ژ/١٣	لا١٠
موعجیزەی پزیشکیی سرکە	ئا: هەیڤ	ژ/ ٢٠	لا ٢٧

رووەکی:			
چەند بوارێکی ئیعجازی زانستی کشتوکاڵیی لە قورئاندا	د.جەلال حەمە صالح بۆسکانی	ژ/٢،٣	لا ٥١
رووەکە پزیشکییەکان لە قورئان و سوننەتدا (١) زەنجەفیل	د.جەلال حەمە صالح بۆسکانی	ژ/١٤،١٥	لا ٣١
رووەکە پزیشکییەکان لە قورئان و سوننەتدا (٢) رەشکە	د.جەلال حەمە صالح بۆسکانی	ژ/١٧	لا ٦
رووەك و کۆڵەکەکانی باوەڕ لە سورەتی المؤمنون دا	د.جەلال حەمە صالح بۆسکانی	ژ/٢٠	لا ٣٥
پراکتیزەکردنی بەکارهێنانی رەشکەو زەنجەفیل لە بواری نەخۆشییەکانی رووەك	د.جەلال حەمە صالح بۆسکانی	ژ/٢٠	لا ٣٥
درەختی سەوزو ئاگری ژیان	و: ئاسۆ رەسووڵ	ژ/٥	لا ٣٢
چارەسەر بە رووەکی صوبەیر لە سوننەتی پێغەمبەر(ﷺ)و زانستی نوێدا	ئا: هەیڤ	ژ/ ٢٠	لا ١
خەنە چارەسەرێکی ئەفسوناوی	و:نارین	ژ/٢١	لا ٦
گەڵا بچووکترین ئامێری پاکژکردنەوە	هەیڤ	ژ/٢٢	لا ١١
گەنمەکە لەناو گوڵە گەنمەکاندا جێبێڵن	و: د.دارا گوڵ	ژ/٢٣	لا ١٢
زیندەوەرزانی:			
ئاگاداربە تۆ لە دۆڵی مێروولەدایت	ئا: ئەردەڵان صالح عەزیز	ژ/٢،٣	لا ٣١
ئەو گیانەوەرانەی لە قورئاندا ناویان هاتووە جاڵجاڵۆکە	ئا: عەلی رەحیم کریم	ژ/٤	لا ٣٢
مایتۆکۆندریا خانە وزە	جەلال حەمە صالح بۆسکانی	ژ/٧،٨	لا ١٨
تەفسیری ئایەتی (وجعلنا من الماء كل شئ حي)	م. دارا عومەر	ژ/٧،٨	لا ٧٩
درووست بوونی مرۆڤ لە قوڕێکی پاڵفتەوە	ئا: فردوس نوری	ژ/١٠	لا ٣١
پەروەردەکارانی ئەمەریکا بیردۆزی گەشەکردن لە کار دەخەن	و: دایکی لانە	ژ/١٠	لا ٣٩
هەنگی سەرخۆش	هەیڤ	ژ/١٦	لا ١٩
ترشی ناوکیی DNA کتێبخانەیەکی سەرسوڕهێن	و: هەیڤ	ژ/٢١	لا ٢٢
چەند رووبەکی ئیعجاز لە سورەتی النحل دا	و. د. ئازاد علی	ژ/١٧	لا ١٢
ژینگە لە دیدێکی ئیمانییەوە	شەماڵ موفتی	ژ/١٨	لا ٢٣
گۆڕینی رەگەزی مێینە بۆ نێرینە شێوازێکی نوێی شەیتان	سایە فارس	ژ/١٩	لا ٣٤
بەراوردێك لە نێوان جاڵجاڵۆکەو بێباوەڕدا	و: بەرزان أبوبکر	ژ/٢٠	لا ٩
ئیعجازی قسەکردن لە مرۆڤدا	و: بەرزان أبوبکر	ژ/٢٣	لا ١٥
نێر وەك مێ نییە	و: هاوژین طالب	ژ/٢٢	لا ٢٦
ئیعجازی زانستی لە پاکی پشیلەدا	و: هاوژین طالب	ژ/٢٣	لا ٤
پێست دەبیستێت	و: شیروان محمد	ژ/٢٤	لا ٣٤
گەردوونی:			
ئەستێرە	د.مەریوان ئەحمەد رەشید	ژ/١	لا ١٧
گەردوونزانی لە قورئان و سوننەتدا	د.مەریوان ئەحمەد رەشید	ژ/٧،٨	لا ٦٢
چەند نموونەیەك لە ئیعجازی زانستیی قورئان	م. جەمال موحممەد ئەمین	ژ/٤	لا ٣٨
قورئان و مانگەکان و خۆرەکان	ئا: م.جەمال موحممەد ئەمین	ژ/٥	لا ١٢
ئیعجازی زانستی لە چەند ئایەتێکدا	م. جەمال موحممەد ئەمین	ژ/٧،٨	لا ٤٧
ئایا لە گەردووندا بۆشایی و کون هەن؟	م. جەمال موحممەد ئەمین	ژ/١١	لا ٣٣
شەوو رۆژ لە قورئانی پیرۆزدا	م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ١٣	لا ٣٩
هەندێ ئیعجازی ئایەتی والسماء ذات الرجع	م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ١٤،١٥	لا ٤
موعجیزەیەکی لەبیرکراو... خۆر (والنهار إذا جلاها)	م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ١٦	لا ١٦
رەمەزان و بینینی مانگ	ئا: جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ١٩	لا ١٣
نەیزەك و شوهوبەکان شوهبی کونکەر	ئا: جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/٢٠	لا ٢٠
ئایەتی یامعشر الجن والانس	ئا: جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ٢١	لا ٩
چەند دۆزینەوەیەکی زانستی لە قورئاندا	ئا: جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ٢٢	لا ٥
خۆرو مانگ بە حسابن	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ٢٣	لا ١٨
دیمەنەکانی رۆژیی دوایی لە قورئانی پیرۆزدا	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/ ٢٤	لا ١٩
دابەزاندنی ئاسن	و: م. فارووق رەسووڵ یەحیا	ژ/٧،٨	لا ٥٢
تەقینەوە مەزنەکە	و:م. فارووق رەسووڵ یەحیا	ژ/١١	لا ٢٥
تۆڕی گەردوون	و: م. فارووق رەسووڵ یەحیا	ژ/١٢	لا ٢
ئاماژەکانی قورئان بۆ گەردوون	و: م. فارووق رەسووڵ یەحیا	ژ/١٣	لا ٣٠
گەشتێکی بچووك	ئەردەڵان صاڵح عەزیز	ژ/٧،٨	لا ٩
والسماء ذات الرجع	ئەردەڵان صاڵح عەزیز	ژ/٩	لا ٢٧

ئاماژە سەرسوڕهێنەرەکانی قورئانی پیرۆز دەربارەی تاریکی گەردوون	و: سەروەر حەسەن عەلی	ژ/٤	ل ٣٤
کات لە نێوان زانست و قورئاندا	و: کەمال موحەممەد سەرگەڵوویی	ژ/٧،٨	ل ٥٥
ئایا گەردوون دەخولێتەوە؟	ئا: جوان محمد	ژ/١١	ل ٢٣
شەفەقی جەمسەری ئایەتێکە لە ئایەتەکانی خوای کردگار	ڕووناک اسماعیل	ژ/١٢	ل ٣٥
مەلەکردن لە ئاسماندا	باوکی مەریەم	ژ/١٢	ل ٤٨
ئەستێرەکانیش دەمرن	و: عادل لەتیف مەولەوی	ژ/١٣	ل٤٣
بوونەوەر لە کوێوە بۆ کوێ؟	د.هـ ـ محمد	ژ/١٤،١٥	ل٢
تونێلە رەشەکان	هیوا سیوەیلی	ژ/١٦	ل٣١
شەو خۆر دادەپۆشێت	و: د. دلۆڤان حامد	ژ/١٧	ل١٨
ڕوانینێکی زانستی بۆ دیاردەی تاریکی و روناکی	و: کاوە محمد شارباژێڕی	ژ/١٧	ل٢٠
ڕووناکیی و ڕۆشنیی تیشکدار	هەیڤ	ژ/١٨	ل١٣
بەخێرایی عەودالْیەتی	هەیڤ	ژ/١٨	ل٣٥
قورئان وێنەی شەوو ڕۆژ دەگرێت	هەیڤ	ژ/١٩	ل ١٦
دۆزینەوەیەکی نوێ خەملاندنی زانایان بۆ ژمارەی ئەستێرەکان لە گەردووندا بە تەواوی دەگۆڕێت	هەیڤ	ژ/١٩	ل ١٦
خۆرگیران بەڵگەیەکە لە بەڵگەکانی خوای گەورە	بەرزان ئەبوبەکر رشید	ژ/١٨	ل ١٤
مانگ سەرەتا داگیرساو بووە	بەرزان ئەبوبەکر رەشید	ژ/٢٠	ل ٢٨
ئایا خۆر دەسوڕێتەوە یان دەڕوات ؟	و: بەرزان ئەبوبەکر رەشید	ژ/٢١	ل ١٨
دووکەڵی گەردوونیی	و: نەرمین عومەر	ژ/٢٠	ل ٥
درۆکانی زانینی کەسایەتی لە ڕێگەی بورجەکانەوە	و: نەرمین عومەر	ژ/٢٢	ل٣٠
زانا خۆرئاواییەکان وشە قورئانییەکان دووبارە دەکەنەوە	و: ئەلەند ئومێد	ژ/٢٠	ل ٢١
هەماهەنگی دۆزینەوە گەردوونییەکان و هەواڵە قورئانییەکان	و: خالد حسن	ژ/٢١	ل ١٢
جیۆلۆجی:			
بوونەوەر حەوت چینی ئاسمان و حەوت چینی زەوی	و: سیروان محسن انور	ژ/٦	ل ٣٢
بەرتەسکبوونەوەی زەوی لە لاتەنیشتەکانییەوە	و: ئومێد ڕێکانی	ژ/١١	ل ٣٩
نیعمەتی کێشکردنی زەوی	و: د. أحمد عبدالله	ژ/١٦	ل ٢٠
ئاماژە قورئانییەکانی زانستی زەویناسی	و: هاوژین طالب	ژ/٢٠	ل ٧
نموونەیەکی ئیعجازی زانستی جیۆلۆجی لە سوننەتدا	ئا: خالد حسن علی	ژ/٢،٣	ل ٤٤
زانستی شاخەکان لە قورئاندا بەشی یەکەم	ئا: سەروەر حسن علی	ژ/٥- ٦- ٧- ٨	ل ٢٠- ٢٧- ١٤
بەردەکان لە نێوان باسکردنی قورئانی و پۆلێنکردنی میکانیکیدا	و: د.دارا گوڵ	ژ/١٦	ل ١٢
پێکهاتنی شاخەکان	و: سایە فارس	ژ/١٧	ل ٥
گڕکانی عەدەن و ئاگری حەشر	و: د.دارا گوڵ حامد	ژ/١٧	ل ٢
ئاوو کێوەکان	هەیڤ	ژ/١٨	ل ١٣
مێخی شاخ و کێوەکان	هەیڤ	ژ/١٩	ل ٣٢
دەریایی:			
نهێنییەکانی دەریا لە قورئاندا	ئا: ئەندازیار خالد حەسەن عەلی	ژ/٦- (٧- ٨)- ٩- ١٠- ١١	ل ٢- ٢- ٢- ٨- ٢
دانانی پرۆفیسۆر های بە زانستەکانی قورئان سەبارەت بە ڕاستییەکانی دەریاو زەریاکان	و:خالد حسن	ژ/٢٣	ل ٢١
شەپۆلە قووڵەکانی ئۆقیانووسەکان لە قورئاندا	د. دلۆڤان	ژ/١٦	ل ٢٤
کەفی دەریا	کاوە محمد شارباژێڕی	ژ/١٨	ل ٣٤
جوگرافیا و کەش و هەوا:			
لەرینەوەو هەڵاوسانی خاک لە قورئان و زانستدا	ئەندازیار: شاهۆ رەشید غەفور	ژ/ ٤	ل ٢١
ئیعجازی قورئان و زانستی هەورە باراناوییەکان بەشی یەکەم	ئا: جەمال عەزیز	ژ/٤- ٥	ل ٢٧- ١٧
باران درووست بوون و بارین و پێشبینی کردنی	ئا: سەروەر حسن علی	ژ/٩	ل ٩
باران بارینی هیچ ساڵێك لە ساڵێکی تر زیاتر نییە.	و: سەرکەوت محمد	ژ/١٢	ل٥٠
چۆنیەتی دروستبوونی تەرزە	باوکی گوڵان	ژ/١٦	ل ٢٥
بارانی بێ بەرهەم	مونیرە عبدالرحمن	ژ/١٦	ل ٣٤
نەویترین ناوچەی رووی زەوی	ئا: نەبەز عبدالرحمن	ژ/١٦	ل ٨
دیاردەی هەورە برووسکە شایەتی دەدات لەسەر ڕاستگۆیی پێغەمبەرمان	و: فاڕووق ڕەسووڵ یەحیا	ژ/١٧	ل ٢٨
هەورو هەورە بروسکە	هەیڤ	ژ/١٨	ل ٣٥
ڕۆڵی با لە جوڵاندن و بڵاوکردنەوەی هەورە باراناوییەکاندا	و: هاوژین طالب	ژ/١٩	ل ٢٩

باران شەوو رۆژ دەبارێت	م.جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١٩	لا ٣١
زۆریی هەورە بروسکەو ئاگاداركردنەوە لە نزیکیی رۆژی دوایی	م.جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/٢٠	لا ٣
زریانی ئاگراوی	ئا:م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/٢١	لا ٢٣
هەورە قورسەکان	ئا: جوان محمد	ژ/٢١	لا ٢٧
فیزیا:			
عەرشەکەی بەلقیس	ئا: م.جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/٢،٣	لا ١٦
رەنگەکان لە قورئانی پیرۆزدا	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١١	لا ٦
رەنگەکانی ئاگرو ئیعجازی فەرموودەیەك	ئا: م. جەمال موحەممەد ئەمین	ژ/١٨	لا ٢
دیاریکردنی خێرایی رووناکی لە قورئانی پیرۆزدا	ئا: د. دارا گوڵ حامد	ژ/٢،٣	لا ٢٤
سوودە فیزیایی و تەندروستییەکانی نوێژکردن	ئا: بەدریە سعید	ژ/٩	لا ٣٢
زانستی فیزیا لە خزمەتی ئیعجازدایە	و: م. فاروق رەسووڵ یەحیا	ژ/١٠	لا ٤٩
ئاماژەکانی قورئانی پیرۆز دەربارەی جۆرەکانی وزە	و: سەروەر حەسەن	ژ/١٤،١٥	لا ٧
قورئان دەربارەی هۆکارەکانی ئاشکراکردنی درۆ دەدوێ	و: سەروەر حەسەن	ژ/٢٣	لا ٣١
رووناکی، سێبەر، تاریکی بەشی یەکەم: رووناکی	و: سەروەر حەسەن	ژ/٢٤	لا ١٤
کات چییە؟	د.هـ. محمد	ژ/١٦	لا ١٥
سەراب لە قورئانی پیرۆزدا	و: عادل لەتیف مەولەوی	ژ/٢٢	لا ١
ئەندازە:			
کەعبەی پیرۆز سەنتەری وشکانی زەوییە	ئا: ئەندازیار شاهۆ رەشید	ژ/٦	لا ٣٨
ئیعجازی زانستی قورئان لە بناغەی بیناکاندا	ئا: ئەندازیار شاهۆ رەشید	ژ/١٠	لا ٤٥
مانگە دەستکردەکان شایەتی پێغەمبەرایەتی موحەممەد (ﷺ) دەدەن	و: دانا فاضل	ژ/١٢	لا ٢٢
ئیعجازی ژمارەیی:			
ئیعجازی ژمارەیی و زنجیرەیی لە قورئاندا	م. شەماڵ موفتی	ژ/١	لا ٣٧
سەرنجێکی ژمارەیی لە قورئاندا لە بارەی ئەولیاو خەوبینینی باش	ئا: م. نعمان مصطفی رحیم	ژ/ ١	لا ٤٣
لێکۆڵینەوەیەکی ژمارەیی دەربارەی (أصحاب الکهف) و ماوەی مانەوەیان بە خەوتوی	م. نعمان مصطفی رحیم	ژ/٤	لا ١٧
چەند سەرنجێکی ژمارەیی لە قورئانی پیرۆزدا	و: فاروق رەسووڵ یەحیا	ژ/٥	لا ١٥
پێناساندنێکی پیتە سەرەتاییەکانی قورئانی پیرۆز	کارزان محمد رەواندزی	ژ/٧،٨	لا ٨١
هاوشێوەیی لە بەدیهێنانی ئادەم و عیسادا دەراسایەکی دیجیتاڵ و ژمارەیی	و: علی حەمە رەسووڵ	ژ/٢٢	لا ٨
چالاکی و راپۆرتە هەواڵ:			
لە چالاکییەکانی ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا	هەیڤ	ژ/١	لا ٢٤
سەربووردەیەکی خێرای مێژووی ناوەند	هەیڤ	ژ/١	لا ٤٥
حەوتەمین کۆنگرەی جیهانی سەبارەت بە ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا	هەیڤ	ژ/٥	لا ٢
لە چالاکییەکانی ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا	هەیڤ	ژ/١٧	لا ٢٢
لە چالاکییەکانی ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا	هەیڤ	ژ/١٨	لا ٢٣
م. نەشئەت و م. فاروق خەڵاتی پارەزانی وەردەگرن	هەیڤ	ژ/٢٢	لا ١٦
راپۆرتی کۆنگرەی جیهانی دەیەم بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا	م.نشأه غفور	ژ/٢٣	لا ٢٧
کۆنگرەی بەرگری لە قورئان	د. دیاری أحمد اسماعیل	ژ/٢٤	لا ٢
هەواڵی زانستی	هەیڤ	ژ/٢٤	لا ٣٥
کتێبی ژمارە:			
کتێبی (انه الحق)	هەیڤ	ژ/٥	لا ٤٧
(بەڵگە ئاشکراکان)	د.کاوە فەرەج سەعدون	ژ/٧،٨	لا ٩٤
(رۆژوو موعجیزەیەکی زانستییە)	د.کاوە فەرەج سەعدون	ژ/٩	لا ٥١
تێبینییەکانی خوێنەران:			
سەرنج و تێبینییەکانتان	هەیڤ		
ژ/٢- ٣- ٤- ٥- ٦ -٧- ٨- ٩- ١٠	لا ٥٨- ٤٠- ٣٦- ٤٦- ٨٠- ٤٦- ٥٢		
نامەکانتان	هەیڤ	ژ/١١-١٢	لا ٤٨- ٤٩

القسم العربي

الصوم والصحة

51

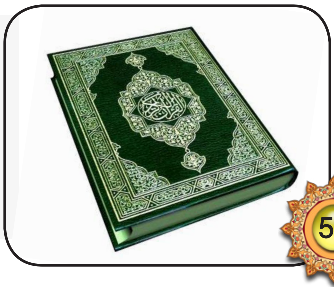

ندوتنا
شبهات حول الإعجاز العلمي

53

الآية الكلمة الفذة
السيدة مريم البتول
في سورة (المؤمنون)

55

المنظومة الرقمية..
تعقيب على مقال السباعية والثنائية القرآنية في خلق (السماوات)

58

زيارة وفد مركز كردستان للإعجاز العلمي
(الهيئة العالمية للإعجاز العلمي)
في مكة المكرمة

62

العنوان:

السليمانية- شارع ماموستايان- عمارة حاج محمد بينجويني- الطابق الثالث

هيڤ

مجلة علمية فصلية

يصدرها مركز كردستان للإعجاز العلمي في القرآن والسنة

العدد: ٢٦. السنة: ١٤٣٣هـ - ٢٠١٢م

صاحب الإمتياز:
نشأة غفور سعيد

رئيس التحرير:
د. دارا گولّ حامد

الهيئة الإستشارية:
فاروق رسول يحيى
جمال محمد أمين
د. دياري أحمد إسماعيل

للاتصال:
haiv2001@gmail.com
WWW.facebook.com/kurdhaiv

تصميم: مجلة بريار
Design:Bryar Magazine

الصوم والصحة

بقلم: الدكتور محمد جميل الحبال
استشاري الطب الباطني
باحث في الإعجاز الطبي في القرآن الكريم والسنة النبوية
مستشفى الملك فهد التخصصي بالدمام
المملكة العربية السعودية
٢٩ رجب الخير ١٤٣٣هـ والموافق ١٩-٦-٢٠١٢م

المقدمة:

قال تعالى: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾ البقرة: ١٨٣

وقال تعالى: ﴿ وَأَن تَصُومُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴾ البقرة: ١٨٤.

وقال سيدنا محمد ﷺ: (**الصيام جُنّة**) رواه البخاري. وجنة وقاية.

وقال ﷺ أيضا:

(صوموا تصحوا) رواه الطبراني في الأوسط.

يعتبر الأطباء اليوم الصوم ظاهرة صحية حيوية لا تستمر الحياة السوية بدونها . وإن أي إنسان أو حيوان إذا لم يصم فإنه معرض للإصابة بالأمراض المختلفة. يقول الدكتور (ماك فادون) وهو من علماء الصحة المشهورين في العالم: (إن كل إنسان يحتاج الى الصوم وإن لم يكن مريضا لأن سموم الأغذية تجتمع في الجسم فتجعله كالمريض فتثقله ويقل نشاطه. فإذا صام تخلص من هذه السموم وشعر بنشاط وقوة لا عهد له بهما من قبل).

لقد تعود معظم الناس على تناول ثلاث وجبات طعام يوميا وفي اعتقاد بعضهم ان ترك وجبة واحدة (وهي وجبة الغداء في حالة الصيام) سيؤثر سلبا على صحتهم مما يجعل بعضهم يقضون الليل في رمضان يلتهمون انواع الطعام والشراب ! علما أن التعاليم في الإسلام توصي بعدم الإسراف فيهما كما قال تعالى في محكم كتابه: ﴿ وَكُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ وَلَا تُسۡرِفُوٓاْۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴾ الأعراف:٣١. وقوله (ﷺ): (**ما ملأ ابن آدم وعاءً شراً من بطنه**) رواه الترمذي. أو الخلود الى النوم والكسل في النهار حيث يفقد الصوم فوائده في هذه الحالات.

إن هذا الإعتقاد أو التصرف خاطئين للجهل العلمي بطبيعة الصيام في الإسلام الذي يتيح للجسم: تمثيلا غذائيا فريدا يساعده على تنشيط كافة أجهزته وتجديد خلاياه في دورة تدريبية مركزة مدتها شهر من كل عام!

آليات عمل الصيام وفسلجته :

إن الصيام يشتمل على مرحلتي الهدم و البناء (Catabolisim and Anabolisim) لأنسجة الجسم وخلاياه، فبعد وجبتي الإفطار والسحور(والتي تعادل وجبتي العشاء والفطور الصباحي)، يبدأ البناء للمركبات الهامة في الخلايا، وبعد إكمال فترة امتصاص وجبة السحور يبدأ الهدم فيتحلل المخزون الغذائي من الجليكوجين (النشويات) (Glucogen) أولا، والدهون(الشحوم) (Fat) ثانيا ، والبروتين (الزلال) (Protein) ثالثا وأخيرا ليمد الجسم بالطاقة اللازمة أثناء الحركة والنشاط في نهار الصيام . ويحقق بذلك الفوائد الكثيرة والتي سنذكرها لاحقا. وحتى نتعرف على هذه الفوائد علينا معرفة آلية وفسلجة عمل الصوم وذلك من خلال العمليات الإستقلابية (الأيضية) (Metabolism) التي تصاحبه ومن أهمها:

١. راحة الجهاز الهضمي: يمكن الصيام الجهاز الهضمي وملحقاته من اداء وظائفه على أكمل وجه وذلك بعد تناول الطعام والشراب (الوجبة الغذائية) الذي يستغرق هضمها وامتصاصها نحو خمس ساعات (مدة الهضم والإمتصاص). إن مدة الصيام في رمضان تتراوح مابين ١٢-١٦ ساعة في المتوسط وخلايا الجسم تتغذى باستمرار ولاينقطع عنها التزود بالطاقة. ولكن في حالة الصيام يبدأ الصيام الحقيقي بعد ٧-١١ ساعة (مدة مابعد الإمتصاص) وذلك بعد وجبة السحور. لذلك كان حث النبي (ﷺ)وتأكيده على ضرورة تناول وجبة السحور، فعن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسول (ﷺ): (تسحروا.. فإن في السحور بركة) متفق عليه. وذلك لإمداد الجسم بوجبة بناء. وبالإمكان تقليص فترة ما بعد الامتصاص إلى أقل زمن ممكن عن طريق تأخير السحور وتعجيل الإفطار كما جاء ذلك في سنته (ﷺ) حيث قال: (لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر وأخروا السحور) متفق عليه . وفي ذلك يحقق الصوم راحة فسيولوجية لآليات الهضم والامتصاص وذلك بعدم إدخال الجديد من الطعام والشراب على الوجبة الغذائية أثناء هضمها وامتصاصها.

٢. تنظيف الأمعاء: تسريع آليات الانقباضات الخاصة (Motor Complex Migrating) في الجهاز الهضمي بتنظيف الأمعاء من الفضلات وتحقق بعض الراحة من عملها المستمر السابق في التقلصات والإفرازات.

٣. تنشيط آليات الاستقلاب (العمليات الأيضية) (Metabolism): حيث يتم تفعيل هذه الآليات في البناء والهدم للنشويات والدهون والبروتينات في الخلايا، لتقوم بوظائفها على أكمل وجه. حيث أنه بعد امتصاص وجبة السحور وإكمال عمليات البناء تبدأ عمليات الهدم والإستقلاب للمخزون الغذائي في الجسم خاصة من كلايكوجين الكبد ودهونه وكذلك من الدهون المتراكمة في الجسم فتنشط آليات تحلل كلايكوجين وأكسدة الدهون وتحلل البروتين وتكوين الكلوكوز الجديد منه. إن الجسم إذا اقتصر على البناء فقط وكان همه التخزين للغذاء في داخله، فإن آليات البناء تغلب آليات الهدم، فيعترى الأخيرة (لعدم استخدامها) وهن تدريجي وترهل في الجسم و وظائفه تظهر ملامحه عند تعرض الجسم لشدة مفاجئة بانقطاع الطعام أو الشراب عنه في الصحة أو المرض، فقد لا يستطيع هذا الإنسان مواصلة حياته أو مقاومة مرضه. كالجيش في حالة السلم فإنه إن لم يقم بالمناورات والتدريبات وتنشيط قواته الدائمية والإحتياطية بين فترة وأخرى فإنه سيصاب بالترهل والضعف ولا يستطيع تفعيل قواته وخاصة الإحتياطي منها عند الحالات الطارئة!

٤.

٥. إزالة السموم والدهون من الكبد: إن عمليات الهدم (Catabolism) في الكبد أثناء الصيام تغلب عمليات البناء (Anabolism) فيوفر ذلك فرصة للكبد بطرح السموم المتراكمة في خلايا الجسم وإزالة سميتها (Detoxification) . وكذلك التخلص من الدهون المتراكمة فيه خاصة لدى الأشخاص الذين يعانون من السمنة والبدانة وتراكم الدهون الكبدية (Liver Fatty).فضلا أنه في الصوم تتحول كميات كبيرة من الدهون المخزونة في الجسم (خاصة في الأحشاء الداخلية وتحت الجلد) الى الكبد حيث تؤكسد فيه وينتفع بها وتستخرج السموم الذائبة فيها ويتخلص منها مع بقايا نفايات الجسد. كما ان الدهون المتجمعة في الكبد تساعد مادة الكولستيرول الموجودة فيه على زيادة انتاج مركبات الصفراء من الكبد (Acids and Salts Bile) والتي تقوم بدورها بإذابة هذه المواد السامة والتخلص منها مع البراز.

٦. تكوين المركبات الحيوية من البروتين: بالنسبة للبروتين فإن الأحماض الأمينية (Acids Amino) هي الوحدات الأساسية له والتي بدورها تشكل البنية الأساسية للخلايا.وفي الصوم تتجمع الأحماض الأمينية الناتجة عن عمليات هدم الغذاء في الكبد ويحدث تحول داخلي واسع النطاق لها (Interconversion) ودمجها مع جزيئات أخرى كالبيورين والبيروفين (and Prophyins Purines) لصناعة أنواع جديدة من البروتينات الخلوية والبلازمية والهرمونات وغير ذلك من المركبات الحيوية.

٧. تجديد خلايا الجسم: تتهدم الخلايا المريضة والضعيفة في الجسم عندما يتغلب الهدم على البناء أثناء الصيام، وتتجدد الخلايا أثناء مرحلة البناء . لذلك فإن الصيام يمثل فرصة حيوية للتخلص من هذه الخلايا وابدالها بالنوع الجديد والصحيح منها.

٨. منظومة الغدد الصماء وتنشيطها: يمكن الصيام الغدد الصماء (الهرمونات) ذات العلاقة بعمليات الاستقلاب، في فترة ما بعد الامتصاص، من أداء وظائفها في تنظيم وإفراز هرموناتها الحيوية على أتم حال، وذلك بتنشيط آليات التثبيط والتنبيه لها يوميا، ولفترة دورية ثابتة، ومتغيرة طوال العام، مثل هرموني البناء وهما هرمون النمو والإنسولين (Growth Hormone and Insuline)، وهورموني الجلوكاجون والكورتيزول (and Cortisol Glugacon)، كهرمونات هدم من ناحية أخرى. وكذلك تحفيز بقية الغدد الصماء المطلوبة وتنشيطها كالهرمون المضاد لإدرار البول (ADH) وزيادة القدرة على عمل الكلى لامتصاص الماء ولتركيز املاح البول والمحافظة على معدلات الأملاح وقوة التناضح (الأسموزية) في مصل الدم ضمن معدلاتها الطبيعية. وتتحسن هذه الخاصية بمرور أيام الصوم في رمضان بالرغم من ازدياد درجة الحرارة وامتداد ساعات الصوم من بداية الشهر الى نهايته في بعض الفصول ! حيث وجد أن المعدلات الاسموزية في مصل الدم في نهاية رمضان مساءا (قبل الإفطار) مساو لمعدلاتها في بدايته صباحا للأيام الأولى منه حيث يتأقلم ويتهيأ الجسم بهذه الآلية.

٩. التحرير الذاتي(الداخلي) للماء:إن الله عزوجل سبحانه وتعالى جعل للجسم البشري مقدرة على صنع الماء من خلال العمليات والتحولات الكيميائية العديدة التي تحدث في جميع خلايا الجسم، إذ يتكون الماء أثناء العمليات الأيضية المختلفة (Metabolisim)). وقد قدر العلماء كمية هذا الماء من ثلث إلى نصف لتر يوميا. ويسمى التحرر الذاتي(الداخلي) للماء (Water Intrinsic) . وفي حاله الصيام يتحرر **4** ملم مكعب من الماء عند تحلل كل غرام واحد من كلايكوجين الكبد(والذي تزداد كميته بمرور أيام الصوم في رمضان) . محققا بذلك الترويه الداخليه للجسد ومزيلا للعطش عند الصائم! وصولا بالمحافظة على المستويات الطبيعية للأسموزية في الدم (Osmolality Serum) كما جاء أعلاه.

١٠. التكوين الذاتي (الداخلي) للجلوكوز: كما خلق الله للإنسان ماء داخليا فقد خلق له طعاما داخليا أيضا! فمن نفايات أكسدة الجلوكوز يصنع الجلوكوز مرة أخرى (الذي هو من أهم مصادر الطاقة للجسم وخلاياه)، حيث يتحول كل من حمض اللاكتيك والبيروفيت (Pyruvate & acid Lactic) إلى جلوكوز مرة أخرى! حيث تتوجه هذه النفايات إلى الكبد فيجعلها وقودا لتصنيع جلوكوز جديد في الكبد، ويتكون يوميا حوالي **36** جراما من هذا الجلوكوز الجديد من هذين الحمضين، غير الذي يتكون من الجليسرول والأحماض الأمينية (Amino acid & Glycerol)

١١. تحقيق مبدأ التقوى: إن الصيام في الإسلام طاعة لله عزوجل وتحقيقا لمبدأ التقوى فيه لقوله تعالى: (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) التي هي الغاية الأساس منه فضلا للفوز فيما عنده سبحانه وتعالى من الأجر والثواب، حيث يبث الصيام في النفس السكينة والطمأنينة.. وينعكس ذلك إيجابيا على آليات الاستقلاب. فيجعلها تتم في أوفق وأيسر وأنفع السبل، مما يعود بالنفع والفائدة على الجسم.

خلاصة نتائج آليات الصوم المذكورة أعلاه مايلي:

١- تنشيط آليات البناء والهدم!

٢- التخلص من المخزون الغذائي المتراكم خاصة الدهون منها.

٣ - التخلص من السموم (المواد الضارة) التي تتراكم في الأنسجة ومعظمها ناتج من الغذاء وإضافاته!

٤- تجديد خلايا الجسم.

أهم فوائد الصوم الصحية :

بناء على ما ذكرنا أعلاه عن آليات عمل الصوم فإن أهم فوائده الصحية وحسب ماتوصل اليه الطب حديثا (وهو غيض من فيض!) .. بأن الصوم الصحيح وقاية وشفاء لكثير من الأمراض من أهمها: زيادة الوزن (داء السمنة) ومايرافقها من مضاعفات كارتفاع ضغط الدم وداء السكر خاصة من النوع الثاني والمتلازمة الأيضية (**Metabolic Syndrome**) وتصلب الشرايين والتهاب المفاصل العظمي وحصوات المرارة والكبد الدهني(تشحم الكبد) والقصور الوظيفي في مختلف أعضاء الجسم. فضلا أن الصوم يقوي جهاز المناعة والقلب والدورة الدموية والجهاز العضلي ويقوي الذاكرة والملكات الذهنية في الأنسان. ويوصي بعض الأطباء النفسيين الى علاج مرضاهم بالصوم من حالات: القلق النفسي وعصاب الوسواس القهري وجموح الرغبة الجنسية والعادات الضارة كالتدخين والخمر والمخدرات والأدمان عليها، حيث أن الصوم مدرسة الصبر والصبر نصف الإيمان والصائم الحقيقي سيد على أهوائه وشهواته وتصرفاته السلوكية ويقوي إرادته !وقد يكتشف الطب مستقبلا كثيرا من الفوائد الصحية للصوم وقاية وعلاجا.

وفي الختام:

فإن هذا التشريع المحكم في فريضة الصوم في رمضان وفي غيره تطوعا، يتضمن أسرارا لأدق الإكتشافات الطبية والذي اكتشف العلم الحديث بعضا منها فقط! وقد نزل به القرآن في زمن يستحيل على البشر فيه معرفتها مما يدل على مصدره الإلهي الذي جاء من أجل مصلحة الإنسان وفائدته وسعادته في الدنيا الآخرة، كما قال تعالى: ﴿ قُلْ أَنزَلَهُ ٱلَّذِى يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦. كما يشهد للرسول الأعظم سيدنا محمدﷺ أنه مرسل من الله عزوجل وموحى إليه. وصدق الله القائل: ﴿ سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْءَافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴾ فصلت: ٥٣. والحمد لله رب العالمين

الآية الكلمة الفذة

السيدة مريم البتول في سورة (المؤمنون)

بقلم: نشأة غفور سعيد

ضمن الآيات الفذة التي وردت في سور القرآن الكريم، الآية الكريمة التي تتحدث عن معجزة ولادة سيدنا عيسى –عليه السلام– في سورة (المؤمنون)، الآية ٥٠ يقول تعالى: ﴿وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾.

وقبل الشروع في الموضوع، نود العودة إلى كتاب (زهرة التفاسير)، للإمام محمد أبو زهرة –رحمه الله– ليلقي لنا الضوء على مجموعة من المعجزات في هذه الآية.. يقول: (أي صيرنا ابن مريم وأمه آية، أي معجزة خارقة للعادة، وعرف عيسى بأنه ابن مريم، لبيان أنه ليس له أب، وأن مريم ولدته من غير أب، وكان بذلك هو وأمه خارقة لمجرى العادات.. وبولادة عيسى من غير أب تبين أن الله فاعل مختار، رزاق ذو القوة المتين، وكان عيسى عليه السلام وأمه آية خارقة للعادة، فأمه حملت من غير نطفة، وهو ولد من غير أب، فكانت المعجزة في كليهما، ومكونة منهما، ويقول تعالى: (وَآوَيْنَاهُمَا)، أي جعلنا مأواهما ربوة، أي مكانا مرتفعا، قد آوت إليه مريم عند فاجأها المخاض إلى جذع النخلة..

والربوة مع أنها مرتفع عن الأرض (ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ): أي يمكن القرار فوقها، لأنها مستوية، فيها مهاد كالفراش، و (معين): أي ماء طاهر ثر.. وهكذا أقترنت ولادة عيسى بمعجزات، فكانت الربوة في المرتفع عن الأرض، ذات قرار ممهد، وفيها الماء الجاري، وتكلم في المهد صبيا، وكان هو في ذاته معجزة). (ج١٠، ص ٥٠٨٠)

وضمن المقالات التي أفردناها لولادة السيد المسيح –عليه السلام– نأمل أن نكمل الفائدة العلمية والإعجازية من هذه الآية الكريمة عن السيدة البتول (مريم بنت عمران) –عليها السلام– وكيف رفع القرآن من شأنها في محيط المرأة والنساء في الذكر الحكيم.

المتفق عليه في علوم القرآن أن أسماء السوركانت معروفة ومتناولة في عصر النبوة، وأن تلك الأسماء (توقيفية). فقد ثبت في الكثير من الآيات وترتيبها أن رسول الله ﷺ كان يقول.. (ضعوا هذه الآية موضع كذا من سورة كذا).. فأسماء السور كانت معروفة للقراء من كبار الصحابة وكتاب الوحي – رضي الله عنهم أجمعين–

فاختيار اسم (مريم) للسورة تكريم عظيم للسيدة البتول، وبيان مكانتها ضمن أسماء السور والدراسات المتنوعة حولها.

فمن ضمن المعجزات العديدة حول الرقم (١٩): فان سورة مريم ترد في تسلسل المصحف المبارك برقم (١٩).. وتلك إشارة مباركة لما تحتويه السورة من مختلف أنماط الإعجاز البلاغي والتأريخي والعقائد والإحصاء.. نختار:

الإفتتاح بالحروف المقطعة: (ك هـ ي ع ص)، وهي حروف متقطعة، متفردة في بعضها، ومشاركة للحروف الواردة في السور الأخرى.. وكلها إعجاز بياني تؤكد علو ومكانة الإعجاز البياني للقرآن الكريم.

شخصية السورة تتجمع في التوحيد الخالص لله سبحانه وتعالى، والإله الواحد المتفرد في قدرته وقوته ونفوذه على الكون، تتجمع مع الرقم (١٩) حيث (واحد) أحد لا شريك له.

فكلمة واحد= (و= ٦)+ (ا= ١)+ (ح= ٨)+ (د= ٤)= ١٩

٦+١+٨+٤=١٩

معجزة زكريا وولادة يحيى –عليهما السلام–

معجزة مريم وولادة عيسى –عليهما السلام–

معجزة تساقط البلح والتمر في غير موسمه.

معجزة أخبار الرسل والأنبياء: إبراهيم– إسماعيل– إسحق– يعقوب– نوح– موسى– هارون.. والمبادىء العقائدية الموحدة في رسالاتهم –عليهم السلام– في الجوانب التالية:–

وحدانية الله– سبحانه وتعالى– في العبادة والتوجه.

أداء العبادات: الصلاة– الصوم– الزكاة– الصدق في القول والسلوك..الخ.

بر الوالدين.. كأعظم مبادىء العلاقات الإجتماعية والتماسك الأسرى.

العمل بإخلاص ليوم القيامة.. في مفهوم (التقوى).

التواصل الفكري والعقيدي بين الأجيال: الآباء للأبناء فالأحفاد..

والحرص على تربيتهم على عقيدة واضحة المعالم، والتمسك بأهداف القيم والشعائر الدينية.

أهمية الرحمة والتراحم في الحياة الإنسانية، والتأكيد على صفة (الرحمن) في هذه السورة التي تحيطها الرحمة من لدن الله –سبحانه وتعالى– فقد وردت الكلمتان في السورة في ٢٠ موقعا.. إبتداء من (ذكر رحمة ربك عبده زكريا).. والختام بتكرار صفة (الرحمن) في الآيات ٨٨–٩٥: ﴿إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا﴾٩٣ ﴿لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا﴾٩٤ ﴿وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا﴾٩٥سورة مريم

ز– علامات الإعجاز البياني في قصة زكريا ومريم في السورة:

١ــ (فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا)	(لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا)
٢ــ (يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ)	(يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ)
٣ــ (قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ)	(قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ)
٤ــ (قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ)	(قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ)

٥ــ (وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا) (وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا)

٦– ورود كلمة (وهب) في القصتين.

٧– نعمة الله على عباده بصيغة (وهب) ومشتقاته في ثنايا السورة: الآيات ٥– ١٩– ٤٣– ٤٩– ٥٠– ٥٣.

٨– مبادىء التوحيد لله –سبحانه وتعالى:– الآيات: ٣١– ٣٥– ٤٤– ٦٥– ٨١– ٨٨– ٨٩.

والقمة في التوحيد، أن السماوات والأرض تشهدان على هذه الواحدانية ﴿تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴾٩٠﴿ أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴾٩١

٩- وبعد سرد قصص الإنبياء في السورة، جاء التعقيب المناسب (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ) الآية ٥٨

١٠- وكما تؤكد السورة عبودية عيسى وأمه -عليهما السلام- نورد قصة تذكرها الإناجيل: (أن الشيطان قابل عيسى -عليه السلام- وطلب منه أن يسجد، مدعيا أنه يملك خزائن الأرض. فقال عيسى -عليه السلام- إذهب عني يا لعين، فإنه مكتوب لله وحده تسجد، وإياه وحده تعبد). وهذا يوافق ماورد في سورة مريم في بداية حياة المولود المبارك: (قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴾٣٠﴿ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴾٣١

١١- سورة مريم نزلت في الترتيب الزمني (المكي)، السورة ٤٤، بعد سورة فاطر، وتسلسلها في المصحف الشريف رقم ١٩، وعدد آياتها ثمانية وتسعون آية.. وتأتي بعد سورة الكهف.. وفي تأريخ القرآن الكريم أن السورة نزلت بين الهجرة للحبشة وحادثة الإسراء.

إذا رجعنا إلى السورة ١٩ من خاتمة القرآن، فإننا نجد تحقق المعجزة كذلك في سورة العلق.. بداية الوحي والظاهرة القرآنية.. وهذا الموضوع يستحق الدراسة والتوضيح.

وكتب الإمام محمد متولي الشعراوي:- (ولنشرح ذلك قليلا.. الله خق آدم -عليه السلام- أول الخلق من لاذكر ولا أنثى، فآدم لم يكن له أب ولا أم، وإنما خلقه الله -سبحانه وتعالى- ونفخ فيه من روحه.. هذه واحدة.. خلق من لا ذكر ولا أنثى.. وخلق الله حواء -على الأرجح- من الذكر دون الأنثى.. ثم خلق البشرية كلها من الذكر والأنثى.. بقي شيء في الخلق أن يخلق الله من الأنثى بلا ذكر، فخلق عيسى -عليه السلام- من أنثى لم يمسسها رجل.. ومن هنا تكون القسمة للخلق أربعة... إذن كل معجزة الخلق التي تمت إنما تخضع لمشيئة الله -سبحانه وتعالي- فليس وجود النوعين موجب لأن يوجد الخلق.

(لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴾٤٩﴿ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴾٥٠﴿ (الشورى ٤٩-٥٠) (معجزة القرآن، ص ١٢-١٣)

٣- لماذا سميت السورة باسم السيدة مريم -عليها السلام- ولم يختر الله -سبحانه وتعالى- وهو أعلم- اسما آخر لها مثلا:

أ- سورة زكريا.. كالسور التي تسمى بالآيات الأولى من السورة.

ب- سورة التوحيد.. شخصية السورة والأهداف التي ترد فيها.

ج- سورة العبادة.. لورود كلمات الصلاة والصوم والزكاة.. الخ.

د- سورة الجزاء.. عقوبة النعيم للمتقين، وعقوبة العذاب للجاحدين.

هـ- سورة الإحصاء.. أحصاهم وعدهم عدا.

و- سورة الرحمة. ورود الكلمة ومشتقاتها في أكثر من ٢٠ موقعا.

وغيرها من الأسماء والمبادىء التي تحتويها السورة.. والذي نعتقده عن إختيار الاسم -كإعجاز بياني وعقيدي -والله أعلم- أن إختيارالاسم تكريم لجنس المرأة في صورة (الأم) والوالدة الحنون، والمربية الفاضلة في حياة الجيل الصاعد، وصدق الشاعر:

الأم مدرسة اذا أعددتها أعددت شعبا طيب الأعراق

وكل ذلك مستقاة من حديث رسول الله (ﷺ)، عندما سأله أحد الصحابة الكرام -رضوان الله عليهم- (من أحق الناس بصحبتي؟ فقال: أمك. فيقول الرجل: ثم من؟ فيقول له الرسول (ﷺ): أمك. فيعود الرجل ليسأل ثالثة: ثم من؟ فيجيبه المصطفى (ﷺ): أمك. فيعود الرجل ليسأله رابعة: ثم من؟ فيقول الرسول الأكرم (ﷺ): ثم أبوك. ثم أدناك فأدناك).

هذا أولا.. وثانيا: جواب والدة مريم في سورة آل عمران، عندما قالت: (وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ) -آل عمران ٣٦- والذي يسير بعض المفسرين إلى بيان جوانب الإختلاف الجسدي بين الذكر والأنثى، في تفصيلات الحجم والوزن، والقدرة والقابلية، والعاطفة والإحساس، والهرمونات، وأجزاء الأعضاء وتفصيلاتها، في كتب الطب والقدرة. والله خلق الذكر والأنثى بالصورة التي خلقهما، ليكمل بعضهما بعضا، وليكونا الأساس الطبيعي في التوالد والتكاثر، في صور الخلق الأربعة في الحياة على الكرة الأرضية من آدم -عليه السلام- إلى أن يرث الله الأرض ومن عليها.

يقول الدكتور ألكسيس كاريل، في كتابه (الإنسان ذلك المجهول): (والحقيقة أن المرأة تختلف إختلافا كبيرا عن الرجل. فكل خلية من خلايا جسمها تحمل طابع جنسها، والأمر نفسه صحيح بالنسبة لأعضائها. وفوق كل شيء، بالنسبة لجهازها العصبي..).

أما كلمة (مريم) فقد وردت في ٣٤ موقعا من القرآن الكريم، وحسب الجدول أدناه:

ت	عدد المرات	عدد الآيات	الفترة	أسماء السور
١	مرة واحدة	٦		التوبة- المؤمنون- الأحزاب- الزخرف- الحديد- التحريم
٢	مرتان	٢		البقرة- الصف
٣	ثلاث مرات	١		مريم
٤	أربع مرات	١		النساء
٥	سبع مرات	١		آل عمران
٦	عشر مرات	١		المائدة
	المجموع	١٢		

الفترة الزمنية	عدد السور	أسماء السور
الفترة المكية	٣	مريم- المؤمنون- الزخرف
الفترة المدنية	٩	البقرة- آل عمران- النساء- المائدة- التوبة- الأحزاب- الحديد- الصف- التحريم
المجموع	١٢	

أما إذا نظرنا إلى الموضوعات الواردة في ثنايا تلك المواقع الـ ٣٤ فإننا نجد:

الاسم (عيسى بن مريم): ١٤
الاسم (المسيح بن مريم): ٧
الاسم (ابن مريم): ٢
مريم قبل الحمل والولادة: ٩
مريم بعد الولادة: ١
مريم (آية التبرئة): ١
المجموع ٢٤

والحمد لله رب العالمين

ندوتنا:

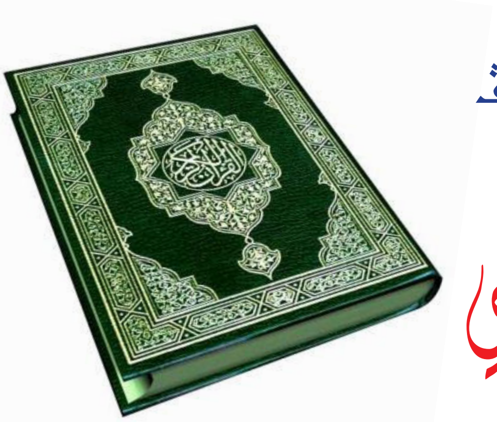

هيئة تحرير هەیڤ

شبهات حول الإعجاز العلمي

تردنا إستفسارات متنوعة، من الهواتف الإلكترونية وشبكات الفيسبوك، وعلى موقعنا في الإنترنت، واليوتيوب، والإتصال الشخصي، عن موجة (الشبهات حول القرآن الكريم)..

فتارة يشار بأن القرآن الكريم كتاب مبارك للحفظ والإتقاء من الشرور، وكتاب هداية وإتصال بالله -سبحانه وتعالى- ولا علاقة بينه وبين الحياة الإجتماعية والإقتصادية والتشريعية والمالية.. فلنقطع صلة (الدين بالدنيا)، ولنقصر واجبه في الروح والآخرة، ولتعمل لحياة سعيدة حيث (جنة عرضها السماوات والأرض) كما هو الموعد مع المؤمنين.

وتارة.. يأتي متحدث علانية، فيدعو إلى اخراج الدين من حياتنا وآخرتنا، لأنه قديم.. إستنفذ أغراضه، ولم يعد له من مكان في مراتب الحضارة والرقي.. بدعوى التحديث والجدة.. فلا حاجة لنا البتة إلى مفاهيم الدين.. أي دين.. لأننا في عصر الفضاء..!!

وتارة أخرى يتناولون مسألة (الإعجاز العلمي) في القرآن الكريم، منكرين وجوده أصلاً، جملة وتفصيلاً.. وأن دعاة الإعجاز العلمي يخدعون قراءهم ويخادعون أنفسهم، ويحملون آيات القرآن الكريم فوق ما تتحمل لغايات في أنفسهم، ويضربون الحقائق العلمية وبحوث العلماء في الشرق والغرب وإيمانهم بما أكتشفوه بأنفسهم في قاعات المختبرات وسهرهم سنوات طويلة حتى الوصول إلى تلك الحقيقة التي وجودها في ثنايا آية من آيات القرآن الكريم، فانبهروا وآمنوا وأخلصوا للعقيدة الجديدة التي حملوها عن القرآن الكريم.

ومسائل شتى يثيرها أعداء القرآن في الندوات واللقاءات والمناضرات، وسوف نلقى الضوء -ولو باختصار- في حقل ندوتنا - إن شاء الله- نبتغي كشف أوراق أنصاف المثقفين والمرددين للأبواق التبشيرية والإلحادية في القنوات الفضائية المتخصصة، لمعاداة القرآن والإسلام.. فكلهم في العداوة سواء.. وكل شبهاتهم لاتقف أمام البحث العلمي والفهم الصحيح لمعاني القرآن الكريم.

ونختار للعدد ٢٦ من ندوتنا موضوعين، جاء الأول في رسالة إيمانية للأخ الكريم (كاوان محمد صديق) من هه واره به رزه في السليمانية، يرجو كشف جانب من (الإعجاز التشريعي في الدولة) والرد على دعوى السيدة .... عندما وقفت تطالب أن يكون دستور الإقليم علمانية، والنص بإبعاد كلمة (الدين) عن مجمل التشريعات الحياتية، وفصله عن الدولة في مجمل مفاصلها، حتى نكون في مستوى العصر.. ويختم رسالته بهذه العبارة التحذيرية من مؤامرات الشيطان والكفر العالمي، حيث يقول: (وإننا لنعجب من مثل هذه السيدة التي يجب أن تدرك بأنها جزء من دولة غارقة في التوجه المذهبي -لا الديني- فكيف بنا لو أنها كانت في دولة مستقلة.. فلعلها تؤسس جمعيات وأحزاباً إلحادية، وتنادي بكتابة شعارات (لا إله والحياة مادة) في الساحات العامة، وتشرع في إغلاق المعاهد الإسلامية وأبواب المساجد، وتنهي العباد عن إقامة الصلاة.. إلخ).

وإننا إذ نشكر الأخ الكريم، نطمئنه بأن تجارب القرن العشرين، في تركيا الكمالية وإيران الشاه والإتحاد السوفياتي ودول أخرى، دليل على أن الإسلام وتشريعاته وجذوره أقوى وأثبت من دعاوى فارغة وأهواء شيطانية لئيمة، بعيدة عن روح الأمة وانتمائها إلى العقيدة والدين.. وكل العقلاء في العالم يؤكدون بأن (المستقبل للإسلام).

والرسالة الثانية وردتنا من الأخت **گولزار** فتح الله أمين من دربندخان، تقول: إن بعض الموجهين في شبكة (الفيسبوك) يروجون بأن آية إنزال الحديد من السماء على الكرة الأرضية (كذب رخيص) يروج له فلان وفلان، ولا أساس له من الصحة العلمية.. وترجو أن نضع النقاط على الحروف في هذه المسألة والمسائل الأخرى، وكشف الحقيقة العلمية في هذا الموضوع وبيان معاني (ن ز ل) في القرآن الكريم.. وتدعو لهيأة المجلة بالموفقية والنجاح والفلاح، والأجر الكبير..

ورسائل أخرى واتصالات، ترجو بيان مواضيع إعجازية أخرى، نؤجلها للعدد القادم والأعداد القادمة -بعون الله- ونكتفي بالرسالتين الموسومتين من الأخ كاوان والأخت **گولزار**... داعين لهما الفهم الصحيح، والثبات على الإيمان، واليقين بأن أمثال هذه الشبهات لاتؤثر على مسيرة الإعجاز العلمي، بعد أن تشبعت البحوث والدراسات والندوات والمؤتمرات العالمية، وإقرار تدريسيه في أكثر من جامعة وكليات الشريعة وعلوم القرآن.

فأما الشبهة الأولى: فإنها تجمع قضايا الإعجاز التشريعي، والعلمانية، ونفاد الدعوة الإسلامية، وقضايا حرية الإنسان وحرية الإعتقاد، وغيرها من الأمور التي نجد الصراع الفكري مع الإسلام، منذ بداية الغزو الفكري على الأمة، بداية القرن العشرين، بل قبل ذلك، بالمدارس التبشيرية والحركات الماسونية، والهجمة الشرسة من المستشرقين على مصداقية القرآن الكريم وكتب السنة المطهرة.. فإذا تمكنوا منهما -ولن يقدروا- فقد ينتهي كل ماهو مقدس في الإسلام..

وصدق الله: (وَلا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا) (البقرة ٢١٧)، وقد تصدى الأستاذ محمد قطب، قبل أكثر من نصف قرن، لمجمل تلك الشبهات في كتابه المعروف (شبهات حول الإسلام). فقد عالج الكثير من الشبهات التي تثار حول الإسلام، وصلاحيته للحياة، وحقوق المرأة، والنظم الإقتصادية.. وحري بشبابنا اليوم -كما كان العهد منذ نصف قرن-العودة إلى هذا السفر العلمي الجليل، ليستفيدوا من منهجه في النقاش العلمي، وبيان عظمة الإسلام عند مقارنته بالمبادئ الإقليمية والمحلية والقومية ومبادئ حقوق الإنسان.

ولاننسى دور العالم الجليل الدكتور علي عبدالواحد، وفي تصديه لجوانب من الشبهات، وخاصة في حقوق الإنسان وحقوق المرأة، وتكوين الأسرة المسلمة، ومبادئ الحرية والمساواة في عالم الإنسان.. فقد سبق الكثير من قافلة المفكرين في هذا الجانب، وخاصة مؤلفات الشيخ الداعية محمد الغزالي، ومحمد عبدالله السمان، في كتاباتهم عن الدولة

والمجتمع والاقتصاد والتشريع، بجانب معسكر الفكر الإسلامي، الندوي، والمودودي، وأبو زهرة، وسيد قطب، ومالك بن نبي، والسباعي، ومحمد المبارك، وغيرهم الذين تركوا لنا ذخيرة من الفكر الناصح واليقين بأن المستقبل للإسلام، وأن الإسلام -أبداً- يعلو ولايعلى عليه..

وأنقل للقراء الكرام خلاصة لحديث للعلامة الشيخ الزهاوي -رحمه الله- في إحدى دروسه: قولوا لدعاة العلمانية ومروجي فصل الدين عن الدولة إن دعواكم لا ينطبق على الإسلام ودعوته.. ويكفي أن تراجعوا فهرست كتاب في الفقه لأي إمام من أئمة الفقه قديمهم وحديثهم، لترو بأعينكم أن الإسلام إيمان وعبادة، وإقتصاد وتجارة وزراعة وصناعة، وحدود وتشريع، ومجتمع، ومعاملات وقضاء.. ولايمكن البتة فصل الصلاة عن الزكاة.. وفصل الحج عن المنافع التجارية والإجتماعية... إلخ. مما علق في الذهن من حديثه قبل أكثر من نصف قرن..

وكان من العلماء الأفذاذ الذين كشفوا عظمة (التشريع الاسلامي)، أساس أركان الدولة والمجتمع الدكتور محمد يوسف موسى، عندما ناقشه أحد أساتذة القانون الدولي، بأن لأوربا الفضل في بحوث القانون الدولي.. حتى جاءه الرد العلمي من المستشرق (هامر فون برجسنال) عندما لقب الفقيه المسلم (الإمام الشيباني) بلقب: أبو القانون الدولي في أوربا (هوجو جروقيس)، وأكد على أن الإمام الشيباني خليق بأن يأخذ مكانه بين رواد القانون الدولي العلمانيين.. وبجهود العلماء القانونيين الدوليين ثم تأسيس (جمعية الشيباني للقانون الدولي). (العقيدة وخطر الإنحراف ص٥٧-٥٩)

ولعل من أعظم علماء العصر في الدراسات القانونية الدكتور عبدالرزاق السنهوري، فقد ترك في التراث الفقهي أعظم دراساته عن (مصادر الحق في الفقه الإسلامي) في ست مجلدات.. ومن جميل تعليقاته في الإعجاز التشريعي للإسلام في حقل (الفقه الإسلامي) مقولته الشهيرة: (لو وضعنا قوانين العالم كلها في كفة، ووضعنا فقه الإمام أبو حنيفة في كفة، لرجح كفة الإمام أبي حنيفة على مقنني العالم كله).

وهكذا إنتهت تلك الموجه إلى صفحات التأريخ.. وانتصر الإسلام كعقيدة ونظام وتشريع ومجتمع.. ليعود أنصاف المثقفين، في بداية القرن الحادي والعشرين، لإعادة الحياة إلى الشبهات البالية والآراء الميتة، بثوب آخر، وأقلام شابة تربت في كنف التبشير ومدارس الماسونية العالمية، لمحاولة النيل من القرآن الكريم، في تأريخه وعلومه وإعجازه وتشريعه وبيانه، وآثاره في الكون والحياة والإنسان، دون الحاجة إلى كتب ودراسات وتأليفات.. فهم يبثون سمومهم عن طريق شبكات الإنترنيت والفيسبوك و sms، والقنوات التبشيرية المترجمة إلى العربية، وغيرها من وسائل الإعلام المعاصر..

ونختتم بايراد شهادة قانونية لعميد كلية الحقوق في جامعة فينا، الدكتور (شير قبيل)، حيث يقول: (إننا نكون سعداء إذا استطعنا أن نطبق التشريعات الإسلامية في أوربا بعد ألفي عام).

فيا لبؤس الجاهلين عندنا!!!!

أما الشبهة الثانية عن (إنزال الحديد من السماء)، التي يروج لها بعض أنصاف المثقفين من أبناء جلدتنا، والذين يبذلون جهودهم في ترجمة قضايا القنوات الفضائية العربية اللادينية.. لأنهم خواء.. وينقلون من الهواء.

ودعاة المسألة -حسب إعتقادنا- هم من أنصاف الفقهاء، وأنصاف المثقفين، وأنصاف المؤمنين.. ويحاولون نفي الإعجاز عن هذه القضية، و الدخول الى متاهات اللغة، والتشبث بكلمة (النزول) ومشتقاتها في القرآن الكريم، ونسوا أو تناسوا أن الذين بحثوا في إعجاز الآية: (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ، وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ. وَلِيَعْلَمَ اللهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) (الحديد ٢٥). ووجود المعادن -فلزية ولافلزية- وتوفرها على سطح الكرة الأرضية أو في باطنها، ونسبتها على القشرة الأرضية، تقدير من الله -سبحانه وتعالى- في نوعيتها وكميتها وفائدتها، والفترة الزمنية التي تستخرج فيها، ومدى كفايتها للحاجة البشرية في بناء الحضارة، كما هو الحال في الحديد والنيكل والبترول والذهب والفضة، وبقية المعادن.

والحديد- كما يقول الدكتور (أستروخ)، وهو من أشهر علماء وكالة ناسا الأمريكية للفضاء: (لقد أجرينا أبحاثا عديدة على معادن الأرض، وأبحاثا معملية، ولكن المعدن الوحيد الذي يحير العلماء هو الحديد.. فذرات الحديد لها تكوين مميز.. الإلكترونات والنيترونات في ذرة الحديد، لكي تتحد، فهي محتاجة إلى طاقة هائلة، تبلغ أربع مرات مجموع الطاقة الموجودة في مجموعتنا الشمسية، ولذلك فلا يمكن أن يكون الحديد قد تكوّن على الأرض.. ولابد أنه عنصر غريب وفد إلى الأرض ولم يتكون فيها..) (مازن مقايري -الإعجاز العلمي في القرآن الكريم، ص ٤٤).

وينقل الدكتور النجار، عن علماء المعادن فيقول: (وإلى أواخر الخمسينات من القرن العشرين لم يكن لأحد من العلماء إمكانية تصور (ولو من قبيل التخيل) أن هذا القدر الهائل من الحديد قد أنزل إلى الأرض من السماء، إنزالاً حقيقيا، كيف أنزل؟ وكيف تسنى له إختراق الغلاف الصخري للأرض بهذه الكميات المذهلة؟ وكيف أمكنه الإستمرار في التحرك بداخل الأرض، على هيئة كرة ضخمة من الحديد والنيكل، يحيط بها نطاق متصهر من نفس التركيب؟ ثم كيف أخذت نسبة في التناقص باستمرار في اتجاه قشرة الأرض الصلبة؟

وبعد بحث علمي دقيق في عنصر الحديد، يصل الدكتور النجار إلى قوله: (ومن هنا ساد الإعتقاد بأن الحديد الموجود في الأرض، والذي يشكل ٣٥,٩٪ من كتلتها، لابد قد تكون من داخل عدد من النجوم المستعرة، مثل العماليق العظام، والتي انفجرت على هيئة المستعرات العظام، فتناثرت أشلاؤها في صفحة الكون، ونزلت إلى الأرض على هيئة وابل من النيازك الحديدية، وبذلك أصبح من الثابت علمياً أن كل حديد الأرض قد أنزل اليها إنزالاً من السماء، وليس هذا فقط، بل أن الحديد في مجموعتنا الشمسية كلها قد أنزل اليها من السماء، وهي حقيقة علمية لم يتوصل العلماء إلى فهمها إلاّ في أواخر الخمسينيات من القرن العشرين، وقد جاء ذكرها في سورة الحديد، وهي السورة الوحيدة من سور القرآن الكريم التي سميت باسم عنصر من العناصر المعروفة لنا، ولايمكن لعاقل أن يتصور مصدراً لهذه الحقيقة الكونية في القرآن الكريم غير الله الخالق، الذي أنزل هذا القرآن العظيم، قبل أربعة عشر قرنا، على نبي أمي (ﷺ)، وفي أمة غالبيتها الساحقة من الأميين) (الأرض حي ١١٣-١٣٠).

وموضوع سورة الحديد، والإعجاز العلمي الوارد في ثناياها أوسع من بحث ومقالة.. إنها -أي السورة- تحتمل مجالات لدراسات لغوية وعقائدية وإجتماعية وإقتصادية وتشريعية، ووحدة الأديان وتعاون الأنبياء والمرسلين في تبليغ البشر.. ودعوة أصيلة إلى بناء حضارة إيمانية وعمران الأرض.. بالحديد.. والدين والإيمان.. والتشريع الإلهي.. فإن الحديد أنزل لخدمة الإنسان.. بجانب الميزان لأقامة العدالة.. بتشريع الأنبياء والرسل لحماية الإنسان من الهبوط إلى مدارك الأنعام.

والحمد لله ربّ العالمين

عشرة كتب في كتاب عن الإعجاز العلمي والإجتماعي في القرآن الكريم والسنة المطهرة

اسم الكتاب: صفحات عن الإعجاز العلمي والإجتماعي في القرآن الكريم والسنة المطهرة

اسم المؤلف: عدد من كبار العلماء والمفكرين المعاصرين

سنة الطبع: ١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩م

الناشر: مكتبة الشروق الدولية

محل الطبع: القاهرة

عدد الصفحات: ١٨٠

الجزء الأول

كتاب العدد

منذ القديم وعلماء الإسلام يبحثون في جوانب الإعجاز العلمي والإجتماعي في القرآن الكريم، وقد شغلهم لقرون طويلة الجانب البياني والإعجاز اللفظي.. حتى أصبح الخروج عن هذا النمط من الإعجاز القرآني خروجا عن سنة العلماء.. لذلك وقف مجموعة كريمة من العلماء، يعارضون ويناهضون محاولات الكشف عن جوانب الإعجاز، وخاصة في بداية القرن العشرين.. وبمرور الوقت، وثبات تلك الحقائق التي كشفت في ثنايا الإعجاز في الحرف والكلمة، والعدد والعبارة، والحقائق العلمية المكتشفة من قبل العلماء المختصين في الكون والأرض، والطب، والبحار والمياه والأمطار، والنبات، والزمان والمكان.. فتأصل هذا الجانب.. فوضعت له الضوابط والأسس والدراسات خلال النصف الثاني من القرن الماضي.. وكانت الدراسة المتميزة والمختارة من دار الشروق الدولية، بمراجعة وتقديم العلامة الأستاذ الدكتور زغلول النجار..

فشكرا للدار على نشر الرسالة..

وشكرا للأساتذة الكرام في تلخيص الكتب وعرضها بهذا الأسلوب الشيق.. وشكرا لـ (هيف) في سعة صدرها، لنشر العرض والبيان..

والله الموفق لكل خير.

قام الدكتور النجار بكتابة مقدمة رائعة في الإعجاز العلمي (ص ٧-٢٣)، مبينا أوجه الإعجاز في إطار التأريخ والعلم، مبينا أنماط الإعجاز في العصر الحديث، ذاكرا أصنافه وجوانبه الرئيسة في الإعجاز اللغوي والبلاغي، وفي الإعتقاد والعبادات والسلوك الإنساني في علم الأخلاق، وثبت الإعجاز التشريعي في دائرة فقه المعاملات.. فعرج على التأريخ والإستكشافات الأثرية للأمم البائدة.. وذكر الإعجاز التربوي النفسي، ثم ثبت الإعجاز الإقتصادي والإداري، والأمور المستقبلية التي وردت في ثنايا آيات الذكر الحكيم والأحاديث المطهرة، ليؤكد على الإعجاز الصوتي، ومشاهد يوم القيامة.. والختام بالتحدي البياني.. فالحفاظ على (نص القرآن) من التحريف و التغيير والتبديل، كما حدث للكتب السابقة..

وفي جانب ثان من مقدمته الرائعة، أكد الدكتور النجار على عظمة (الكتاب)، وأن ركائزه الأربعة، في العقيدة والعبادة والأخلاق والمعاملات، تؤكد على سمو مكانته، وبعده عن الإتيان بمثله، وأنه حجة على الإنسانية إلى يوم القيامة.. مستندا إلى الحديث المروي في الترمذي (٢٩٠٦) في وصف الرسول الكريم (ﷺ) للقرآن الكريم بأنه كتاب (لا تنقضي عجائبه، ولا يخلق على كثرة الرد).. ليعرج الى مسألة (الإعجاز العلمي) والحقائق الواردة في آيات الذكر الحكيم، بالتدبر العميق، والدراسة المتزنة حسب الضوابط المتفقة عليها في الإعجاز العلمي، كي لا نقع في الهفوة والأخطاء..وختم مقدمته، بذكر مشروع الدكتور محمد شوقي الفخري، بالإشتراك مع بنك فيصل الإسلامي المصري، باختيار عشرين كتابا معتمدا في (الإعجاز العلمي) لكبار العلماء والمفكرين المعاصرين، ومن ثم إحالتها الى أساتذة معروفين، ليقوموا بعرضها وتلخيصها، فنشر الجزء الأول لعشرة كتب من تلك الملخصات، والجزء الثاني لبقية المؤلفات.. جزاهم الله على هذا المسعى المحمود خير الجزاء، من خدمة كتاب الله المجيد وسنة رسوله الأمين (ﷺ).. والله من وراء القصد.

وإننا هنا نثبت أسماء الكتب المعروضة في الكتاب.. ومن ثم نطوف مع مؤلفيها وأبحاثهم، في خدمة الإعجاز العلمي في القرآن والسنة.

١	إسم الكتاب	إسم المؤلف	عرض من قبل
٢	القرآن والمنهج العلمي المعاصر	المستشار عبدالحليم الجندي	أ.د. محمد شوقي الفنجري
٣	الجديد في المنظور العلمي للقرآن المجيد	أ. د. إسلام الشيراوي	أ. د. إسلام الشيراوي
٤	المنهج الإيماني للدراسات الكونية في القرآن الكريم	د. عبدالعليم عبدالرحمن خضر	محمد كارم السيد غنيم
٥	تفسير الآيات الكونية في القرآن الكريم	عبدالمنعم السيد العشري	أ. د. عبدالمنعم السيد العشري
٦	الإسلام يتحدى	الشيخ وحيد الدين خان	أ. د. زغلول راغب محمد النجار
٧	التفسير العلمي للقرآن في الميزان	د. أحمد عمر أبو حجر	د. حسين حمدان حمامة
٨	مع القرآن في الكون	أ.د. محمد جمال الدين الفندي	أ. د. كارم السيد غنيم
٩	الكتاب الكوني أو المعجزة الخالدة	أ.د. محمد جمال الدين الفندي	أ. د. كارم السيد غنيم
١٠	الكون الغامض.. وجود من العدم إلى العدم	أ.د. محمد جمال الدين الفندي	د. حسين حمدان حمامة
١١	القرآن وعلوم الأرض	محمد سميع غافية	أ. د. كارم السيد غنيم

وعلى ذلك تعدد جوانب الإعجاز في القرآن الكريم – بمعنى عجز البشر الإتيان بشيء مثله- بتعدد الزوايا التي ينظر منها إنسان محايد الى كتاب الله - سبحانه وتعالى-

والله نسأل أن يوفقنا في عرض أهم الجوانب الإعجازية والدراسات العلمية في الكتب العشرة المعروضة في كتاب (صفحات من الإعجاز العلمي والإجتماعي في القرآن الكريم وفي السنة المطهرة).

والله ولي التوفيق..

بقلم: نشأة غفور سعيد

المنظومة الرقمية.. تعقيب على مقال السباعية والثنائية القرآنية في خلق (السماوات)

شرفني الأستاذ الدكتور محمد جميل الحبال بطلبه المتواضع أن أراجع مقالته أعلاه.. وأبين بعض الملاحظات حولها إن وجدت، وفي ذلك فائدة لقراء مجلة (هه يف) الغراء.

وأدناه بعض تلك الملاحظات التي لا تقلل من القيمة العلمية لمجهود الدكتور-جزاه الله خيراً- في حقل الإعجاز العددي والرقمي. آملين الإستمرار على هذا النهج العلمي الرصين في خدمة القرآن الكريم وكشف الجوانب الإعجازية المتجددة لأبناء العصر الحديث.. والله الموفق لكل خير.

العنوان المثبت للبحث: المنظومة الرقمية السباعية والثنائية القرآنية في خلق (السموات).. بينما المقالة عن كلمتي (السماء) و(السماوات).. وياليته أتحفنا ببحث علمي (فلكي) عن (الخلق).. وخاصة أن القرآن الكريم يشير في آيات منه الى معجزة خلق السماوات.. وكمثال:-

(الْحَمْدُ للهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ. ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ) -الأنعام ١-

(أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ من شَيْءٍ) -الأعراف ١٥٨-

(خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ) -العنكبوت ٤٤-

(وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ) -الزمر ٣٨-

(وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ) -الزخرف ٩-

(اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ) -الطلاق ١٢-

(أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا) -نوح ١٥-

لما كانت المقالة عن كلمتي (السماء) و (السماوات)، فكان الأجدى بالكاتب المحترم إعلام القاريء بتوزيعها على السور القرآنية.. ولزيادة الفائدة فقد قمت بتنظيم الجداول الخاصة بالكلمتين، كالآتي:

أولا: كلمة (السماء): وردت كلمة السماء في ١٢٠ موقعا من القرآن الكريم، موزعة على السور القرآنية كالآتي:-

أ- مرة واحدة.. في ٢٨ سورة:

آل عمران- النساء- الرعد- طه- المؤمنون- النور- لقمان- السجدة- يس- الصافات- ص- الزمر- الجاثية- القمر- الحاقة- المعارج- نوح- الجن- المزمل- المرسلات- النبأ- النازعات- التكوير- الإنفطار- الإنشقاق- البروج- الغاشية- الشمس.

ب- مرتان.. في ١٤ سورة:

المائدة- الأنفال- هود- الكهف- الشعراء- فاطر- غافر- الزخرف- الدخان- ق- الرحمن- الحديد- الطارق.

ج- ثلاث مرات.. في ١٣ سورة:

الأعراف- يونس- إبراهيم- الحجر- النحل- الإسراء- الفرقان- النمل- العنكبوت- الروم- سبأ- فصلت- الملك.

أربعة مرات.. في ٣ سور:

الأنعام- الأنبياء- الذاريات.

خمسة مرات.. مرة واحدة: في سورة الحج.

ثماني مرات.. مرة واحدة: في سورة البقرة.

وإذا نظمنا جدولا بالآيات، ووزعناها على السور المكية والمدنية فإننا نجد:

عدد المرات	الفترة الزمنية		المجموع الكلي	مجموع الآيات
	مكية	مدنية		
مرة واحدة	٢٤	٤	٢٨	٢٨
مرتان	١٠	٤	١٤	٢٨
ثلاث مرات	١٣	-	١٣	٣٩
أربع مرات	٣	-	٣	١٢
خمس مرات	-	١	١	٥
ثماني مرات	-	١	١	٨
	٥٠	١٠	٦٠	١٢٠

ثانيا: كلمة (السماوات): وقد جلب انتباهي ملاحظة الدكتور عن رسم كلمة (السموات) في المصحف الشريف بالخط العثماني، قد كتبت ١٨٩ مرة، من مجموع ١٩٠ بشكل (السموات)، ومرة واحدة فقط بشكل (السماوات): بإضافة حرف الألف (ا) بعد حرف الواو، وذلك في الآية ١٢ من سورة (فصلت) فقط.. وهذا دليل عملي بأن كتابة الحروف القرآنية في عهد الرسول (ﷺ) كانت توقيفيا، وبإشراف مباشر من الرسول (ﷺ) نفسه.

ثالثا: كلمة (السماوات): حيث وردت في ١٩٠ موقعا، موزعة على سور القرآن الكريم، كالآتي:-

مرة واحدة.. في ١٨ سورة، كالآتي:

الحجر- الشعراء- السجدة- الأحزاب- يس- الصافات- فصلت- ق- الطور- المجادلة- الصف- الجمعة- المنافقون- الطلاق- الملك- نوح- النبأ- البروج.

٢- مرتان.. في ١٢ سورة:

التوبة- يوسف- طه- الحج- المؤمنون- ص- غافر- الدخان- الحجرات- النجم- الرحمن- الحشر.

٣- ثلاث مرات.. في ١٠ سور:

الرعد- الكهف- مريم- الأنبياء- الفرقان- العنكبوت- الزخرف- الأحقاف- الفتح- التغابن.

٤- أربع مرات.. في ٦ سور:

الأعراف- هود- الإسراء- النور- النمل- سبأ.

٥- خمس مرات.. في ٧ سور:

المائدة- إبراهيم- النحل- الروم- لقمان- فاطر- الحديد.

٦- ست مرات.. في سورتين:

النساء- الجاثية.

٧- سبع مرات.. في ٣ سور:

يونس- الزمر- الشورى.

٨- ثماني مرات.. في سورة واحدة: الأنعام.

٩-تسع مرات.. في سورتين: البقرة- آل عمران.

وإذا نظمنا جدولا بالآيات وتوزيعها على السور المكية والمدنية فإننا نجد:

عدد المرات	الفترة الزمنية مكية	الفترة الزمنية مدنية	المجموع الكلي	مجموع الآيات
مرة واحدة	١٢	٦	١٨	١٨
مرتان	٧	٥	١٢	٢٤
ثلاث مرات	٧	٣	١٠	٣٠
أربع مرات	٥	١	٦	٢٤
خمس مرات	٦	١	٧	٣٥
ست مرات	١	١	٢	١٢
سبع مرات	٣	–	٣	٢١
ثماني مرات	١	–	١	٨
تسع مرات	–	٢	٢	١٨
	٤٢	١٩	٦١	١٩٠

رابعا: التقسيم الموضوعي لكلمة (السماء):

وإذا أردنا دراسة كلمة السماء بصورة مقتضبة، فإننا نقدر إيجاد مواضع شتى في المعاني التي وردت فيها كلمة السماء في القرآن الكريم:

(أولا): بمعنى (الغلاف الغازي)، أو الجو الهوائي المحيط بالكرة الأرضية، ولايتجاوز بضعة كيلومترات:

(وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ) –البقرة ٢٢–

(وَمَا أَنزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا) –البقرة ١٦٤–

(وَالسَّحَابِ الْمُسَخِّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ) –البقرة ١٦٤–

(وَهُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ) –الأنعام ٩٩–

(هُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ) –النحل ١٠–

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الأَرْضُ مُخْضَرَّةً. إِنَّ اللهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ) –الحج ٦٣–

(وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ) –النمل ٦٠–

وآيات أخرى

(ثانيا): المجموعة المرئية من مجرة درب التبانة، بضمنها المجموعة الشمسية:

(الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاءَ بِنَاءً) –البقرة ٢٢–

(وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ) –الحجر ١٦–

(وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَّحْفُوظًا، وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ) –الأنبياء ٣٢–

(وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ عَلَى الأَرْضِ إِلاَّ بِإِذْنِهِ) –الحج ٦٥–

(تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا) –الفرقان ٦١–

(إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ) –الصافات ٦–

(وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ) –الذاريات ٤٧–

وآيات أخرى

(ثالثا): نهاية السماء وموت الكون:

(يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ. كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ) –الأنبياء ١٤٠–

(يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا) –الطور ٩–

(فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ) –الرحمن ٣٧–

(يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ) –المعارج ٨–

(السَّمَاءُ مُنفَطِرٌ بِهِ. كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا) –المزمل ١٨–

(إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ) –الإنفطار ١–

(إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ) –الإنشقاق ١–

وآيات أخرى

(رابعا): أبواب السماء:

(إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ – الأعراف ٤–

(فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ) –القمر ١١–

(وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا) –النبأ ١٩–

(وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّواْ فِيهِ يَعْرُجُونَ) –الحجر ١٤–

(خامسا): العذاب والإنتقام:

(أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ) –البقرة ١٩–

(فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُواْ يَظْلِمُونَ) –الأعراف ١٦٢–

(إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ) –العنكبوت ٣٤–

(إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ) –سبأ ٩–

(وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ) –الطور ٤٤–

(أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا، فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ) –الملك ١٧–

(وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا) –الجن ٧–

وآيات أخرى

(سادسا): الغلاف القريب المحيط، لايتجاوز الأمتار:

(قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا) –البقرة ١٤٤–

(كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ) –إبراهيم ٢٤–

(وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ، فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) –الحجر ٢٢–

(أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلاَّ اللهُ) –النحل ٩٧–

(أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا) –الأسراء ٩٢–

(فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ) –الحج ١٥–

وآيات أخرى

(سابعا): الدخان:

(ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا. قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ) –فصلت ١١–

(فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ) –الدخان ١٠–

(ثامنا): آيات الإعجاز العلمي في كلمة (السماء)، وهي مجموعة من الآيات تتسم بالإعجاز العلمي، لابد من الإشارة إليها.. وخاصة:-

(الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاءَ بِنَاءً) –البقرة ٢٢–

(وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ) –الأنعام ١٢٥–

(أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا) –الرعد ١٧–

(وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّواْ فِيهِ يَعْرُجُونَ. لَقَالُواْ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ) –الحجر ١٤- ١٥–

(وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَّحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ) –الأنبياء ٣٢–

(وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ) –الذاريات ٤٧–

ومواضيع شتى نستطيع أن نتوسع فيها، لأن تلك كلمة من الكلمات القرآنية، توحي بمعاني خاصة بها في موقعها من الآية والسورة.. والله- سبحانه وتعالى- وضع الإعجاز البياني في كل حرف وكلمة وجملة وآية وسورة من كتابه المبين.. والذي يبقى شامخا متجدد الإعجاز مع الزمان وتطور العلوم والثقافة في عالم الإنسان.

والله يهدي إلى الحق وهو نعم المولى ونعم النصير.

٩ ربيع الثاني ١٤٣٣ – ١ آذار ٢٠١٢

خاطرة العدد

بقلم صاحب الامتياز

أجمل سورة في القرآن الكريم

تلقاني باحتقان شديد، منتفخ الأوداج، محمر الوجه، تتطاير شرارة الغضب من جوارحه ونظراته ونبرات صوته.. فسلمت عليه بتحية الإسلام، ومددت إليه يدي لأصافحه، ثم سألته:

ما بالك على هذه الهيئة المتشنجة؟

فازداد طيشا وغضبا، وبدأ يرفع صوته بشكل غير متوقع قائلا:

كيف ترضون لأنفسكم تجزئة بلاغة القرآن، ووضع سلم خاص بدرجات الإعجاز؟!

فقلت له متعجبا: أخي وعزيزي! والله لا أفهم من خطابك الناري شيئا.. نورني نور الله فؤادك.

فهدأ قليلا وأخذ يشرح ما يعتمل بداخله: كيف تتجرأون أن تقولوا في حديث للناس: إن أجمل سورة في القرآن الكريم (سورة يوسف)، وكأن السور الأخرى أقل جمالا وبلاغة من سورة يوسف؟!

فقلت له: رويدك أيها الأخ العزيز المدافع عن إعجاز القرآن بهذه الصورة الإنفعالية، وأهدأ قليلا كي نتفاهم ونصل إلى الجواب الشافي، ولابد من الوصول إلى الحق والرشاد.

ولنبدأ بالسؤال التقليدي: هل الإعجاز في القرآن الكريم نمط واحد لا يتغير في الإعجاز البلاغي والبياني والفني والتذوق والتشريع والتأريخ... إلخ؟

السؤال الثاني: هل السور القرآنية كلها بنفس القوة البلاغية والفنية والتشريعية؟

السؤال الثالث: هل توجد في السنة النبوية ما يشير إلى الأفضلية في سور بعينها أو آيات بعينها؟

السؤال الرابع: هل تكلم العلماء المختصون في علوم القرآن في هذا الجانب؟ أم تركوه لي ولك وللزمان؟

أسئلة.. وأسئلة كلها تدور في محور الإعجاز، طرحتها عليه.. فلم يجب لشدة غضبه وانفعاله.. وعند الغضب يفقد الإنسان أكثر تفكيره العقلي ان لم يفقده كله. وحقا إن الإنسان عدو لما جهل!

وأشهد الله -سبحانه وتعالى- أني لا أتذكر مقولة الأخ الغضبان، ولكن لنفترض جدلا أننا اعتبرنا سورة يوسف (أجمل سورة وصورة في القرآن الكريم) ولنناقش الأمر في جمالية النص و مراحل القصة في مختلف جوانبها..

فأنا أشكر الأخ المنفعل حيث دفعني لدراسة سورة يوسف مجددا في صورة واسعة وشاملة من جوانب عدة:

من الجانب التفسيري، وذلك بالعودة إلى أكثر من تفسير وخاصة (تفسير سورة يوسف للإمام محمد رشيد رضا). والجزء ١٢ من (في ظلال القرآن) للأستاذ سيد قطب.

من الجانب النفسي والمقارنة التأريخية للسيرة من كتاب (الظاهرة القرآنية) للأستاذ مالك بن نبي، و(سايكولوجية القصة في القرآن الكريم) للدكتور التهامي نثرة.

دراسة القصة من حيث الجوانب الفنية للقصة في القرآن

الكريم من كتاب (التصوير الفني) للأستاذ سيد قطب، و(في التذوق الجمالي لسورة يوسف) للدكتور محمد علي أبو حمدة.

سيرة يوسف -عليه السلام- من مجموعة من الكتب القديمة والحديثة وخاصة (النبوة والأنبياء) للشيخ الندوي، و(فوائد من قصة يوسف) للشيخ عبدالرحمن بن ناصر بن سعدي، و(مع الأنبياء في القرآن الكريم) للأستاذ عفيف عبدالفتاح طبارة.

دراسة حياة سيدنا يوسف -عليه السلام- كدعوة وداعية مثل كتاب (يوسف) لمحمود شلبي.

فشكرا للأستاذ —مرة أخرى- لأنه أعادني إلى سورة يوسف.. فوجدت في قصة يوسف -عليه السلام— أن بيت النبوة لا يخلو من مشاكل الأبناء والأخوة، كأي بيت من بيوت أبناء آدم -عليه السلام-

في قصة يوسف -عليه السلام- الصراع مع الشيطان في كل مراحل القصة.. والصراع مع الشيطان يبدأ منذ لقائه الأول مع آدم -عليه السلام- وهو في حال الطين اليابس فسماه بالأجوف.. وما أعظم الرسول (صلى الله عليه وسلم) عندما يصف هذا الصراع بقوله: (إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم فضيقوا عليه مداخله بالجوع).

وكأن الشيطان أحد (أبطال) قصة يوسف في الجانب السلبي.

فابتداءا: (إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ) (يوسف: ٥).

وخلال المؤامرة: (إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلالٍ مُّبِينٍ) (يوسف: ٨).

وعند فبركة الكذب: (بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْراً) (يوسف: ١٨).

وخلال المغازلة والكيد: (وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَن نَّفْسِه) (يوسف: ٢٣).

وفي جلسة الاعتراف: (وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ) (يوسف: ٥٣).

وفي تأويل رؤيا السجن: (فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّه) (يوسف: ٤٢).

وفي جلسة الانكشاف: (وَجَاءَ بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَن نَّزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي)(يوسف: ١٠٠).

فالعفاف والطهارة منجاة من الشيطان وأحابيله.

وفي قصة يوسف -عليه السلام- أنماط من الوحي، قبل النبوة وبعدها..

ابتداءا من الرؤيا الصادقة التي ابتدأت بها القصة، (الآية: ٤) و الرسول ﷺ يؤكد للمسلمين:

(لم يبق من النبوة إلا المبشرات. قيل: وما المبشرات يا رسول الله؟ قال: الرؤيا الصادقة) رواه البخاري.

ثم تبدأ مراحل الوحي إلى يوسف -عليه السلام- في الجب، والمراحل الأولى من النبوة في بيت العزيز:

(وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) (يوسف: ٢٢)، (ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّن بَعْدِ مَا رَأَوُا الآيَاتِ)(يوسف: ٣٥)..

وفي السجن: (ذَلِكَ مِن فَضْلِ اللّهِ عَلَيْنَا)(يوسف: ٣٨)..

وبعد توليه السلطة: (وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الأَرْضِ)(يوسف: ٥٦)..

وبعد انكشاف السر والتعرف على الإخوة: (قَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيِصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ)(يوسف: ٩٠)..

وبعد اجتماع الشمل وختام القصة: (رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ)(يوسف: ١٠١)..

والعبرة الخاتمة من القصة: (لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثاً يُفْتَرَى وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ)(يوسف: ١١١).

وفي قصة يوسف -عليه السلام- حكاية المرأة العاشقة.. المنتقمة.. النادمة.. المتآمرة.. الطبقة العلية في المجتمع الفاسد.

في قصة يوسف -عليه السلام- العفة في مرحلة الطفولة والشباب والمراهقة. ونموذج الرجل الواعي الحصين.. المتزن الذي يصر على إعلان البراءة ويرفض الخروج من السجن إلا بكشف تلك المؤامرة الأخلاقية الدنيئة (للنسوة) وامرأة العزيز.

وهنا نؤكد حديثا للرسول الكريم ﷺ في تعليقه على موقف يوسف الصديق -عليه السلام- في المسند والصحيحين مرفوعا: (ولو لبثت في السجن ما لبث يوسف لأجبت الداعي).. وفي لفظ لأحمد: (لو كنت أنا لأسرعت الإجابة وما ابتغيت العذر)[١]

في قصة يوسف -عليه السلام- الدعوة إلى التوحيد والرسالة والإيمان في كل موقف وعلى مختلف المستويات، والحياة في ظلال الإيمان بالله، ونشر رسالته.

في قصة يوسف -عليه السلام- تصور كامل للحياة الإنسانية في ظل العقيدة والدين، فلا هو بعالم الملائكة ولا هو بقطيع الذئاب.

وفي قصة يوسف -عليه السلام- عشرات المواقف الإنسانية في سبك أخلاقي إجتماعي سياسي إقتصادي عقيدي، كلها تؤكد وحدة الأهداف من خلال القصة للنصر النهائي للرسالة والوصول إلى الهدف المنشود.

وفي قصة يوسف -عليه السلام- المعجزة القرآنية في حياة رسول من بني إسرائيل لم تكن معروفة في جزيرة العرب، ولم يكونوا على معرفة بدقائقها وملابساتها. لذلك حاول اليهود إحراج الرسول ﷺ عندما أرادوا سؤاله عن حكاية يوسف -عليه السلام- فجاءت القصة الكاملة في سورة واحدة، وفي دفعة واحدة..

وإذا رجعنا إلى (التصوير الفني) للأستاذ سيد قطب فإنه يكتب عن قصة يوسف - عليه السلام - هذه العبارات الرقيقة الرائعة: (أما قصة يوسف -عليه السلام- فكان فيها مواقف في الختام من نوع خاص يتفق مع القصة في الإبتداء، فقد بدأت القصة برؤيا يوسف -عليه السلام- فختمت بتحقق هذه الرؤيا، وسجود أخوته له وأبويه، ثم المشهد الأخير، ويوسف -عليه السلام- ينفض يديه من كل شيء فيتوجه إلى ربه بهذا الدعاء المنيب: (رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنُيَا وَالآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ)(يوسف: ١٠١) ولم يخط خطوة وراء هذا كما فعلت التوراة لأن العرض الديني قد تحقق، وتحقق معه للقصة أجمل ختام). (التصوير الفني) ص ١٤٤

نعم.. الغرض الديني من هذه القصة التي يصفها الله سبحانه وتعالى بـ(أحسن القصص)، القصة التي جاءت مرة واحدة في سورة واحدة، لتحقق الأهداف المطلوبة من سردها، والوصول إلى أعظم النتائج في حياة الرسول ﷺ وحياة الدعاة إلى الله إلى يوم القيامة، بالأمل والحكمة والعبرة واليقين: (حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّواْ أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُواْ جَاءهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَاء وَلاَ يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ)(يوسف: ١١٠).

إذا هذه السورة تحوي (أحسن القصص).. وأن هذه القصة (عبرة لأولي الألباب).. وأنها في كتاب فيه (تَفْصِيلَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ)(يوسف: ١١١)

حقا إنها أعظم القصص في أروع السور والصور في حياة الإنسان المؤمن.. لحياة إيمانية متوازنة.

١- رشيد رضا، تفسير سورة يوسف، مطبعة المنار، ص٧٣.

زيارة وفد مركز كردستان للإعجاز العلمي لـ(الهيئة العالمية للإعجاز العلمي) في مكة المكرمة

ريبورتاج صحفي

في ضحى يوم الأحد، ١١ شعبان ١٤٣٣هـ، الموافق لـ ١/ ٧/ ٢٠١٢م، التئم الجمع الإيماني في وفد عمرة بيت الله الحرام، ليتوجهوا إلى مقر (الهيئة العالمية للإعجاز العلمي في القرآن والسنة).. بعد الإتفاق المسبق مع فضيلة الدكتور الشيخ عبدالعزيزالمنصور، والذي كان في استقبال الوفد المكون من الأخوة: المحامي سيروان خدر ميراودلي، والنائب السابق في البرلمان العراقي غازي حمه أمين، والمحامي محمد رؤوف، يرافقون الأستاذ نشأة غفور سعيد رئيس مركز كردستان للإعجاز العلمي..

وبعد ترحيب إيماني ومحبة صادقة، تم اللقاء في صالة الإجتماع لمدير الهيئة، وحضر الإجتماع الأخ الدكتور عبدالحفيظ الحداد، والدكتور سعيد محمد الموريتاني، عضوا الهيئة العلمية في الهيئة.

وفد كوردستان مع السادة الدكتور الشيخ عبدالعزيز المنصور مدير الهيئة و الدكتور عادل بن علي الشدى (نائب رئيس الهيئة العالمية للرابطة)..

وقد قام أعضاء الوفد بشرح أبعاد العمل الإسلامي الفكري عامة، والإعجاز العلمي خاصة في كردستان العراق، مستفيدين من جو الحرية الفكرية المتوفرة للجميع.. وخاصة في مجال الإعلام المرئي والمسموع، ونشر الكتب وإصدار المجلات المتخصصة في الدفاع عن القرآن الكريم والإسلام.. وشرحوا أبعاد المؤتمر الإقليمي الذي أقيم في السليمانية، نهاية عام ٢٠١١، تحت شعار (الدفاع عن القرآن) ردا على الشبهات والتخرصات التي كانت تبث من الإعلام العلماني والتبشيري والطائفي، وقد شارك فيه مركز كردستان بثلاثة بحوث من قبل أعضائه، كان أولهم الدكتور محمد جميل الحبال: عن الإعجاز الطبي، والدكتور دياري أحمد: حول الرد على دعوى تحريف القرآن، والأستاذ نشأة غفور: ببحثه (الظاهرة القرآنية.. إعجاز ورسالة).. كما وقدموا تقريرا صحفيا إلى الهيئة حول المؤتمر..

وتحدث الوفد عن أهم المخاطر التي تواجه المسلمين في الإقليم والعراق، من الفتن الطائفية، والنشاط التبشيري في إقامة المدارس الإنجيلية بعناوين شتى، من رياض الأطفال وحتى الجامعة، وتوزيع آلاف النسخ المترجمة من الأناجيل باللغة الكردية، وتشجيع الشباب في الإنخراط في تلك المنظمات التبشيرية، التي تبث سمومها حول الإسلام وتأريخيه وفهمه في الكون والحياة..

كما تحدثوا عن نشاطات المركز في إقامة الندوات الخاصة، والتعاون مع الجهات الإسلامية المختلفة في إقامة المحاضرات المرئية أو المسموعة، وخاصة في شهر رمضان والمناسبات الأخرى.. ومن المقرر إقامة دروس ثقافية في المركز أو الصالات المستأجرة، لإلقاء محاضرات عن (الفرق بين التفسير العلمي، مدارسه ومناهجه، والإعجاز العلمي، ضوابطه ومجالاته).

وقد أبدى أعضاء الهيئة سرورهم واغتباطهم بالوفد، لاسيما وقد تكررت زياراتهم للهيئة.. وأبدوا أسفهم الشديد لعدم تمكنهم من اللقاء بسماحة الدكتور عبدالله عبدالعزيز المصلح، لانشغاله في جولة ثقافية في جنوب المملكة.

ثم أجروا لقاءا صحفيا مع رئيس الوفد، لينشر في جريدة الهيئة (الحقيقة) فيما بعد.. ثم نظموا لقاءا مع الدكتور عادل بن علي الشدى (نائب رئيس الهيئة العالمية للرابطة).. وبعد حديث مشوق معه عن أوضاع الإسلام والمسلمين في كردستان العراق، وتناول بحث (التفسير العلمي)، شكر الدكتور الوفد لحضورهم، وطلب استمرار هذا التواصل الروحي والعلمي والمعرفي، وأهدى الوفد مجموعة من مؤلفاته عن التفسير العلمي.. كما قام السيد رئيس الوفد الأستاذ نشأة غفور بإهداء مجموعة من مجلة (هه يف) ومنشورات المركز إلى الأستاذ عبدالعزيز المنصور، والدكتور عادل.. وبعد زهاء ثلاث ساعات من التواصل الفكري والروحي والإيماني، غادر الوفد وهم يحملون معهم باقة من إصـدارات الهيئة وصحفية (الحقيقة) و(العالم الإسلامي).. مودعين بالحفاوة والتكريم، مع الدعاء والأمل لتجدد اللقاء وزيارة بيت الله الحرام، مركز تلاقي القلوب والأرواح، وتجميع القوى الإيمانية في الصفاء الروحي والعمق الإيماني..

وفق الله الجميع لخدمة كتابه وبيان مواطن إعجازه المتجدد مع تطور العلم والفن.. والله الهادي إلى سواء السبيل.

أستاذ نشأة غفور سعيد مع فضيلة الدكتور عادل بن علي الشدى

فهرس مواضيع مجلة(هەيڤ) القسم العربي من العدد(١-٣٤)

المواضيع	الكاتب	العدد	الصفحة
الثقافة القرآنية:			
التفسير العلمي خطوة متقدمة للاعجاز العلمي	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١	ص ٤٦
الضوابط اللازمة للتعامل مع قضية الاعجاز العلمي في القران الكريم	د.زغلول النجار	ع/١٠- ١١	ص ٨٤- ٧٩
الإعجاز القرآني:			
القران شريعة كونية	د. محمد جميل الحبال	ع/٥	ص ٥١
القران معجزة علمية	د. محمد جميل الحبال	ع/٦	ص ٦١
الحرف و الاعجاز القراني	أ. نشأة غفور سعيد	ع/ ٥	ص ٥٧
الكلمة القرانية اعجاز و بيان	أ. نشأة غفور سعيد	ع/ ٦	ص ٥٥
الجملة القرانية أساس رصين في الاعجاز	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٧،٨	ص ١٠٢
الاية في الاعجاز القراني	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٩-١٠-١١-١٢-١٣	ص ٦٧-٨٧-٦٩-٥٩-٦١
الاية في سورة (يس)	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٤،١٥	ص ٦١
الاية الكلمة الفذة في السورة	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٦-١٧-١٨-١٩-٢٠-٢١	ص ٣٨-٣٩-٣٧-٣٧-٤٠-٣٥
القران الكريم في روائع الكلم	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٢١	ص ٣٨
الاية الكلمة الفذة	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٢١-٢٣-٢٤	ص٣٨-٣٦-٣٧
الاعجاز التشريعي	ا.د. مصطفى مسلم	ع/١٤،١٥	ص ٥٨
قضايا و أراء:			
إسخدام المعرفة العلمية في تفسير آية الذكر الحكيم	أ. نشأة غفور سعيد	ع/ ٢،٣	ص ٦٩
المعرفة التقدم الاكتشاف	د.عماد الدين خليل	ع/٦	ص٥٠
الخطاب القراني و كتاب الكون في رؤية النورسي	د. سامي عفيفي حجازي	ع/٧-٨-٩	ص١١١-٧٤
مظاهر التجديد في بيان اعجاز القران عند بديع الزمان النورسي	د.أحمد أبو زيد	ع/١٠	ص٩٣
دراسة علمية: الزواج وسيلة لتحسين الدخل	عبدالدائم الكحيل	ع/١٨	ص٤٠
التأريخ:			
الاشارات و الحقائق العلمية في قصة أصحاب الكهف	إدريس غازي	ع/٤	ص ٤٤
القران الكريم و الخبرة التأريخية	د. عمادالدين خليل	ع/٥	ص ٥٥
رحلة المعراج تأملات رقمية في السرعة و المسافة	د. عبدالله المسند	ع/١٦	ص٤٢
الإعجاز العددي:			
حساب الجمل و الاعجاز العددي في القران	أعداد: كاروان صابر علي	ع/٢،٣	ص ٦٠
نبوءة رقمية في القران و السنة النبوية	أ. شەمال موفتى	ع/ ٢،٣	ص ٧٤
التوازن و التطابق العددي بين القران و الكون	د. محمد جميل الحبال	ع/٤	ص٤١
الحقيقة الباهرة: عيسى ابن مريم و النحل في القران والعلم و العدد	د. محمد جميل الحبال	ع/٧،٨	ص٩٧
المنظومة السباعية في سورة يس قلب القران	د. محمد جميل الحبال	ع/٩	ص٦٢
المنظومة السباعية في سورة البينة	د. محمد جميل الحبال	ع/٩	ص٦٥
من صور الاعجاز العددي في القران الكلمة	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٤	ص٤٨
نقاش هاديء عن الاعجاز العددي	أ. نشأة غفور سعيد	ع/ ١٨	ص٣٩
الاعجاز العددي في القران الكريم	المهندس: عدنان الرفاعي	ع/٤	ص ٥٢
ضوابط الاعجاز العددي في القران الكريم الجزء الاول	أ.د.محمد زكي محمد خضر	ع/٥-٦	ص ٦٢-٧١
الإعجاز الطبي و علم الاحياء:			
الجسد يبلى ما عدا عجب الذنب	د.زغلول النجار	ع/١	ص٤٨
الصلاة مفيدة للحامل و مضرة للحائض	يوسف أبوبكر المدنى	ع/١٣	ص٦٦
الابل في المنظور القراني	د. ناطق حميد القدسي	ع/١٤،١٥	ص٤٦
ثلاث دقائق لاستماع القران	د. ديارى أحمد اسماعيل	ع/١٧	ص٣٦
مشروع الجينوم (المجين) البشري	أ. شەمال موفتى	ع/٢٢	ص٤٤
الإعجاز الكوني:			
المريخ	هەيڤ	ع/٦	ص٥٣
المعجزة القرانية	هەيڤ	ع/ ١٦	ص٤٠
الاشارات الكونية في القران الكريم و مغزى دلالتها العلمية	د.زغلول النجار	ع/٩	ص٥٥
كسوف الالفية الثالثة	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٤٠	ص٤٠
جيولوجيا و الهندسة:			
مكة مركز العالم	إدريس غازي	ع/٢،٣	ص ٦٥

ملف العدد: الزلازل أسبابها و أماكن تواجدها	د. عبدالله العمري	ع/٦	ص ٦٣
ملف العدد: الزلازل و البركين رؤية ايمانية	د. أحمد حسنين حشاد	ع/٦	ص ٦٨
قراءة في كتاب:			
(الاعجاز العلمي في القران)	المؤلف د. السيد الجميلي	ع/ ٢،٣	ص ٧٦
(اسرع الحاسبين ملامح جديدة للاعجاز العددي في القران الكريم)	عاطف علي صليبي	ع/٤	ص ٥٦
(مع الطب في القران الكريم)	د. عبدالحميد دياب و د. احمد قرقوز	ع/٥	ص ٦٦
(العلوم في القران)	د. محمد جميل الحبال و مقداد مرعي الجواري	ع/٦	ص ٧٤
(من ايات الاعجاز العلمي في القران الكريم)	د. زغلول النجار الجزء الاول	ع/٧،٨	ص ١١٥
(المادة و الطاقة)	د. خالد فائق	ع/٩	ص ٧٩
(موسوعة الاعجاز العلمي في القران الكريم والسنة المطهرة)	يوسف الحاج أحمد	ع/١٠	ص ٩٩
(موسوعة الاعجاز العلمي في الحديث النبوي)	ا.د.أحمد شوقي ابراهيم	ع/١١	ص ٨٣
(دعوة للتفكير من خلال القران الكريم)	د.عبدالواحد حميد الكبيسي	ع/١٣	ص٦٤
(مباحث في اعجاز القران)	د. مصطفى المسلم	ع/١٤،١٥	ص ٦٦
(قضية الاعجاز العلمي للقران و ضوابط التعامل معها)	هەيف	ع/١٦	ص ٤١
(موسوعة العلامة الزنداني)	د. عبدالمجيد الزنداني	ع/١٧	ص ٤٢
(أيات الاعجاز العلمي)	عبدالرحمن سعد صبي الدين	ع/١٨	ص ٤١
(الموسوعة العلمية الشاملة في الاعجاز القراني)	د. سمير عبدالحكيم	ع/١٩	ص ٤١
(موسوعة اسرار الكون)	رجا عبدالحميد عرابي	ع/	٢٠ ص ٤٤
(تأريخ القران و غرائب رسمه و حكمه)	محمد طاهر الكردي	ع/٢١	ص ٤٠
(بالقران أسلم هؤلاء)	عبدالعزيز سيد هاشم الغزولي	ع/٢٢	ص ٣٧
(هندسة قران)	د.جمال البدري	ع/٢٣	ص ٤٣
(العلوم المعاصرة في خدمة الداعية الاسلامي)	د.محمد جميل الحبال	ع/٢٤	ص ٤٠
صور:			
صورة و حديث	هەيف	ع/٩	ص ٧٣
البحر المشتعل	هەيف	ع/ ١٦	ص ٤٤
كيف يتحطم النمل	هەيف	ع/ ١٦	ص ٤٤
خاطرة:			
هەيف في قافلة المجلات الاسلامية	مسلم عبدالله	ع/٥	ص ٥٠
الرافعي عذرا	مسلم عبدالله	ع/٦	ص ٤٩
الاعجاز العلمي لمن؟	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٧،٨	ص ٩٦
ويبقى الاعجاز اعجازا ابدا	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٩	ص ٥٣
انا كفيناك المستهزئين	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٠	ص ٨٣
أمة اقرأ لا تقرأ	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١١	ص ٦٧
لماذا نفتقد الوعي الديني	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٢	ص ٥٨
حوار في حافلة	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٣	ص ٥٧
سمعت و تذكرت	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٤،١٥	ص ٦٤
كيف نعلم القران الكريم في القرن الحادي و العشرين	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٦	ص ٣٧
في مكتبة فلان	أ. نشأة غفور سعيد	ع/١٧	ص ٤١
لماذا أكره أبي؟	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٢٠	ص ٤٢
الزوجة .. الزوجة	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٢٢	ص ٤٢
هكذا الخطاب الديني و الا فلا!	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٢٣	ص ٤١
ثلاث قصص في التربية الروحية	أ. نشأة غفور سعيد	ع/٢٤	ص ٤٦
نشاطات:			
مركز جديد للاعجاز العلمي		ع/١١	ص٧٨
زيارة رئيس مركز كردستان لمقر الهيئة العالمية في مكة المكرمة		ع/١٢	ص٦٤
مؤتمر فكري عالمي حول العدالة لاجل الانسانية	هەيف	ع/١٣	ص٦٧
جلسة ايمانية في صحبة د. محمد جميل الحبال	هەيف	ع/٢٤	ص ٤٢
مؤتمر الدفاع عن القران الكريم	هەيف	ع/٢٤	ص ٤٨
مع القراء:			
ندوتنا	هەيف	ع/٥-٦-٧-٨-٩-١١-١٢-١٣-١٤-١٥-١٦-١٧-١٨-١٩-٢٠-٢١-٢٢-٢٣-٢٤	ص ٥٦-٧٠-١٠٧-٧٠-٧٣-٦٢-٥٩-٦٨-٣٦-٤٣-٤٣-٤٣-٤٢-٣٩-٣٨-٤٥